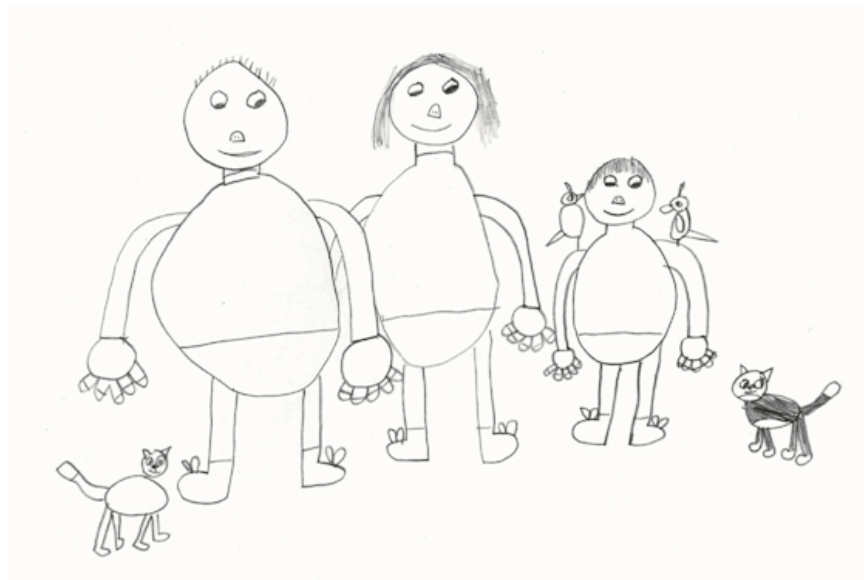

Hannariikka Linnavuori

Lasten kokemuksia vuoroasumisesta

Hannariikka Linnavuori

Lasten kokemuksia
vuoroasumisesta

Esitetään Jyväskylän yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan suostumuksella
julkisesti tarkastettavaksi yliopiston Agora rakennuksen Gamma salissa
lokakuun 12. päivänä 2007 kello 12.

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

JYVÄSKYLÄ 2007

Lasten kokemuksia vuoroasumisesta

JYVÄSKYLÄ STUDIES IN EDUCATION, PSYCHOLOGY AND SOCIAL RESEARCH 313

Hannariikka Linnavuori

Lasten kokemuksia
vuoroasumisesta

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

JYVÄSKYLÄ 2007

Editors

Leena Laurinen

Department of Education, University of Jyväskylä

Irene Ylönen, Marja-Leena Tynkkynen

Publishing Unit, University Library of Jyväskylä

Cover picture: Vilho's family picture

URN:ISBN:9789513929404

ISBN 978-951-39-2940-4 (PDF)

ISBN 978-951-39-2933-6 (nid.)

ISSN 0075-4625

Copyright © 2007, by University of Jyväskylä

Jyväskylä University Printing House, Jyväskylä 2007

ABSTRACT

Linnavuori, Hannariikka

Children's experiences of dual residence

Jyväskylä: University of Jyväskylä 2007, 202 p.

(Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research

ISSN 0075-4625; 313)

ISBN 978-951-39-2940-4 (PDF), 978-951-39-2933-6 (nid.)

Diss.

The aim of the study is to explore children's experiences of post-divorce life in dual residence families where children divide their time and physical presence equally between their parents' households. This study provides an opportunity to hear children's voices directly, not only through professionals or parents as usual. I interviewed 20 children, aged between 10–18 years, to discover their experiences of post-divorce family life with both parents continuing to play a major role in their lives. During the interview children draw a picture of their family, too. The method of qualitative content analysis was utilized in the analysis of this phenomenological study. Some of my results are inline with those from previous studies: children do not experience dual residence as difficult as adults often imagine they do. In fact, all the children considered dual residence as a good living arrangement, and many said it was the best alternative after divorce. Children's experiences are influenced from four different perspectives: (1) physical circumstances, (2) the quality of children's close human relationships, (3) their role as social actor and (4) children's idea of their home and their family. The children felt that they had one family and two homes. They especially valued having a good relationship with both parents, but they also hoped that the parents could cooperate with each other. Problems were often connected with belongings. The study shows that children see themselves as social actors who affect their parents' lives, while also wanting to influence their own lives. Implicit in my research is the wish to take into account what children themselves say about new models of parenthood and post-divorce family life.

Key words: dual residence, children, post-divorce parenting, interview, family picture

Author's Adress Hannariikka Linnavuori
hannariikka.linnavuori@edu.luumaki.fi

Supervisors Doctor Jouko Huttunen
Department of Education
University of Jyväskylä, Finland

Professor Leena Laurinen
Department of Education
University of Jyväskylä, Finland

Reviewers Professor Hannele Forsberg
Department of Social Policy and Social Work
University of Tampere, Finland

Research Professor, Docent Marjatta Bardy
National Research and Development Centre for Welfare
and Health, Finland
Department of Social Policy
University of Helsinki, Finland

Opponent Professor Anja Riitta Lahikainen
Department of Sociology and Social Psychology
University of Tampere, Finland

ESIPUHE

Haluan kiittää:

Haastateltavia ja heidän perheitään rohkeudesta lähteä mukaan tutkimukseeni sekä sosiaalitoimen yhteyshenkilöitä korvamaattomasta avusta tutkittavien saamisessa. (Tutkittavien henkilöllisyyden suojaamiseksi en mainitse yhteyshenkilöitäni nimeltä.)

Ohjaajiani KT Jouko Huttusta ja professori Leena Laurista, professori Kimmo Jokista sekä tutkijakoulun pienryhmän vetäjiä PsT Anna Rönkää ja professori Joel Kiviraumaa, väitöstutkimukseni esitarkastajia professori Hannele Forsbergia ja tutkimusprofessori Marjatta Bardya sekä kasvatustieteen ja perhetutkimuksen seminaarilaisia, erityisesti Aino Jussilaa ja Virpi Koivistoa.

Tutkimukseni rahoittajia:

Jarmo Lapin rahastoa, Ellen ja Artturi Nyysösen säätiötä, Mannerheimin lastensuojeluliiton tutkimussäätiötä ja Perhetutkimuksen tutkijakoulua.

Ystäviä ja sukulaisia:

Heini ja Jussi Tarvaista majoituksesta ja muonituksesta sekä Liisaa, Elsaa ja Aijaa aina iloisesta vastaanotosta, Anneli Kylläistä avusta kuvien analyysissä, Sari Utriaista tarkan tutkimuksen teon oppimisesta jo graduntekovaiheessa sekä keskeneräisen tutkimukseni lukemisesta ja kommentoinnista ja Mari Kukanahoa avusta englanninkielessä.

Perhettäni:

lapsipuoliani Tainaa, Teemua, Tuomasta ja Tommia motivaatiosta tutkimuksen tekoon, äitiäni Raija Linnavuorta ja anoppiani Marjatta Tenkasta henkisestä tuesta ja työrauhasta sekä erityisesti puolisoani Ilmo Tenkasta, jota ilman tämän tutkimuksen tekeminen ei monessakaan suhteessa olisi ollut mahdollista.

Kotona Miehikkälässä elokuussa 2007

Hannariikka Linnavuori

KUVIOT

KUVIO 1	Fenomenologis-hermeneuttisen tutkimuksen rakenne	57
KUVIO 2	Haastateltavien lasten tavoittaminen	63
KUVIO 3	Vilhon (8 v) perhepiirros	115
KUVIO 4	Minnan (18 v) perhepiirros	117
KUVIO 5	Nellan (12 v) perhepiirros	119
KUVIO 6	Kaisan (12 v) perhepiirros	125
KUVIO 7	Iidan (16 v) perhepiirros	126
KUVIO 8	Eetun (11 v) perhepiirros	127
KUVIO 9	Mikon (10 v) perhepiirros	128
KUVIO 10	Tonin (9 v) perhepiirros	130
KUVIO 11	Jaakon (11 v) perhepiirros	133
KUVIO 12	Leenan (14 v) perhepiirros	138
KUVIO 13	Nean (15 v) perhepiirros	141
KUVIO 14	Katan (13 v) perhepiirros	142
KUVIO 15	Elinan (9 v) perhepiirros	143
KUVIO 16	Miian (10 v) perhepiirros	145
KUVIO 17	Reetan (14 v) perhepiirros	147
KUVIO 18	Villen (14 v) perhepiirros	149
KUVIO 19	Vuoroasuvan lapsen perhe	150
KUVIO 20	Vuoroasuvan lapsen kokemuksiin vaikuttavat tekijät	157

TAULUKOT

TAULUKKO 1	Vuorottelujakson kesto	84
TAULUKKO 2	Lasten uudet perhesuhteet	124
TAULUKKO 3	Fyysiset olosuhteet	158
TAULUKKO 4	Läheiset ihmissuhteet	158
TAULUKKO 5	Lapsi toimijana	159
TAULUKKO 6	Koti- ja perhekäsitys	160

SISÄLLYS

ABSTRACT

ESIPUHE

KUVIOT JA TAULUKOT

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	9
2	LASTEN PERHE ERON JÄLKEEN	12
2.1	Eron jälkeiset perhesuhteet.....	12
2.2	Vanhemmuus eron jälkeen.....	15
2.3	Eron vaikutus lapsiin.....	19
2.4	Vanhempien riidat	22
3	VUOROASUMINEN	26
3.1	Vuoroasuminen käsitteenä	26
3.2	Lasten vuoroasumisen yleisyys	27
3.3	Vuoroasuvan lapsen perhe	29
3.4	Vuoroasuminen ja lapsen hyvinvointi.....	31
3.5	Vuoroasuvan lapsen suhde vanhempiin.....	34
3.6	Vuoroasuvien lasten vanhempien keskinäinen suhde.....	37
4	LASTEN PUHEOIKEUS JA KOKEMUSTEN TUTKIMINEN	39
4.1	Huolto ja tapaaminen.....	39
4.2	Lapsen etu	41
4.3	Lapsen asema päätöksenteossa.....	42
4.4	Lasten kokemusten tutkiminen	47
4.5	Lasten tutkimiseen liittyvät eettiset kysymykset	51
4.6	Fenomenologis-hermeneuttinen tutkimusperinne ja kokemusten tutkiminen	54
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	60
5.1	Tutkimusongelmat ja -aineisto.....	60
5.2	Haastateltavien tavoittaminen.....	61
5.3	Tutkimushaastattelu.....	64
5.3.1	Lapsen osallistumispäätös	66
5.3.2	Haastattelupaikka	68
5.3.3	Aikuinen haastattelemassa lasta.....	69
5.3.4	Haastattelujen kulku ja litterointi.....	73
5.3.5	Perhekuva	75
5.4	Aineiston analyysi	77

6	VUOROASUVAN LAPSEN ARKI	81
6.1	Virallinen huoltomuoto ja osoite	81
6.2	Kodista toiseen	83
6.3	Kahden kodin käytännöt	86
6.4	Juhlat	92
6.5	Kodin ulkopuolella	96
6.6	Myönteisiä ja kielteisiä kokemuksia vuoroasumisesta	99
7	ASUMISTA KOSKEVA PÄÄTÖKSENTEKO	105
7.1	Lapset mukana vaikuttamassa	105
7.2	Lapsen ja vanhempien parhaaksi	108
7.3	Vähän muutostoiveita	110
8	VANHEMPIEN YHTEISTYÖ LASTEN NÄKÖKULMASTA	114
8.1	Vanhempien yhteistyö tärkeää	114
8.2	Lapset eivät halua kuulla vanhempiensa riitoja	119
8.3	Kulut jaetaan	121
9	VUOROASUVAN LAPSEN PERHE JA PERHESUHTEET	123
9.1	Haastateltavien lasten perheet	123
9.2	Suhde vanhempiin	130
9.3	Suhde sisaruksiin	140
9.4	Suhde isovanhempiin	143
9.5	Lemmikit	145
9.6	Lasten ajatuksia perheestä	146
9.7	Lasten neuvoja vuoroasuville lapsille ja heidän vanhemmilleen	150
10	TULOSTEN SYNTEESI: MALLI VUOROASUVAN LAPSEN KOKEMUKSIIN VAIKUTTAVISTA TEKIJÖISTÄ	154
11	POHDINTA	161
11.1	Tutkimuksen luotettavuus	162
11.2	Yleistettävyyys ja rajoitukset	164
11.3	Tutkimuksen anti	165
11.4	Jatkotutkimusaiheita	167
	SUMMARY	168
	LÄHTEET	176
	LIITTEET	191

1 JOHDANTO

Tutkimukseni tarkoitus on *valottaa molempien vanhempien luona vuorotellen asuvien lasten näkökulmaa eron jälkeisestä elämästä kahdessa kodissa*. Lisäksi tavoitteenani on tuoda heidän kokemuksensa osaksi vuoroasuvien lasten hyvinvointia koskevaa keskustelua. Tätä keskustelua lapsen edusta käydään julkisuudessa ajoittain hyvinkin vilkkaana ja toisinaan myös mustavalkoisena: vuoroasumisesta halutaan tuoda esille vain myönteisiä tai kielteisiä puolia. Aihetta on käsitelty viime vuosina televisiossa, sanoma- ja aikakauslehdissä, yleisönosastokirjoituksissa sekä nettipalstoilla. Aiheen ajankohtaisuudesta kertoo myös se, että vuoroasuminen oli valittu myös vuosittain julkaistavan ajankohtaiskirjan *Mitä Missä Milloin 2006 Vuoden sanoja* -luetteloon. Luettelo koostuu sanoista, jotka ovat kuluneen vuoden aikana tulleet käyttöön tai olleet runsaasti esillä tiedotusvälineissä. (Eronen 2005, 147–149).

Tutkimukseni nojaa (uuteen) sosiologiseen lapsuustutkimukseen sekä kriittiseen perhetutkimukseen. Sosiologinen lapsuustutkimus on syntynyt kriittikkinä perinteiselle kehityspsykologialle ja sosialisaatioteorialle, jotka keskittyivät lapsen kehitykseen kohti aikuisuutta (James ym. 1998, 208). Sosiologiselle lapsuustutkimukselle on keskeistä lapsen näkeminen sosiaalisena toimijana. Lapsena olemisen kokemuksia ja lasten maailmaa tutkitaan lapsuuden positios-ta käsin (Ritala-Koskinen 2001, 44–45). Huomiota kiinnitetään lapsen yhteiskunnallisensa subjektina sekä lapsen ja lapsuuden näkyväksi tulemiseen (Eske-linen & Kinnunen 2001). Kriittinen perhetutkimus puolestaan tutkii yhteiskunnallisten muutosten heijastumista perheisiin. Sen tavoitteena on kyseenalaistaa stereotyyppistä perheajattelua. Kriittinen perhetutkimus ei kuitenkaan automaattisesti pidä kielteisenä perhe- ja läheissuhteita koskevien asenteiden ja muotojen muutoksia. (Forsberg 2003.) Sen sijaan lähtökohtana on suvaitsevaisuus ja erilaisten vaihtoehtojen analysoiminen. Kun näiden lähestymistapojen taustalla on eklektinen oppiaineeni, kasvatustiede, joka erottuu muista tieteistä tutkimuskohteiden ja -ongelmien osalta, eikä niinkään lähitieteistä hyödynnettävien teorioiden tai menetelmien kautta, työtäni voi luonnehtia monitieteiseksi lapsuustutkimukseksi.

Lasten vuoroasumisella tarkoitetaan tässä tutkimuksessa sitä, että lapsi asuu vuorotellen suurin piirtein yhtä paljon molempien vanhempiensa luona (vrt. aikuisten vuoroasuminen, jolloin aikuiset muuttavat). Lapsi-käsitettä ei ole tässä yhteydessä sidottu niinkään lapsen ikään, vaikka kaikki haastateltavat yhtä lukuun ottamatta olivat ottamatta alle 18-vuotiaita, vaan nimenomaan lapsi-vanhempi-suhteeseen. Vanhempien ero voi tarkoittaa joko avio- tai avoeroa, lasten näkökulmasta sillä ei ole merkitystä. Vuoroasumista ei ole Suomessa aiemmin tutkittu lasten näkökulmasta, ja ulkomaillakin lapsilähtöisiä tutkimuksia vuoroasumisesta on vain vähän: Britanniassa Smart, Neale ja Wade (2001), Yhdysvalloissa Buchanan, Maccoby ja Dornbush (1992), Fabricius ja Hall (2000) sekä Lee (2002) ja Ruotsissa Socialstyrelsen (2004) sekä Öberg ja Öberg (1985, 2002). Näiden tutkimusten tulokset eivät ole yksiselitteisiä.

Vuorotellen vanhempiensa luona asuvista lapsista ei ole saatavilla tilastotietoja, koska tilastollisesti lapsella voi olla vain yksi koti (Kartovaara 2007). Helsingin sosiaalivirastossa tehdyssä selvityksessä noin viidessä prosentissa huolto- ja tapaamissopimuksia päädyttiin vuoroasumiseen. Sitä voidaan kuitenkin toteuttaa myös ilman kirjallista sopimusta, joten tarkkaa tietoa ilmiön laajuudesta ei ole saatavissa. (Panttila 2005, 24–25.) Ruotsissa vuosina 2003–2004 yhtä paljon molempien vanhempien luona asui eronneiden vanhempien lapsista jo joka viides eli viisi prosenttia kaikista ruotsalaislapsista (Barns villkor 2005, 17). Vuoroasumisen yleistymisestä on viitteitä myös Suomessa.

Sosiaali- ja terveysministeriön asettama isätoimikunta esittää huollon ihannemalliksi todellisen yhteishuollon, jossa lapset asuvat vuorotellen molempien vanhempien luona, ja katsoo, että yksinhuoltoon pitäisi päätyä ainoastaan erityistapauksissa (Komiteanmietintö 1999, luku 5). Silvénin (2005b) mukaan vuoroasuminen voi onnistuessaan muodostaa lapselle läheisten ihmisten turvaverkon, jossa lapset kehittyvät yhtä tasapainoisiksi kuin ehjien perheiden lapset. Toisaalta esimerkiksi Pulkkinen (2002, 124) kritisoi yhteishuoltajuuden automaattista vaatimusta ilman, että on analysoitu sitä, onko ratkaisu lapsen edun mukainen. Ritala-Koskisen (2001, 189) mukaan asiantuntijat suhtautuivat usein kielteisesti lasten vuoroasumiseen. Sekä vuoroasumista vastustavat että puolustavat tahot käyttävät argumenttinaan lasten hyvinvointia. Aikaisempien tutkimusten mukaan vuoroasumisessa on sekä myönteisiä että kielteisiä puolia lasten hyvinvoinnin kannalta.

Myös vanhempia huoltosopimuksen laadinnassa avustavat sosiaalityöntekijät suhtautuvat lasten vuoroasumiseen varsin eri tavoin. Sosiaalityöntekijät tarkoitettussa oppaassa *Lapsen etu erotilanteissa* on tarjolla malli edellytysten, etujen ja haittojen punnintaan lapsen vuoroasumista pohdittaessa (ks. liite 6). Taskinen myöntää, että opasta tehtäessä jotkut näkivät vuoroasumisen hyvänä vaihtoehtona; toisten mielestä sitä ei tulisi edes mainita yhtenä vaihtoehtona. Hän katsoi kuitenkin tarpeelliseksi valottaa asiaa, jotta sitä voitaisiin selvittää yksittäisen lapsen edun kannalta. (Taskinen 2001, 4.)

Avioerolapsia koskevan tutkimustiedon ohella myös lapsen omalla mieliteollä, lapsen iästä riippuen, on jossain määrin vaikutusta siihen, millaiseen asumisratkaisuun päädytään. Lasten ei kuitenkaan ole helppoa ilmaista kan-

taansa huoltajuuskysymyksessä. (Kurki-Suonio 1999, 530–531.) Omalla tutkimuksellani saadaan esille lasten näkökulma vuoroasumiseen. Lasten äänen kuunteleminen poistaa lapsen käyttämisen aikuisten intressien ajajana. Kaikki lapset eivät kuitenkaan tahdo tai pysty kertomaan omaa kantaansa. (Warshak 2003.) Tämä tutkimus kohdentaa huomionni lasten kokemuksiin ja voi sitä kautta auttaa päätöksentekijöitä ennakoimaan ratkaisujen seurauksia.

Tutkimusaineistoni koostuu 20 vuoroasuvan lapsen haastattelusta ja perhepiirroksista. Aineiston analyysissä hyödynnän sisällönanalyysiä. Lähtökohdaltaan tämän fenomenologis-hermeneuttisen tutkimuksen *tarkoituksena on tavoittaa ja tulkita lasten kokemuksia siitä, millaista on eron jälkeen asua vuorotellen isän ja äidin luona.*

Tutkimukseni rakentuu perinteisellä tavalla siten, että aluksi esittelen aiempaa tutkimusta, sitten oman tutkimukseni menetelmän ja toteutuksen (luku 5) ja lopuksi tulokset, joita vertaan samalla aiempiin tutkimustuloksiin. Kirjallisuuskatsauksen ensimmäinen luku muodostuu siitä, millaisia vaikutuksia vanhempien erolla on perheeseen ja erityisesti lapsiin. Toisessa luvussa tarkennan näkökulmani koskemaan ainoastaan vuoroasumista ja pyrin tarkastelemaan asiaa nimenomaan lasten kannalta. Kolmannessa luvussa esittelen lapsen asemaa asumista koskevassa päätöksenteossa sekä toisaalta sitä, mitä erityistä on lasten kokemusten tutkimisessa.

Tutkimuksen tulokset esittelen luvuissa 6–9 tutkimuskysymyksittäin: ensimmäinen tulosluku vastaa kysymykseen, millaista on vuoroasuvan lapsen arki; toinen siihen, mikä on lapsen asema asumista koskeva päätöksenteossa; kolmas, millaista on vanhempien yhteistyö lasten näkökulmasta ja neljäs, kuinka vuoroasuvat lapset kokevat perheensä ja perhesuhteensa. Lopuksi esittelen tulosten synteessin ja arvioin omaa tutkimustani.

2 LASTEN PERHE ERON JÄLKEEN

Vuoroasuvat lapset ovat eronneiden perheiden lapsia. Luvussa kaksi tarkastelee eronnutta perhettä aikaisempien tutkimusten valossa. Luku keskittyy siihen, mitä vanhempien ero lapselle merkitsee, miten ero vaikuttaa vanhemmuuteen ja miten vanhempien keskinäiset suhteet heijastuvat puolestaan lapseen.

2.1 Eron jälkeiset perhesuhteet

Suomessa suurin osa, eli yli 80 prosenttia lapsista asuu kahden huoltajan perheissä, näistä joka kymmenes uusperheessä. Uusperheen lapsista vain kolmasosa on syntynyt uusperheeseen, heistä suurin osa on saanut uuden sosiaalisen vanhemman, joka on useimmiten sosiaalinen isä. Yhden huoltajan perheistä suurin osa on äidin ympärille muodostuneita perheitä. (Kartovaara 2007a; Perheet 2002, 14, 17–18.) Yhdeksän kymmenestä uusperheessä elävästä lapsesta on vaimon lapsia (Jaakkola & Sääntti 2000, 65). Yli 200 000 lasta asuu erossa isästään. Matka etävanhemman luo on keskimäärin yli 50 kilometriä. Noin neljäsosalla lapsista etävanhempi asuu kolmen kilometrin säteellä. (Kartovaara & Sääkinen 2007.) Jaakkolan ja Sääntin (2000) mukaan yhteyttä muualla asuvaan äitiin vähintään kuukausittain piti 58 prosenttia lapsista ja muualla asuvaan isään 44 prosenttia. Välit olivat kokonaan katkenneet muualla asuvaan äitiin 12 prosentilla ja muualla asuvaan isään 25 prosentilla lapsista. (Jaakkola & Sääntti 2000, 65.)

Perinteisesti perhe on tarkoittanut samassa taloudessa elävää heteroseksuaalista naimisissa olevaa pariskuntaa ja heidän lapsiaan. Yksilötasolla kokemus perheestä on kuitenkin monimutkainen ja joustava. (O'Brien, Alldred & Jones 1996, 84.) Perheen määrittely perustuu vanhempien ja lasten väliseen biologiseen suhteeseen. Avioero ei enää lopeta perheen olemassaoloa, sen sijaan alkuperäinen perhe voi täydentyä uusilla, toissijaisemmilla perheenjäsenillä. (Smart & Neale 1999.) Perhe voi myös elää hajallaan useammassa kuin yhdessä paikassa (Beck & Beck Gernsheim 2002, 92).

Jos ydinperhe ei pysty elämään yhdessä saman katon alla, sen täytyy muuntautua kaksinapaiseksi kahden talouden perheeksi (Neale 2000). Avioeron jälkeinen perheen uudelleenorganisointi aikaansaa kaksi taloutta: isän ja äidin kodin. Nämä kaksi toisiinsa liittyvää taloutta muodostavat yhden perhesysteemin, kaksinapaisen perheen [*binuclear family*]. (Ahrons & Wallisch 1987, 227.) Robinsonin (1991) mukaan avioero muuttaa perhe-elämän kohti eron jälkeistä ydinperhettä [*post nuclear family*] (Robinson 1991, 3). Myös Thompson ja Amato (1999) puhuvat uudesta perhetyypistä, eron jälkeisestä perheestä [*post divorce family*], jossa vanhemmuuden velvollisuudet jatkuvat, vaikka pyrkimys olisikin ollut täydelliseen eroon. Eron jälkeisen elämän tavoitteeksi asetetaan perheenjäsenten, erityisesti lasten tukeminen, mutta siitä, miten tavoite parhaiten saavutetaan, on erimielisyyttä. (Thompson & Amato 1999, xi–xii.)

Eron jälkeisten perhesuhteiden uudelleenneuvottelu on välttämätöntä, koska eronnut perhe säilyy kuitenkin perheenä. Sitä ei määritellä enää jaetun asumisen, vaan jaettujen ihmissuhteiden perusteella. (Emery 1994, 19.) Nealen (2000) mukaan todelliset siteet ihmisten välille luo ihmissuhteiden laatu: rakkaus, huolenpito, kunnioitus, kommunikaatio ja sitoutuminen. Tästä näkökulmasta myös perheen olemassaolo perustuu ihmissuhteiden laatuun. Oleellista on, kuinka näitä suhteita rakennetaan päivittäisessä elämässä ja kuinka erilaiset tavat toimivat ja kuinka niiden toteutumista tuetaan. Keskittymällä rakenteiden sijaan käytäntöön saadaan esille ihmissuhteiden laajempi variaatio. Perhe-elämän eläminen tulee tärkeämmäksi kuin toimiminen tietyn organisaation tai instituution kehyksessä. Silloin ei ole oleellista, ovatko perhettä koskevat instituutiot hajoamassa vai eivät. Perheenjäsenten suhteet eivät ole valmiiksi annettuja, vaan muodostuvat sellaisiksi kuin perheenjäsenet ne tekevät. Tämä tarkoittaa sitä, että perheet voivat muodostua monin eri tavoin ja myös jokaisen perheenjäsenen konstruktio perheestään on yksilöllinen. (Neale 2000.) Marinin (1994) mukaan perheen portinvartijatapahtumat, avioliitto tai avioero, ovat muuttuneet poluiksi, jotka lävistävät tai ohittavat perheen eri tavoin. Tämä johtaa siihen, että jokaisella perheenjäsenellä on oma, erilainen perheensä. (Marin 1994, 21–22, myös Jallinoja 2000, 196.)

Perhe ei myöskään välttämättä ole lapselle yksiselitteinen tai selvärajainen. Biologiset siteet ja yhdessä asuminen ovat keskeisiä perheen määrittelyn kriteereitä, mutta eri lapset käyttävät näitä kriteereitä eri tavoin. (Ritala-Koskinen 1996.) Ritala-Koskisen (2001) tutkimuksessa lasten perheen määrittelyn perustana oli useimmiten yhdessä asuminen. Laajan perhekäsityksen mukaan perheeseen lasketaan kuuluvaksi paitsi yhdessä asuvat, myös muualla asuvat sisarukset, biologinen vanhempi, tämän uusi puoliso ja jopa kotieläimet (myös Moore, Sixsmith & Knowles 1996). Perheenä alkuperäistä biologista perhettä lapset pitivät nimenomaan ydinperheen aikana ja pian sen hajoamisen jälkeen, sekä silloin, kun lapsi on vanhempien erotessa jo iältään vanhempi. Perheen rajat voivat olla myös liikkuvat, jolloin käydään rajanvetokeskustelua ja haetaan pysyvän perheen rajoja. Oleellisinta on suhteiden emotionaalinen ja käytännöllinen merkitys lapselle. (Ritala-Koskinen 2001.) Myös Harisen (1998) tutkimuksen nuorten perhekäsitykset olivat joustavia ja venyviä, jos niitä verra-

taan perinteiseen perhekuvaan. Nuorille perhe on yksityinen ja yksilöitynyt asia, jota tarkastellaan sisältä päin. He olivat kuitenkin tietoisia myös kulttuurisesti ideaalista perhekuvasta. (Harinen 1998, 98-99.)

Giddens (1992) on luonut parisuhteeseen käsitteen ”puhdas suhde”, jonka pysyvyys on kiinni henkilökohtaisesta päätöksestä ja sitoutumisesta, ei instituutiosta, kuten avioliitosta (mts. 58). Paitsi parisuhdetta, myös vanhemmuutta voidaan toteuttaa avioliiton ulkopuolella. Perheen ei tarvitse enää välttämättä asua samassa taloudessa fyysisesti eikä taloudellisesti. Käytännössä ei enää ole olemassa yhtä perhemallia, joka olisi ensisijainen muihin nähden. (Neale 2000.) Perheiden ei odoteta enää pysyvän muuttumattomina, vaan niiden nähdään muuttuvan muun yhteiskunnan mukana. Toisaalta myös perheet itse voivat olla muutoksen lähtökohtana vaikuttamassa muuhun yhteiskuntaan. (Silva & Smart 1999.) Morganin (1991) mukaan sosiaalisia muutoksia ja muutospuhetta ei voida erottaa toisistaan, kumpikin vaikuttaa toiseen. Ideologisilla malleilla avioliitosta, perheestä ja vanhemmuudesta on voimakas vaikutus perhe-elämää koskevaan politiikkaan ja lainsäädäntöön. Ne eivät kuitenkaan kerro paljon ihmissuhteiden ja perhe-elämän monimutkaisuudesta. (Neale 2000.)

Ideologisen ja todellisen perhekuvan ristiriitaan ollaan heräämässä ihmisten eläessä perhe-elämäänsä monin eri tavoin (Morgan 1996). Avioerosta ja uusperheistä on niiden yleistymisen myötä tullut aiempaa hyväksytympi osa perheprosessia (Taylor, Smith, Gollop & Tapp 2001a). Neale (2000) ehdottaa lähtökohdaksi realismia joustavalle ja tukevalle perhepolitiikalle. Hänen mukaansa kysymys on siitä, miten suhtaudumme perhe-elämän muutoksiin ja moninaisuuteen: pidämmekö sitä uhkana, jota on syytä vastustaa vai hyväksymmekö erilaisuuden ja kenties pidämme sitä rikkautena. (Neale 2000.) Jotkut perhetutkijat pitävät traditionaalisen perheen romahtamista yhteiskunnan perusrakenteen murtumisena, joka aikaansaa laajoja pitkälle tulevaisuuteen heijastuvia sosiaalisia ongelmia. Toiset taas näkevät perheiden monimuotoisuuden mahdollisuutena valintaan, uuteen ja onnellisempiin ihmissuhteisiin. Molemmat näkemykset ovat liian pelkistettyjä, vaikka pitävätkin sisällään osan totuutta. (Hetherington 2003.)

Nealen (2000) mukaan ongelma on siinä, että vain osa perheistä täyttää ydinperheelle asetetut normit. Rajanveto normaalin ja siitä poikkeavan perhe-elämän välille tuntuu silloin epäoikeudenmukaiselta; ihmiset voivat elää onnellista elämää erilaisissa perhemuodoissa. Normaaliuden käsitettä täytyy harkita uudelleen ja näyttää siltä, ettei ydinperheestä enää ole vastaukseksi kaikkiin ongelmiin. Perhe-elämään liittyvien muutosten ja perheiden erilaisuuden hyväksyminen osaksi todellisuutta voisi lisätä joustavuutta sekä auttaa löytämään uusia tapoja arvostaa moninaisia perheitä. (Neale 2000.) Ahrons ja Wallisch (1987) kirjoittivat jo 1980-luvun lopulla, että uusperheen patologisoinnista tulisi siirtyä sen normalisointiin. Normalisointi tarkoittaa, että uusperhettä ajatellaan perheenä, johon tulee lisää jäseniä, eikä perheenä, jossa korvataan perheenjäseniä. (Ahrons & Wallisch 1987, 249.) Lapset, jotka voivat hyvin eronneissa perheissä, kärsivät siitä, jos he joutuvat jatkuvasti törmäämään myyttiin, jonka mukaan vain yhdessä asuva ydinperhe on oikea perhe (Moore & Beazley 1996).

Smartin (2000) mukaan lapset eivät halua puhua eroon ja siihen liittyvistä asioista vanhemmilleen eivätkä usein ystävilleenkään, koska pelkäävät menettävänsä normaalin leiman.

Yhteiskunnan on lähitulevaisuudessa sopeuduttava elämäntapojen ja näkökantojen moninaisuuteen. Tämä on lähtökohtana hyödyllisempi kuin turvautuminen vanhoihin, totuttuihin toimintatapoihin. Yhteistyövanhemmuus perustuu ihmissuhteiden laatuun eikä muodollisiin rakenteisiin. Lähtökohtana on se, että lapset tarvitsevat vanhempiaan perinteisen perherakenteen rikkoutumisesta huolimatta. Aiemmin eroavat puoliset ”vapautuivat” toisistaan, nykyään eronneiden puolisoitten on pystyttävä ylläpitämään suhdettaan eron jälkeenkin. Puolisoon täytyy uudessa tilanteessa muodostaa uudenlainen suhde, joka edellyttää toisen tarpeiden huomioonottamista. Tämä vaatimus on uusi, eikä sen toteuttamiseksi ole saatavilla juurikaan apua. (Smart 2000.)

2.2 Vanhemmuus eron jälkeen

Avioliiton ja avioeron sijaan on huomion kohteeksi noussut vanhemmuus (Smart 1999). Modernissa yhteiskunnassa elävien vanhempien täytyy ikään kuin neuvotella moraalisten vaatimusten kanssa siitä, mikä on oikeanlaista lasten kasvatusta. Pääosin se, mitä pidetään vanhemmuutta koskevana tietona, on tosiasiaa ideaalikuva heteroseksuaalisesta avioliitosta, jossa vanhemmat sosiaalistavat lapsiaan. Erilaista vanhemmuutta ei pidetä osoituksena vanhemmuuden monimuotoisuudesta, vaan pikemminkin ongelmana. Tämä on aikaansaanut sen, että vanhemmuutta pidetään nimenomaan ydinperheeseen kuuluvana asiana. (Bernardes 1997, 114, 149–150.)

Bernadesin (1997, 148, 163) mukaan pitäisi kehittää toimintatapoja, joilla eron jälkeistä vanhemmuutta voitaisiin helpottaa, koska merkittävä tekijä eron jälkeisessä vanhemmuudessa on se, että ero johtaa toisen vanhemman osallisuuden vähenemiseen lapsen elämässä. Perhetutkijat ovatkin alkaneet pohtia, kuinka eron jälkeiset olosuhteet voitaisiin saada edistämään sekä äidin että isän aktiivista vanhemmuutta. Ehdotettu on sekä vapaaehtoisia (Hetherington & Stanley-Hagan 2002) että pakollisia ohjattuja neuvotteluja (Maccoby 1999, 53–54; Thompson & Amato 1999, xiii–xvi), joissa vanhemmat sopivat lastensa huoltajuudesta. Kun vanhemmat ovat erimielisiä lapsen pääasiallisesta huoltajasta ja asuinpaikasta, pitäisi etusija Maccobyn, Depnerin ja Mnookinin mukaan (1990) antaa sille vanhemmalle, joka on halukkaampi yhteistyöhön toisen vanhemman kanssa.

Eron jälkeen lapset tyypillisesti asuvat äidin luona ja tapaavat isäänsä. Ajan myötä tapaamiset kuitenkin usein harvenevat. Isät vetäytyvät vanhemman roolista, koska eron jälkeen he kokevat itsensä ennemminkin vierailijoiksi kuin vanhemmiksi lastensa elämässä. Tutkimusten mukaan monet isät kertoivat halunneensa lastensa yksinhuoltoa tai vuoroasumista, mutta olivat luopuneet toiveestaan eri syistä. He uskoivat, että lapset hyötyisivät enemmän lähei-

sestä suhteesta äitiin tai isien työ ei ollut tarpeeksi joustavaa, jotta he voisivat vastata yksin lasten kasvatusvastuusta. Lisäksi he eivät halunneet lastensa joutuvan huoltoriidan kohteeksi. (Hetherington & Stanley-Hagan 1997; Maccoby, Buchanan, Mnookin & Dornbush 1993.) Lamb (1999) kuitenkin ennustaa, että vanhemmuuskäytäntöjen muuttuminen kaksivanhempaisissa ydinperheissä saa aikaan muutoksia myös eron jälkeisissä perhekäytännöissä (Lamb 1999, 106–121).

Eron jälkeistä vanhemmuutta voidaan toteuttaa samassa suhteessa kuin vanhemmuutta ennen eroa. Tällä periaatteella vanhempia kannustetaan sijoittamaan vanhemmuuteen sekä ennen eroa että sen jälkeen. Se antaa perheille mahdollisuuden toimia yksilöllisten arvojen mukaisesti. (Scott 1992). Myös Fineman (1989, 46) toteaa, että ensisijaisen vanhemman periaate, joka arvostaa hoivaa ja huolenpitoa, on sukupuolineutraali. Miesten tulee muuttaa käyttäytymistään, jos he haluavat ensisijaisiksi vanhemmiksi ja lasten huoltajiksi myös eron jälkeen. Batagol (2003, 230–232) kuitenkin vastustaa ajatusta, että lähtökohdana olisi lapsen ajan jakaminen vanhempien kesken. Hän väittää, että naiset jäävät epätyytyttäviin suhteisiin, mikäli vaihtoehtona on vuoroasuminen. Lambin (1999) mukaan eron jälkeisillä järjestelyillä ei pitäisi palkita tai rangaista vanhempia eroa edeltäneen tilanteen mukaan. Äidin ja isän vanhemmuus ennen eroa tulisi nähdä erityyppisenä pikemminkin kuin eriasteisena sitoutumisena lasten hyvinvointiin. Lambin mukaan kolme neljästä erolapsesta voisi hyötyä suhteen vahvistumisesta etävanhempaan. (Lamb 1999, 111–119.)

Amato ja Gilbreth (1999) toteavat, että isäsuhteella on entistä suurempi vaikutus lapsen hyvinvointiin. Tämä voi johtua siitä, että isät ovat aiempaa sitoutuneempia vanhemmuuteensa ja että yhteishuolto sekä lapsen ja isän kanssakäyminen eron jälkeen ovat lisääntyneet. Toisaalta Hetheringtonin ja Stanley-Haganin (2002) mukaan lapsen ja etävanhemman kontaktin määrä ei ole yhteydessä lapsen sopeutumiseen, vaan tärkeintä on suhteen laatu. Huttusen (2001) mukaan isyyteen liittyy stereotypia siitä, että biologinen, sosiaalinen ja juridinen isyys tuottavat automaattisesti myös psykologisen isyyden. Psykologinen isyys edellyttää kuitenkin molemminpuolista lapsen ja isän välistä voimakasta kiintymyssuhdetta, joka syntyy vain yhdessäolon ja vuorovaikutuksen kautta. (Huttunen 2001, 64.) Myös Ritala-Koskinen (2001) toteaa, ettei lapsen sosiaalinen ja psykologinen suhde aikuiseen synny itsestään eikä viranomaisen päätöksellä. Psykologinen vanhemmuus rakentuu lapsen ja vanhemman keskinäisestä tunnesuhteesta. Suhteeseen liittyvät oikeudet ja velvollisuudet ovat lapsen ja aikuisen suhteen tulosta ja niitä rakennetaan jatkuvasti. (Ritala-Koskinen 2001, 59.) Jaetun vanhemmuuden ideologia korostaa sukupuolten tasa-arvoa suhteessa vanhemmuuteen. Tällöin hoiva ja kasvatus opitaan ja vastuu jaetaan isän ja äidin kesken. (Huttunen 2001, 174–176.) Jaettu vanhemmuus antaa isälle mahdollisuuden psykologiseen isyyteen ja vanhemmuuteen myös eron jälkeen. Isyys ei ole tärkeää yhteiskunnalle vain lasten hyvinvoinnin, vaan myös miesten hyvinvoinnin takia (Thompson & Wyatt 1999, 198).

Eroprosessin suurimpia haasteita on vanhempien roolien ja suhteen uudelleenmäärittely (Ahrons & Wallisch 1987, 228), koska eronneet vanhemmat

jatkat vanhempana olemista, vaikka eivät olekaan enää puolisoja keskenään. Koko perheen täytyy muuttaa käsitystään itsestään sekä perheenä että perheestä yleensä. (Robinson 1991, 69.) Vastuullinen eron jälkeinen vanhemmuus edellyttää aikuisilta useissa asioissa yhteistyötä. Vaikka ero lopettaa avioliiton, perheen olemassaolo ei lakkaa. (Emery 1994, VII, 33; Thompson & Wyatt 1999, 225.) Lapsi on kahta taloutta yhdistävä side: hän vaikuttaa molempiin koteihin ja häneen vaikutetaan molemmista kodeista. Lapsi toimii tahallisen ja tahattomana kommunikaatiolinkkinä isän ja äidin kotien välillä. Näiden kahden talouden välinen kommunikaatio joko koskee lasta tai kulkee hänen kauttaan. (Jacobson 1987, 260.) Lasten sopeutumiselle eron jälkeiseen elämään on ensiarvoisen tärkeää isän ja äidin kyky yhteistyöhön vanhempina sekä lapsen suhteen laatu vanhempiin ja uusvanhempiin (Emery 1994, VII, 33; Hetherington & Stanley-Hagan 2002).

Eron jälkeisiä vanhemmuustapoja ovat eritelleet muun muassa Maccoby (1990, 1993), Hetherington ja Stanley-Hagan (2002), Smyth (2005) ja Robinson (1991). Pääpiirteissään jaottelu on hyvin samankaltaista, ainoastaan sen tarkkuus vaihtelee. Esimerkiksi Maccoby ym. (1990, 1993) löysivät kolme erilaista eron jälkeistä tapaa toteuttaa yhteistä vanhemmuutta. *Yhteistyötä tekevät vanhemmat* keskustelevat lapsista keskenään, välttävät riitoja ja pikemminkin tukevat kuin vesittävät toistensa vanhemmuutta. *Riitelevät vanhemmat* kommunikoivat keskenään, mutta kritisoiden ja kyseenalaistaen toisen vanhemmuutta ja puolustaen omaansa. *Toisiinsa sitoutumattomat vanhemmat* ovat tekemisissä lastensa kanssa, mutta kumpikin omalla tahollaan ja tavallaan, eivätkä he puutu toistensa tekemisiin. He välttävät keskinäistä kommunikointia, paitsi ehkä lasten välityksellä, mikä vähentää suorien konfliktien määrää, mutta myös yhteistyötä.

Vaikka yhteistyövanhemmuus on tyydyttävintä sekä vanhemmille että lapsille (Hetherington & Stanley-Hagan 2002), ovat muut tavat toteuttaa eron jälkeistä vanhemmuutta yleisempiä (Furstenberg 1990; Maccoby ym. 1990). Hetheringtonin (2003) Yhdysvalloissa tekemien pitkittäistutkimusten perusteella vain neljännes vanhemmista pystyi eron jälkeen toisiaan tukevaan ihanteelliseen yhteistyövanhemmuuteen, joka perustuu molemminpuoliseen luotukseen, lapsen tärkeyteen ja mahdollisimman vähäisiin konflikteihin. Suurin osa vanhemmista kehitti kuitenkin toisistaan riippumattoman, rinnakkaisen tavan hoitaa vanhemmuutta, johon kuuluu vähän yhteistyötä ja kommunikointia ja joka ei välttämättä tue toisen vanhemman vanhemmuutta. Neljännes vanhemmista jatkoi riitelyä keskenään tai jopa lisäsi sitä. (Hetherington 2003.) Alkuajan stressin ja ristiriitojen jälkeen useimmat eronneet vanhemmat pystyvät ainakin sitoutumattomaan, elleivät jopa yhteistyövanhemmuuteen (Hetherington & Stanley-Hagan 2002).

Emery (1994) katsoo, että eron jälkeisen vanhemmuuden päämääränä on ylläpitää auktoritatiivista vanhempi-lapsi-suhdetta. Sekä lähi- että etävanhemmilla on usein vaikeuksia pitää kiinni auktoritatiivisista kasvatuseriaateista. Vanhempien kurinpitoon ja rajojen asettamiseen liittyvät ongelmat juontavat juurensa usein vanhemman omasta syyllisyydestä ja epävarmuudesta. Van-

hempilapsi- ja vanhempi-vanhempi-suhteiden uudelleen määrittely on yhteishuoltoperheiden suurin haaste. (Emery 1994, 47–57, 65.) Hyvä vanhemmuus vaatii riittävästi yhteistä aikaa lapselle ja vanhemmalle. Esimerkiksi tapaamiset vain joka toinen viikonloppu tekevät vaikeaksi toteuttaa auktoritatiivista vanhemmuutta. Toisaalta siihen vaadittu aika on erilainen eri lapsilla ja muuttuu lapsen kehityksen myötä. (Moloney 2003.)

Toimivaa eron jälkeistä vanhemmuutta on perheissä, joissa aikuiset tekevät yhteistyötä ja tukevat toisiaan vanhemmuudessa. Lisäksi tarvitaan turvallisuutta sekä yhdenmukaisia sääntöjä riippumatta siitä, asuuko lapsi yhdessä vai kahdessa taloudessa. Vanhemmat, jotka kykenevät erotilanteessa toteuttamaan tällaista vanhemmuutta, ovat todennäköisesti harvinaisia. Mutta tällaisia vanhempia kuitenkin on, ja heiltä voitaisiin oppia, miten vanhemmuus saadaan toimivaksi, vaikkei avioliitto enää sitä olisikaan. (McHale, Lauretti, Talbot & Pouquette 2002.) Vanhemmat, jotka toimivat yhteistyössä samojen tavoitteiden mukaisesti, luovat lapselleen paremman kasvu ympäristön kuin yksin ja eri tavoitteisiin pyrkivät vanhemmat. Jos vanhemmat ovat yksimielisiä hoitoon ja kasvatukseen liittyvistä perusasioista, he tukevat ja vahvistavat toistensa vanhemmuutta. He luottavat siihen, että toinen pitää kiinni sovituista periaatteista sekä vahvistaa näitä periaatteita lapsiin nähden paitsi toisen vanhemman läsnä ollessa myös, ja erityisesti silloin, kun tämä ei ole paikalla. (McHale ym. 2002.)

Oman lisänsä vanhemmuuden kenttään tuovat vanhempien uudet puolisosot. Gorell Barnesin (1998) mukaan äidin tai isän uusi puoliso voi korvata muualla asuvaa vanhempaa lapsen jokapäiväisessä elämässä, mutta ei koskaan pyyhi pois alkuperäistä vanhempaa lapsen mielestä. Uusvanhemmat ovat pikemminkin täydentäviä kuin korvaavia vanhempia. Haasteena onkin vanhemmuuden jakaminen samaa sukupuolta olevan alkuperäisen vanhemman ja uusvanhemman kesken. (Mts. 2–3.) Varhaisnuoruus on vaikeinta aikaa vanhemman uudelleen avioitumisen kannalta. Nuoret ja nuoret aikuiset saattavat sen sijaan olla huojentuneita taloudellisten, emotionaalisten ja sosiaalisten paineiden helpottaessa uudelleen avioitumisen yhteydessä. (Hetherington & Stanley-Hagan 2002.)

Eron hetkellä monet vanhemmat ovat kykenemättömiä lasta koskevaan päätöksentekoon. Muutokset, joita monet vanhemmat tekevät tilanteen rauhoittuutta, tehdään usein epämuodollisesti. Toisaalta väliaikaiset huoltosopimukset repivät auki vanhoja haavoja ja aiheuttavat epävarmuutta. (Maccoby 1999, 66.) Yhteisymmärrykseen päästään todennäköisemmin, jos viranomaiset miettivät asioista, jotka täytyy ottaa huomioon päätöksenteossa, kuin sanomalla, mitä pitäisi tehdä. Ihmiset eivät välttämättä tavoittele normatiivisia perherakenteita, vaan pyrkivät riittävän hyvään heidän tilanteeseensa sopivaan ratkaisuun. (Neale 2000.) Smartin ja Nealen (1997) haastattelututkimuksen mukaan eroamassa olevat vanhemmat kamppailivat erokysymyksen kanssa pitkään nimenomaan lasten vuoksi, koska he olivat huolissaan eron vaikutuksesta lapsiin. Vanhemmat tunsivat syyllisyyttä valinnoistaan ja pohtivat varsinkin sitä, mikä olisi lapselle parasta. He pohtivat myös sitä, kuinka säilyttää hyvät suhteet perheenjäsenten välillä eron jälkeen. Päätös luopua lapsen lähivanhemmuudesta

oli erityisen tuskallinen, mutta jos vanhempi valitsi sen, hän teki päätöksen lapsen hyvinvoinnin vuoksi. (Smart & Neale 1997, 159–160.)

2.3 Eron vaikutus lapseen

Muutokset kuuluvat osana kaikkien lasten, ei vain avioerolasten, elämään eikä niiden kokeminen ole luonnostaan hyvää tai pahaa. Tämä seikka unohdetaan usein, kun puhutaan muutoksesta lapsen elämässä. Avioeroon liittyvät muutokset eivät ole nuorille enää epätavallisia tai outoja, vaan niistä on tullut tavanomaisia ongelmia. (Flowerdew & Neale, 2003.) Eron jälkeen vanhemmuus ja vanhemman ja lapsen välinen suhde eivät ole enää samanlaisia kuin ennen eroa. Tämä voidaan nähdä menetyksenä, mutta se antaa tilaa myös uusille mahdollisuuksille, uudelleenlaiselle äitiydelle, isyydelle ja vanhempi-lapsisuhteelle. Muutosta hyväksymättä on vaikea selvitä eron mukanaan tuomista haasteista. (Green 2005.) Lapsen psykologiseen vanhempien eroon sopeutumiseen vaikuttavat lapsen ja vanhempien välisen suhteen laatu, taloudellinen tilanne ja vanhempien väliset konfliktit (Emery 1999, 4; Lamb 1999, 112; Thompson & Amato 1999). Tutkimukset osoittavat, että lapset ovat luultua joustavampia (Hetherington & Stanley-Hagan 2002), mutta ero säilyy eräällä tavalla koko loppuelämän ajan lapsen mukana; hän on aina avioerolapsi (Levin 2004).

Ennen 1980-lukua tehdyt eroa koskevat tutkimukset lähtivät oletuksesta, jonka mukaan ero aiheutti vakavia ongelmia sekä useimpien lasten että vanhempien elämään. 1980-luvulla muutosprosessi alettiin nähdä perherakennetta tärkeämpänä lapsen sopeutumiseen vaikuttavana tekijänä ja todettiin, että lapset voivat kasvaa ja kehittyä normaalisti myös yksinhuoltajaäitien perheissä. (Hetherington & Stanley-Hagan 2002.) Avioeron moraalisen stigman tilalle tuli syyllisyys lapselle aiheutetusta haitasta. Se sai aikaan uuden ajattelutavan, jonka mukaan avioero katkaisee vanhempien parisuhteen, mutta ei vanhemmuussuhdetta. Tavoitteiksi nousivat uudet vanhemmuusmuodot, kuten jaettu vanhemmuus tai ainakin isän merkityksen kasvu eron jälkeisessä vanhemmuudessa. Eron ei enää tarvinnut merkitä perheen hajoamista, vaan vain avioliiton loppua ja perhe-elämän jatkamista kahdessa taloudessa. Avioerosta pyrittiin selviämään mahdollisimman vähin ristiriidoin lasten edun vuoksi. Suurin ero verrattaessa nykypäivän avioeroa aiempiin vuosikymmeniin on lasten ja lapsi-vanhempi-suhteen keskeisyys. Lapsista on tullut avain tiettyjen vanhemmuuskäytäntöjen, kuten jaetun vanhemmuuden, sosiaaliseen hyväksyntään. (Smart 1999.)

Ympyrä on kuitenkin sulkeutumassa, sillä vuosituhanen vaihteessa asiantuntijat ovat taas päätyneet siihen, että vakaa perhe-elämä kahden biologisen vanhemman kanssa on lapsen kehitykselle suotuisinta ja avioero nähdään riskinä lapsen hyvinvoinnille (Hetherington & Stanley-Hagan 2002). Esimerkiksi Thompson ja Amato (1999) toteavat, että ero laskee lasten elintasoja, aiheuttaa emotionaalista tuskaa ja ennen kaikkea tärkeän vanhempi-suhteen menetyksen.

Vaikka avioero ja uudelleenavioituminen tuovatkin stressiä ja uusia haasteita sekä vanhemmille että lapsille, muutokset saattavat monissa perheissä tarjota mahdollisuuden päästä eroon epätydyttävästä ja konfliktisesta perhe-elämästä. Lisäksi muutokset saattavat tarjota mahdollisuuden tyydyttävämpiin perhesuhteisiin ja henkiseen kasvuun. (Hetherington & Stanley-Hagan 2002; Thompson & Wyatt 1999.)

Eron jälkeiset asumisjärjestelyt ovat lapselle eron tärkein seuraus. Sillä, ettei meillä ole tarpeeksi tietoa huolto- ja asumisjärjestelyjen seurauksista, on monia vaikutuksia teorian, tutkimuksen ja käytännön saralla. (Koel ym. 1988.) Jatkuvasti kiistellään siitä, minkälaisen riskin erilaiset perhemuodot muodostavat lapsen hyvinvoinnille (Nätkin 2003). Vasta viime vuosina on alettu tutkia perheprosesseja ja sopeutumista epätavallisemmissa perherakenteissa, kuten yksinhuoltajaisien perheissä, äitipuoliperheissä sekä monimutkaisissa uusperheissä (Hetherington & Stanley-Hagan 2002).

Kaikenlaisissa perheissä, joissa vanhemmat ovat lämpimiä, lasta tukevia, kommunikatiivisia ja vastaavat lapsen tarpeisiin sekä ylläpitävät jatkuvaa ja järkevää kontrollia ja valvontaa, lapsille tarjoutuu positiivinen kasvuympäristö. Auktoritatiivinen vanhemmuus suojaa lasta perheen muutostilanteissa ja muissa stressitilanteissa. Vaikka lasten kokemukset isän ja äidin yksinhuollosta sekä yhteishuollosta vaihtelevat, on vain vähän todisteita minkään vaihtoehdon ylivertaisuudesta suhteessa lapsen sopeutumiseen. Mikä tahansa huoltomuoto voi olla hyvä, kunhan vanhemmat ovat kasvatustehtävänsä sitoutuneita, auktoritatiivisia ja heidän keskinäiset välinsä ovat hyvät. (Hetherington 2003; Hetherington & Stanley-Hagan 2002.)

Booth (1999) toteaa, että ongelmat, erityisesti heikko vanhempi-lapsi-suhde, ovat olemassa jo ennen eroa, joten juuri eron aiheuttamia vaikutuksia on vaikea erottaa muista (mts. 43). Norjalaistutkimuksen mukaan lasten hyvinvoinnille on kuitenkin oleellista, että he pystyvät pitämään yllä läheiset suhteet perheenjäseniinsä ja säilyttämään perheensä. Tutkimus perustui sekä vanhempien että lasten näkökulmiin eron riskitekijöistä. Ne lapset, joilla oli ennen eroa ollut läheinen suhde isäänsä ja joiden isäsuhde oli eron jälkeen heikentynyt dramaattisesti ilman, että lapset ymmärsivät, miksi näin tapahtui, olivat tyytymättömimpiä isäsuhteeseensa. Sen sijaan hyvä vanhempi-lapsi-suhde, joka jatkui eron jälkeen, vahvisti lapsia ja teki heidät onnellisiksi. (Moxnes 2003.) Niiden lasten, joiden suhteet toiseen vanhempaan katkeavat, on vaikeampaa sopeutua avioeron jälkeiseen tilanteeseen kuin lasten, joilla suhteet molempiin vanhempiin säilyvät. Myös suhteen rakentaminen uusvanhempaan on tällöin vaikeampaa. (Robinson 1991, 115.)

Jos eron jälkeiset ratkaisut ovat mahdollisimman lähellä tilannetta, johon lapsi on ennen eroa tottunut, aiheutetaan lapsen elämään mahdollisimman vähän ylimääräisiä stressaavia muutoksia. Tällöin etusijalle asetetaan ensisijainen huoltaja [*primary caretaker preference*]. (Maccoby 1999, 55–56.) Myös Bartlett (1999, 89) toteaa, että jatkuvuus lapsen elämässä taataan jakamalla eron jälkeinen huolto samassa suhteessa kuin se oli ennen eroa. Maccoby (1999) nostaa esiin kysymyksen siitä, miksi äidin lastenhoidolla on enemmän painoarvoa

kuin isän työnteolla, jolla hän on elättänyt perhettään. Lapsen ensisijaisella huoltajalla, joka on yleensä äiti, ja lapsella on tunneside, joka on sitä voimakkaampi, mitä nuorempi lapsi on. Maccoby pitää tärkeänä tämän tunnesiteen kunnioittamista. Hän ei halua asettaa huoltomuodolle mitään ikärajaa, mutta ehdottaa, että lapsen kasvaessa myös toisen vanhemman rooli lapsen elämässä kasvaa. (Mts. 65–69.)

Lambin (1999) mukaan isän häviämistä lapsen elämästä eron jälkeen pidetään suurimpana syynä lapsen vaikeuksiin – toisin sanoen isättömyys on avioeron huonoin seuraus. Lamb kannattaa laajaa kontaktia etäisään, lukuun ottamatta sitä vähemmistöä, jossa vanhempien välillä on suuria konflikteja tai heidän kapasiteettinsa tai motivaationsa laajan kontaktin ylläpitoon on rajoittunut. (Mts. 106, 119.) Parkinsonin ym. (2003) haastattelemista 60 lapsesta puolet sanoi, etteivät he saaneet viettää tarpeeksi aikaa etävanhemman kanssa. Heille oli hyvin tärkeää, että heillä oli jatkuva ja merkityksellinen suhde molempiin vanhempiinsa ja sisaruksiinsa.

Ihmiset muuttavat usein eron jälkeen, sekä lapsen kanssa että ilman. Braver, Ellman ja Fabricius (2003) totesivat, että toiselle paikkakunnalle muutolla, koski se sitten lapsia tai pelkkää vanhempaa, oli negatiivisia vaikutuksia lapseen. Nämä lapset kärsivät muita erolapsia enemmän taloudellisesta tilanteesta ja huonoista ihmissuhteista. Braverin ym. (2003) mukaan vanhempia ei tulisi ainakaan rohkaista muuttamaan, mikäli halutaan säilyttää lapsen hyvät suhteet molempiin vanhempiin. Vanhemman muutto toiselle paikkakunnalle voi olla lapselle isompi huolenaihe kuin ero sinänsä (Levin 2004). Moxnesin (2003) mukaan se, että lasten piti muuttaa pois alkuperäisestä kodista, oli riski lapsen hyvinvoinnille. Negatiiviset kokemukset liittyvät mm. koulun vaihtamiseen ja vanhojen kavereiden jäämiseen ja uusien löytämisen vaikeuteen (myös Butler ym. 2002). Lyhyt välimatka sekä vanhempien halu auttaa lasta ylläpitämään entisiä ystävyyssuhteita vaikuttivat koettuun suruun lieventävästi. Myös päivittäisen kontaktin menettäminen toiseen vanhempaan oli lapsille suuri menetys.

Eroperheiden lapset saavuttavat keskimääräistä alhaisemman sosioekonomisen aseman ja koulutustason kuin muut lapset. Heillä on myös muita enemmän ongelmia ihmissuhteissa kotona ja työpaikalla. Toisaalta suurin osa eronneiden vanhempien lapsista selviytyy hyvin ja jopa hyötyy uudesta elämäntilanteesta. Vanhempien välisellä suhteella, lapsen ja vanhempien välisellä suhteella sekä lapsen suhteella sisaruksiin ja isovanhempiin on merkitystä lapsen sopeutumiseen eroon ja uusperheeseen. Erityisesti nuoruudessa perheen ulkopuoliset tekijät, kuten ystävät, ovat erittäin merkittävä tekijä siihen, kuinka nuori sopeutuu vanhempiensa eroon. (Hetherington 2003.) Paitsi ystävät, myös sukulaiset, erityisesti isovanhemmat, ovat erittäin tärkeä voimavara lapsille vanhempien erotessa. Isovanhempien koti oli lapsille turvallinen ja neutraali paikka, jonne saattoi turvautua kodin ollessa epävakaa. (Butler ym. 2002.)

Vaikka eroista on tullut yleisiä, ne säilyvät silti vaikeina. Parhaassakin tapauksessa lapsi joutuu vanhempien erotessa kohtaamaan sen tosiasian, että hänellä on kaksi vanhempaa, jotka eivät enää rakasta toisiaan siitä huolimatta, että rakastavatkin lasta ja lapsi rakastaa heitä. Lojaalisuus toista vanhempaa koh-

taan tuntuu epälojaalisuudelta toista kohtaan, ja jommankumman puolelle asetuminen aiheuttaa lapselle paineita. (Emery 1994, 2, 59, 65.) Emeryn (1994) mukaan avioerosta pitäisi tehdä erityisesti lasten kannalta vähemmän ristiriitoja aiheuttava sekä lainsäädännöllisesti että sosiaalisesti. Jos lasten tarpeet otetaan vakavasti, täytyy kehittää uusia käytäntöjä, joilla vältetään lasten joutuminen vanhempien välisten riitojen keskelle. Huoltopäätöksen tavoitteena ei ole jakaa lasta vanhempia tyydyttävällä tavalla; pikemminkin on kyse siitä, mikä järjestyly hyödyttää parhaiten lasta. Ehkä keskeisin ongelma avioerossa ja huoltoriidoissa on lasten perspektiivi, joka ei usein vastaa kummankaan vanhemman näkemystä. (Mts. 13, 164, 223.)

2.4 Vanhempien riidat

Lapsen hyvinvoinnille eron jälkeen on tärkeintä vanhempien henkilökohtainen sopeutuminen tilanteeseen ja kyky vanhemmuuteen yhteistyössä toisen vanhemman kanssa (Gorell Barnes 1998, 12; Emery 1999, 3). Vanhempien jatkuvat riidat ja vihamielisyys ovat lapselle haitallisimpia. Rahakysymysten ohella riidat koskevat usein asumisjärjestelyjä ja tapaamisia. (Kaltenborn 2001.) Valkama ja Litmala (2006, 32) arvioivat alioikeuksissa käsiteltyjen huoltoriitojen määräksi Suomessa noin 2000 tapausta vuodessa. Huoltoriitojen osuus on noin viisi prosenttia kaikista sosiaalitoimissa tai tuomioistuimissa ratkotuista lapsen huoltoa, asumista tai tapaamisoikeutta koskevista asioista. E. Gottbergin (henkilökohtainen tiedonanto koulutustilaisuudessa 14.4.2005) mukaan 90 prosenttia eroperheistä saa asiat sovittua, yhdeksän prosenttia tarvitsee sovittelua, mutta tilanne rauhoittuu ajan myötä ja yksi prosentti riitelee jatkuvasti. Vaikka oikeus päättäisi yhteishuollosta tai jopa vuoroasumisesta, se ei kuitenkaan voi määrätä vanhempia toimiaan sovussa ja yhteistyössä (Hetherington & Stanley-Hagan 2002).

Vanhempien ero aiheuttaa lasten elämään hajaannuksen, joka voi olla vahingoittavaa. Lapsille on kuitenkin parempi, että vanhemmat eroavat kuin että he jatkavat riitaista ja väkivaltaista avioliittoa. Ero sinänsä ei ole vahingollinen; merkityksellistä on eroprosessin sujuminen kaikkien osapuolten kannalta. Lapsille vahingollisinta on vanhempien välinen jatkuva konflikti. (Bernardes 1997, 120.) Lapset kärsivät myös ydinperheissä siitä, jos he saavat ristiriitaisia viestejä vanhemmiltaan tai joutuvat vanhempansa liittolaisiksi toista vanhempaa vastaan. Lasten sosialisatio ja sopeutuminen eroon on tehokkainta, jos aikuiset tekevät yhteistyötä. (McHale ym. 2002.) Lasten näkökulmasta eron pahimpia seurauksia ovat huoltoriidat, joissa lapsi joutuu vanhempien kiistakapulaksi (Emery 1994, 1).

Mikäli lapsi joutuu riitelevien vanhempien välikappaleeksi, voi sillä olla vahingollisia seurauksia lapsen kehitykselle (Hetherington & Stanley-Hagan 2002). Butlerin, Scanlanin, Robinsonin, Douglasin ja Murchin (2002) mukaan lapsi saattoi pitää itseään syypäänä vanhempien vihamielisyyteen, mikäli nämä

kyselivät lapselta toisiaan koskevia tungettelevia kysymyksiä, lähettivät lapsen mukana vihamielisiä viestejä tai riitelivät lapsen asioista hänen kuultensa. Jotkut lapset välittivät viestejä, koska yrittivät näin estää vanhempien vihamielisiä kohtaamisia. Useimmat lapset toivoivat, että vanhemmat pystyisivät juttelemaan ystävinä edes lasta koskevista asioista. Lapset olivat kuitenkin taitavia kehittämään selviytymiskeinoja. Tällainen oli esimerkiksi ajatus siitä, että ongelmat olivat vanhempien välisiä eivätkä koskeneet heitä. (Butler ym. 2002.) Lapset eivät ole vain passiivisia muutosten vastaanottajia, vaan he kehittävät omia selviytymisstrategioitaan, joiden onnistuminen tai epäonnistuminen vaikuttaa puolestaan aikuisiin (O’Kane 2000; Tudge & Hogan 2005; Winterberger 1996).

Huolimatta siitä, että vanhempien väliset ristiriidat erotilanteessa ovat ymmärrettäviä, ei vanhempien välinen vihamielisyys ole sitä lapsen kannalta. Tämä on ehkä keskeisin eronnutta perhettä ja sen perhesuhteiden uudelleenjärjestämistä koskeva ongelma. Vanhemmat, jotka onnistuvat tavoittamaan lastensa näkökulman asiaan, oppivat hillitsemään omia tunteitaan lastensa vuoksi; lasten lojaalisuusristiriitojen minimointi ei edellytä vanhempien olevan ystäviä keskenään. (Emery 1994, 62.) Moxnesin (2003) mukaan kaikki ne lapset, jotka kertoivat vanhempien jatkuvasta riitelystä, olivat tyytymättömiä eron jälkeiseen tilanteeseen. Vanhempien yhteistyön laatu ja määrä ratkaisevat, kuinka vaikea ero on lapselle ja millaisia vaikutuksia sillä on lapseen. Vanhempien riitely tai huono vanhemmuus ei kuitenkaan useimmissa tapauksissa ollut eron seurausta, vaan pikemminkin syynä eroon.

Emery (1994) toteaa, että kun vanhemmat kiistelevät lastensa huoltajuudesta, usein he samalla kiistelevät myös liittonsa loppumisesta. He eivät pysty ratkaisemaan huoltoriitoja, koska eivät pysty ratkaisemaan keskinäisiä, henkilökohtaisia riitojaankaan. Huoltojärjestelyistä sopiminen on erottamaton osa eron jälkeisten perhesuhteiden uudelleenjärjestämistä. Vanhemmat heijastavat omia tunteitaan lapsiin ja näkevät lapsen samalla tavalla kuin itsensä. He kuvittelevat lapsen tuntevan ja kokevan samoin kuin he itse, mikä ei välttämättä vastaa lapsen todellisia tunteita. Vanhempien keskinäinen kommunikointi on tärkeää muun muassa rajojen ylläpitämiseksi. Jos vanhemmat eivät neuvottele keskenään, lapsi oppii pian asettamaan vanhemmat toisiaan vastaan. (Mts. 8–17, 64.)

Emeryn (1994, 19–20, 50) mukaan selvien yksilöllisyyttä ja valtaa koskevien rajojen puuttuminen on suurimpia syitä ristiriitojen syntymiseen eron jälkeisissä perhesysteemeissä. Ongelmia aiheutuu tapaamisten aikatauluihin liittyvistä epäselvyyksistä, spontaaneista tapaamisista ja liiasta joustavuudesta, mitkä lisäävät lapsen epävarmuutta. Toisaalta voi olla, että ne ovat sopivia aiheita, joista riidellä ja joilla hankaloittaa toisen osapuolen elämää silloin, kun katkeruus ja viha ovat vallalla. Moloneyn (2003) mukaan sekä lapset että vanhemmat tarvitsevat pysyvyyttä ja säännönmukaisuutta. Aikaan perustuvat järjestelyt kannattaisi sopia siten, että ainakin huollon vaihdon ajankohta on selvä. Hyvässä huoltosopimuksessa on tarkkaan määritelty käytännön järjestelyjen toteutus aikatauluineen. Siten autetaan luomaan yksityisyyden ja vallankäytön rajoja ex-

puolisoiille ja erotetaan kumpikin mahdollisimman riippumattomaksi toisesta. Se vähentää myös puolisoiden välistä kommunikaatiotarvetta, mikä puolestaan vähentää ristiriitojen mahdollisuutta. (Emery 1994, 40.) Koel, Clark, Hauser ja Hauser (1988) väittävätkin, että mitä enemmän lapsi tapaa etävanhempansa, sitä enemmän vanhemmat joutuvat olemaan tekemisissä toistensa kanssa ja sitä suurempi on mahdollisuus ajautua konfliktiin.

Lapset kokivat, että he pystyivät eron aiheuttamien muutosten hallintaan silloin, kun vanhempien välinen suhde oli harmoninen ja riidaton (Thompson & Amato 1999). Kysymys kuuluukin, pitääkö suhdetta molempiin vanhempiin pitää yllä, jos se aiheuttaa jatkuvia konflikteja vanhempien välillä (Emery 1999, 21; Johnston, Kleine & Tschann 1989). Myös Taylor ym. (2001a) toteavat, että suhde etävanhempaan voi olla sekä haitallinen että hyödyllinen riippuen siitä, millainen on lapsen ja etävanhemman välinen suhde sekä siitä, joutuuko lapsi tapaamisten vuoksi kokemaan vanhempien ja perheiden välisiä riitoja ja vihamielisyyttä. Flowerdew ja Neale (2003) toteavat, että jos vanhemmilla on paljon ristiriitoja ennen avioeroa tai sen jälkeen, ne aiheuttavat lapsille suuria haasteita muutoksista selviytymiseen. Lund (1984) puolestaan väittää, että lapsilla, joiden suhde toiseen vanhempaan oli katkennut, oli enemmän emotionaalisia ongelmia verrattuna niihin lapsiin, joiden vanhemmat tekivät yhteistyötä, vaikka se olisi ollut riitaisaakin (Gorell Barnes 1998). Myös Bender (1994) pitää yhteishuoltoa myös riitaisissa eroissa parhaana vaihtoehtona, koska se hänen mukaansa auttaa ajan myötä vähentämään vanhempien konflikteja, mikä taas on lapsen edun mukaista (Kaltenborn 2001).

Amaton (1993) mukaan vanhempien väliset ristiriidat aiheuttavat ongelmia lapsille ja ovat syynä eroihin. Vanhempien ero saattaa kohentaa lapsen hyvinvointia, mikäli se vähentää vanhempien välistä vihamielisyyttä. Lapselle erosta aiheutuvat seuraamukset voidaan jakaa resursseihin ja riskeihin. Resursseilla tarkoitetaan vanhempien tukea (emotionaalista tukea, käytännön apua, ohjausta, valvontaa ja roolimallia) sekä vanhempien sosioekonomisia resursseja. Lapset, joilla on paljon resursseja, selviävät muita paremmin vaikeista elämäntilanteista. Vanhempien avioero voi olla lapselle ongelmallinen kahdesta syystä. Se aikaansaa lapsen elämään stressitekijöitä, kuten vanhempien välisiä ristiriitoja ja elämänmuutoksia. Lisäksi se saattaa vähentää lapsen resursseja, esimerkiksi heikentämällä lapsen ja vanhemman välistä suhdetta ja lapseen käytettävissä olevan rahan määrää. Lapsiin ja eroon liittyvän tutkimuksen tulisikin keskittyä resurssien ja riskitekijöiden vuorovaikutukseen ja sitä kautta yrittää tavoittaa ilmiön kokonaiskuva. (Amato 1993.)

Ero on muutosprosessi, johon lapsen täytyy sopeutua. Se aiheuttaa sosiaalista stressiä ja usein, muttei aina, sosiaalisen ja ekonomisen pääoman menetyksiä. Siihen, kuinka paljon lapsi eron yhteydessä kokee sosiaalista stressiä ja kuinka paljon hän menettää sosiaalista pääomaa, vaikuttavat eniten vanhemmat ja heidän yhteistyökykynsä. (Moxnes 2003.) Pulkkinen (2002) puolestaan käyttää käsitettä sosiaalinen alkupääoma kuvaamaan lapsen kasvuympäristöltään saamaa perustaa oman sosiaalisen pääomansa kartuttamiselle. Pulkkinen mukaan avioero syö lapsen sosiaalista alkupääomaa sitä enemmän, mitä

enemmän se rikkoo ihmissuhteita. Tiedostavat vanhemmat pyrkivät ylläpitämään lapsen suhdetta kumpaankin vanhempaan omista tunteistaan huolimatta. (Mts. 44, 123.)

3 VUOROASUMINEN

Luvussa kolme keskityn työni ydinkäsitteeseen, vuoroasumiseen. Aluksi keron, mitä lasten vuoroasumisen tarkoittaa ja kuinka yleistä se on. Tämän jälkeen esittelen vuoroasumista aikaisempien tutkimusten perusteella: kuinka vuoroasuminen vaikuttaa lasten hyvinvointiin ja lasten ja vanhempien välisiin suhteisiin sekä toisaalta, mitä tiedetään vuoroasumista toteuttavista perheistä ja vanhemmista.

3.1 Vuoroasuminen käsitteenä

Vuoroasumisen valinta työni ydinkäsitteeksi ei ollut aivan itsestään selvää. Sillem, että lapset asuvat puoliksi tai lähes puoliksi kummankin vanhemman luona, on suomenkielessä monta termiä, joilla on erilaisia näkökulma- ja merkitysvaihteita. Hylkäsin sinänsä hyvät käsitteet fyysinen yhteishuolto ja tosiasiallinen/todellinen ja jaettu yhteishuolto, koska ne kuvaavat asiaa nimenomaan huoltajien eli aikuisten kannalta. Panttila (2005) käyttää termejä vuorotteleva asuminen ja vuorotteluasuminen, samoin Gottberg (2005). Lehtikirjoittelussa puhutaan kahdessa kodissa asumisesta, vuoroasumisesta, 50:50-mallista, viikko ja viikko -asumisesta, laajoista tapaamisista tai tasapuolisesti jaetusta vanhemmuudesta. Olen päätenyt kielitoimiston (asia varmistettu puhelimitse 22.8.2005) suositttelemaan vuoroasumiseen. Se on lyhyt ja kuvaa hyvin, mistä on kysymys: vuoroasuva lapsi asuu vuorotellen molempien vanhempiensa luona. Vuoden sanoja -listalla vuoroasuminen määritellään seuraavasti: "lapsen asuminen vuorotellen, esim. viikon kerrallaan, kummankin vanhemman luona avioeron jälkeen" (Eronen 2005, 149).

Vuoroasumisen määrittely aiemmissa tutkimuksissa vaihtelee ajallisesti kolmasosasta puolitetuun asumiseen. Smart, Neale ja Wade (2001) määrittelevät todellisen yhteishuollon perustaksi sen, että lapsen huolto ja päätöksenteko ovat molempien vanhempien vastuulla ja he säilyvät aktiivisina ja näkyvänä osana lapsen elämää (mts. 125). Käytännössä todellinen yhteishuolto siis tar-

koittaa ainakin jonkinasteista vuoroasumista. Myös Green (2005) määrittelee vuoroasumisen ja jaetun vanhemmuuden [*shared parenting*] molempien vanhempien aktiivisena osallistumisena lapsen jokapäiväiseen elämään. Se ei välttämättä tarkoita ajan jakamista puoliksi, vaikka sitä voidaanakin Greenin mukaan pitää ihanteellisena tavoitteena. Greenin mukaan jaettu vanhemmuus edellyttää, että kumpikin vanhempi asuu lapsen kanssa vähintään viisi vuorokautta kahden viikon aikana ja että näistä viidestä päivästä vähintään kaksi on arkipäiviä.

Lasten näkökulmasta kysymys ei niinkään ole jaetusta tai puolitetusta asumisesta [*shared residence*] kuin kahdessa paikassa asumisesta [*dual residence*] (Smart, Neale & Flowerdew 2004). Englannin kielessä asiaa kuvaavia termejä on myös lukuisia ja niillä on erilaisia painotuksia. Britit käyttävät edellä mainittujen lisäksi kahden talouden vanhemmuutta [*cross-household parenting*] ja yhteishuoltajuutta [*co-parenting*], amerikkalaiset jaettua fyysistä huoltoa [*shared physical custody*] (vrt. jaettu päätöksenteko [*shared legal custody*]), jaettua asumista [*shifted residence*] ja kahden talouden systeemiä [*dual household system*]. Australiassa puhutaan jaetusta huollosta [*shared care*] tai puolitetusta vanhemmuudesta [*equal time parenting*]. Ruotsissa käytetään termejä vuorotteleva asuminen [*växelvis boende*], jaettu huolto [*delad vårdnad*] ja puolitettu asuminen [*hälftenboende*]. Pelkästä termistä ei aina voi päätellä, että on kysymys nimenomaan vuoroasumisesta eikä vain yhteishuollosta. Tämä termien moninaisuus ja niiden osittain erilaiset merkitykset tekivät aikaisempien tutkimuksien tarkastelusta ja kääntämisestä suomen kielelle hyvin haastavaa.

3.2 Lasten vuoroasumisen yleisyys

Vuorotellen vanhempiensa luona asuvista lapsista ei ole Suomessa saatavilla tilastotietoja, koska tilastollisesti lapsella voi olla vain yksi koti (Kartovaara 2007). Tilastot eivät pystykään kertomaan monimutkaista totuutta, eivätkä valmiiksi annetut mallit vastaa yksilöistä muodostuvia perheitä (Silva & Smart 1999, 4).

Helsingin sosiaalivirastossa tehdyn selvityksen mukaan puolen vuoden aikana vuosina 2003–2004 tehdyistä 509 lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevista sopimuksista 25:ssä sovittiin lapsen vuorotteluasumisesta. Tämä vastaa noin viittä prosenttia sopimuksista. Lapsen vuorotteluasumista voidaan kuitenkin toteuttaa myös ilman kirjallista sopimusta, joten tarkkaa tietoa ilmiön laajuudesta ei ole saatavissa. (Panttila, 2005, 24–25.) Kotkassa 2004 tehdyssä selvityksessä noin kuudessa prosentissa sopimuksista vahvistettiin lapselle laaja oikeus tavata toista vanhempaansa ja olla tämän luona (Haro-Veijola 2004). Myös Valkaman ja Litmalan (2006, 35) tutkimusaineistossa noin kuusi prosenttia käräjäoikeuteen huoltoriidan vuoksi päätyneistä vanhemmista oli noudattanut lasten vuoroasumista.

Ulkomaita koskevia tilastotietoja oli saatavilla vaihtelevasti. Ruotsissa vuosina 2001–2002 noin 4,5 prosenttia kaikista lapsista eli kaikkiaan 87 000 lasta asui vuorotellen isän ja äidin luona. Eronneiden vanhempien lapsista tämä vastasi 18 prosenttia. (Socialstyrelsen 2004, 10.) Vuosina 2003–2004 lähes yhtä paljon molempien vanhempien luona asui jo viisi prosenttia ruotsalaislapsista, eronneiden vanhempien lapsista joka viides (Barns villkor 2005, 17).

Norjassa tehtiin vuonna 2000 lakialoite, jossa vuoroasumisesta pidettiin normina ja lasten eron jälkeisen asumisen lähtökohtana. Aloitteen mukaan tuomioistuimien voisi myös määrätä vuoroasumisesta jopa vastoin vanhempien tahtoa. Lakialoite hylättiin, ja poliittisen prosessin johtopäätöksenä oli, että asiasta tarvitaan lisää tietoa, erityisesti vuoroasumisen seurauksista lapsille. (Andenæs 2005.) Tilastojen mukaan vuonna 2004 Norjassa kymmenen prosenttia lapsestaan virallisesti erossa asuvista vanhemmista oli järjestänyt lapsen asumisen vuoroperiaatteella (Samvær og bidrag 2004).

Ison-Britannian osalta minulla oli käytössäni Englantia ja Walesia koskeva vuodesta 1986 vuoteen 1991 ulottuva tilasto, jonka mukaan lasten yhteishuolto on yleistynyt noin kymmenellä prosentilla 16:sta 26 prosenttiin viidessä vuodessa. Huolto on jaettu isän huoltoon, äidin huoltoon ja yhteishuoltoon, mutta tarkemmin ei kerrota, mitä yhteishuollolla tarkoitetaan, juridista vai fyysistä yhteishuoltoa. (Shared Parenting Information Group.)

Australiassa eronneiden vanhempien lapsista noin kuusi prosenttia asui puoliksi tai lähes yhtä paljon molempien vanhempien luona vuonna 2003. Myös Australiassa on esitetty vuoroasumisen ottamista eron jälkeisen asumisen lähtökohdaksi. Jos eroavat vanhemmat eivät pääsisi yhteisymmärrykseen lapsiaan koskevista järjestelyistä, lähtökohtana olisi vuoroasuminen puoliksi molempien vanhempien luona, ellei voitaisi osoittaa, ettei se olisi lapsen edun mukaista. Esitys hylättiin, mutta keskustelu aiheesta jatkuu. (Smyth 2005.) Moloney (2003) arveleekin, että tarkoitus oli lähinnä herättää keskustelua, missä onnistuttiin hyvin.

Yhdysvalloissa Wisconsinin osavaltiossa tehdyn tutkimuksen perusteella vuoroasuminen on yleistynyt 1990-luvulla kuudessa vuodessa 11 prosentista 23 prosenttiin, vastaavasti äidin luona asuminen on vähentynyt. Lapsen asuminen tulkittiin vuorottelevaksi, jos hän asui vähintään 30 prosenttia kummallakin vanhemmalla. Yhtä paljon molempien luona asuvien lapsien määrä oli kasvanut 5:stä 15 prosenttiin. (Cancian, Cassetty, Cook & Mayer 2002.) Koko maassa arvioidaan vuoroasumista toteuttavien perheiden määrän olevan noin 20 prosenttia kaikista eronneista perheistä (Child custody statistics 2004). Kanadassa vuosina 1998–2000 vuoroasumista toteutettiin noin viidessä prosentissa eronneista perheistä. Asuminen määriteltiin vuoroasumiseksi silloin, kun lapsi asuu vähintään 40 prosenttia kummankin vanhemman luona. (Bertrand, Hornick, Paetsch & Bala 2001, 34–36.)

3.3 Vuoroasuvan lapsen perhe

Maccoby, Depnerin ja Mnookinin (1988) mukaan pojat asuvat tyttöjä useammin yhtä paljon molempien vanhempien kanssa eron jälkeen. Vuoroasuminen on yleisintä 2–7-vuotiailla ja pienikokoisissa perheissä. Harvinaisempaa se on hyvin pienillä lapsilla sekä toisaalta murrosiän jälkeen, jolloin lapsella on vahvat siteet kouluun ja ystäviin. (Maccoby ym. 1988.) Cancian ja Mayer (1998) puolestaan havaitsivat, ettei lasten lukumäärällä ollut vaikutusta asumismuotoon. Ikä ja sukupuoli sen sijaan vaikuttivat siten, että vuoroasuminen oli yleisempää yli kymmenvuotiailla pojilla. Kellyn, Redenbachin ja Rinamanin (2005) mukaan lapsen iällä eikä lasten lukumäärällä ollut vaikutusta valitun huolto-
muodon todennäköisyyteen.

Smyth ym. (2003a) tulivat siihen johtopäätökseen, että jaettu vanhemmuus 50:50 -periaatteella on logistisesti monimutkaisin vanhemmuuden muoto. Sen onnistuminen näytti edellyttävän lähekkäin asumista, vanhempien kykyä yhteistyöhön, lapsikeskeisiä järjestelyjä, kaikkien osapuolten sitoutumista vuoroasumiseen, perheystävällisiä työolosuhteita ja taloudellista riippumattomuutta. (Smyth 2005; Smyth ym. 2003a.) Smythin ym. tutkimuksessa kaikki vanhemmat kävivät töissä, mutta erityisesti isät olivat vähentäneet töitään lasten tähden. Jaettu asuminen aiheutti monia käytännön ongelmia, mutta vanhempien välinen toimiva yhteistyö auttoi niiden ratkaisemisessa. Suurin haaste vanhemmille olikin jättää henkilökohtaiset suhteet entisen puolison kanssa taka-alalle ja keskittyä vanhemmuuteen lapsen parhaaksi. Tällöin suhde entisen puolison kanssa oli kuin työsuhde, jossa on yhteinen päämäärä: lapsen etu. (Smyth ym. 2003b, 18–22.)

Donnellyn ja Finkelhorin (1993) amerikkalaisia koskeneen puhelinkyselytutkimuksen (N=1691) mukaan vuoroasuminen oli todennäköisempää, mikäli vanhemmat olivat värillisiä, hyvätulaisia ja korkeasti koulutettuja sekä asuivat suuressa kaupungissa. Jos puoliset asuivat kaukana toisistaan, oli vuoroasuminen epätodennäköisempää. Toisaalta ei voida sanoa, oliko vuoroasuminen seurausta lähekkäin asumisesta vai lähekkäin asuminen vuoroasumisen toteuttamisen helpottamista. Donnelly ja Finkelhorn tulkitsivat, että yhteishuolto oli mahdollista vain hyvätuloisille, joilla on resursseja ylläpitää lapselle kahta kotia ja kaksia varusteita. Hyvin koulutetut olivat paremmin perillä yhteishuollon mahdollisuudesta, heillä oli tietoa ja resursseja järjestelyn toteuttamiseksi. Myös Cancian ja Mayer (1998), Maccoby ym. (1993), Öberg ja Öberg (2002, 25) ja Kelly ym. (2005) ovat todenneet, että vanhempien korkea koulutus ja tulojen suuruus lisäävät vuoroasumisen todennäköisyyttä. Vuoroasuminen vaatii vanhemmilta taloudellisia resursseja, sillä lapsi tarvitsee sekä tilaa että tarvikkeita molempien vanhempien kodeissa. Yhteishuollon todennäköisyys suurissa kaupungeissa selittyi Donnellyn ja Finkelhorin (1993, 57–59) mukaan sillä, että uudet ideat toteutuvat ensin urbaaneilla alueilla. Suurten kaupunkien vanhemmilla oli enemmän mahdollisuuksia vastaaviin roolimalleihin ja tuomareilla oli todennäköisesti enemmän kokemusta asiasta.

Kelly ym. (2005) vertailivat Yhdysvalloissa äidin yksinhuoltoa, isän yksinhuoltoa ja yhteishuoltoa [*joint physical custody*] käyttämällä NSFH:n (National Survey of Families and Household) 1977–1988 eronneista vanhemmista koottua aineistoa. Tässä aineistossa äideillä oli yksinhuolto 80 prosentissa, isillä yli 10 prosentissa ja loput alle 10 prosenttia olivat joko tasan jaetussa yhteishuollossa [*full joint custody*] (3,4 %) tai osittaisessa yhteishuollossa [*partial joint custody*] (6 %). Kellyn ym. mukaan vanhempien riitojen vähäisyys ennen eroa ja sen aikana teki todennäköisemmäksi yhteishuoltoon päätyminen. Aineistossa näkyi myös selvästi yhteishuollon yleistyminen kymmenen vuoden aikajaksolla. Tutkijat toteavat, että vanhempien intresseillä ja neuvottelukyvyyllä on suurempi vaikutus huoltomuodon valintaan kuin lasten iällä, sukupuolella tai lukumäärällä. Huoltomuodosta päätettäessä puhutaan kuitenkin lapsen edusta. (Kelly ym. 2005.)

Dickenson, Heyworth, Plunkett ja Wilson (1999) haastattelivat Australiassa noin 500 vanhempaa, jotka jakoivat lastensa huollon tasan vähintään 40:60-periaatteella. Nämä vanhemmat olivat valinneet jaetun yhteishuollon useimmiten lapsen tarpeiden näkökulmasta. Yli puolet vanhemmista halusi, että molemmat vanhemmat ovat eron jälkeenkin osa lastensa elämää. Kolmasosa piti jaettua yhteishuoltoa myös vanhempien tarpeiden mukaisena ja oikeudenmukaisena ratkaisuna. Vain viidessä prosentissa lapsi oli päättänyt asumisestaan molempien luona. Vajaa viidennes päätöksistä oli vastentahtoisia, useimmiten tuomioistuinten päätökseen perustuvia. Näissä tapauksissa vanhemmat olivat harvoin tyytyväisiä yhteistyöhön toisen osapuolen kanssa, kun taas yli puolet kaikista jaettua yhteishuoltoa toteuttavista piti yhteistyötä positiivisena. Erityisen tyytyväisiä yhteistyöhön olivat ne, joiden perusteena oli lasten ja vanhempien hyvinvointi. Yhteistyön onnistuminen ja järjestelyn vakaus mutta joustavuus tarvittaessa, vaikutti merkittävästi tyytyväisyyteen koko järjestelyä kohtaan. Vaikka lähes kolme neljästä vanhemmasta oli tyytyväisiä järjestelyyn, lähes puolet olisi muuttanut sitä, jos se olisi ollut mahdollista. Muutoshalun syytä olivat lapsen mahdollisuus saada parempaa huolenpitoa ja lapsen tarve vakaaan elinympäristöön, halu saada lapsen huoltajuus kokonaan itselle ja halu viettää enemmän aikaa lapsen kanssa. Viisi prosenttia mainitsi lapsen halun muuttaa asumisjärjestelyään. (Dickenson ym. 1999, 5, 13–17, 20.)

Panttilan (2005) Helsingin sosiaalivirastossa 2003–2004 tekemässä selvityksessä vanhemmat olivat päätyneet vuoroasumiseen periaatteessa yksimielisesti. Haastatteluissa kuitenkin ilmeni, ettei yksimielisyys ole yksiselitteinen asia, vaan päätöksen perusteena saattavat olla hyvinkin eriävät mielipiteet ja ratkaisu on lopulta kompromissi. Ensisijaiseksi syyksi vuorotteluasumiselle 13 vanhempaa 35:stä mainitsi lapsen tarpeen säilyttää hyvä suhde molempiin vanhempiin. Seuraavaksi eniten painottui kasvatusvastuun jakaminen vanhempien kesken, vanhemman halu elää arkea lapsen kanssa ja elatusvastuun jakaminen. Lapsen oma toive ei ollut tärkein tekijä kenelläkään vanhemmista. Yhteenvetona Panttila sanoo, että vanhemmat päätyvät vuorotteluasumiseen monista eri syistä ja voivat tehdä niin keskenään erilaisin perustein. Suurin osa

vastaajista piti vanhempien välistä yhteistyötä toimivana, yhdeksän vastaajaa erittäin toimivana. (Mts. 27–28.)

Öbergin ja Öbergin (1985, 33) tutkimuksessa vanhemmat olivat päätyneet vuoroasumiseen pääasiassa siksi, että pitivät sitä luonnollisena ja itsestään selvänä vaihtoehtona ja toisaalta siksi, että ratkaisu oli kompromissi silloin, kun kumpikin vanhempi halusi olla lastensa lähivanhempi. Smythin ym. (2003b) tutkimuksen isät kertoivat useimmiten asumisratkaisun perusteena olleen heidän oma oikeutensa vanhemmuuteen, äidit taas ajattelivat, että ratkaisu on lasten kannalta paras ja ylläpitää parhaiten isän ja lapsen välistä suhdetta (mts. 18). Fabriciuksen ja Hallin (2000) mukaan isien tilanne on päätöksenteossa ongelmallinen: Jos he ilmaisevat haluavansa lapsia luokseen useammin, he saattavat asettaa lapsen hankalaan tilanteeseen äidin ja isän väliin. Jos isät eivät ilmaise toivettaan, lapset saattavat luulla, ettei isä halua tavata heitä useammin.

3.4 Vuoroasuminen ja lapsen hyvinvointi

Robinsonin (1991) mukaan lapset hyötyvät merkittävästi siitä, että molemmat vanhemmat jatkavat eron jälkeen toimimista lastensa vanhempina. Suurin vuoroasumisesta saatava hyöty onkin hänen mukaansa symbolinen: se kertoo molempien vanhempien jatkavan edelleen lapsistaan kiinnostuneina ja heidän elämänsä kuuluvina vanhempina. Lapset saavat kaksi paikkaa, jonne mennä ja mahdollisuuden jokapäiväiseen elämään molemmissa perheissä. Samalla he saavat kaksi mallia perhe-elämästä (Robinson 1991, 263–269) ja mukautuvat useampaan kuin vain yhteen perhetyyliin (Gorell Barnes 1998, 2).

Smartin ym. (2004) mukaan lasten tyytyväisyyteen vuoroasumista kohtaan myötävaikutti se, että lasten tarpeet oli asetettu etusijalle, järjestely oli joustava ja lapset kokivat olevansa kotonaan molemmissa talouksissa. Smart ym. (2001) haastattelivat Iso-Britanniassa yhteensä 117 lasta, joista 38:n asuminen oli puolitettu useimmiten kahden viikon jaksoihin molempien vanhempien luona. Osa näistä lapsista koki asumisen kahdessa kodissa elämänpiirin laajentumisenä (myös Öberg & Öberg 2002, 84) ja he olivat tottuneet vuoroasumisen rutiineihin. Toisaalta lapsi saattoi kokea, ettei hän kuulunut kumpaankaan kotiin, eikä pystynyt hallitsemaan omaa elämänsä, kun ei tiennyt, kumman vanhemman luona hän milloinkin on. Kahdessa paikassa asuminen vaati paljon suunnitelmallisuutta sekä lapsilta että aikuisilta (myös Öberg & Öberg 2002, 84–85). Ongelmia aiheuttivat lähinnä tavarat (lelut, vaatteet, tietokone) ja kahdet erilaiset säännöt. Lapset kokivat usein myös ajan puutteesta tai pitkästä välimatkasta johtuvia ongelmia, toisaalta ongelmat liittyivät poissaolevaan vanhempaan ja ystäviin, joita kaivattiin. (Mts. 128–139, 178.) Myös ruotsalaisnuoret mainitsivat vuoroasumisen huonoiksi puoliksi ainaisen pakkaamisen sekä muuttamisen ja sen mukanaan tuoman juurettomuuden ja turvattomuuden tunteen (Socialstyrelsens 2004, 28; Öberg & Öberg 2002, 84–85).

Parkinsonin ym. (2003) Australiassa haastattelemaasta 60 nuoresta yli kolmasosa piti vuoroasumista parhaana vaihtoehtona, mutta vain harva oli halukas muuttamaan nykyistä asumisjärjestelyään sellaiseksi. Vain yhdellä haastatelluista oli kokemusta vuoroasumisesta. Taylor ym. (2001a) haastattelivat Uudessa Seelannissa yli sataa lasta, joiden vanhemmat olivat eronneet, haastatelluista 6,5 prosenttia asui vuorotellen molempien vanhempien luona. Lapset arvostivat hyvää suhdetta molempiin vanhempiin, materiaalisia asioita, fyysistä ympäristöä (esimerkiksi tilaa ja sijaintia) ja vaihtelua. He eivät pitäneet muuttamisesta ja pakkaamisesta, sääntöjen erilaisuudesta eivätkä vanhempien riidoista. Jotkut kaipasivat kavereitaan ja olivat tyytymättömiä toisen vanhemman kotiin (esimerkiksi etäisyys, siisteys, tilan puute). (Taylor ym. 2001a.) Näiden ongelmien kohtaamisen mahdollisuus on yhteistä kaikille eron kokeneille lapsille.

Lee (2002) on tutkinut eri huoltojärjestelyjen vaikutusta lapsen eron jälkeiseen elämään Yhdysvalloissa. Hänen tutkimukseensa osallistui 59 lasta ja heidän äitinsä. Leen mukaan eron jälkeisten huoltojärjestelyjen suhde lapsen hyvinvointiin ei ole yksiselitteinen, koska lapsen sopeutumiseen eron jälkeiseen elämään vaikuttavat monet seikat. Tutkimuksissa ei ole pystytty osoittamaan jonkin järjestelyn ylivoimaisuutta muihin nähden; toisaalta vain harvoissa tutkimuksissa on lähdetty lapsen näkökulmasta. Vuoroasumisella on Leen mukaan periaatteessa myönteinen vaikutus lapsen sopeutumiseen, mutta vanhempien riidat, lasten kokema suru ja lasten käyttö riitelyn välineenä aiheuttavat lapsille käyttäytymisongelmia ja ikään kuin mitätöivät positiiviset vaikutukset. Mikään huolto- tai asumismuoto sinänsä ei voi suojella lasta eron aiheuttamilta negatiivisilta vaikutuksilta. Huoltomuotoa tärkeämpi kysymys onkin, kuinka eri tilanteissa parhaiten voidaan tukea lapsen hyvinvointia. Myöskään Buchananin ym. (1992) mukaan nuorten masennus, perheiden päätöksenteko, kotitöiden järjestelyt tai yhteishuoltoon liittyvät erimielisyydet eivät riippuneet asumismuodosta.

Bauserman (2002) analysoi 33 tutkimusta, jotka koskivat lasten asumista eron jälkeen. Hänen meta-analyysinsä mukaan vanhempien yhteishuoltamat lapset olivat paremmin sopeutuneita kuin yksinhuollossa eläneet lapset. Tämä koski sekä yhteishuollossa nimellisesti eläviä että todellisessa yhteishuollossa eläviä lapsia. Yhteishuollon edut näkyivät yleisessä sopeutumisessa, perhesuhteissa, itsetunnossa, emotionaalisessa sopeutumisessa, käyttäytymisessä sekä eroon liittyvässä sopeutumisessa. Hän toteaa, ettei yhteishuolto ainakaan näyttäisi olevan haitallista lapsen hyvinvoinnille, vaan saattaa päinvastoin edistää sitä.

Vuoroasumiseen suhtaudutaan usein kriittisesti myös siitä syystä, että siitä ei arvella olevan pysyvää vaihtoehtoa. Krecker, Brown, Melli ja Wimer (2002) luokittelivat lasten eron jälkeisen huollon neljään kategoriaan: äidin yksinhuolto, isän yksinhuolto, epätasaisesti jaettu yhteishuolto ja tasan jaettu yhteishuolto. Heidän tutkimuksensa aikana suurin osa huoltopäätöksistä pysyi samana, tasan jaetussa yhteishuollossa muutokset olivat todennäköisimpiä, mutta silloinkin 90 prosenttia päätäytyi alkuperäisessä ratkaisussa. Ratkaisun

pysyvyyteen vaikutti huoltomuotoa enemmän se, käyttivätkö vanhemmat eroprosessissaan asianajajia: mikäli asianajajia käytettiin, huoltomuodon muutokset olivat todennäköisempiä. Sopimuksen mukaista huollon jakamista noudatettiin muita huoltomuittoja useammin todellista yhteishuoltoa toteuttavissa perheissä. Tutkijat toteavat päätyneensä paradoksiin: Äidin yksinhuolto edustaa pysyvyyttä, mutta kolmasosa näistä lapsista ei yöpynyt koskaan isän luona, 18 prosenttia ei tavannut isäänsä lainkaan; toisaalta 99 prosentilla yhteishuollossa olleista lapsilla säilyi yhteys isään, kolme neljästä vietti isän kanssa kolmanneksen ajastaan, mutta huoltomuodon muuttuminen oli yhteishuollossa kuitenkin yksinhuoltoa todennäköisempää. Perheen ja lapsen kannalta pysyvin huoltomuoto ei välttämättä edesauta parhaiten lapsen suhdetta molempiin vanhempiin. (Krecker ym. 2002, 50–52.) Smartin ym. (2004) haastattelemat lapset kokivat asumisjärjestelyn muuttamisen kuitenkin vaikeaksi. Lapset olivat sitä mieltä, että muuttamisen yrittäminen aiheuttaisi riitoja sekä lapsen ja vanhempien välille että vanhempien kesken. (Smart ym. 2004.) Joskus nuoret eivät halunneet tai uskaltaneet ilmaista kantaansa, koska pelkäsivät pahoittavansa toisen vanhemman mielen (Socialstyrelsen 2004, 29).

Smart ym. (2001) päätyivät siihen, että lapset eivät välttämättä määrittele yhteishuoltoa ajan tai paikan perusteella, vaan kysymys on pikemminkin ihmissuhteiden laadusta. Sen vuoksi he katsovatkin, että kiistely yhteishuollon eduista ja haitoista ei kohtaa todellisuutta ja sen monimuotoisuutta. Jokainen lapsi on yksilö, joka kokee tilanteen omalla tavallaan. Tätä todisti se, että sisarukset saattoivat nähdä tilanteen eri tavoin. Vuoroasuminen ei lasten näkökulmasta ollut sen parempi tai huonompi kuin muutkaan vaihtoehdot. Joillekin lapsille vuoroasuminen merkitsi turvallisuutta ja lämpöä, toisille taas surullisuutta ja kurjuutta; useimmille se oli riittävän tyydyttävää. (Smart ym. 2001, 126–127, 140.) Kaltenbornin (2001) mielestä vanhemmuuden ja perheen yhteistoiminnan laatu ovat lapsen sopeutumiselle ja hyvinvoinnille tärkeämpiä tekijöitä kuin se, kuinka paljon hän viettää aikaa kummankin vanhemman kanssa. Batagolin (2003) mielestä lähtökohtana pitäisi olla, että ajan puolittaminen voi olla hyvä ratkaisu joillekin perheille, mutta ei kaikille.

Smart ym. (2004) toteavatkin, että niiden elementtien löytäminen, mitkä tekivät vuoroasumisesta onnistunutta tai epäonnistunutta, oli vaikeaa. Se, mikä oli toisten lasten mielestä positiivista, oli toisten mielestä negatiivista. Esimerkiksi rutiinien säännöllisyys merkitsi toisille oikeudenmukaisuutta ja turvallisuutta. Toisten mielestä se taas oli sietämätöntä joustamattomuutta. Lapset saattoivat pitää järjestelyä erinomaisena, koska se oli oikeudenmukainen molemmille vanhemmille, toiset taas pitivät sitä epäoikeudenmukaisena itseään kohtaan. (Smart ym. 2004.) Se, minkä toinen lapsi saattaa kokea stressitekijänä, voi olla toiselle voimavara. Lasten yksilöllisiä eroja ei vielä ymmärretä ja kunnioiteta tarpeeksi. (Flowerdew & Neale, 2003.)

3.5 Vuoroasuvan lapsen suhde vanhempiin

Yleensä lasten ja aikuisten välistä vuorovaikutusta tarkastellaan ainoastaan lapsiin kohdistuvien vaikutusten kannalta. Täytyy kuitenkin muistaa, että myös lapset vaikuttavat vahvasti vanhempiensa elämään. (O’Kane 2000; Tudge & Hogan 2005; Winterberger 1996.) Maccoby ym. (1993) selvittivät 10–18-vuotiaiden lasten suhdetta vanhempiinsa ja sopeutumista erilaisiin eron jälkeisiin huolto- ja asumisjärjestelyihin. Vuoroasuvilla nuorilla oli muita läheisemmät suhteet molempiin vanhempiin eivätkä he yleensä kärsineet lojaalisuusris-tiriidoista. (Maccoby ym. 1993.) Molempien vanhempien luona asuminen vaikutti myönteisimmin tyttöjen ja isän väliseen suhteeseen siten, että vuorotellen isän ja äidin luona asuvat tytöt tunsivat isänsä läheisemmäksi kuin vain isän luona asuvat. Lisäksi isät tiesivät silloin paremmin, mitä heidän tyttärensä tekivät. (Buchanan, Maccoby ja Dornbush 1992, 276–288.)

Smythin (2005) mukaan vanhemmat, joiden lapset asuivat vuorotellen molempien luona, pitivät lapsi–vanhempisuhdetta parempana, kuin muita huolto- ja asumisjärjestelyjä toteuttavat vanhemmat. Vanhemmat myös tunsivat itsensä tärkeiksi ja osallisiksi lastensa elämään. Toisaalta heidän oli vaikeampaa pitää yllä pysyviä sääntöjä ja pysyä mukana lapsen harrastuksissa. (Buchanan ym. 1992.) Maccoby ym. (1990) totesivat, ettei vanhempien tyytyväisyys huoltojärjestelyyn riippunut asumismuodosta, paitsi siten, että ne vanhemmat, joiden luona lapsi vain vieraili, olivat lähivanhempia tyytymättömpiä. Vuoroasumisessa ei tätä ongelmaa ollut, koska molemmat vanhemmat säilyivät lähivanhempina. Monet vuoroasuvien lasten vanhemmista pitivätkin tärkeänä lapsen suhdetta molempiin vanhempiin. Öberg ja Öberg (2004, 106) havaitsivatkin, että vuoroasumiseen päätyneiden lasten molemmilla vanhemmilla oli vahva side lapseen. Vanhemmat päätyivät vuoroasumiseen asettuessaan toisen vanhemman asemaan ja kuvitellessaan, millaista olisi luopua lapsesta. Öberg ja Öberg (2002, 111) totesivat myös, että vuoroasuneilla nyt jo nuorilla aikuisilla oli aikuisiällä parempi suhde molempiin vanhempiin kuin pääsääntöisesti vain toisen luona eläneillä.

Toisaalta Donnelly ja Finkelhor (1992) eivät löytäneet todisteita sille, että vuoroasuvien lasten vanhempisuhde olisi ollut muita parempi. Itse asiassa vuoroasuvat lapset osoittivat vähemmän kiintymystä ja tukea vanhemmilleen kuin vain toisen vanhemman kanssa asuvat lapset. Tämä ei tutkijoiden mukaan kuitenkaan johdu siitä, että vanhempien ja vuoroasuvien lasten väliset suhteet olisivat ongelmallisempia, vaan joko yksinhuoltajan tuen ja kiintymyksen tarpeesta tai siitä tosiasiasta, että yksinhuoltajan lapsi on jo menettänyt toisen vanhempansa. (Donnelly ja Finkelhor 1992.) Ruotsalaistutkimuksen nuoret pelkäsivätkin eniten toisen vanhemman katoamista heidän elämästään, esimerkiksi muuttoa kauas (Socialstyrelsen 2004, 28–31). Osa vuoroasuvista lapsista koki kuuluvansa molempien vanhempiensa elämään ja tunsu, että heitä rakastetaan ja että he ovat osa kummankin vanhemman perhettä. Lapset eivät pitäneet vuo-

roasumista helppona vaihtoehtona, mutta monet pitivät sitä parempana kuin tavata toista vanhempaa harvoin. (Smart ym. 2001, 131–137.)

Buchanan ym. (1992) vertailivat kolmea eri asumismuotoa haastattelemalta äidin luona asuvia, isän luona asuvia ja molempien vanhempien kanssa vuoroin asuvia nuoria. Heidän haastattelemistaan yli 500 nuoresta noin 10 prosenttia asui säännöllisesti molempien vanhempien luona. Tutkimuksen mukaan eri asumismuodoilla oli vain pieniä vaikutuksia nuorten sopeutumiseen, isien luona asuneiden nuorten sopeutuessa hieman muita huonommin. Molempien vanhempien luona asuvilla säilyi kiinteä suhde molempiin vanhempiin, mikä muistutti lapsi–vanhempi-suhdetta ennen eroa. (Buchanan ym. 1992.) Tiheät vierailut tapaajavanhemman luona voivat vähentää lapsen pelkoja siitä, että uusvanhempi olisi korvaamassa biologista vanhempaa ja sitä kautta parantaa lapsen ja uusvanhemman välistä suhdetta. Uusvanhemman rooli voi tällöin muistuttaa enemmän aikuista kaveria kuin vanhempaa. Toisaalta tapaamiset voivat lisätä uusvanhemman ja biologisen vanhemman välisiä ristiriitoja. (Clin-gepeel, Brand & Segal 1987, 79.)

Öberg ja Öberg (2004) haastattelivat 1980-luvulla 85:tä vanhempiensa eron kokenutta 5–18-vuotiasta ruotsalaislasta. Noin kolmannes lapsista asui vuorotellen molempien vanhempiensa luona. Vuoroasuvat lapset olivat tietoisia siitä, että he ovat tärkeitä ja että heitä rakastetaan. (Mts. 30, 144.) Lapset pitivät erityisen tärkeänä kontaktin säilymistä kumpaankin vanhempaan (Öberg & Öberg 1985, 137). Lähes kaksi vuosikymmentä myöhemmin Öberg ja Öberg (2002) haastattelivat uudelleen näitä samoja lapsia nuorina aikuisina. Lapsena vuoroasuneet aikuiset arvostivat erityisesti sitä, että he olivat kokeneet, että kumpikin vanhempi rakasti heitä ja he olivat kummallekin tärkeitä. (Mts. 84.) Smartin ym. (2004) mukaan jotkut lapset pitivät järjestelyä osoituksena siitä, että molemmat vanhemmat rakastivat ja välittivät lapsistaan, toiset kokivat kantavansa vastuuta vanhempiensa emotionaalisesta hyvinvoinnista.

Ruotsin sosiaalishallituksen teettämän tutkimuksen mukaan vuoroasumisen etuna on kontaktin säilyminen molempiin vanhempiin. Myös Öbergin ja Öbergin (2002, 210) tutkimuksessa haastateltavat painottivat lapsen oikeutta molempiin vanhempiinsa, minkä puolestaan käytännössä mahdollistaa vanhempien asuminen lähekkäin. Sosiaalishallituksen tutkimukseen osallistui 22 nuorta, jotka olivat pääosin tyytyväisiä asumisjärjestelyihinsä. He pitivät tärkeänä hyvän kontaktin säilymistä molempiin vanhempiin ja epäilivät, ettei näin olisi, jos he asuisivat vain yhden vanhemman luona. Nuoret pitivät järjestelyä kokemuksena erilaisesta elämäntavasta ja olivat usein tyytyväisiä myös vanhempien uusista puolisoista saamiinsa aikuiskontakteihin. Tutkimuksessa todetaan, että siihen osallistuvat nuoret vaikuttivat hyvinvoivilta ja olivat selvästi pohtineet asiaa. Joukko oli kuitenkin valikoitunutta sinä mielessä, että he olivat itse tai vanhempien kautta aktiivisesti ottaneet osaa tutkimukseen. (Socialstyrelsen 2004, 28–31.)

Fabricius ja Hall (2000) tutkivat Yhdysvalloissa 820 nuoren aikuisen kokemuksia vanhempien eron jälkeisistä asumisjärjestelyistä. Kahdeksan prosenttia tutkituista oli asunut vuorotellen isän ja äidin luona. Tutkijat selvittivät mil-

lainen asumisjärjestely oli ollut ja kuinka se oli ajan myötä muuttunut, millaista järjestelyä nuoret toivoivat ja mitä he uskoivat vanhempiansa halunneen sekä mitä järjestelyä nuoret toteuttaisivat omien lastensa kohdalla. Nuorten käsitys omien vanhempiansa toiveista perustui paitsi siihen, mitä vanhemmat ovat sanoneet, myös siihen, kuinka nuoret olivat tulkinneet heidän käyttäytymistään. Käsitukset vanhempien toiveista ovat tärkeitä, koska ne ovat osa sitä käsitystä, kuinka ja miksi vanhemmat päätyivät tehtyyn asumisratkaisuun. (Fabricius 2003; Fabricius & Hall 2000.)

Tutkittavista sekä miehet että naiset olisivat halunneet viettää enemmän aikaa isänsä kanssa. 70 prosenttia vastanneista piti vuoroasumista (6–7 päivää 14 päivästä) parhaana asumismuotona. Suurin osa piti sitä sopivimpana kolmannesta ikävuodesta lähtien. Niistä, jotka asuivat vuorotellen molempien vanhempien luona, 93 prosenttia piti järjestelyä parhaana mahdollisena. Tutkittavat pitivät omia näkemyksiään selvästi erilaisina kuin vanhempiansa näkemyksiä; he uskoivat, että vain pieni osa vanhemmista piti vuoroasumista hyvänä vaihtoehtona. He uskoivat isiensä halunneen lisää kanssakäymistä ja äitiensä vastustaneen sitä. Omille lapsilleen he pitivät vuoroasumista parhaana vaihtoehtona. (Fabricius 2003; Fabricius & Hall 2000.) Myös Öbergin ja Öbergin (2002) tutkimuksessa lähes neljä viidestä lapsena vuoroasuneesta aikuisesta olisi valinnut omille lapsilleen saman asumismuodon. Myös yksinhuollossa asuneista kaksi kolmasosaa olisi erotessaan päätenyt lastensa vuoroasumiseen. (Öberg & Öberg 2002, 201.)

Öberg ja Öberg (2002) kysyivät vuoroasuneilta nuorilta aikuisilta myös sitä, olisivatko he halunneet, että vanhemmat olisivat muuttaneet lasten sijaan. Suurin osa vastaajista suhtautui ajatukseen vanhempien muuttamisesta kielteisesti, koska he uskoivat sen aiheuttavan liian suuren vastuun ja kodittomuuden tunteen heille itselleen. Myönteisimmin asiaan suhtautuivat ne, jotka olivat kokeneet vuoroasumisen omalla kohdallaan hankalana. Tutkijat itse suhtautuvat vanhempien vuoroasumiseen kriittisesti, koska epäilevät sen estävän vanhempien eroprosessin henkistä etenemistä, mikä taas ei ole lapsen edun mukaista. (Öberg & Öberg 2002, 163–169.)

Smartin ym. (1999) mukaan lapset halusivat oikeudenmukaisuutta ja tasa-
puolisuuutta vanhemmilleen, mikä tarkoitti useimmiten lähes puolitettua aikaa molempien luona. Mutta he halusivat sitä myös itselleen, mikä taas tarkoitti, että he halusivat viettää aikaa omien ystäviensä kanssa. Parkinson ym. (2003) tulkitsevat, että nuoret saattavat tasapuolisesta ajanjakamisesta puhuessaan pohjimmiltaan tarkoittaa kiinteää suhdetta molempiin vanhempiin ja kantaa huolta siitä, että vanhemmilla on aikaa heille. Nuoret olivat huolissaan paitsi ajan, myös taloudellisen vastuun tasapuolisesta jakautumisesta. Siitä, mikä on lasten ja nuorten mielestä oikein, on vain vähän tutkimustietoa. (Parkinson ym. 2003.)

3.6 Vuoroasuvien lasten vanhempien keskinäinen suhde

Ruotsin sosiaalihuollon tutkimukseen osallistui noin 100 aikuista sähköpostitse, kirjeitse ja haastatteluun. Aikuiset kertoivat omista kokemuksistaan siitä, kuinka vuoroasuminen toimii ja että se voi olla hyvä ratkaisu sekä lapsille että aikuisille. Monet kertoivat myös järjestelyn ongelmista ja toivoivat apua omiin ongelmiinsa. Molempien vanhempien luona asuminen toimii vanhempien näkemyksen mukaan hyvin, kun vanhemmat kuuntelevat lapsensa tarpeita, pystyvät tekemään yhteistyötä lasta koskevissa asioissa ja kun heidän välillään ei ole suuria keskinäisiä ristiriitoja. Silloin kun lapsen etu pystytään asettamaan ensisijaiseksi, näin tapahtuu, vanhemmat näkevät toisen vanhemman tärkeyden lapselle, mikä edesauttaa kontaktia heidän välillään. (Socialstyrelsen 2004, 23–28.)

Lasten mielestä vuoroasumisjärjestely toimi hyvin silloin, kun vanhemmat tulivat toimeen keskenään ja mahdollistivat siten lapsilleen stressittömän muuton kodista toiseen (Smart ym. 2004). Myös ruotsalaistutkimuksen mukaan vuoroasumisen onnistumisen edellytyksenä oli vanhempien välinen toimiva yhteistyö. Nuorten tyytyväisyys kasvoi, mikäli vanhemmat asuivat niin lähellä toisiaan, ettei nuorten sosiaalinen ympäristö muuttunut asuinpaikan vaihtuessa. Tyytyväisimpiä olivat ne nuoret, joiden vanhemmat olivat joustavia, pystyivät yhteistyöhön ja asuivat lähekkäin. (Socialstyrelsen 2004, 28–31, 36.)

Vähiten vuoroasuvat nuoret pitivät siitä, että vanhemmat puhuivat pahaa toisistaan (Socialstyrelsen 2004, 28–31). Lapset pitivät vuoroasumisesta epäonnistuneena silloin, kun vanhempien tarpeet asetettiin lapsen tarpeiden edelle, järjestely oli joustamaton ja lapsi tunsivat olevansa vieras tai vuokralainen toisessa taloudessa. Jos lapsista tuntui siltä, että he asuivat kahdessa kodissa vain siitä syystä, että vanhemmat eivät päässeet sovintoon asiasta, he tunsivat olevansa riidan välikappaleita. (Smart ym. 2004.)

Smythin (2005) mukaan vanhemmat, joiden lapset asuivat vuorotellen molempien luona, pitivät keskinäistä suhdettaan parempana kuin muita huolto- ja asumisjärjestelyjä toteuttavat vanhemmat. Myös Maccobyn ym. (1993) amerikkalaisia eroperheitä (N=1124) koskeneen pitkittäistutkimuksen mukaan vuoroasuvien lasten vanhemmat keskustelivat keskenään muita enemmän. Öberg ja Öberg (1985) katsovatkin, että vuoroasuminen ja sen mukanaan tuoma vastuu jakaminen lisää eronneiden vanhempien keskinäistä kunnioitusta. Heidän haastatteluistaan vuoroasuvista lapsista noin kaksi kolmasosaa piti vanhempien yhteistyötä hyvänä. Tutkijoiden mukaan tärkeintä vuoroasumisen toimimiselle on vanhempien yhteistyö; mikäli vanhemmat eivät pysty yhteistyöhön, tulee lapsista kodittomia jojo-lapsia. (Mts. 85, 138, 146.) Bausermanin (2002) mukaan yhteishuollossa eläneet lapset kokivat ja olivat kokeneet vähemmän ristiriitoja kuin yksinhuollossa olevat lapset. Tätä tutkija piti erityisen tärkeänä, koska yhteishuollon pelätään usein olevan lapselle vahingollinen nimenomaan vanhempien ristiriitojen vuoksi. (Bauserman 2002.) Vuoroasumisessa vastuu lasten kasvatuksesta jakaantuu kahteen talouteen ja mikäli eronneet vanhemmat ovat yh-

teistyökykyisiä, he voivat saada toisiltaan tukea kurinpitoon, nuorelle esittämiinsä vaatimuksiin ja hänen tekemisiensä kontrolloimiseen (Buchanan ym. 1992). Myös ruotsalaistutkimuksessa vuoroasumisen etu oli mahdollisuus jaettuun vanhemmuuden vastuuseen (Socialstyrelsen 2004, 36). Sen sijaan äitien haastattelujen (N=59) perusteella vuoroasuneet lapset kokivat merkittävästi enemmän vanhempiensa välistä verbaalista tai fyysistä aggressiota kuin yksinhuollossa äitien luona asuneet (Lee 2002). Loukattujen ja katkerien vanhempien välisten ristiriitojen ohittaminen on vaikeaa. Monet äidit kokivat, että isät ajoivat omia oikeuksiaan lasten oikeuksien sijaan. Isät taas kokivat, ettei heitä kohdeltu tasaveroisina vanhempina. (Socialstyrelsen 2004, 23–28.)

Eron jälkeistä yhteistyövanhemmuutta voidaan toteuttaa monin eri tavoin (McHale, Khazan, Erera, Rotman, DeCoursey & McConnell 2002). Smythin (2005) mukaan yhteistyövanhemmuutta on kahdenlaista: aktiivista ja passiivista. Toivottavinta olisi aktiivinen yhteistyö, joka sisältää harkittua ja neuvoteltua molemminpuolista vanhemmuuden tukemista. Passiivinen yhteistyö tarkoittaa sitä, ettei toisesta vanhemmasta puhuta pahaa lasten kuullen eikä lasta käytetä viestinviejänä tai vakoilijana. Vaikka passiivinen yhteistyö ei olekaan ihanteellisin yhteistyömuoto, se saattaa olla ratkaiseva tekijä, joka mahdollistaa vuoroasumisen toimivuuden silloin, kun vanhemmat eivät ole hyvissä väleissä. (Smyth 2005.) Lasten vuoroasumista toteuttavia vanhempia rasittivat monimutkaiset järjestelyt, kontaktin ylläpito toiseen vanhempaan sekä päätöksenteon epäitsenäisyys. Yhteistyövaikeuksilla vanhemmilla oli erimielisyyksiä rahasta sekä lapsen huollosta ja tapaamisesta. Ne, joilla oli paljon ristiriitoja, yrittivät välttää kontaktia toistensa kanssa myös silloin, kun kyseessä oli vuoroasuminen. (Maccoby ym. 1990.)

Ruotsin sosiaalihuollituksen tutkimuksen mukaan ystäviltä ja omaisilta saatu tuki oli vuoroasuvien lasten vanhemmille tärkeää, mutta he toivoivat yhteiskunnalta lisää tukea ristiriitojen ratkaisuun. Vanhemmat kokivat, että yhteiskunnan taloudellinen tuki, joka perustuu lapsen asumiseen vain yhden vanhemman luona, on omiaan luomaan ristiriitoja vanhempien välille. Vanhempien asumista vuoroviikoin lapsen luona pidettiin raskaana ja mahdottomana uuden parisuhteen kannalta. (Socialstyrelsen 2004, 23–28.)

4 LASTEN PUHEOIKEUS JA KOKEMUSTEN TUTKIMINEN

Tässä luvussa keskityn lapsiin ja heidän äänensä kuulumiseen. Aluksi käyn läpi huoltoa ja tapaamista koskevaa lainsäädäntöä ja lapsen osuutta päätöksenteossa. Tämän jälkeen pohdin lasten tutkimista yleensä ja kokemusten tutkimista erityisesti fenomenologis-hermeneuttisesta lähtökohdasta. Lopuksi esittelen lasten tutkimiseen liittyviä eettisiä kysymyksiä.

4.1 Huolto ja tapaaminen

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta antaa vanhemmille laajan sopimusvapauden lapsen huolto- ja tapaamisasiassa (HTL 7 §). Kunnan sosiaalitoimen on sopimuksen vahvistamista harkitessaan otettava huomioon ennen kaikkea lapsen etu ja lapsen omat toivomukset (HTL 8 §). Lapsen näkemys asiasta tulee ottaa huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti (Litmala 2005, 242). Tärkeänä periaatteellisena lähtökohtana on, että vanhemmat ovat yleensä lapsensa ja perheensä parhaita asiantuntijoita. Sosiaalitoimen rooli sopimuskysymyksissä on pikemminkin ohjaava kuin autoritatiivinen. (Gottberg 2005; Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/83.)

Laissa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta määritellään lapsen huollon tarkoituksiksi turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi lapsen yksilöllisten tarpeiden ja toivomusten mukaisesti. Lain mukaan huollon tulee turvata myönteiset ja läheiset ihmissuhteet erityisesti lapsen ja hänen vanhempiansa välillä. (HTL 361/83.) Kysymys lapsen huollosta nousee tavallisimmin esiin vanhempien eron yhteydessä. Ellei siitä tehdä varsinaista sopimusta, lapsen huolto jatkuu eron jälkeen samalla tavalla kuin ennen eroakin eli yleisimmin vanhempien yhteishuoltona. Useimmiten vanhemmat haluavat kuitenkin tehdä sopimuksen, jossa he voivat valita yhteis- tai yksinhuollon. Sopimus vahvistetaan sosiaalitoimistossa, mikäli se on lapsen edun mukainen. (Litmala 2005.)

Yhteishuollossa vanhemmat vastaavat ja päättävät yhdessä lapsen hoidosta ja kasvatuksesta, yksinhuollossa vastuu ja päätösvalta ovat vain toisella vanhemmista. Tarvittaessa tuomioistuin voi myös päättää tehtävien jaosta huoltajien kesken, tällöin puhutaan rajoitetusta yhteishuollosta. (Taskinen 2001, 24–26.) Se on ikään kuin yhteis- ja yksinhuollon välimuoto, jossa työnjakomääräyksillä määritellään tarkemmin huoltajien tehtäviä (Litmala 2005). Sosiaalitoimi voi kuitenkin vahvistaa vain perusmuotoisia yksin- tai yhteishuoltosopimuksia, työnjaosta voi päättää vain tuomioistuin, vaikkei tällaista vaatimusta olisi esitettykään (Gottberg 2005).

Suomessa lähes 90 prosentissa lapsen huoltoa koskevista uusista sopimuksista päädytään yhteishuoltoon (Kartovaara & Sauli 2000, 71). Stakesin 2001 julkaisema opas sosiaalitoimen työntekijöille pitää lakiin vedoten yhteishuoltoa lapsen etua parhaiten vastaavana huoltomuotona (Taskinen, 2001, 24). Kurki-Suonion (1999) mukaan se, millaiseksi ihanteellisessa ratkaisussa lapsen suhde äitiinsä ja isäänsä arvioidaan, määrittää pääasiassa psykotieteellinen asiantuntijakulttuuri. Nykyihanne pitää lapsen edun mukaisena yhteishuoltoa, jossa lapsen suhteet molempiin vanhempiin säilyvät, ja lapsen huolto ja vanhempien vastuu jatkuvat avioeron jälkeenkin edelleen yhteisenä. (Mts. 558.) Huollon toimivuutta harkittaessa on kiinnitettävä huomiota huoltajien yhteistoimintaan. Yhteishuolto edellyttää vanhemmilta varsin laajaa konsensusta lasta koskevissa päätöksissä. Se on korostuneesti perheen sisäistä päätöksentekoa, koska jos yhteisymmärrykseen ei päästä, vaihtoehtona on yhteishuollon purkaminen tai työnjakomääräys, joka siirtää kiistanalaisen asian toisen huoltajan päätäntävaltaan. (Gottberg 2005, HTL 361/83.)

Yksin- tai yhteishuollon valinta ei kerro koko totuutta vanhemmuuden jakautumisesta; yhteishuolto voi vaihdella nimellisestä yhteishuollosta todelliseen (Kuronen 2003, 110). Huoltomuoto ei itsessään vaikuta tapaamisten tai luonapitojen määrään. Periaatteessa vuoroasumista voitaisiin toteuttaa myös toisen vanhemman ollessa yksinhuoltaja ja toisen tapaajavanhempi. Käytännössä vuoroasumisessa on aina kysymys jaetusta huollosta, mutta yhteishuolto-termin käytännön kirjo on hyvin laaja ulottuen vuoroasumisesta harvoin tapaamisiin, jos niihinkään. Toisaalta huollossa on kysymys nimenomaan lasta koskevasta päätöksenteosta. Vuoroasuminen on tietysti sitäkin, mutta ennen kaikkea käytännön asumismuoto ja tapaamisjärjestely. Työnjakohuoltokin on omiaan sekoittamaan yhteishuolto-sanan merkitystä tässä yhteydessä. (Gottberg 2005.) Yleisessä keskustelussa yksin- ja yhteishuolto määritellään usein lainsäätäjän merkityksistä poikkeavasti. Yhteishuollon merkitys nimenomaan päätöksentekoon liittyvänä terminä jää usein käytännön asumisen varjoon. Toisaalta niitä yhteishuoltajia, jonka luona lapsi pääasiassa asuu, pidetään usein yksinhuoltajina. Yhteishuolto ei esimerkiksi poista lapsilisän yksinhuoltajakorotusta (Taskinen 2001, 24).

Laissa määritelty tapaamisoikeus takaa lapselle oikeuden pitää yhteyttä ja tavata vanhempansa, jonka luona hän ei asu. Lapsen vanhempien tulee keskinäisessä yhteisymmärryksessä ja lapsen etua silmällä pitäen pyrkiä tapaamisoikeuden toteutumiseen. Tapaamisjärjestelyin pyritään takaamaan lapsen suh-

teen ylläpito ja säilyminen kumpaankin vanhempaan. Lapsen asumisesta voidaan päättää vanhempien sopimuksella tai tuomioistuimen päätöksellä. Vanhemmat voivat sopia, millä tavoin lapsi pitää yhteyttä ja tapaa sitä vanhempansa, jonka luona hän ei asu. (HTL 361/1983.) Laissa ei aseteta esteitä vuoroasumiselle; luonapito voidaan vahvistaa niin laajaksi, että lapsi tosiasiaa viettää puolet ajastaan kummankin vanhemman luona. Gottbergin (2005) mukaan lain perusteluissa suhtauduttiin tällaisiin ratkaisuihin kuitenkin varauksella, kun kysymyksessä ovat pienet lapset. Se edellyttää vanhempien hyvää yhteistoimintakykyä sekä suotuisia olosuhteita ja tulee käytännössä kysymykseen vain sopimus pohjaisena. Gottberg epäilee, ettei tuomioistuin määrää vuorottelevaa asumista, jos toinen vanhemmista tällaista järjestelyä vastustaa. (Gottberg 2005.) Valkaman ja Litmalan (2006) tutkimuksen mukaan tuomioistuin päätyi vain harvoin lapsen vuoroasumiseen. Vuosien 2005 ja 2006 vaihteessa ratkaisusta 270 huoltoriitatapauksesta vain 2,3 prosentissa päädyttiin vuoroasumiseen. (Mts. 27, 32, 62–63.) Vuoroasumista lapsen asumisen lähtökohdaksi eron jälkeen on esitetty ainakin Norjassa ja Australiassa. Molemmissa maissa lakialoitteet hylättiin, mutta keskustelu asiasta ei varmastikaan lopu siihen. (Andenæs 2005; Smyth 2005.)

4.2 Lapsen etu

Lapsen huoltoa koskeva asia on lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan lain 10 §:n mukaan ratkaistava ennen kaikkea lapsen edun mukaisesti. Erityisesti on kiinnitettävä huomiota siihen, miten lapsen huolto- ja tapaamisoikeus parhaiten toteutuvat vastaisuudessa. Lain pääsääntönä on kunkin tapauksen olosuhteita parhaiten vastaava yksilöratkaisu, eli miten huolto ja tapaamisoikeus toteutuvat vastaisuudessa parhaiten juuri kyseisen lapsen kohdalla ja niistä lähtökohdista, joissa kussakin tapauksessa ollaan. (Gottberg 2005, HTL 361/83.)

Lapsen etu on epämääräinen käsite (Emery 1994, 1), se elää ja muuttuu ajan myötä (Neale 2002). Aiemmin lapsen elämistä vain yhden vanhemman kanssa perusteltiin turvallisuudella ja jatkuvuudella, ja monissa tapauksissa se oli käytännön sanelema ainoa vaihtoehto, kun vanhemmat muuttivat asumaan eri paikkakunnille (Parkinson, Cashmore & Single 2003). Vuodelta 1983 olevan lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan lain yleisenä periaatteena on, että lapsen etua vastaa parhaiten lapsen huollon järjestäminen siten, että molemmat vanhemmat ovat yhdessä lapsen huoltajia (Kurki-Suonio 1999, 481; Savolainen 1984, 28). Taskisen (2001, 24) mukaan tämä tarkoittaa sitä, ettei ero saisi vaikuttaa vanhemmuuteen. Fineman (1989) toteaaakin, että moniin eri lopputuloksiin pääsemiseksi voidaan perusteluna käyttää lapsen etua. Esimerkiksi sekä vuoroasumista puolustavat ja vastustavat tahot käyttävät lapsen etua perustellessaan kantaansa.

Lapsen kuuleminen, lapsen tahto ja lapsen etu ovat eri käsitteitä. Vaikka lapsen mielipide on riitatilanteissa selvitettävä ja hänen tarpeitaan ja toiveitaan

kunnioitetaan, on lapselle korostettava sitä, että asian ratkaisevat aikuiset. Lapselle ei saa syntyä kuvaa, että hän joutuu valitsemaan vanhempiensa välillä. Lain 11 §:n mukaan lapsen mielipiteen selvittämisen on tapahduttava hienovärisesti ja siten, ettei siitä aiheudu haittaa lapsen ja hänen vanhempiensa välisille suhteille. Lapselle on tehtävä selväksi, että keskustelut ovat luottamuksellisia eikä hänen kertomiaan asioista paljasteta muille. (Gottberg 2005, HTL 361/83.) Nämä samat seikat sopivat hyvin myös lasten tutkimushaastatteluun.

Ennen kuin sosiaaliviranomainen vahvistaa lapsen huoltoa, asumista ja tapaamista koskevan sopimuksen, on hänen varmistuttava siitä, että se on lapsen edun mukainen ja että lapsen oma mielipide on otettu asianmukaisesti huomioon. Sosiaalitoimi voi jättää sopimuksen vahvistamatta, mutta viranomainen ei voi muuttaa sen sisältöä. (Litmala 2005, 238.) Vuoroasumissopimuksen vahvistamiskäytännöt vaihtelevat. Esimerkiksi Oulun kaupungin sosiaalitoimessa ei vahvisteta lainkaan sopimuksia, joissa mainitaan, että lapsen asuminen on puolitettu. Lastenvalvojan mukaan asia kuitataan laittamalla rasti ruutuun *tapaamisoikeudesta on sovittu*. (R. Hannuniemi, henkilökohtainen tiedonanto 17.1.2006.) Myös saman sosiaaliviraston eri virkailijat saattavat suhtautua asiaan aivan eri tavoin (A. Haro-Veijola, henkilökohtainen tiedonanto 5.8.2005).

Lapsen näkemys otetaan huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. Lapsella on oikeus tulla kuulluksi, mutta hänellä on oikeus myös kieltäytyä kertomasta omaa näkemystään. Laki ei säätele lapsen kuulemistä käytännössä (Litmala 2005, 242), mutta sosiaalitoimelle laadituissa oppaissa (esimerkiksi Taskinen 2001, 74) annetaan suuntaa antavia ohjeita lapsen kanssa käytävälle keskustelulle. Myös tuomioistuimen on asiaa ratkaistessaan kiinnitettävä huomiota ennen kaikkea lapsen etuun ja siihen, miten huolto ja tapaamisoikeus parhaiten toteutuvat vastaisuudessa. Tuomioistuimen päätös ei ole sidoksissa siihen, mitä vanhemmat asiassa vaativat tai esittävät (Litmala 2005, 239), toisin kuin sopimusta tehtäessä, jolloin päätösvalta sopimuksen sisällöstä on vanhemmilla. Sopimukset ja lait luovatkin puitteet lasten hyvinvoinnille, mutta eivät voi sinänsä ratkaista lasten hyvin- tai pahoinvoinnin kysymyksiä (Vornanen 2001).

4.3 Lapsen asema päätöksenteossa

Lapsen oikeuksien ja mielipiteiden huomioon ottaminen on maailmanlaajuisesti kasvanut trendi, joka vaikuttaa niin koulutuksessa, taloudessa, työssä kuin perheessäkin (Kaltenborn 2001). Lasten oikeudet saivat 1980-luvun lopulla uuden ulottuvuuden, kun lapselle taattiin YK:n lapsenoikeuksien sopimuksessa oikeus osallistua häntä itseään koskevaan päätöksentekoon (Alderson 2000). Sopimus on laajimmin ratifioitu ihmisoikeussopimus maailmassa. Suomessa lapsen oikeuksia koskeva yleissopimus tuli voimaan 1991 (Suomen Unicef). Jos YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen suhtaudutaan vakavasti, meidän täytyy ottaa

huomioon lapsen tarpeet, näkemykset ja kiintymyssuhteet. Mitä vanhemmasta ja kypsemmästä lapsesta on kysymys, sitä enemmän tulee kuunnella lapsen omaa näkemystä näissä asioissa. (Moloney 2003.) Lapsen oikeuksien sopimuksen 12 artiklan mukaan:

1. Sopimusvaltiot takaavat lapselle, joka kykenee muodostamaan omat näkemyksensä, oikeuden vapaasti ilmaista nämä näkemyksensä kaikissa lasta koskevissa asioissa. Lapsen näkemykset on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti.

2. Tämän toteuttamiseksi lapselle on annettava erityisesti mahdollisuus tulla kuulluksi häntä koskevissa oikeudellisissa ja hallinnollisissa toimissa joko suoraan tai edustajan tai asianomaisen toimielimen välityksellä kansallisen lainsäädännön menettelytapojen mukaisesti.

(Yleissopimus lapsen oikeuksista 1989)

Nealen (2002) mukaan Lapsen oikeuksien sopimus jättää liikaa tilaa aikuisten tulkinnoille siitä, onko lapsi riittävän kehittynyt, jotta hänen näkemyksensä tulee ottaa huomioon. Lapsilla on siis oikeus tulla kuulluksi vain, jos aikuiset antavat heille siihen luvan. Lapsen hyvinvoinnin katsotaan eron jälkeen kuitenkin toteutuvan aina, mikäli vanhemmat ovat asiasta yksimielisiä. (Mts. 456–457.) Lapset jätetäänkin usein päätöksenteon ulkopuolelle erityisesti päätettäessä lasten eron jälkeisestä asumisesta (Brannen & Heptinstall 2003).

Lapset nähdään usein vain vanhempiensa lisänä muodostamassa perhettä; aikuiset, kuten vanhemmat, opettajat tai muut lapsiasiantuntijat päättävät, mikä on lapselle parasta, eikä lapsilla ole siihen sananvaltaa. Heidän toiveitaan ja etujaan ei oteta riittävästi huomioon perheiden hajotessa tai uusia perustettaessa. (Winterberger 1996.) Aikuisten uudelleenavioitumisen halussa lapset jäävät ansaan, jossa heitä kohdellaan lähinnä omaisuutena. Huomio kiinnittyy aikuisten onnellisuuteen, koska sen ajatellaan tarjoavan lapsille heidän kaipaamansa pysyvyyttä. (Smart 1999.) Lapsi on kuitenkin riippumaton yksilö, jonka intressit voivat olla täysin erilaiset kuin hänen vanhemmillaan (Fineman 1989).

Jokainen perhetilanne on ainutlaatuinen ja lasten näkökulma antaa siitä arvokasta tietoa. Lapset pystyvät kertomaan oman näkökantansa, mikäli aikuiset ovat kykeneviä luomaan vastaanottavan, turvallisen ja luotettavan ilmapiirin lapsen osallistumiselle. Lasten etuun vedoten lasten mielipidettä ei ole aina kuultu. Lapsen edun ovat määritelleet asiantuntijat ja heidän näkemyksensä siitä, mikä on hyväksi lapselle. On ajateltu, että lapsi heijastaa vain aikuisen ajatuksia tai että lojaalisuus molempia vanhempia kohtaan asettaa liian suuren esteen mielipiteen ilmaisulle. Kysymys ei kuitenkaan ole siitä, että lapsi valitsisi jommankumman vanhemman ja hylkäisi toisen, vaan siitä, että lapselle annetaan oikeus osallistua häntä itseään koskevaan päätöksentekoon. Lapset eivät aina halua ilmaista mielipidettään ja myös siihen heillä on oikeus, mutta heitä voidaan kuitenkin tukea omien näkökantojensa ilmaisussa. Tämä ei tarkoita sitä, että lapsi tekisi päätöksen, vaan että hänen mielipiteensä otetaan huomioon. Osallistuminen auttaa lapsia hyväksymään tehdyt päätökset ja sopeutumaan niihin. (Smith & Taylor 2003; Taylor, Smith & Tapp 2001b.) Keskustelu

lisää tietoa, ja vaikka ei saavutettaisikaan yksimielisyyttä, keskustelu voi edesauttaa eri näkemysten selkeytymistä (McKechnie & Hobbs 2004).

Vaikka lapsipolitiikan kohteena periaatteessa olisivatkin lapset, perustuu se yleensä aikuisten näkemyksiin, koska aikuiset pitävät lapsia kypsymättöminä ja kykenemättöminä määrittelemään ja ilmaisemaan omia tarpeitaan. Nämä näkemykset ovat kuitenkin ristiriidassa modernin psykologian kanssa, jonka mukaan lasten kykyjä ja kypsyyttä usein aliarvioidaan. (Winterberger 1996.) Jos lapsen toiveet tai mielipiteet ovat asiantuntijoiden mielestä vääriä tai lapselle haitallisia, katsotaankin usein, ettei hän ole kypsä päättämään asiasta eikä hänen mielipidettään oteta huomioon päätöksenteossa (Smart ym. 1999). Jopa lasten nimissä työskentelevät tuntuvat kiinnittävän vain vähän huomiota siihen, kuinka lapset hahmottavat maailman (Taylor ym. 2001b). Kaikki aikuiset, jotka ovat tekemisissä eron ja huoltopäätösten kanssa, hyötyisivät lasten näkökulman tiedostamisesta (Emery 1994, 15).

Emeryn (1994) mukaan lasten näkökulmasta katsottuna suurin ongelma ei kuitenkaan ole oikean puolen valitseminen, vaan se, että valinta ylipäätään täytyy tehdä. Silloin kun lapsella ei ole selkeää mielipidettä siitä, kumman vanhemman luona hän haluaa asua, on lapsen mielipiteen kysyminen väärä lähestymistapa. Se asettaa lapsen ei-toivotun vastuun kantajaksi. Avioliiton aikana vanhemmat päättävät lasta koskevista tärkeistä asioista; eronneiden vanhempien tulisi myös Emeryn mukaan kantaa tämä vastuu. (Mts. 13, 108.) Mikäli katsotaan, että lapsen toive, tarpeet ja etu ovat sama asia, oletetaan samalla, että lapset pystyvät itse määrittelemään, mikä on heille pitkällä aikavälillä parasta (Théry 1989). Lasten mielipiteen kuuntelemisella ja päätöksentekoon osallistumisella on kuitenkin merkittävä ero (Roberts 2000).

Myös Warshak (2003) suhtautuu kriittisesti lasten mielipiteisiin: Vaikka suurin osa ammattilaisista on sitä mieltä, että lasten mielipiteet tulee ottaa huomioon huolto- ja asumispäätöksiä tehtäessä, täytyy lasten mieltymyksiin kuitenkin suhtautua varauksella. Muodolliseen päätöksentekoprosessiin osallistuminen voi olla riski lapsen emotionaaliselle hyvinvoinnille. Monet lasten puolestapuhujat myöntävät, etteivät lapset välttämättä tiedä, mikä on heille parasta. Lapset voivat perustaa päätöksensä senhetkisiin näkökohtiin pitkäaikaisten suhteiden sijaan. Heillä voi olla vääriä oletuksia ja "ruoho voi näyttää vihreämmältä aidan toisella puolella". Lapset voivat myös sanoa, mitä he uskovat vanhempien toivovan heidän sanovan tai mitä heidän on käsketty sanoa. Lapset voivat myös ottaa kantaakseen vastuuta vanhemmistaan. Lasten vahva mukaan tuominen päätöksentekoon tuo heidät myös keskelle vanhempien riitoja. (Warshak 2003.) Robinsonin (1991) mukaan pieniltä lapsilta ei tulisi kysyä, kumman vanhemman kanssa he haluavat asua. Vanhemmilta lapsilta voi kysyä heidän mielipidettään, mutta päätöksenteon tulee olla aikuisten vastuulla. Lasta ei tulisi rohkaista tekemään valintoja silloin, kun vanhemmat ovat erimielisiä. (Mts. 272.)

Jotta voitaisiin välttää edellä luetellut ongelmat, tulisikin lasten ääntä kuunnella kollektiivisesti lapsitutkimuksen avulla. Tutkimus valaisee vanhempia ja asiantuntijoita lasten avioeroa koskevista näkemyksistä ja kertoo lasten

kokemuksista ja sopeutumisesta eron jälkeen. Tutkimuksen avulla saatava tieto voi siis auttaa huoltopäätöksen tekijöitä ymmärtämään, mitä lapsi ajattelisi asiasta ilman, että on välttämätöntä kuulla juuri kyseessä olevaa lasta. (Warshak 2003.) Toisaalta Smart (2004) pelkää, että jos keskitytään siihen, mikä on hyväksi lapsille yleensä, voidaan samalla unohtaa yksittäisen lapsen etu. Jokainen lapsi on yksilö ja perheiden tilanteet ovat erilaisia. Tutkimustieto voi kuitenkin olla pohjana yleiselle päätöksenteolle ja erilaisten vaihtoehtojen ja näkökohtien esiintuomiselle.

Lasten ja vanhempien tarpeiden yhdistäminen on vaikeaa. Lasten mielipiteitä asiasta kuitenkin tarvitaan, mikä lisännee päätöksenteon kompleksisuutta edelleen. (Smyth & Weston 2004.) Lasten kollektiivisen äänen kuunteleminen poistaa lapsen käyttämisen aikuisen intressien ajajana. Kaikki lapset eivät myöskään tahdo tai pysty kertomaan omaa kantaansa. Tutkimus voi kohdentaa huomion lasten kokemuksiin ja sitä kautta auttaa päätöksentekijöitä ennakkoimaan ratkaisujen seurauksia. (Warshak 2003.) Vanhemmat eivät kuitenkaan usein halua lapsen puhuvan ulkopuolisille erosta tai sen seurauksista, koska eivät halua lapsen joutuvan puhumaan ikävistä asioista ja pahoittamaan samalla mieltään. Lapsilla olisi kuitenkin tärkeää tietoa siitä, miltä ero ja sen jälkeinen elämä tuntuu ja kuinka siitä voi selvitä. (Smart ym. 1999.) Oleellisinta on ottaa huomioon lapsen kiintymyssuhteet ja mielipiteet huolto- ja asumispäätöstä tehtäessä. Tähän tarvitaan lasten näkökulmasta tehtyä tutkimusta, joka tarjoaa toisenlaista ja uutta tietoa, jota kaivataan kipeästi luomaan erolapsille sopivia sosiaalisia ja laillisia konteksteja. (Kaltenborn 2001.)

Tutkimusten mukaan lapset haluavat osallistua asumista koskevaan päätöksentekoon. Kaltenbornin (2001) lasten asumisjärjestelyjä koskevan pitkittäistutkimuksen mukaan lapsen ihmissuhteiden ja toiveiden mukainen asumisjärjestely on yhteydessä lapsen hyvinvointiin. Lapsen ihmissuhteet eivät kuitenkaan ole staattisia, vaan muuttuvat ulkoisten ja sisäisten tekijöiden vaikutuksesta. Tästä syystä asuinpaikanvaihto muuttuneiden emotionaalisten suhteiden mukaisesti on hyödyksi lapselle. Pysyvyyttä tärkeämpää on, että järjestely vastaa lapsen tarpeita. Asuminen vastoin omaa tahtoa ja kiintymyssuhteita asettaa lapsen hankalaan tilanteeseen, jonka ratkaisuun on kolme vaihtoehtoa: sopeutuminen, kärsiminen tai yrittäminen muuttaa tilannetta.

Parkinson ym. (2003) haastattelivat 60 australialaisnuorta eron jälkeisestä vanhemmuudesta. Nuorten käsityksellä vanhemmuusjärjestelyjen oikeudenmukaisuudesta oli vahva yhteys siihen, kuinka paljon he olivat saaneet osallistua järjestelyjen laatimiseen. Viidennes tutkijoiden haastattelemista nuorista oli sitä mieltä, että lasten pitäisi saada päättää, kuinka asuminen jaetaan. Joka kymmenes otti huomioon käytännöllisiä perheen yksilöllisestä tilanteesta johtuvia näkökohtia, kuten asumispaikan ja vanhempien työn ja vapaa-ajan. Puolet kertoi, ettei heillä ollut mitään sanomista tehtyyn päätökseen. Vanhemmilla lapsilla sekä riitelevien perheiden lapsilla oli jonkin verran enemmän sananvaltaa järjestelyihin kuin muilla. Kukaan haastatelluista ei kokenut, että olisi joutunut ottamaan liian suuren vastuun päätöksenteossa. Nuorten mielestä asumisjärjestelyt olivat parhaita ja oikeudenmukaisimpia silloin, kun he olivat saa-

neet osallistua päätöksentekoprosessiin, joka takasi heille vapauden tavata etävanhempansa silloin, kun he itse halusivat. Ne nuoret, jotka pitivät järjestelyä epäreiluna, olisivat halunneet vaikuttaa siihen muita enemmän; he olisivat halunneet tavata useammin etävanhempansa. (Parkinson ym. 2003.)

Taylorin, Smithin, Gollopin ja Tappin (2001a) mukaan lapset halusivat osallistua perheen päätöksiin useammin kuin heille oli tarjoutunut siihen mahdollisuuksia. Taylor ym. tutkivat yli sadan uusiseelantilaisen lapsen näkemyksiä eron jälkeisistä asumis- ja tapaamisjärjestelyistä. Lapsista 6,5 prosenttia asui vuorotellen molempien vanhempien luona. Suuri osa olisi halunnut osallistua enemmän perheen päätöksentekoon, mikä ei tarkoittanut sitä, että he haluaisivat olla tekemässä päätöksiä yksin. Toiset eivät tunteneet tarvetta osallistua päätöksentekoon, pääasiassa siksi, että he olivat tyytyväisiä nykyiseen järjestykseen. Toisaalta ne lapset, jotka olivat tyytymättömiä, halusivat, että heidän mielipiteensä otetaan huomioon (myös Neale 2002). Lapsille tunne siitä, että heillä on mahdollisuus ilmaista mielipiteensä ja vaikuttaa, oli hyvin tärkeää. Eroaville vanhemmille lapset antoivat kolme ohjetta: kuuntele lapsiasi, kerro heille, mitä tapahtuu, äläkä riitele ex-puolisosi kanssa. (Taylor ym. 2001a.)

Ruotsalaistutkimuksessa nuoret toivoivat vanhempiensa ottavan huomioon lastensa tarpeet ja joustavan järjestelyissä tarvittaessa. Toisaalta he toivoivat, että saisivat itse vaikuttaa asumisjärjestelypäätöksiin, mutta toisaalta he eivät halunneet ottaa vastuuta päätöksenteosta, sillä se toisi mukanaan paineita ja syyllisyydentunteita. (Socialstyrelsen 2004, 28–31.) Smartin ym. (2004) mukaan vuoroasumiseen tyytyväiset lapset kertoivat vanhempiensa kysyvän usein heidän mielipidettään asumiseen liittyvissä asioissa ja tarjoutuvan muuttamaan sitä, jos lapsi niin toivoi. Tämä tarkoitti usein sitä, että lapset saivat muuttaa toisen vanhemman luo alkuperäistä suunnitelmaa nopeammin tai vieraila toisen vanhemman luona. Joustavuus oli sitä tärkeämpää, mitä vanhemmasta lapsesta oli kysymys. (Smart ym. 2004.) Lasten konsultointi antoi lapsille tunteen siitä, että heillä oli halutessaan mahdollisuus vaikuttaa ja että järjestely oli tehty, jotta heidän olisi hyvä olla (Smart 2004).

Avioero ja sen seuraukset nähdään yleensä tapahtumana, johon lapsilla ei ole mitään sanomista. Julkisessa keskustelussa lapselle ei ole tilaa persoonana, vaan hän on vanhempiensa avioeron uhri (Smart, Wade & Neale 1999). Lapsi on keskusteluiden myötä yleistetty ja teoretisoitu, eikä hän ole enää todellinen ja yksilöllinen (Neale 2002). Smartin (2000) mielestä on virheellistä unohtaa, että myös lapset ovat moraalisia toimijoita eron jälkeisessä perhe-elämässä. He saattavat toimia tilanteessa, joka ei ole heidän aikaansaamansa, mutta tekevät siitä huolimatta päätöksiä ja valintoja niissä olosuhteissa. Eroperheiden lapset joutuvat usein kohtaamaan moraalisia ongelmia, kuten tekemään valintoja oman sosiaalisen elämän ja toisen vanhemman tapaamisen välillä. He joutuvat sopeutumaan uusiin perheenjäseniin ja huomioimaan vanhempiensa tunteet vaihtaessaan toisen vanhemman luota toisen luo. Lasten täytyy myös pystyä luomaan uudenlainen suhde vanhempiinsa, joille on saattanut tulla uusia rooleja esimerkiksi isänä uuden puolison lapsille. Lapset joutuvat selviytymään näistä haasteista ilman opastusta ja apua. (Smart 2000.) Lapset kokevat vanhempien eron

kriisinä, mutta he pystyvät hyödyntämään sekä sisäisiä että ulkoisia voimavaroja uuden tasapainon saavuttamiseksi. Näin lapset osoittavat olevansa aktiivisia ja päteviä osallistumaan perheensä asioihin myös sen hajoessa ja uudelleenmuovautuessa. (Butler ym. 2002.)

4.4 Lasten kokemusten tutkiminen

Lasten tutkiminen osana perhettä on ongelmallista, koska perhe on niin läheinen ja tuttu aihe. On vaikeaa asettua perheen ulkopuolelle ja tarkastella sitä kriittisesti, koska elämme perheissä. (Bernardes 1997, 1, 54). Toisaalta ajattelen, että oma kokemukseni perheestä, jossa myös asuu vuoroviikoin lapsia, on paitsi motivoinut minua tutkimuksen tekoon, auttanut ennakoimaan sitä asioiden moninaisuutta, joka vaikuttaa vuoroasuvien lasten arkeen. Kun meillä on tietoa perheen toiminnasta ja voimavaroista sekä niiden rajoituksista, voimme paremmin tukea perhettä. Perhe-elämän luonteen yksityiskohtainen ymmärtäminen palvelee perheitä palvelemalla muun muassa perhepolitiikkaa ja sosiaalityötä. (Bernardes 1997, 23–24.) Tutkimus ei kuitenkaan tarjoa pysyvää totuutta, vaan heijastaa sen hetkistä omaa ymmärrystämme (McKechnie & Hobbs 2004).

Perhettä koskeva tutkimus paljastaa, että perhe-elämä on paljon monimutkaisempaa kuin yleisesti oletetaan. Tutkimus nostaa usein esiin uusia kysymyksiä vanhojen kysymysten ratkaisujen sijaan. (Thompson & Wyatt 1999, 212–214.) Tutkimuksen huomio kiinnittyy liikaa riskeihin eikä niiltä suojaaviin tekijöihin. Avioeron vaikutuksia onkin tutkittu huomattavasti enemmän kuin eron jälkeistä uutta perhettä. (Gorell Barnes 1998, 17–18.) Eron jälkeisen lasten huoltajuuden tutkiminen on välttämätöntä, jotta asiasta saataisiin objektiivista tietoa ja sitä kautta pystyttäisiin kehittämään toimintatapoja (Emery 1994, 2). On erittäin tärkeää ymmärtää, millaista lasten on kasvaa muuttuvan perheen ja nopean sosiaalisen muutoksen keskellä (Scott 2000).

Lapset täytyy nähdä subjekteina ja lapsuus sosiaalisena kategoriana, joka on olemassa suhteessa muihin sosiaalisiin ryhmiin (O’Kane 2000; Tudge & Hogan 2005; Winterberger 1996). Ihinger-Tallman (1987) käyttää Bronfenbrennerin ekologista teoriaa kuvaamaan lapsen ja ympäristön suhdetta. Kotia pidetään ensisijaisena mikrosysteeminä, muita mikrosysteemejä ovat esimerkiksi koulu ja ystävät. Mesosysteemi tuottaa yhteyksiä mikrosysteemeiden välille. Lapsen mesosysteemi muuttuu vanhempien erotessa: mesosysteemiyhteydet voivat vähetä, mikäli hän menettää yhteyden toiseen vanhempaansa tai monipuolistua ja laajentua, mikäli lapsi hyötyy sekä isän että äidin kotien ihmissuhdeverkosta. Eksosysteemillä tarkoitetaan kommunikaatioyhteyksiä, joihin lapsi ei osallistu, mutta jotka vaikuttavat hänen hyvinvointiinsa, kuten oikeuden päätökset tai sosiaalityön organisaatio. Makrosysteemi pitää sisällään yhteiskunnassa vaikuttavat lait, normit, arvot ja ideologiat. (Ihinger-Tallman 1987, 171–172.) Tudgen ja Hoganin (2005) mukaan Vygotskin ja Bronfenbrennerin teoriat tarjoavat sil- lan psykososiaalisen lapsikäsitteen ja systemisen lähestymistavan välille. Lap-

sen oma aktiivinen rooli otetaan huomioon, mutta samanaikaisesti nähdään sosiaalisen ja kulttuurisen ympäristön vaikutus. Nämä teoriat korostavat myös lasten jokapäiväisten kokemusten arvoa.

Viime vuosikymmenten aikaisilla perustavaa laatua olevilla muutoksilla perheen rakenteessa ja pysyvyydessä on suuri vaikutus siihen, kuinka lähestymme perhetutkimusta. Silti perhettä koskevien tilastojen ja todellisten miesten, naisten ja lasten kokemusten välillä on suuria eroja. Tästä syystä ei voida nojata ainoastaan perherakenteen kautta saatavaan tietoon siitä, kuinka lapset kokevat perheensä ja sitä kautta laajemman sosiaalisen ympäristönsä. Saman perheen jäsenillä voi olla hyvinkin erilaisia kokemuksia perheestään. (Mahon, Glendinning, Clarke & Craig 1996.) Liian usein lapsi käsitetään vain osaksi perhettä (Eskelinen & Kinnunen 2001).

Nykyinen käsitys lapsuudesta pitää lapsuutta sekä biologisena että sosiaalisena (Kellett, Robinson & Burr 2004, 34). Jokainen aikuinen on ollut joskus lapsi, mutta yhteiskunta ja sosiaaliset tilanteet ovat muuttuneet, ja nykylapset elävät aivan erilaisessa maailmassa kuin heidän vanhempansa lapsena elivät (Levin 2004). Lapset ovat osa samaa sosiaalista maailmaa kuin aikuisetkin, mutta heillä on erilainen kompetenssi (Harden, Scott, Beckett-Milburn & Jackson 2000). Vain ymmärtämällä lapsuuden yhteiskunnallisia ehtoja, voimme luoda perustan lapsen oikeuksille tulla kuulluksi ja otetuksi huomioon (Mayall 2000). Lapsia pitää kuitenkin varoa kohtelemasta homogeenisena ryhmänä (Morrow & Richards 1996). Lapset voivat kokea sosiaalisen todellisuuden eri-ikäisenä eritavoin. Lapsuustutkijat eivät olekaan enää ainoa lapsista kiinnostunut ryhmä, vaan myös media, liike-elämä, politiikka ja päättäjät ovat kiinnostuneet lasten näkökulmasta ja mielipiteistä. (Roberts 2000.) Lasten kokemusten tutkimiselle on monia syitä: tieteelliset, moraaliset, poliittiset ja käytännölliset syyt (Greene & Hill 2005).

Lasten tutkimisella on psykologiassa pitkät perinteet, mutta aiemmin lapsuutta ja lapsia tutkittiin useimmiten aikuisten kautta [*research on children*], harvemmin suoraan [*research with children*] (Hill, Layborn & Borland 1996; Hood, Kelley & Mayall 1996; Masson 2004, 44). Sekä eroa koskeva keskustelu että tutkimus keskittyy paljolti lapseen (Levin 2004), siksi on yllättävää, että lasten kokemuksia ja käsityksiä erilaisista perheistä on tutkittu harvoin (Flowerdew & Neale, 2003; James, Jenks & Prout 1998, 182). Yleensä on kysytty aikuisten mielipidettä asiaan (Brannen 1999; Fabricius 2003; Lee 2002; Smart ym. 2001; Smyth ym. 2003a). Syynä tähän Brannen (1999) pitää sitä, että lasten kuulemista perheasioissa on pidetty jollakin tapaa epäsovovana, ikään kuin yksityisalueelle tunkeutumisena. On ajateltu, että keskusteleminen perheen asioista lapsen kanssa vahingoittaa perhettä. (Brannen 1999.) Vaikka lapset olisivat tutkimuksen pääasiallinen kohde, he eivät välttämättä ole osallisena tutkimuksessa (Christensen & James, 2000; Morrow & Richards 1996). Lasten näkemyksillä ei ole ollut juuri vaikutusta myöskään käytyyn julkiseen keskusteluun huollosta ja asumisesta (Fabricius & Hall 2000). Lasten vuoroasumista koskevista kokemuksista tiedetään myös vasta vähän (Smyth, Caruana & Ferro 2003a). Koska muut asumisjärjestelyt kuin äidin luona pääsääntöisesti asuminen ovat yleistyneet vasta viime

aikoina, ei muita vaihtoehtoja ja niiden vaikutuksia ole juuri tutkittu (Cancian & Mayer 1998).

Lasten omia määritelmiä heidän sosiaalisesta maailmastaan on tutkittu vähän. Tähän on osaltaan vaikuttanut käsitys lapsen kognitiivisesta kyvyttömyydestä prosessoida ja vastata kysymyksiin, jotka koskevat käyttäytymistä, ymmärtämistä, mielipiteitä ja uskomuksia. (Scott 2000.) Lapsilta on usein evätty oikeus puhua omasta puolestaan, koska heitä on pidetty kykenemättöminä tai epäluotettavina arvioimaan oman elämänsä (Qvortrup 1994, 2; Ritala-Koskinen 1996). Erityisesti nuorimpien lasten mielipiteitä pidetään nopeasti muuttuvina ja johdateltavina (Fabricius & Hall 2000). Kulttuurissamme ollaan huolissaan lapsista, mutta samanaikaisesti suhtaudumme epäilevästi kaikkeen, mitä lapset sanovat. Sanontaa ”totuus kuullaan lasten suusta” käytetään lähinnä silloin, kun lapsi sanoo jotain noloa tai paljastavaa, jota aikuiset nopeasti selittelevät. (Levin 2004.)

Viime aikoina on herätty huomaamaan, ettei lasten kykyä selviytyä ja heidän osuuttaan omassa elämässään voida lähestyä vain aikuisten näkökulman kautta (Flowerdew & Neale 2003), vaan on tärkeää antaa tilaa lasten kokemuksille, tulkinnoille ja kuvauksille nykyajan perheestä (O’Brien ym. 1996, 85–86). Myös nuorisotutkimus on alkanut kiinnittää huomiota nuorten kuuntelemisen tärkeyteen ja havainnut, että he ovat päteviä ja luotettavia oman elämänsä asiantuntijoita (France 2004). Jokapäiväisessä elämässä emme aikuisina, vanhemmina ja tutkijoina yleensä kunnioita riittävästi lasten näkemyksiä ja mielipiteitä. Haasteena on kehittää tutkimusstrategioita, jotka kunnioittavat lasta tutkimuskohteena. (Morrow & Richards 1996.) Monissa tutkimuskonteksteissa ei ole teoreettisesti eikä metodologisesti hyväksyttävää luottaa lasten näkemyksiä ja kokemuksia välittäviin tahoihin lasten sosiaalisen maailman kuvaajina (Mahon ym. 1996). Uudet näkökulmat ovat välttämättömiä haastettaessa aikuiskeskeistä näkemystä (Harden ym. 2000).

Alasen mukaan meidän täytyykin muuttaa suhtautumistamme lapsuuteen. Sen sijaan, että pidämme lasta uhrina, meidän pitäisi tunnustaa, että lapset ovat osallisia oman maailmansa rakentamiseen. Tutkimuksen ei tule kohdella lasta uhrina ja objektina, vaikka näin todellisessa elämässä olisikin, vaan aktiivisena sosiaalisena toimijana. Tämän tulisi näkyä myös lapsitutkimuksessa lasten osallisuutena. (Alanen 1988.) Lasten tunnustaminen päteviksi kommunikoidaan ja osallistumaan tutkimukseen haastaa käsityksen siitä, että lapset olisivat vähemmän kykenevinä aikuisiin verrattuna (Harden ym. 2000). Lasten näkeminen tutkimuksen subjekteina objektin sijaan hyväksyy ajatuksen siitä, että lapset voivat puhua omasta puolestaan ja tarjota varteenotettavia näkemyksiä ja kokemuksia (Aldersen 2000). Uuden lapsuudentutkimuksen paradigmaa voidaan kutsua lapsioikeusdiskurssiksi. Se poikkeaa lastensuojeludiskurssista, vaikka ne eivät olekaan toisiaan poissulkevia. (Eskelinen & Kinnunen 2001.)

Jos aiomme analysoida lasten sosiaalisia kokemuksia, on lapset nähtävä itsenäisinä sosiaalisina toimijoina. Emme ole tottuneet puhumaan lasten kanssa päästäksemme selville heidän näkökulmastaan tai mielipiteestään, lisäksi lasten

tutkimuksessa on keskitytty usein ongelmallisiin kokemuksiin. Lapsi ei kuitenkaan välttämättä pidä samoja asioita ongelmallisena kuin tutkija. (Morrow & Richards 1996.) Flowerdew ja Neale (2003) toteavat, että lasta koskeva perhetutkimus voisi ongelmien ja niiden välttämisen sijaan tutkia sitä, mikä on auttanut ja ollut myönteistä niiden lapsien mielestä, jotka ovat navigoineet onnistuneesti tiensä läpi perheen muutosten. Ainoastaan kuuntelemalla, mitä lapset ja nuoret sanovat ja kiinnittämällä huomiota heidän kommunikaatiotapaansa, voidaan edetä lapsiin kohdistuvasta tutkimuksesta kohti lapsikeskeistä tutkimusta (Christensen & James, 2000). Ei kuitenkaan voida pitää itsestään selvänä, että lasten kuunteleminen [*listening*] lisää heidän äänensä kuulemistä [*hearing*] (Roberts 2000). Jos olemme sitoutuneet kuuntelemaan lasten ja nuorten ääntä, meidän täytyy tarjota heille yksityiskohtaista tietoa tutkimuksesta, jotta he voivat päättää tutkimukseen osallistumisesta. Tämä edellyttää keskustelua heidän kanssaan tutkimuksen tavoitteista ja päämääristä ja tutkimuskäytännöistä. (France 2004.)

Suorannan (2004) mukaan suomalainen lapsuuden tutkimus pyrkii tutkimaan lapsuutta lähietäisyydeltä ja tarkastelemaan lapsuutta ilman pakottavaa tarvetta kehityspsykologiseen näkökulmaan. Hän erottaa kaksi lapsuudentutkimukselle luontaista metodista lähestymistapaa: teoreettisen ja empiirisen. Empiirisessä analyysissä jokin ilmiö otetaan välilliseen tarkasteluun siitä tehtyjen tulkintojen kautta. Tulkinnan tekijöiksi ajatellaan lapset, joiden ei oleteta kertovan lapsuudesta olemuksellisena tosiasiana, vaan siitä, mitä on olla lapsi yleensä tai lapsi tietyssä sosiaalisessa asemassa (Buckingham 2000, 117). Myös Ritala-Koskinen (2001, 70) toteaa, että perinteinen kehityspsykologia on saanut rinnalleen uusia tulkintoja, jotka muovaavat käsitystämme lapsista tutkimuksen informantteina ja oman elämänsä jäsentäjinä. Sosiologinen lapsitutkimus lähtee siitä, että lapsia kuullaan sellaisina kuin he ovat. Kiinnostuksen kohteena on se, mitä lapset kertovat, ei se, kuinka totuudenmukaisina lasten kertomuksia voidaan pitää. Lasten kyky tuottaa tietoa ei ole tällöin tutkimuksen ongelma.

Lasten pitäminen sosiaalisina toimijoina on yksi merkittävimmistä viimeaikaisen lapsuustutkimuksen vaikutuksista (McKechnie & Hobbs 2004). Lasta ei silloin nähdä enää osana perhettä tai koulua, riippuvaisina sosiaalisista instituutioista ja suhteista, vaan itsenäisenä sosiaalisena toimijana (Christensen & Prout 2002). Traditionaalinen tutkimus jätti huomioimatta lapsen aktiivisen roolin oman lapsuutensa rakentajana. Lasten äänen kuuntelemista on kuitenkin alettu pitää tärkeänä, jotta sekä tutkijat että päätöksentekijät ymmärtäisivät paremmin lapsuutta. (McKechnie & Hobbs 2004.) Tutkimuksessa, kuten ei muusakaan elämässä, lasten ei tule sanella, mitä ja kuinka asiat tapahtuvat, mutta heillä tulee olla mahdollisuus vaikuttaa heitä koskeviin keskusteluihin (Hill ym. 1996; O'Kane 2000). Näkökulmaerot liittyvät tutkimuksen metodeihin ja tavoitteisiin. Keräämällä tietoa lapsilta saadaan lasten ääni kuuluville. (Hood ym. 1996.) Lapset ovat itse parhaita informaationlähteitä heitä koskevissa asioissa (Kellett & Ding 2004; Scott, 2000).

Lasten tutkiminen ei välttämättä edellytä erityisiä lapsille soveltuvia tutkimusmenetelmiä (Christensen & James, 2000). Lapsi itsenäisenä sosiaalisena

toimijana ei välttämättä erottele lapsia ja aikuisia tutkimuskohteena eikä automaattisesti oletta metodien tai etiikan vaatimusten muuttuvan tutkittavan iän mukaan (Christensen & Prout 2002; Robinson & Kellett 2004). Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että lasten tutkimisen täytyisi olla samanlaista kuin aikuisten. Lasten tutkiminen eroaa aikuisten tutkimisesta pääasiassa siksi, että aikuisilla on tiettyjä käsityksiä lapsista ja lapsilla on yhteiskunnassa vain marginaalinen asema, eikä niinkään siksi, että lapset olisivat erilaisia kuin aikuiset. Tapa, jolla tutkijat käsittävät lapsuuden ja lapsen aseman yhteiskunnassa, vaikuttaa siihen, kuinka lapsuus ymmärretään. Jos lapsia pidetään pätevinä sosiaalisina toimijoina, miksi tarvittaisiin tiettyjä lapsi-ystävällisiä menetelmiä kommunikoitaessa heidän kanssaan? Lapsuuden monimuotoisuutta voidaan tutkia ja ottaa huomioon lasten erilaiset sosiaaliset kyvyt ja elämäkokemus, kun käytetään monia erilaisia menetelmiä ja tekniikoita. (Punch 2002.)

Kaikista sosiaaliryhmistä lapset ovat vähiten kykeneviä ilmaisemaan näkemyksiään julkisesti (Holland 1992, 174). Lasten ymmärrys, intressit ja kiinnostuksen kohteet ovat erilaisia kuin aikuisten, siksi meidän on syytä painottaa aikaisempaa enemmän lasten omia tulkintoja perheestä. Lapsella on olemassa ainutlaatuisia tietoja omasta sosiaalisesta asemastaan, lapsena olemisen statuksesta ja lapsi-aikuisen-suhteista. Lasta voi pyytää auttamaan aikuisia tutkijan välityksellä ymmärtämään lapsuutta. (Mayall 2000.) On paradoksaalista, että modernia yhteiskuntaa kutsutaan usein lapsikeskeiseksi, vaikka meillä ei ole selkeää kuvaa siitä, millaista lapsuus on tai miten edistää parempaa lapsuutta. Meidän täytyy selvittää, millaista on olla lapsi kysymällä sitä lapsilta itseltään. (Bernardes 1997, 108, 125.) Näin lapsista tulee näkyviä, moraalisesti ja sosiaalisesti omaan perhe-elämänsä osallistuvia eikä vain passiivisia vanhempien huolenpidon ja sosialisoinnin vastaanottajia (Neale 2000).

Lapset ja nuoret voivat vastata heille esitettyihin kysymyksiin, mutta on tärkeää, että he myös nauttivat siitä, että heidän mielipidettään kysytään ja sitä pidetään tärkeänä. Jos he ovat valmiita antamaan lausuntonsa perhe- ja koulu-elämän ”asiantuntijoina”, meidän pitäisi olla valmiita kuuntelemaan, mitä heillä on sanottavaa, sekä sisällyttää heidän mielipiteensä omiin näkemyksiimme siitä, millaista on olla lapsi tai nuori. Emme voi olettaa, että ne asiat, joita tutkijat, lasten kanssa työtä tekevät tai poliitikot pitävät oleellisina, ovat sitä samassa mittakaavassa myös lasten näkökulmasta. (Roberts 2000.) Lasten kautta myös perheeseen avautuu uusia näkökulmia. Lasten käsittäminen oman (perhe)elämänsä tiedonlähteeksi tarjoaa mahdollisuuden murtaa aikuis- ja ydinperhelähtöistä perhekäsitystä. (Ritala-Koskinen 1996.)

4.5 Lasten tutkimiseen liittyvät eettiset kysymykset

Lasten tutkimiseen on suhtauduttu perinteisesti kaksijakoisesti: se ei eroa aikuisten tutkimisesta tai se on täysin erilaista kuin aikuisten tutkiminen. Kah-tiajaon sijaan lasten tutkiminen pitäisi nähdä kokonaisuutena, johon vaikuttavat

lapsi yksilönä, haastattelukysymykset, tutkimustilanne, lapsen ikä sekä tutkijan omat asenteet ja käyttäytyminen. Keskustelu lasten tutkimisesta keskittyy usein etiikkaan, ja eettisten kysymysten on ajateltu eroavan huomattavasti aikuisten ja lasten tutkimisessä. (Punch 2002.) Christensenin ja Proutin (2002) mukaan lasten asema sosiaalisena toimijana saavutetaan parhaiten, kun aikuisen ja lapsen välillä noudatetaan eettistä symmetriaa. Tällä he tarkoittavat sitä, että tutkija ottaa lähtökohdaksi samat eettiset lähtökohdat oli tutkittavana sitten aikuinen tai lapsi. Mitään eroa lasten ja aikuisten tutkimisen välillä ei tule ottaa itsestään selvänä (Strandell 2005).

Lasten haavoittuvuuden ja kehitystason vuoksi tutkijan on otettava huomioon eettiset kysymykset, tunnettava lasten kehitystä ja omattava taitoja keskustella lasten kanssa (Ireland & Holloway 1996). Lasten kuuntelemisessa on keskeistä se, että heitä arvostetaan ihmisinä. Vaikka eettiset ohjeet eivät anna meille vastauksia, ne voivat ohjata meitä kysymään oikeita kysymyksiä. (Roberts 2000.) Strandellin (2005) mukaan ongelmana ei useinkaan ole se, että meillä on liian vähän tietoa lapsista, vaan se, että meillä on liian valmiita vastauksia. Lapsitutkijan pitäisi olla erityisen sensitiivinen niille käsitteille ja näkökulmille, jotka hän ottaa tutkimuksensa lähtökohdaksi, jotta hän ei omalla toiminnallaan vahvistaisi lapsuuden rakenteellista haavoittuvuutta. (Strandell 2005.)

Etiikan tehtävä on auttaa tutkijaa tiedostamaan ja käsittelemään piilokysymyksiä ja -ongelmia. Etiikka on osa koko tutkimusprosessia, erityisesti kun tutkimuskohteena ovat melko puolustuskyvyttömät tutkittavat, kuten lapset. Lasten kokemuksia arvostava tutkimus tähtää lasten hyvinvoinnin parantamiseen, suojelee lasta tutkimustilanteessa ja sen jälkeen, pyrkii siihen, että tutkimukseen osallistuminen olisi lapselle miellyttävä kokemus ja antaa lapselle mahdollisuuden valita, haluaako hän osallistua. (Hill 2005.) Ideaalitulanteessa tutkimukseen osallistumismahdollisuutta tarjotaan siten, että halukkaat ilmoittautuvat [*opt in*], eikä niin, että halutessaan kieltäytyä tutkimukseen osallistumisesta pitäisi olla aktiivinen [*opt out*]. Tutkija ei saa listaa lapsista ja heidän osoitteistaan, vaan esimerkiksi opettaja voi esittää vanhemmille ja lapsille tutkimuspyynnön, jonka he voivat palauttaa halutessaan osallistua. Tällainen lähestymistapa vaatii aikaa ja saavuttaa usein heikompiä osallistujaprosentteja, mutta se kunnioittaa ihmisten yksityisyyttä ja valinnanmahdollisuutta. (Alderson 2004.) Omassa tutkimuksessani noudatin Aldersonin kuvaamaa lähestymistapaa myös siksi, että sosiaalivirastoista minulle myönnettyt tutkimusluvut näin edellyttivät. Toki olimme sosiaalitoimen virkailijoiden kanssa käymässä neuvotteluissa yhteisymmärryksessä päätyneet siihen, että lupaa haetaan nimenomaan siten, että halukkaat ottavat yhteyttä itse, enkä minä saa heidän tietojansa ennen heidän myönteistä päätöstään.

Lasten pitää itse saada olla päättämässä, haluavatko he osallistua tutkimukseen (Grey 2002; Ireland & Holloway 1996). Tutkimuspyynnössäni korostin vanhempien ja lapsen yksimielisyyttä tutkimukseen osallistumisesta. Erityisesti muistutuskirjeeni korosti lapsen päätöksentekoa. Tämä siksi, että vanhemmat antaisivat lapselle mahdollisuuden osallistua, jos tämä sitä haluaa, mutta eivät painostaisi lasta, jos lapsi on ilmaissut, ettei halua osallistua. Ennen haastattelua

varmistin vielä lapselta, että hän on halunnut osallistua tutkimukseen ja kysyin myös, miten osallistumisesta päätettiin. On tärkeää, että lapselle tehdään heti haastattelun alussa selväksi, ettei hänen ole pakko osallistua tutkimukseen. Tämä on erityisen tärkeää siksi, että lapset saattavat pitää haastattelijaa auktoriteettina, jota ei voi vastustaa, tai he ovat suostuneet haastatteluun vanhempien painostamina. (Mahon ym. 1996.) Lapsi ottaa kantaa tutkimukseen osallistumiseen tavalla tai toisella kysyttiin sitä häneltä tai ei. Lupaa läsnäoloon ja kysymysten tekoon on lunastettava lapsilta kaiken aikaa vastaamalla lapsen kysymyksiin ja ymmärtämällä muitakin kuin sanallisia viestejä. (Strandell 2005.)

On mahdollista, että osa lapsista ei osallistunut tutkimukseen, koska heidän vanhempansa, tai toinen heistä, eivät sitä halunneet. Tutkimukseen osallistuivat siis vain ne lapset, joiden molemmat vanhemmat antoivat heille luvan puhua aiheesta ulkopuolisen kanssa. Lasten haastattelu edellytti neuvotteluja aikuisten portinvartijoiden kanssa, koska lasten asema yhteiskunnassa sitä edellyttää. Ensisijaisena on aikuisten oikeus ja velvollisuus suojella lasta ja vasta toissijaisena on lasten oikeus päättää osallistumisestaan tutkimukseen (myös Hill ym. 1996). Strandellin (2005) mukaan lapsi suljetaankin herkästi osallistumisen ja vaikuttamisen ulkopuolelle hyvää tarkoittavan suojelun nimissä. Siitä, onko niiden lasten kanssa, joiden perheeltä en saanut lupaa lähestyä heitä, edes keskusteltu tutkimuspyynnöstä, minulla ei ole tietoa. Perheelle lähetty kirje postitettiin sen vanhemman nimellä, jonka luona lapsi virallisesti asui. Kontakti lapseen syntyi yleensä vasta siinä vaiheessa, kun olin menossa tekemään haastattelua. Muutamassa tapauksessa keskustelin myös lapsen kanssa sopiessani haastatteluajankohtaa. Tämä tapahtui yleensä siksi, että lapsi vastasi puhelimeen. Ainoastaan 18-vuotiaan isä antoi minulle vapaat kädet sopia haastattelusta suoraan haastateltavan kanssa.

Korostin tutkimuspyynnössäni osallistumispäätöksen yksimielisyyttä ja halusin siksi tutkimuspyyntöön molempien vanhempien allekirjoitukset. Tämä saattoi vähentää tutkimukseen tarjoutuneiden määrää, mutta pidän lapsen kannalta tärkeänä sitä, että molemmat vanhemmat ovat yksimielisiä tutkimukseen osallistumisesta. Aina en saanut tutkimuspyyntöpaperia takaisin, tällöin varmistin kummankin vanhemman suostumuksen suullisesti heiltä itseltään.

Lasten tutkimukseen osallistumisen on pelätty aiheuttavan heille ylimääräistä stressiä, toisaalta taas ajatellaan, että tutkimushaastattelu tarjoaa lapselle tilaisuuden puhua perheen ulkopuolisen kanssa hänelle tärkeistä ja häntä askarruttavista aiheista. Toisaalta on tärkeää tehdä selväksi terapian ja tutkimushaastattelun välinen ero. Lisäksi on tärkeää muistaa, että erityisesti lapsilla saattaa olla odotuksia siitä, että haastattelussa esiin tulleet asiat muuttuisivat lapsen toivomaan suuntaan. Tutkimuksen tarkoitusta selvitettäessä on tärkeää selvittää tutkijan ja tutkimuksen rajalliset mahdollisuudet vaikuttaa lapsen jokapäiväiseen elämään. (Mahon ym. 1996.) Lapsen tulee voida ymmärtää, että informaatiota kerätään siksi, että tutkija ja sitä kautta muut ihmiset voisivat paremmin ymmärtää tutkittavaa aihetta. Kukaan ei tee lasta koskevia päätöksiä sen perusteella, mitä hän on tutkijalle kertonut, eikä tutkija vaikuta lasta koskevaan päätöksentekoon.

Lapsitutkijan on koko prosessin ajan otettava huomioon eettinen hienotunteisuus, vaikka hänellä onkin halu kerätä mahdollisimman rikas ja syvällinen aineisto (Ireland & Holloway 1996). Toisaalta vaikeita aiheita koskevien kysymysten välttäminen jättää lapset tutkimuksen ulkopuolelle, mikä on sinällään myös eettinen kysymys (Morrow & Richards 1996). Tutkijan tehtävä on huolehtia siitä, ettei tutkimus vahingoita tutkimukseen osallistuvia tutkimusprosessin aikana eikä sen jälkeen. Eettisiä ongelmia voi tulla missä tahansa tutkimuksen vaiheessa, eikä vain kontaktissa tutkittavaan.

Lapsille täytyy taata sama luottamuksellisuus kuin aikuisillekin (Grey 2002; Morrow & Richards 1996). Erityisesti lasten kohdalla on oltava tarkkana, että tutkimuksen tavoite selitetään heille ymmärrettävillä käsitteillä (Masson 2004). Myös Alasuutari (2005, 148) painottaa sen tärkeyttä, että tutkija kertoo lapselle mahdollisimman ymmärrettävästi, mistä tutkimuksessa on kyse ja miten lapsen kertomia tietoja käytetään. Luottamuksellisuus liittyy siihen, ettei kukaan ulkopuolinen voi tunnistaa tutkimukseen osallistuneita ja siihen, ettei haastattelussa esiin tulleita asioita kerrota muille perheenjäsenille (Hill 2005). Haastattelujohdannossani kerron lapsille, että haastateltavien nimet muutetaan niin, ettei kukaan ulkopuolinen voi heitä tunnistaa ja että en kerro lapsen esille tuomia asioita kenellekään muulle. Ryen (2004) korostaa, että tutkimushenkilöillä on oikeus tietää, miksi heitä tutkitaan ja vetäytyä tutkimuksesta milloin tahansa. Korostin haastattelun luottamuksellisuutta ja vapaaehtoisuutta (myös Alderson 2004). Haastattelujohdantoni on luvussa *Haastattelujen kulku ja litteointi* (5.3.4) sekä tutkimuksen liitteenä olevan haastattelurungon (liite 4) alussa.

4.6 Fenomenologis-hermeneuttinen tutkimusperinne ja kokemusten tutkiminen

Tutkimukseni on luonteeltaan kvalitatiivinen. Kvalitatiivinen tutkimus soveltuu hyvin sellaisten alueiden tutkimiseen, joista ei entuudestaan ole paljon tietoa (Varto 1992, 56). Lasten vuoroasumisesta ei ole paljon aiempia tutkimuksia, koska ilmiö on vielä varsin uusi, etenkin Suomessa. Laadullisessa tutkimuksessa kohdetta pyritään ymmärtämään, ei selittämään eli asettamaan asioita syyseuraus-suhteeseen (Larsson 1986, 13; Varto 1992, 56). Kvalitatiivisen analyysin perustana on tulkinta, mutta joitakin tietoja esimerkiksi tutkittavien taustasta voidaan esittää myös kvantitatiivisesti (Strauss & Cobin 1998, 11).

Tutkimukseni tavoitteena oli saavuttaa lasten kokemukset vuoroasumisesta. Kokemusten tavoittamisessa minua tuki parhaiten fenomenologinen lähestymistapa, joka on yksi mahdollisuus yksityisestä yleiseen etenevään tulkintojen tekemiseen. Fenomenologisessa tutkimusprosessissa edetään yksittäisistä havainnoista ilmiöön liittyviin syvempiin merkityksiin. Siinä pyritään näkemään tutkittava ilmiö mahdollisimman pelkistettynä ilman etukäteisoletuksia ilmiön luonteesta. (Varto 1992, 86–92.) Ennalta määrittävää teoreettista viitekehystä ei käytetä ohjaamaan tutkimusta (Laine 2001).

Giorgin (1997) mukaan fenomenologia tarkoittaa ennen kaikkea metodia ja ajatustapaa, joka tutkii yksittäisen ihmisen elettyjä kokemuksia eli ihmisen suhdetta omaan elämäntodellisuuteensa, jossa tietoisuudella on merkittävä asema. Ilmiö [*phenomenon*] on mikä tahansa olemassa oleva tai koettu asia (Husserl 1995, 41). Laineen (2001) mukaan fenomenologialla tarkoitetaan ilmiön olemuksellisen merkitysrakenteen selvittämistä. Kokemus muodostuu merkityksistä, jotka ovat fenomenologisen tutkimuksen varsinaisen kohde. Perttulle (2006, 149) ”kokemus on sitä, mitä elämäntilanne ihmiselle tarkoittaa”. Kokemusta ei voi erottaa elämismaailmasta [*life-world*] (Ashworth 2003). Elämismaailma ei ole teoreettinen tai tieteellinen sinänsä, vaan jonka ilmenemistä pitää tutkia ja kuvailla valitusta perspektiivistä käsin (Giorgi 1997).

Fenomenologian tavoitteena on saavuttaa rakenteellinen ymmärrys ja konkreettinen kokemus olemalla kokonaan ja kriittisesti läsnä niissä tilanteissa, joissa kokemukset ilmenevät (Giorgi 2002). Kokemusten tutkimus edellyttää niiden ilmaisemista esimerkiksi puheena tai piirroksina, aineistoon on myös voitava palata. Tutkijan on löydettävä ihmisiä, joiden elämäntilanteeseen sisältyy se aihe, josta muodostuvista kokemuksista hän on kiinnostunut. Jokaisen tutkittavan elämäntilanteesta on löydyttävä tutkimuksen ensisijainen aihe, mutta myös muita ehtoja voidaan asettaa tutkimustehtävien ja tutkimuksen tavoitteen vaatimusten mukaan. Välttämätöntä on myös tutkittavien halukkuus kuvata kokemuksiaan tutkijalle. Fenomenologinen tutkimus tutkii tekstiaineistoa kuvauksena tutkimukseen osallistuvien henkilöiden omakohtaisesta koetusta maailmasta. (Perttula 2000.)

Fenomenologinen tutkimus ei pyri yleistyksiin vaan ymmärtämään tutkittavan alueen ihmisten sen hetkistä merkitysmailmaa. Tulkinnan tarve yhdistää fenomenologisen tutkimuksen hermeneutiikkaan. (Laine 2001.) Fenomenologishermeneuttiselle ajattelulle on leimallista filosofisluoteisen ajattelun ja tulkinnallisen empiirisen tutkimuksen yhdistämisspyrkimys (Eskola & Suoranta 1998, 27). Hermeneutiikalla tarkoitetaan teoriaa ymmärtämisestä ja tulkinnasta (Gadamer 2004, 40; Laine 2001). Sen tehtävänä on siirtää merkitys yhdestä maailmasta toiseen ja tehdä helpommin ymmärrettäväksi se, mitä tekstissä tai puheessa halutaan sanoa. Hermeneuttiseen tarkasteluun kuuluu myös itsekritiikki: ymmärtävä ei väitä omaavansa yliverstaista näkökulmaa vaan sallii myös omien totuuksiensa kyseenalaistamisen. Tämä on edellytyksenä vuoropuhelulle, joka on keskinäisen ymmärtämisen perusedellytys. (Gadamer 2004, 40, 74.) Kun tutkimusaineistoa hankitaan tutkijan ja tutkittavan vuorovaikutuksessa, tutkija pyrkii olemaan tilanteessa läsnä itsensä sosiaalisesti häivyttäen eli olemaan kiinnostunut toisen kokemuksista (Perttula 2006). Koska elämme samassa kulttuuripiirissä, tutkittavien merkitysmailma on jollakin tapaa meille jo etukäteen tuttu. Merkitysten ymmärtämisen lähtökohtana on se, mikä on yhteistä ja tuttua sekä tulkitsijalle että tulkittavalle. Tutkimuksen tavoitteena on silloin jo tunnetun tekeminen tiedetyksi, esimerkiksi koetun tekeminen tietoiseksi. (Laine 2001.)

Arkielämän luontaista ymmärrystä nimitetään hermeneuttisessa kirjallisuudessa esiyymmärrykseksi. Sillä tarkoitetaan kaikkia tutkijalle luontaisia tapo-

ja ymmärtää tutkimuskohde jonkinlaisena jo ennen tutkimusta. (Laine 2001.) Hermeneutiikan lähtökohtana on, että ymmärtämään pyrkivä tulkitsija on sidoksissa ja yhteydessä ilmaistuun asiaan. Toisaalta hermeneuttinen tietoisuus on selvillä siitä, ettei se voi olla sidoksissa tähän asiaan samanmielisesti. Hermeneutiikan tehtävä perustuu juuri tähän tuttuuden ja vierauden vastakohtaan. Usein ajallinen etäisyys ratkaisee hermeneutiikan varsinaisen tehtävän eli erottaa todet ennakkoluulot vääristä. Ennakkoluulojen tunnistaminen edellyttää, ettei niitä hyväksytä automaattisesti. Niin kauan kuin ennakkoluulo määrää meitä, emme edes epäile sen olevan arvostelma. (Gadamer 2004, 37–38.)

Hermeneuttisella kehällä kuvataan tapaamme ymmärtää. Ymmärtäminen lähtee tietyistä lähtökohdista ja palaa takasin niiden oivaltamiseen ja ymmärtämiseen. (Varto 1992, 103.) Hermeneuttinen kehä on päättelyprosessi, jossa analyysiä ja tulkintaa ei eroteta toisistaan, vaan ne vaikuttavat toinen toisiinsa (Eskola & Suoranta 1998, 151). Osa ja kokonaisuus muodostavat hermeneuttisen kehän; osat määrittävät kokonaisuudesta ja määrittävät itse kokonaisuutta. Kokonaisuus tulee ymmärtää yksittäisestä ja yksittäinen kokonaisuudesta. (Gadamer 2004, 29.) Tutkija käy aineiston ja oman tulkintansa välillä jatkuvaa dialogia, jonka tavoitteena on tutkijan ymmärryksen syventyminen. Ihanteena on vapautuminen oman perspektiivin minäkeskeisyydestä. (Laine 2001.)

Fenomenologisen kokemuksen tutkijan tavoitteena on Lehtomaan (2006) mukaan ”ymmärtää kokemuksellinen ilmiö sellaisena kuin se on ja kuvata se niin, että se säilyttää oman merkitysyhteytensä muuttumatta tutkijan merkitysyhteydeksi”. Tutkijalta tämä edellyttää tietoista pyrkimystä ennakkoletuksettomuuteen ja pidättäytymistä teoreettisesta tutkimusasetteesta. (Mts. 163.) Aineistolähtöisessä tutkimuksessa myönnetään, että ei ole olemassa objektiivisia havaintoja sinällään, vaan tutkija vaikuttaa käytettyihin käsitteisiin, tutkimusasetelmaan ja menetelmiin. Kyse onkin siitä, voiko tutkija kontrolloida, että analyysi tapahtuu aineiston tiedonantajien ehdoilla eikä tutkijan omien ennakkoluulojen saattamana. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 98.) Tutkijan olettamukset nojaavat hänen elämäkokemuksensa sekä sosiologiseen tietämykseen ja koulutukseen (Harden ym. 2000). Tutkija ei voi täysin irtisanoutua omista arvo- lähtökohdistaan, sillä arvot muovaavat sitä, miten pyrimme ymmärtämään tutkimiamme ilmiöitä. Objektiivisuutta perinteisessä mielessä ei siten ole mahdollista saavuttaa. (Hirsjärvi 2000b, 152.)

Tutkija päätyy usein tutkimaan sellaisia kokemuksia, joiden aihe on hänelle omakohtaisesti tuttu, kuten tässäkin tapauksessa. Se on inhimillistä, koska ihminen haluaa ymmärtää niitä asioita, joista hän on kiinnostunut. Tutkimuksen toteuttamiselle ei tästä Perttulan mielestä ole haittaa. (Perttula 2006.) Eskolan ja Suorannan (1998) mukaan ihannetilanteessa aihe on kiinnostava, mutta ei liian läheinen. Toisaalta objektiivista tutkimusta voi tehdä myös läheisestä aiheesta; tarvittava etäisyys syntyy teoreettisesta pohdinnasta, lukeneisuudesta, käsitteellisyydestä ja menetelmän avulla. (Mts. 35.) Tutkija ja tutkittavat ovat osa yhteisöä, jonka jäsenten kokemuksilla on yhteisiä piirteitä ja merkityksiä. Siksi jokainen yksilön kokemusten tutkimus paljastaa myös jotain yleistä. Yhteisöllinen perinne luo perustan sille, että voimme ymmärtää toisia ja tulkita

heidän kokemuksiin ja ilmaisuun. Toisaalta jokainen yksilö on erilainen, ja myös sillä on merkitystä. (Laine 2001.) Samalta näyttävä tilanne voi olla eri ihmisille erilainen, koemme asiat eri tavoin (Moilanen & Räihä 2001). Kokemuksen tutkijan täytyy kuitenkin hyväksyä se, että osa kokemuksesta jää aina ulkopuolisen saavuttamattomiin (Greene & Hill 2005).

Fenomenologinen menettely koostuu metodin ja päämäärän selkeyttämisestä, määrittämisestä ja erottelamisesta (Husserl 1995, 78). Fenomenologisesta tai hermeneuttisesta metodista ei kuitenkaan ole mahdollista esittää tarkkaa kuvausta. metodi tarkoittaa tässä ajattelutapaa tai tutkimusotetta, joka saa sovelletun muotonsa kulloisenkin tutkimuksen eri tekijöiden tuloksena. (Laine 2001.) Kuviossa 1 Laine on kuitenkin kuvannut fenomenologis-hermeneuttisen tutkimuksen etenemistä tiettyjen, toisiaan seuraavien vaiheiden kautta.

1. **Tutkijan oman esiymmärryksen kriittinen reflektointi**
(jatkuu koko tutkimuksen ajan)
2. **Aineiston hankinta**
 - esim. avoin haastattelu
3. **Aineiston lukeminen, kokonaisuuksien hahmottaminen**
4. **Kuvaus**
 - tutkimuskysymyksen näkökulmasta *olennaisen* esiin nostaminen aineistosta ja kuvaaminen luonnollisella kielellä
5. **Analyysi**
 - aineiston merkitysten jäsentyminen *merkityskokonaisuuksiksi*
 - merkityskokonaisuuksien sisällön esittäminen tutkijan omalla kielellä
 - *tulkintaa* vaativien lauseiden ja lausekokonaisuuksien tarkastelu
6. **Synteesi**
 - merkityskokonaisuuksien yhteen vienti, kokonaiskuva merkitysten verkostosta
 - arvioidaan *merkityskokonaisuuksien välisiä suhteita*
 - saatujen tulosten vertailu aikaisempien tutkimusten tuloksiin
7. Uuden tiedon **käytännöllisten sovellutusten arvioiminen**, kehittämisideat

KUVIO 1 Fenomenologis-hermeneuttisen tutkimuksen rakenne
(Laine 2001, 42, vaiheen 6 kuvausta on täydennetty)

Pyrin seuraavaksi kertomaan tarkemmin, mitä vaiheet tarkoittavat sekä yleisellä tasolla että tässä tutkimuksessa. *Reflektiivisyydellä* (vaihe 1, joka jatkuu koko tutkimuksen ajan) pyritään takaamaan tietoisuus omista tutkimukseen liittyvistä lähtökohdista eli esiymmärryksestä. Omaan esiymmärrykseeni vaikuttivat eniten arkikokemukset sekä aiemmat tutkimustulokset. Niihin pyrin ottamaan etäisyyttä kuunnellessani lasten puhetta ja litteroituja haastatteluja. Näiden pohjalta tein tulkintoja. Kun omat tulkinnat on tehty, verrataan niitä aiempien tutkimuksiin ja teorioihin. (Laine 2001.) Tulkinta nojaa aina jonkinlaiseen esiymmärrykseen. Tavoitteena kuitenkin on, että tutkija tiedostaa oman esiymmärryksensä niin hyvin kuin se on mahdollista, osa esiymmärryksestä on tiedostamatonta ja vaikeasti tietoisuuteen nostettavaa. Erityisesti fenomenologiasa painotetaan esiymmärryksen tiedostamista, koska asioita pyritään kuvaamaan mahdollisimman ennakkoluulottomasti. Hermeneutiikka taas lähtee siitä, ettei tutkija voi koskaan vapautua ennakkoluuloistaan ja korostaa niiden rakentavaa merkitystä. (Moilanen & Räihä 2001.) Nämä eivät mielestäni kuitenkaan

ole ristiriidassa keskenään; esiymmärryksen tiedostaminen edesauttaa sen hyödyntämistä. Näin koin ainakin tapahtuneen omassa tutkimusprosessissani.

Fenomenologinen reduktio on Husserlin kehittämä metodi, jonka avulla pyritään arkielämän luonnollisesta asenteesta [*natural attitude*] fenomenologiseen asenteeseen [*phenomenological attitude*] ja tarkkoihin tutkimushavaintoihin. Fenomenologinen asenne tarkoittaa asian tarkastelua filosofisesti ikään kuin sivustakatsojana. (Giorgi 1997; Sokolowski 2000, 42–48.) Fenomenologisen reduktion avulla tutkija pyrkii siirtämään syrjään epäolennaisuudet ja keskittymään tutkittavan ilmiön olennaisuuksiin (Lehtomaa 2006). Reduktion edellytyksenä on aiemman tiedon sulkeistaminen (Giorgi 1997), jotta luontainen kokemustapamme ei estäisi tutkimuskohteen ymmärtämistä (Husserl 1995, 63).

Käytännössä sulkeistaminen edellyttää sitä, että tutkija tekee ennen aineistonhankintaa itsensä tietoiseksi tutkimaansa ilmiöön liittyvästä spontaanista kokemustavastaan ja etsii tietoisia tapoja syrjäyttää ne (Lehtomaa, 2006; Perttula 2006; Sokolowski 2000, 49). Tutkijan ymmärrys tutkitusta ilmiöstä muuntuu ja ennakkokäsitykset voivat tulla itselle tietoisiksi missä tutkimuksen vaiheessa tahansa. Sulkeistaminen on tutkimuksellisen asennoitumisen ydin ja koskee fenomenologista tutkimusta koko tutkimuksen ajan. (Lehtomaa, 2006; Perttula 2006.) Vaikka fenomenologia tavoittelee objektiivisuutta, on tutkija silti subjekti, koska ymmärrys tutkimuskohteesta rakentuu hänen tajunnalleen (Perttula 2006). Fenomenologiassa ei tavoitteena olekaan eliminoida subjektiivisuutta vaan pikemminkin selkiyttää subjektiivisuuden rooli suhteessa tietoon (Giorgi 2002).

Vaihe 2, *aineiston hankinta*, tapahtui tässä tutkimuksessa 20 lapsen teema-haastattelun ja perhepiirroksen avulla. Litteroin nauhoitetut haastattelut aineiston käsittelyn helpottamiseksi. Vaiheen 3 otsikko, *aineiston lukeminen ja kokonaisuuksien hahmottaminen*, kertoo paljon seuraavasta työvaiheesta. Luin haastattelut läpi useaan kertaan ensin ilman kynää ja sitten kynän kanssa hahmottaakseen ne omina kokonaisuuksinaan sekä suhteessa toisiinsa.

Tutkimusaineiston *kuvausvaiheessa* (vaihe 4) pyritään kuvaamaan sitä, mitä aineistossa on sanottu tutkimuskysymysten näkökulmasta. Tavoitteena on kuvata merkittäviä kokemuksia mahdollisimman alkuperäisesti ja tiiviisti tutkijalle itselleen ja tutkimuksen lukijoille. (Laine 2001.) Tutkimuksessani en kuitenkaan tehnyt haastatteluista erillisiä kuvauksia vaan poimin olennaisimmat asiat yliviivaamalla ne kustakin haastattelusta. Näin minulla oli tavallaan yhtä aikaa käytössäni sekä tiivistetty että tarvittaessa yksityiskohtainen aineisto, enkä menettänyt haastateltavan alkuperäistä puheilmaisua.

Kuvauksen jälkeen aineistosta pyritään saamaan esille *merkitysten muodostamia kokonaisuuksia* (vaihe 5), jotka löydetään sisäisen yhteenkuuluvuuden ja samanlaisuuden perusteella. Tutkimuksessani merkityskokonaisuudet määräytyivät pitkälti haastatteluemojen mukaan. Laineen (2001) mukaan merkityskokonaisuuksien muodostumiseen vaikuttavat myös tutkijan asettamat tutkimuskysymykset; tutkimuksen näkökulma määrää, mitkä merkitykset ja merkityskokonaisuudet ovat oleellisia. Analyysissä tutkija pyrkii tematisoimaan, käsitteellistämään ja yleistämään kuvausten puhetta omalla kielellään. (Laine

2001.) Edellä mainituista vaiheista (3, 4 ja 5) kerron tarkemmin alaluvussa 5.4. Aineiston analyysi.

Fenomenologis-hermeneuttisen tutkimuksen kuudennen vaiheen tavoitteena on luoda kokonaiskuva tutkitusta ilmiöstä. Erillään tarkastellut merkityskokonaisuudet liitetään nyt yhteen. Niiden välisten suhteiden selvittäminen antaa lopullisen kuvan ilmiöstä. Tässä vaiheessa on syytä vapauttaa itsensä aineistolähtöisyyden asettamista rajoista ja arvioida tuloksia suhteessa muihin alan tutkimuksiin. (Laine 2001.) Tutkimukseen liitetään tulkintaa vasta empiiristä tutkimusosuutta seuraavassa tutkimusvaiheessa (Perttula 2006), tulosten kiteytyttyä (Lehtomaa 2006). Haluan korostaa, että aiemmat tutkimukset on liitetty omaan analyysiini vasta sen valmistuttua, mutta ne on kirjoitettaessa lisätty analyysin yhteyteen, joten lukija ei pysty näkemään kokonaisuudessaan työvaiheiden 5 ja 6 etenemistä valmiissa työssä. Kokonaiskuvaan tutkitusta ilmiöstä pyrin *tulosten synteessissä* ja uuden tietojen *käytännön sovellusten arvioiminen* tulee esille työni pohdintaosuudessa.

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Luku viisi kertoo siitä, kuinka tutkimus käytännössä tehtiin. Aluksi esittelen tutkimusongelmat ja -aineiston. Tämän jälkeen kerron haastateltavien tavoittamisesta ja haastattelujen toteutumisesta. Lopuksi esittelen aineiston analysointitavan.

5.1 Tutkimusongelmat ja -aineisto

Tässä tutkimuksessa yritän lasten omakohtaisten kokemusten kautta ymmärtää, millaista on vanhempien eron jälkeen elää kahdessa kodissa. Vuorotellen isän ja äidin luona asuvien lasten kokemusten kautta pyrin saamaan esille vuoroasuvien lasten näkökulman seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

- 1) Millaista on vuoroasuvan lapsen arki?
- 2) Mikä on lapsen osuus asumista koskevassa päätöksenteossa?
- 3) Millaisena lapset kokevat vanhempien välisen yhteistyön?
- 4) Miten lapset näkevät oman perheensä ja sen ihmissuhteet?

Tutkimuskysymysten suuntaaminen juuri näihin näkökulmiin perustuu oma-kohtaiseen kiinnostukseeni, jota ovat osaltaan muokanneet aiheesta lukemani aiemmat tutkimukset.

Haastattelin yhteensä 20 lasta: 12 tyttöä ja 8 poikaa. Nuorin haastateltava oli 8-vuotias ja vanhin 18 vuotta. Haastateltavien iän keskiarvo oli 12,1 vuotta ja mediaani 12,5 vuotta. Haastattelun lisäksi lapset piirsivät kuvan perheestään. Haastateltavat olivat asuneet vuorotellen molempien vanhempiensa luona keskimäärin neljän vuoden ajan.

Tavoitin haastateltavat kahden eteläsuomalaisen kaupungin sosiaalitoimistoissa laadittujen kirjallisten huolto- ja tapaamissopimusten perusteella. Tutkimuspyyntökirje lähetettiin kaikille niille perheille, jotka olivat (kaupungissa A vuosina 2003–2005 ja kaupungissa B vuosina 2001–2004) kirjallisesti sopineet vähintään kouluikäisen lapsen asuvan puoliksi tai lähes yhtä paljon molempien vanhempien luona. Suurin osa haastatelluista lapsista asuikin puoliksi

molempien vanhempien luona tai se oli ainakin järjestelyn alkuperäinen tavoite. Kolme lasta asui enemmän toisen vanhemman luona, mutta silloinkin ainakin kolmasosan myös toisella vanhemmalla. Haastateltavien iän rajaaminen kouluiästä ylöspäin oli välttämätöntä, jotta voin toteuttaa haastattelut saman periaatteen mukaan kaikilla haastateltavilla.

Haastateltavat olivat viidestätoista perheestä: kahdeksan perhettä kaupungista A ja kuusi kaupungista B. Haastateltuja lapsia oli yhtä paljon kummastakin kaupungista. Sisaruksia oli neljästä perheestä, kolmesta perheestä kaksi sisarusta ja yhdestä perheestä kolmen sisaruksen sarja. Yhteensä siis yhdeksällä lapsella oli sisarus mukana aineistossa, yksitoista lasta osallistui perheestään ainoana. Haastatelluista kahdeksan oli alkuperäisen perheensä ainoa lapsi, nykyisen perheen ainoita lapsia oli kuusi. Kahdessa perheessä oli sisarus, joka ei halunnut osallistua, lisäksi kahdessa perheessä oli alle kouluikäinen sisarus, joka ei ikänsä vuoksi kuulunut tutkimuksen kohdejoukkoon. Haastatelluista suurin osa (11) tehtiin äidin kotona. Kuusi haastattelua tehtiin isän kotona ja kolme koulussa.

5.2 Haastateltavien tavoittaminen

Lapset saavat harvoin itse vapaasti päättää, osallistuvatko he tutkimukseen vai eivät. Heitä ympäröivät aikuiset, jotka toimivat portinvartijoina lapsen ja tutkijan välillä. (Masson 2004.) Jotta tutkija pääsee tutkimaan lapsia, hänen on lähestyttävä aikuisia, joilla on mahdollisuus suojella lasta ja estää tutkijaa lähestymästä tätä (Punch 2002). Aikuiset kontrolloivat usein myös paikkoja, joissa tutkimus toteutetaan. Näiden aikuisten positiivinen suhtautuminen tutkimukseen on suuri apu tutkijalle ja tutkijan tulee olla sensitiivinen portinvartijoita kohtaan ja yrittää ymmärtää heidän voimavaransa ja rajansa. Toisaalta tutkijan täytyy olla herkkä niille paineille, joita riippuvaisuus aikuisista ja sosiaalinen konteksti aiheuttavat tutkimukseen osallistuville lapsille ja nuorille. Tutkimus täytyy suunnitella ja toteuttaa siten, että se antaa lapsille ja nuorille todellisen mahdollisuuden päättää, haluavatko he osallistua tutkimukseen. (Masson 2004.)

Omassa tutkimuksessani oli kaksikin porttia, joilla oli vankat vartijat. Ensimmäinen portti olivat sosiaalitoimistot ja -virastot ja niiden henkilökunta, joihin olin yhteydessä kuudessa eteläsuomalaisessa kaupungissa. Pian kävi varsin selväksi, ettei niitä kaupungeja, joissa tutkimuspyyntöni suhtauduttiin myönteisesti, ollut monta. Jotkut pitivät tutkimustani liian työläänä, toiset pelkäsivät vanhempien reaktioita ja jotkut olivat huolissaan yksityisyyden suojasta. Niissä kaupungeissa, joissa henkilö, johon olin yhteydessä, piti asiaa tärkeänä tutkia, suhtauduttiin siihen myönteisesti ja oltiin valmiita näkemään paljonkin vaivaa asian eteen. Sosiaaliviraston henkilökunta kävi läpi huoltosopimukset ja valitsi ne perheet, joille tutkimuspyyntöni lähetettiin. Minun tietääkseni tutkittavia ei millään tavoin valikoitu, kunhan laadittu huolto- ja tapaamissopimus täytti asettamani ehdon puolitetusta asumisesta. Sopimuksissa lähdettiin liikkeelle

tuoreimmasta päästä, koska uusien sopimusten oletettiin olevan todennäköisemmin voimassa ja perheiden helpoimmin tavoitettavissa.

Toisena portinvartijana toimivat lapsen vanhemmat, joille tutkimuspyyntökirje sosiaalivirastosta oli osoitettu. Myös vanhemmat olivat portinvartijan virassaan tehokkaita, sillä vain vajaa kolmannes vastasi tutkimuspyyntöön myönteisesti. Toki on mahdollista, että myös lapsi on kieltäytynyt haastattelusta, mutta uskon, että aikuisen suhtautumisella asiaan on myös suuri vaikutus lapsen mielipiteeseen. Ne vanhemmat, jotka antoivat luvan haastatella lastaan, lähestyivät minua usein suoraan puhelimitse tai sähköpostin välityksellä. Samalla he antoivat minulle palautetta siitä, kuinka hyvä on, että asiaa tutkitaan. He tuntuivat näkevän tutkimuksen arvon suhteessa perheiden ja erityisesti lasten hyvinvointiin kuten myös Hoodin ym. (1996) tutkimuksessa. Moni vanhempi myös kysyi, mistä voi saada tietoa tutkimuksen tuloksista. Lupasin kaikille perheille, että informoin heitä henkilökohtaisesti tutkimukseni valmistumisesta. Morrow ja Richard (1996) pitävät tutkimuseettisesti välttämättömänä, että tutkimuksen tuloksista raportoidaan tutkittaville. Tämä voi kuitenkin olla hankalaa ajan kulumisen ja sen mukanaan tuomien muutosten takia (esimerkiksi osoitteiden muuttuminen). Jää nähtäväksi, kuinka hyvin pystyn lupaukseni pitämään.

Eräänlaisena portinvartijana voidaan pitää myös koulua (myös Hood ym. 1996), jossa oltiin hyvin tarkkoja siitä, että minulla oli vanhempien lupa tulla haastattelemaan lasta. Erityisen tarkkoja olivat rehtorit, mikä lienee johtunut heidän vastuullisesta asemastaan.

Haastateltavien löytäminen osoittautui vaikeammaksi kuin mitä olin ennalta osannut odottaa. Vaikka vuoroasuminen on ollut paljon esillä julkisissa keskusteluissa, lehtien yleisönosastoissa ja yksittäisten perheidenkin esittelyinä, ei kirjallisia huolto- ja tapaamissopimuksia, joissa olisi päädytty vuoroasumiseen, ole laadittu kovin yleisesti. Vanhemmat voivat päätyä lapsen vuoroasumiseen myös ilman kirjallista sopimusta, mutta tutkittavien löytäminen näistä perheistä olisi hyvin vaikeaa.

Käyn seuraavaksi läpi haastateltavien tavoittamista varsin seikkaperäisesti, koska se oli varsin työläs vaihe. Myös ne vanhemmat, jotka olivat minuun yhteydessä, mutta joiden lapsia en syystä tai toisesta voinut haastatella, antoivat minulle tärkeää tietoa.

Tammikuussa 2005 olin yhteydessä kuuden eteläsuomalaisen kaupungin sosiaalivirastoon löytääkseni vuoroasumista toteuttavia perheitä. Joissakin näistä paikkakunnista oli laadittu vuoroasumista noudattavia kirjallisia tapaamis- ja huoltosopimuksia vain vähän, joissakin ei lainkaan. Kahdessa kaupungissa arveltiin kuitenkin, että vuoroasumissopimuksia on tehty niin paljon, että haastateltavia olisi mahdollista löytää. Hain näiden kahden kaupungin sosiaalivirastolta tutkimuslupaa, joka minulle myös myönnettiin. Erittäin merkityksellistä oli, että kummankin kaupungin sosiaalivirastossa minulla oli yhteyshenkilö, joka etsi tutkimukseeni sopivia perheitä eli tapaamissopimuksia, joissa lapsen asuminen on puolitettu.

KUVIO 2 Haastateltavien lasten tavoittaminen

Sosiaalivirastosta lähetettiin näille perheille tutkimuspyyntö (liite 1), jonka tutkimukseen halukkaiden lasten huoltajat allekirjoittivat ja palauttivat sosiaalivirastoon. Allekirjoituksellaan he ilmaisivat suostumuksensa lapsen haastatteluun ja yhteystietojensa antamiseen. Kirjeen palauttamisen jälkeen minä otin yhteyttä heihin haastatteluajan sopimiseksi. Varmistin luvantarpeen myös sosiaali- ja terveysministeriöstä. Sosiaali- ja terveysministeriön lakimies (V. Kølhi) Perhe- ja sosiaaliosastolta vastasi minulle, ettei ministeriön lupaa tarvita, koska tutkimuksessani ei käsitellä viranomaisien hallussa olevaa salassa pidettävää tietoa tai asiakirjoja, vaan yhteydenottoni haastateltaviin tapahtuu heidän perheidensä luvalla.

Kaupungin A sosiaalivirastosta lähetettiin kesällä 2005 tutkimuspyyntökirje 34 perheelle vuosina 2003–2005 laadittujen huolto- ja tapaamissopimusten perusteella. Nämä kirjeet tuottivat yhteensä neljä haastateltavaa. Eräs isä otti minuun yhteyttä sisarelleen tulleen kirjeen perusteella. Hänen lapsensa ei kuulunut kirjeiden piiriin, koska lasta koskeva sopimus oli laadittu ennen vuotta 2003, mutta otin haastateltavan ilolla vastaan. Kaupungista B lähetettiin vuoden 2005 elokuussa 20 kirjettä vuosina 2001–2004 laadittujen sopimusten perusteella. Näiden kirjeiden avulla sain viisi haastateltavaa, joista kolme oli samasta perheestä.

Elokuun loppuun mennessä oli ensimmäisten 54 tutkimuspyynnön perusteella saatu yhteensä yhdeksän haastateltavaa. Sovin yhteyshenkilöideni kanssa, että lähetämme uudet kirjeet niille perheille, jotka eivät olleet vastanneet pyyntöni. Uusi kirje on sisällöltään hiukan erilainen, lyhyempi ja painottui

lapsen (liite 2). Myös yhteydenottopyyntö oli kirjeessä osoitettu suoraan minulle. Muistutuskirjeiden avulla sain yhteensä 10 uutta haastateltavaa. Lisäksi sain sähköpostia, jossa eräs äiti kertoi heidän kokeilleen vuoroasumista noin puoli vuotta ja päätyneen siihen, että lapset asuvat yhdessä paikassa ja aikuiset muuttavat. Vanhemmat eivät halunneet lasten osallistuvan tutkimukseen, koska tilanne oli vielä niin uusi.

Haastateltavien lukumäärä oli jo 19, mutta kaupungista B lähetettiin vielä lokakuussa 2005 seitsemän kirjettä, jotka koskivat yhteensä 11 lasta. Näiden huolto- ja tapaamissopimuksissa ei suoraan sanottu, että lapsen asuminen oli puolitetty, vaan että se perustui esimerkiksi vanhemman työvuoroihin. Tähänastisten haastattelujen perusteella oli nimittäin käynyt ilmi, että osa sopimuksista perustui nimenomaan vanhempien työvuoroihin, joten ajattelin, että näiden sopimusten avulla voisi löytyä lisää vuoroasujia. Kirjeet tuottivat yhden haastateltavan lisää.

Yhteensä lähetettiin siis 61 tutkimuspyyntökirjettä ja 42 muistutuskirjettä kaupungissa A vuosina 2003–2005 ja kaupungissa B 2001–2004 vahvistettujen sopimusten perusteella. Näihin kirjeisiin reagoi 22 perhettä, siis noin kolmannes perheistä, joista haastattelin yhteensä 15 perheen lapsia. Perheiden yhteydenotot tulivat useimmiten kahden viikon kuluessa kirjeen lähettämisestä. Suurin osa yhteydenotoista tuli suoraan tutkijalle, erityisesti muistutuskirjeen jälkeen.

Seitsemän perheen lapset jäivät haastattelematta, koska lapsi oli kieltäytynyt haastattelusta (2 perhettä, ainakin 3 lasta), lapset eivät asuneet tai olleet asuneet yhtä paljon molempien luona, vaan toisen luona ainoastaan viikonloppuisin (2 perhettä, 3 lasta) ja vanhempi tai vanhemmat katsoivat, että haastattelutilanne olisi lapselle liian vaikea (3 perhettä, ainakin 5 lasta). Smartin ym. (1999) mukaan vanhemmat eivät halua lapsen joutuvan puhumaan ikävistä asioista, jotka saattaisivat pahoittaa lapsen mielen. Toisaalta perheen asioista puhumisen ajatellaan vahingoittavan perhettä (Brannen 1999). Lisäksi kahdessa perheessä jäi haastattelematta tutkimuksen kohderyhmään kuulunut haastatellun sisarus, joka oli kieltäytynyt haastattelusta.

Haastateltavien kokonaismääräksi muodostui 20, joista puolet oli kaupungista A ja puolet kaupungista B. Haastattelut tehtiin elo-marraskuussa 2005.

5.3 Tutkimushaastattelu

Jos haluamme tietää, mitä ihminen ajattelee, on järkevää kysyä sitä häneltä (Tuomi & Sarajarvi 2002, 74). Laadullisessa tutkimuksessa suositaan aineiston hankinnassa metodia, jossa tutkittavien ääni pääsee esille, esimerkiksi haastattelua (Hirsjärvi 2007b). Hirsjärvi ja Hurme (2001, 47) nimittävät puolistrukturoitua haastattelua teemahaastatteluksi. Teemahaastattelu etenee tiettyjen keskeisten etukäteen valittujen teemojen ja niihin liittyvien tarkentavien kysymysten varassa. Se voi vaihdella lähes avoimen haastattelun tyyppisestä strukturoidus-

ti etenevään haastatteluun. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 77–78.) Teemat tuovat tutkittavan äänen kuuluville. Teemahaastattelu ottaa huomioon, että ihmisten tulkinnat asioista ja heidän asioille antamansa merkitykset ovat keskeisiä ja että ne syntyvät vuorovaikutuksessa. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 48.)

Tutkimushaastatteluni teemat olivat seuraavat (koko haastattelurunko on liitteessä 4):

1. Kahden asuinpaikan käytännön järjestelyt
2. Päätöksenteko
3. Vanhempien välinen yhteistyö
4. Vuoroasumisen edut ja haitat
5. Perhesuhteet
 - Vanhempien ja lapsen välinen suhde
 - Suhde sisaruksiin
 - Perheen yhteinen vapaa-aika
 - Sukulaiset
 - Juhlat
6. Suhteet perheen ulkopuolelle
 - Koulu
 - Harrastukset
 - Kaverit
7. Pohdintakysymyksiä

Lehtomaan (2006) mukaan haastattelun teemoja ei pidä rajata tiukasti, koska kokemuksen tutkija ei voi etukäteen tietää, minkälaisia asioista haastateltavat tuovat esille. Haastattelijalla on kuitenkin lupa ohjata haastateltavaa kuvaamaan niitä kokemuksiaan, jotka kiinnostavat tutkijaa. Käytännössä tutkija etenee haastattelutilanteessa pitkälle intuiotensa varassa itseään sisällöllisesti kiinnostavien, vuorovaikutusta rakentavien ja mahdollisimman hyvin sulkeistuttujen kysymysten kanssa. Myös muu ilmaisu kuin puhuttu kieli tulee ottaa huomioon haastattelutilanteessa. Tärkeintä on tutkijan herkkyyys ja kyky rakentaa kontaktia toiseen ihmiseen. Haastatteluaineistoa ei hankita, vaan se syntyy tutkijan kyvystä kuulla, olla läsnä ja tulla vaikutetuksi. Huumorilla, rohkaisulla ja myönteisellä palautteella on tärkeä merkitys vuorovaikutuksen rakentamisessa. (Lehtomaa 2006.)

Fenomenologis-hermeneuttinen tutkimusaineisto kootaan yleensä haastatteluilla. Laine (2001) pitää haastattelua laaja-alaisimpana keinona lähestyä toisen ihmisen kokemuksellista maailmasuhdetta. Haastateltava pukee sanoiksi kokemuksensa ja tutkija pyrkii löytämään haastateltavan ilmaisuista mahdollisimman oikean tulkinnan. Ilmaisut pitävät sisällään merkityksiä, joita voidaan lähestyä vain ymmärtämällä ja tulkitsemalla. (Laine 2001.) Fenomenologisessa tutkimuksessa haastateltaviksi valitaan ihmisiä, joilla on omakohtaisia kokemuksia tutkijaa kiinnostavasta ilmiöstä (Lehtomaa 2006). Laineen (2001) mukaan kokemuksiin päästään käsiksi vielä paremmin, jos haastatteluun liitetään videointia tai kuvien tuottamista. Tässä tutkimuksessa lapset piirsivät haastattelun yhteydessä kuvan perheestään.

Fenomenologisen haastattelun tulisi olla luonteeltaan mahdollisimman avoin, luonnollinen ja keskustelunomainen. Haastateltavien vastausten tulisi olla mahdollisimman kuvailevia ja kertomuksenomaisia. (Laine 2001.) Viime mainitun tavoitteen saavuttaminen oli vaikeaa: lasten vastaukset olivat usein lyhyitä ja jouduin esittämään lisäkysymyksiä. Toisaalta haastattelun etuna on se, että tarvittaessa voi rohkaista haastateltavaa tai esittää tarkentavia lisäkysymyksiä kuvauksen syventämiseksi (Lehtomaa 2006). Ero aikuisten haastatteluun on tässä kohtaa selvä, toki kysymys on aina myös persoonallisista eroista: jotkut vastaavat lyhyesti ja ytimekkäästi, toiset laveasti. Laineen (2001) vaatimus kielen konkreettisuudesta kokemusten esiin saamiseksi oli sen sijaan helpompi tavoittaa, lapset haastateltavina kun asettavat tämän saman vaatimuksen.

5.3.1 Lapsen osallistumispäätös

Tutkimuspyynnössäni (liite 1) korostin haastatteluun osallistumisessa perheenjäsenten yksimielisyyttä. Muistutuskirjeessä (liite 2) korostin erityisesti lapsen osuutta päätöksenteossa. Kirje oli osoitettu sille vanhemmalle, jonka luona lapsi virallisesti asui, joten käytännössä vanhempi vastaanotti kirjeen ja kertoi siitä lapselleen, mikäli halusi antaa hänelle mahdollisuuden osallistua. Näiden vanhempien suhtautuminen tutkimukseen osallistumiseen oli siis myönteinen. Esimerkiksi Villen (14 v) (haastateltavien nimet on muutettu) äiti oli puoltanut tutkimukseen osallistumista: *No äiti kerto, et tämmönen on tullu ja että tää on niiku tärkeä aihe, et haluunks mä osallistua, ja mä sanoin, että ei siin mitää ongelmaa, et kyl mä mä voin osallistua.* Suurin osa haastatelluista kertoi äidin tai isän kysyneen, halusiko hän osallistua. Vanhemmat olivat saattaneet sopia kantansa keskenään jo ennen sitä tai sitten osallistumisesta neuvoteltiin toisen vanhemman kanssa vasta lapsen ilmaistua halukkuutensa osallistumiseen. Tutkimukseen osallistuminen tuntui olevan joillekin lapsille, kuten Katalle ja Elinalle, itsestään selvää: *no mie ainaki halusin heti, tietenkii* (Kata 13 v), *hauskaa, jipii!* (Elina 9 v). Noin kolmannes haastatelluista kertoi vaikuttaneensa vahvasti tutkimukseen osallistumisen puolesta, kuten Nina (10 v), joka kertoi keskustelustaan isänsä kanssa.

H: Kiitos sulle siitä, että sä suostuit haastatteluun. Ketkäs siitä muuten päätti, että sä osallistut?

Nina: *No mää ainakin päätin, että mä haluisin osallistua. Ja sitte, kun mä tota nin kysyin isältä sitä, ni se sano, etten mä en pääse mihinkää haastatteluun ja sit mä kysyin, et miksi, ni se kysy, et haluuk sä siihen, ja sit mä sanoin, et haluun, ni sit se laitto siihen nimensä.*

H: Ahaa. Mitäs mieltä äiti oli?

Nina: *Se kysy heti, että haluunks sä, että sen puolest mää ainakin voin mennä.*

H: Eli tää oli todellakin sitte sun päätös myöski.

Nina: *Joo.*

Iida (16 v) puolestaan koki vaikuttaneensa myös nuorempien sisarusten osallistumiseen.

H: Ihan aluks, sillan ku sen mun kirje tuli sieltä sossusta, ni miten se sitte ratkes teillä, et esimerkiksi sinä osallistut tähän haastatteluun?

Iida: *No, se oli vissiin tässä pöydällä, ja mä luin sen ja sitte mul oli sillee, et vähän niiku hauskaa tai minust tais olla. Minust se oli mun idea tai sillee että.*

H: *Lähtiks nää sun pienemmät sisarukset sitte sitä kautta vai?*

Iida: *Joo, vissiin niille sit kysyttiin että... vai emmä muist, mut kuitenkin sillee, et se oli niiku vähän mun idea.*

Kata (13 v) perusteli osallistumisestaan seuraavasti: *No, [naurahtaa] mie halusin vaa, et se on sillee, mie halusin kertoa ja tälle näi... minkälai se on.* Toni (9 v) taas kertoi halunneensa auttaa. Valitettavasti vasta myöhemmin minulle heräsi kysymys siitä, ketä hän halusi auttaa, minua vai muita lapsia.

Sain aikuisten kautta tietää kolmen lapsen epäröineen osallistumisestaan. Aapo (12 v) kertoi miettineensä asiaa ennen myönteistä päätöstään. Opettaja puolestaan kertoi hänen kieltäytyneen haastattelusta vielä edellisenä päivänä. Kaisa (12 v) taas kuvaili päätöksentekoprosessiaan seuraavasti:

H: *Mites sillon, kun tää mun kirje tästä tutkimuksesta tuli, ni mitä sä sillon ajattelit, kun äiti ilmeisesti siitä on kertonu?*

Kaisa: *Joo no, emmä sillai tai ei se mitenkää erikoiselt sillai vaikuttanu, se sillai, jos joku nyt haluaa sitä tutkia, ni tutkikoo [naurahtaa].*

H: *Sä kuitenkin mietit sillon, ku mä oli äitin kans puhelimes, ni sä et vielä ollu ihan varma siitä että*

Kaisa: *Joo en oikeen sillon vielä.*

H: *Mitä sä ajattelit siit sillon tai nyt etukäteen?*

Kaisa: *No sillai, et osaisinks mä selittää, miltä musta on tuntunu tai sillai. Vai sanoisinks mä jotain ihan puuta heinää.*

Straussin ja Corbinin (1998, 93) mukaan haastateltava ei aina sano sitä, mitä hän tarkoittaa, vaan haastattelijan on etsittävä vastauksen piilotettuja merkityksiä. Nealle (15 v) haastattelulla ei tuntunut olevan suurempaa merkitystä tai sitten hänen suhtautumisensa kertoi juuri päinvastaisesta, koska haastattelussa tuli esille monia varmasti kipeitä asioita:

H: *No tota sillon ku tää mun kirje täst haastattelust tuli, ni miten tää homma sitten eteni? ... Et mä oon nyt täällä.*

Nea: *No ei me puhuttu siit sen kummemmin, ku äiti vaan kysy, et haluuks mä tulla tähä, ni sit mie vaan, et ihan sama [naurahdus].*

H: *Sillon kun äiti soitti mulle, hän ei ollu ihan varma vielä, että suostuk sä vai et. Mikä sut sai päätyämään tälle kannalle?*

Nea: *No, ei kai tää mitenkään haittaa [uhmakkaasti].*

Kahdessa perheessä oli sisarus, joka ei halunnut osallistua tutkimukseen. Vaikka olin toisaalta pettynyt näistä kieltäytymisistä, ne kertovat toisaalta siitä, että lapsilla oli todellinen mahdollisuus valita, halusivatko he osallistua vai eivät. Leena (14 v) arvioi haastattelua ja siskon kieltäytymistä:

H: *Miltä susta tuntu puhua näist asioista?*

Leena: *Ihan, ihan hyvältä. No [naurahtaa] vähän vaikeet oli välil vastata, kuten saatto huomata.*

H: *Ei nää ihan helppoi kysymyksii varmaan oookkaan. Mitä sä luulet, miks Amanda [sisko] ei halunnu, et häntä haastatellaa?*

Leena: *Ehkei se... emmä oikeestaan tiie, ehkä se aatteli, et se jotenki... on liian henkilökohtasta tai jotain.*

H: *Miltä susta tuntu olla haastateltavana?... Tuntuks, et ne oli liian henkilökohtasia kysymyksiä?*

Leena: *Ei, ihan sellasia.*

H: Oliko ne sellasia, mitä sä ajattelit, et mä kysysin?

Leena: *No, kyl ne kai.*

5.3.2 Haastattelupaikka

Lasten sosiaaliseen maailmaan kuuluu monia alueita, mutta koti ja koulu ovat niistä keskeisimmät (vrt. Bronfenbrenner 1980, 17–26). Scottin (2000) mukaan ympäristö on erittäin tärkeä lapsia haastateltaessa, koska lapsen persoonallisuus on usein kontekstisidonnainen. Sillä, missä haastattelu on toteutettu, voi olla vaikutusta saatuihin vastauksiin. Kotona tehdyissä tutkimuksissa on riski, että lasten vastauksiin vaikuttavat vanhempien tai sisarusten läsnäolo. (Scott 2000.) Toisaalta kouluympäristössä lapset ovat tottuneet siihen, että aikuiset kontrolloivat heitä. Tämä voi johtaa siihen, että lapset kokevat, että heidän pitää antaa haastattelijalle ”oikeita” vastauksia. Haastattelijan tulee vakuuttaa lapsi siitä, ettei ole olemassa oikeita tai vääriä vastauksia. (Punch 2002.) Päätin oman haastattelujohdantoni juuri tähän seikkaan.

Koti voi tuntua lapsesta turvalliselta haastattelupaikalta, mutta toisaalta voi olla, etteivät lapsi tai vanhemmat halua tutkijan tunkeutuvan heidän kotiinsa (Punch 2002). Kun tutkija menee kotiin, hän ylittää julkisen ja yksityisen rajan (Hood ym. 1996). Tarjosin perheille ja toivottavasti sitä kautta myös lapsille mahdollisuuden valita haastattelupaikaksi joko kodin tai koulun. Tämä piti sisällään tässä tapauksessa jo kolme eri vaihtoehtoa: koulun, isän kodin ja äidin kodin. Voi olla, että vanhemmat tai lapsi halusivat erityisesti nuorimpien lasten haastattelun tapahtuvan kotona, jotta sekä lapsi että aikuiset tunsivat lapsen olon turvatuksi. En halunnut enkä voinut tässä asiassa uhmata perheiden taitoa, kuten eivät Moore ja Beazleykään (1996). Kotona tehdyn haastattelun yhteydessä tutkija voi myös tehdä tärkeitä havaintoja (Mahon ym. 1996). Kotona tein havaintoja lapsen harrastuksista ja lemmikeistä sekä muista näkyvillä olevista hänelle tärkeistä asioista. Toisaalta havainnot saattoivat liittyä puuttuvaan yksityiskohtaan, esimerkiksi eräässä makuuhuoneessa oli vain yksi sänky, vaikka haastateltava kertoi nukkuvansa siellä sisarensa kanssa.

Koulussa lapsi on riippumaton kummastakin kodista ja ehkä pystyy näin tarkastelemaan tilannetta ikään kuin objektiivisemmin. Hänen ei myöskään tarvitse huolehtia siitä, että muut kotona olevat kuulisivat hänen vastauksiaan, vaikka pyrinkin toteuttamaan kotona tehtyt haastattelut rauhallisessa tilassa, jossa ei ole muita paikalla, esimerkiksi lapsen omassa huoneessa. Koulussa tehtävän haastattelun jälkeen ei myöskään ole mahdollista syntyä tilannetta, jossa tutkija ja vanhemmat kohtaisivat ja keskustelisivat haastattelusta tai sen sisällöstä haastattelun jälkeen. Haastattelun sisällöistä ei keskusteltu kotona tehtyjen haastattelujen jälkeenkään, mutta ajattelen, että fyysinen etäisyys kotoa lisäisi lapselle tunnetta haastattelun luotettavuudesta ja yksityisyydestä, jotka ovat erittäin tärkeitä lasten haastattelussa (Scott 2000). Yksi haastateltavista kertoi, että opettaja suositteli hänelle haastattelupaikaksi koulua, koska se olisi neutraali paikka, kun vanhempien välit olivat huonot.

Koulussa tehtävät haastattelut osoittautuivat työläiksi siinä mielessä, että vanhemmat toivoivat minun hoitavan yhteydenoton kouluun, mutta koulussa taas vaadittiin luonnollisesti vanhempien yhteydenottoa asiasta. Erityisesti eräs rehtori osoittautui vaativaksi ja hankalaksikin yhteistyökumppaniksi; luokanopettajat olivat kuitenkin joustavia ja valmiita ottamaan yhteyttä vanhempiin. Loppujen lopuksi vain kolme lasta haastateltiin koulussa. Näistäkin kyseessä oli yhden äidin työpaikka.

Useimmiten haastattelupaikkana oli äidin koti (11 haastattelua), kuudessa tapauksessa isän koti. Perheillä ei useinkaan ollut väliä sillä, kummassa kodissa haastattelu tapahtuu, ratkaisevampaa oli aikataulujen yhteen sopiminen. Joissakin tapauksissa olin ensin yhteydessä kirjeen saaneen vanhemman kanssa, mutta haastattelu tehtiinkin toisen vanhemman kotona. Yli puolet haastatteluisista tehtiin lasten omassa tai sisaruksen huoneessa. Haastattelun aluksi kerroin, että olisi hyvä, jos lapsi voisi piirtää, jolloin lapsi useimmiten istui työpöydän takana. Minä istuin useimmiten lapsen sängyllä. Olohuoneessa ja keittiössä tehtiin kummassakin kolme haastattelua, jolloin istuimme molemmat pöydän ääressä. Myös koulussa haastattelut tehtiin saman pöydän äärellä istuen tyhjässä luokassa tai rehtorin huoneessa. Tapasin kahta lukuun ottamatta kaikkien kotona haastateltujen vanhemman. Koulussa haastatelluista tapasin vain yhden lapsen vanhemman. Olin kuitenkin puhelimitse yhteydessä kaikkien vanhempaan tai vanhempiin. Kukaan vanhemmista ei kysynyt ennen haastattelua, mitä aion kysyä lapselta, eikä kukaan kysynyt myöskään haastattelun jälkeen, mitä lapsi oli vastannut tai mistä olimme puhuneet.

Haastattelupaikka ei ollut lasten mukaan aiheuttanut suurempaa keskustelua, jotkut kertoivat että siitä oli päätetty yhdessä, jotkut taas mainitsivat äidin ehdottaneen kotia. Jaakko (11 v) kertoi itse ehdottaneensa koulua: *et kaveritki tietää, et mie pääsen haastatteluun*. Siitä, kumman vanhemman kotona haastattelu tehtäisiin, ei kukaan lapsista maininnut keskustellun mitään. Huone, jossa haastattelu toteutettaisiin, valittiin yleensä minun läsnä ollessani, jopa niin, että pääsin vaikuttamaan valintaan, jolloin kannatin yleensä lapsen omaa huonetta haastattelun yksityisyyden takaamiseksi. Ainoastaan yhdessä tapauksessa pidin todennäköisenä, että vanhempi kuuli, mitä haastattelun aikana puhuttiin. Tämän haastateltavan oli erittäin vaikeaa puhua toisen vanhemman perheestä, mutta en voi tietää, liittyivätkö asiat toisiinsa.

5.3.3 Aikuinen haastattelemassa lasta

Kiinnostus lasten haastatteluun on lisääntynyt parin viimeisen vuosikymmenen aikana muun muassa lapsuuden tutkimuksesta käydyn keskustelun myötä. Haastattelu tarjoaa menetelmän, jonka katsotaan mahdollistavan lasten äänen kuulemisen ja heidän näkökulmansa esiin tuomisen. Tämä edellyttää vuorovaikutusta lapsen ja haastattelijan välillä. Haastatteluvuorovaikutukseen vaikuttaa se sosiaalinen kenttä, johon haastattelu sijoittuu. Lasten haastattelun sosiaalisen kentän erityispiirre on se, ettei lapsi voi yksin päättää tutkimukseen osallistumisesta. Lapsen osallistumisesta sovitaan huoltajan kanssa sekä tutkimuseettisistä että lainsäädännöllisistä syistä. (Alasuutari 2005, 145–147.)

Haastattelu voi tarjota ainutlaatuisen ymmärryksen haastateltavan kokemuksista, koska se tarjoaa hänelle mahdollisuuden kuvailla ja selittää omaa sosiaalista maailmaansa. Monissa arkipäivän tilanteissa aikuiset puhuvat lasten puolesta. Siksi lapset eivät ole tottuneita ilmaisemaan itseään vieraalle aikuiselle. (Harden ym. 2000.) Butlerin ym. (2002) mukaan vanhempia ei voida pitää täysin luotettavina tiedonlähteinä, kun kyseessä on lasten avioerokokemukset, vaan lapset ovat omien kokemustensa parhaita tulkkereita.

Lapset haastateltavina tuovat mukanaan monia ongelmia, kuten kielen, sanaston ja erilaisen kognitiivisen kehitystason, jotka pitää ottaa huomioon. Nuorimmille haastatelluille sopivat paremmin vähemmän strukturoidut haastattelut, mutta kun lapsi on tullut kouluikänsä, voidaan käyttää puolistrukturoitua haastattelua. (Scott 2000.) Tutkimuksessani käytin puolistrukturoitua haastattelua, jossa teemat ja niiden järjestys on suunniteltu ennalta, mutta niitä voidaan tarpeen tullen muuttaa ja lisätä. Scottin (2000) mukaan suurin osa 11-vuotiaista ja tätä vanhemmista lapsista ovat täysin kykeneviä ilmaisemaan kielellisesti omia käsityksiään ja heidän kanssaan voidaan käyttää aikuisille suunniteltuja menetelmiä hyvin pienin muutoksin. Tutkittavani olivat iältään 8–18-vuotiaita. Nuorimmat haastateltavat ymmärsivät jotkut kysymykset tarkoittamaani konkreettisemmin. Esimerkiksi kun kysyin: "Onko sulla jotain toiveita tän asumisen suhteen?", lapsen vastaus liittyi huonekalujen uudelleenjärjestämiseen. Yhden lapsen tulevaisuuden toiveet taas liittyivät vähäsatteeseen keeseen.

Lasten tutkimisen suurin haaste on aikuisen ja lapsen välinen valtaero (Morrow & Richard 1996; Robinson & Kellett 2004). Sen myönteisenä seurauksena voidaan pitää sitä, että se antaa aikuiselle oikeuden tehdä kysymyksiä ja aikuinen voi odottaa lapsen vastaavan niihin rehellisesti. Kysyminen ja vastaaminen on lapsille tuttua aikuisen ja lapsen välisestä vuorovaikutuksesta muun muassa koulussa. Toisaalta, jos lapsi (ja aikuinen) toimii haastattelussa opettaja-oppilas-suhteen kaltaisesti, lapsen vastaamista ohjaa pyrkimys hänen oikeiksi olettamiansa vastausten antamiseen. Aikuisen ja lapsen välistä valtaeroa ei voida hävittää haastattelutilanteesta kokonaan; aikuinen ei voi olla muuta kuin aikuinen. (Alasuutari 2005, 152–154.) Punchin (2002) mukaan lapset eivät ole tottuneet ilmaisemaan näkemyksiään vapaasti, eivätkä siihen, että aikuiset ottaisivat heidän mielipiteensä vakavasi. Lapset ovat tottuneet miellyttämään aikuisia ja he saattavat pelätä aikuisen reaktiota siihen, mitä he sanovat. Tutkijan haasteena on saada lapset ilmaisemaan mielipiteensä. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa on yleisenä pelkona se, että tutkija syöttää tutkittavalle omia mielipiteitään eikä anna haastateltavan ilmaista itseään vapaasti. Lapsia tutkittaessa ongelmana on, ettei aikuinen tutkija voi koskaan täysin ymmärtää maailmaa lasten näkökulmasta. (Punch 2002.) Tutkijan ei kuitenkaan tarvitse tekeytyä lapseksi, jotta hän voisi ymmärtää lapsia tai argumentoida heidän näkökulmaansa (James ym. 1998, 189).

Aldersonin (2000) mukaan on kuitenkin tärkeää, että tutkija pyrkii eroon aikuisen ja lapsen välisestä valtasuhteesta. Äänityslaitteita valmistellessani jutelimme usein niitä näitä vanhasta laitteestani, joka selvästi kiinnosti useimpia

lapsia. Lisäksi keskustelimme koulusta, mikäli lapsella oli koulupäivä takanaan sekä lemmikeistä, esillä olleista harrastusvälineistä tai lapsen kiinnostuksen kohteista. Erityisesti lemmikkieläimistä puhuminen laukaisi selvästi jännitystä.

Scottin mukaan lasten haastattelussa on oleellista, että kysymykset koskevat lapsen omia kokemuksia. Toinen merkittävä seikka on lapsen halukkuus ja kyky vastata kysymyksiin. (Scott 2000.) Tutkimuksen lapsikeskeisyys voi merkitä sitä, että tutkimuksen tavoitteista ja niiden ymmärtämisestä keskustellaan tutkimustilanteessa käsitteillä, joita lapset ja nuoret voivat ymmärtää. Tutkijan käyttämien käsitteiden tulee olla yhteydessä lapsen maailmaan. Näiden käsitteiden tulisi muodostua vasta tutkimustilanteesta ja niiden tulisi sisältää mahdollisimman vähän ennako-oletuksia. (Frasier 2004, 23–24.) Omassa tutkimuksessa halusin välttää ennakkokäsitteitä ja tarjota lapselle mahdollisuuden määritellä ne käsitteet, joilla hän perheestään puhuu. Haastattelussa pyrin käyttämään lapsen käyttämiä nimityksiä asioista ja henkilöistä, esimerkiksi *puoläit* oli tällainen. En myöskään käyttänyt asumisesta puhuessamme koti-sanaa, ellei myös lapsi käyttänyt sitä. Litteroidessani haastatteluja huomasin myös puhe-rytmini ja -tyylini mukailevan haastateltavan puhetta. Alasuutarin (2005) mukaan haastattelija voi ilman kontrollipyrkimyksiä olla kiinnostunut lapsen tavasta ymmärtää ja nähdä asia. Keskeinen keino tämän saavuttamiseksi on refleksiivisyys suhteessa lapsen puheeseen ja kommunikaatiotapoihin. Lapsen kielen ja kommunikaatiotapojen tavoittaminen merkitsee lapsen kielellisen kehitystason huomioimista. Sen lähtökohta on, että haastattelija kuuntelee lapsen tapaa puhua ja sovittaa puheensa lapsen ilmaisuihin. Haastattelijan lyhyet kommentit asettavat haastateltavalle odotuksen jatkaa puhettaan. (Alasuutari 2005, 152–154, 158.) Haastattelutilanteissa käytin paljon lyhyitä kommentteja pitääkseni yllä normaalia vuorovaikutustilannetta ja rakentaakseni kommunikaatiota. En kuitenkaan katsonut, että olisin lyhyillä kommentteillani vaikuttanut haastateltavan sanoman sisältöön, enkä pitänyt niitä analyysin kannalta merkityksellisinä siinä mielessä, että olisin litteroinut ne.

Lapsia haastateltaessa on tärkeää testata kysymyksiä ennalta, koska lapsi voi ymmärtää kysymyksen eri tavoin kuin tutkija on sen tarkoittanut. Kysymykset eivät myöskään saisi olla aikuisen näkökulmasta asetettuja. (Scott 2000.) Lapsia haastateltaessa tulee välttää lapsen aliarvioimista yksinkertaistuksilla, mutta toisaalta varoa myös liian monimutkaisia käsitteitä (Alderson 2000).

Testasin omia kysymyksiäni 11-vuotiaalla tytöllä, joka oli asunut puoliksi isänsä ja äitinsä luona jo seitsemän vuotta. Koehaastattelulla halusin arvioida kysymysteni ymmärrettävyyttä sekä haastatteluun kuluvaan aikaan. Havaitsin, että minun on tarkennettava joitain kysymyksiä sekä muutettava joidenkin järjestystä loogisemmaksi. Lisäksi huomasin, että piirroksen tekeminen perheestä samanaikaisesti haastattelun kanssa oli ainakin tässä tapauksessa erittäin toimiva malli; lapsella oli jotain konkreettista tekemistä samalla, kun hän pohti ja vastaili kysymyksiini. Toisaalta asumisaikataulun (liite 3) täyttäminen tuntui sopivan joko haastattelun alkuun tai loppuun. Haastateltavani halusi merkitä aikatauluun myös toistuvat toisen vanhemman luona käynnit, esimerkiksi ennen koulun alkua aamulla tai sen jälkeen iltapäivällä. Tämä oli mielestäni hyvä

idea ja lisäsin aikataulutaulukkoon asumisen lisäksi taulukon siitä, kuinka usein lapsi vierailee toisen vanhemman luona asuessaan toisen luona. Koehaastattelu ei ole mukana tutkimusaineistossani.

Rapleyn mukaan (2004) haastattelijan ei pidä olla huolissaan siitä, ovatko hänen kysymyksenä tai eleensä liian johdattelevia tai onko hän tarpeeksi empaattinen; hänen tulee keskittyä vain vuorovaikutukseen haastateltavan kanssa. Tutkijan ikä, sukupuoli, etninen tausta ja persoonallisuus vaikuttavat tutkijan ja haastateltavan väliseen suhteeseen (Morrow & Richards 1996). Omalla kohdallani koulutukseni (kasvatustieteiden maisteri, luokanopettaja, erityisopettaja), yli kymmenen vuoden työkokemukseni lasten ja nuorten kanssa sekä perheeseeni kuuluvat neljä lasta helpottivat osaltaan vuorovaikutusta lasten kanssa. Konkreettisenä esimerkkinä tästä voin mainita erilaisista pelikonsoleista käydyt keskustelut haastattelemini poikien kanssa. Ilman aiempaa kosketuspintaa lasten maailmaan olisin ollut vielä kyvyttömämpi keskustelemaan PlayStationin eri versioiden, X-boxin ja Nintendon käytöstä. Vaikka minulla oli valmiina lista kysymyksistä, niiden järjestys muuttui välillä ja lisäkysymyksiä tuli paljon. Myös tämä kertoo mielestäni siitä, että olen reagoinut haastateltavan vastauksiin enkä ole noudattanut orjallisesti haastattelurunkoa. Toisaalta lapset saattoivat vastata ennalta kysymykseen, jonka olisin kysynyt seuraavaksi.

Kerroin omasta tutkimuksestani haastattelutilanteen alussa ja rohkaisin lasta tekemään kysymyksiä. Myös Crowley (1996), joka haastatteli huostaanotettuja lapsia, kertoi haastattelun alussa haastattelun tarkoituksesta ja sisällöstä sekä rohkaisi lapsia tekemään kysymyksiä. Haastateltavat olivat mielisään siitä, että he voivat auttaa muita samanlaisessa tilanteessa olevia lapsia. (Crowley 1996.) Tässä tutkimuksessa Toni (9 v) ja Aapo (12 v) perustelivat osallistumistaan muiden auttamisella.

Pidän Ritala-Koskisen (2001, 79) tapaan kahdenkeskistä haastattelua ryhmähaastattelua parempana haastatteluteemojen yksityisyyden vuoksi. Perhettä ja läheisiä ihmisiä koskevien mahdollisesti vaikeidenkin asioiden esille ottaminen ryhmässä olisi paitsi eettisesti arveluttavaa, myös tiedonsaannin kannalta kyseenalaista. Tarjosin pohdintakysymyksissä lapsille neuvonantajan roolia, joka oli useimmille mielestäni sopiva tapa vastata hankaliin kysymyksiin. Myös Smart ym. (2001) esittivät lapsille hypoteettisia moraalisia ongelmia, joihin lapsi voi vastata ikään kuin ulkopuolisena neuvonantajana, ilman että asia koski häntä itseään. Kun lapselta halutaan kysyä arkaluonteista asiaa, voi viittaaminen muihin lapsiin toimia keinona, joka normalisoi kysymyksen sisällön ja helpottaa lapsen vastaamista (Alasuutari 2005, 150).

Mitä ajattelet ja miten koet -kysymysten alut mahdollistavat sen, että lapsi voi kertoa asiasta niin kuin hän sen kokee tai ajattelee, ei niin, kuin hän olettaa, että muut siitä ajattelevat tai kuinka sen pitäisi olla. Näin vältetään se, että haastattelija tietää vastauksen ja lapsen pitää tietää ja antaa tuo oikea vastaus. (Alasuutari 2005, 152–154.) Tällaiset kysymysten alut muotoutuivat kuin itsestään, vaikka en ollut niitä etukäteen suunnitellut tai kirjannut haastattelurunkooni.

5.3.4 Haastattelujen kulku ja litterointi

Haastattelutilanne alkoi yleensä vanhemman ja lapsen tervehtimisellä ja molempinpuolisella esittäytymisellä. Seuraavaksi tuli puhetta useimmiten haastattelupaikasta ja nauhoituksesta, koska kannoin mukana isokokoista, vanhaa nauhuria. Kerroin usein, että meillä kotona kysyttiin, eikö minua hävetä kantaa sitä mukana. Tämä nauratti sekä lapsia että aikuisia ja auttoi tunnelman vapauttamisessa. Nauhurin johtoja viritellessäni juteltiin yleensä niitä näitä säästä, koulusta tai muusta ajankohtaisesta aiheesta. Mikäli paikalla oli lemmikkejä, olivat ne erinomainen keskustelunaihe. Niiden läsnäolo vapautti tunnelmaa, vaikka ne välillä keskeyttivätkin itse haastattelun. Koulussa tehtyjen haastattelujen aloitus noudatti hyvin samanlaista kaavaa, keskustelut painottuivat luonnollisesti enemmän koulumaailmaan.

Aloitin haastattelun aina johdannolla, jonka esitin tietenkin puhekielellä ja joka sisällöltään oli seuraavanlainen:

Haluaisin ensin kertoa sinulle, miksi olen täällä. Opiskelen Jyväskylän yliopistossa ja teen siellä tutkimusta, jonka aiheena on, kuinka lapset kokevat asumisen vuorotellen molempien vanhempien luona. Siksi haluan haastatella sinua ja muita samanlaisessa perhetilanteessa eläviä lapsia ja nuoria. Nauhoitan haastattelun, jotta voin myöhemminkin olla varma siitä, mitä sanoit, eivätkä vastauksesi jää vain minun muistini raan. Haastattelut tulevat vain minun käyttööni, enkä anna niitä kenellekään muulle. Sinua tai sinun vastauksiasi ei voi kukaan ulkopuolinen tunnistaa tutkimusraporttia lukiessa. Vaihdan nimet ja muut sellaiset tiedot, joista tunnistaminen olisi mahdollista. En kerro haastattelussa esiin tulleita asioita kenellekään muulle, ellei kertomassasi olisi jotakin sellaista, mikä vahingoittaisi jotakuta. Jos näin olisi, puhuisin siitä ensin sinun kanssasi. Voimme pitää tauon tai lopettaa haastattelun, jos sinusta tuntuu siltä. Sinun ei ole pakko vastata kaikkiin kysymyksiin, vaan voit sanoa: en osaa tai en halua vastata. Kysymyksiin ei kuitenkaan ole olemassa oikeita tai väriä vastauksia, vaan sinun vastauksesi ovat juuri niitä oikeita.

Yleensä lapset kuuntelivat johdannon ja korkeintaan nyökyttelivät ymmärtämisen merkiksi. Jaakko (11 v) kommentoi kuitenkin myös johdantoa.

H: Mä voin tältä nauhalt tarkistaa

Jaakko: *Nii, jos sä et muista kaikkee.*

H: - - Sun ei oo pakko vastata kaikkiin kysymyksiin, vaan sä voit sanoo, et en halua tai osaa vastata

Jaakko: *Kyl mie yritän kaikkii.*

H: Se on ihan hyvä lähtökohta.

Johdannon jälkeen varmistin aina sen, kuinka haastatteluun osallistumisesta oli päätetty eli että lapsi on itse vapaaehtoisesti suostunut osallistumaan. Vanhempien suostumuksesta minulla oli periaatteessa tässä vaiheessa jo dokumentti olemassa varustettuna kummankin vanhemman allekirjoituksella; käytännössä jouduin tosin joissakin tapauksissa varmistamaan toisen vanhemman suostumuksen puhelimitse.

Haastattelutilanteen alkupuolella haastattelujohdannon, haastatteluun suostumisen ja muutamien faktakysymysten jälkeen pyysin lasta täyttämään asumista ja vanhemman luona käyntejä koskevan aikataulun (liite 3). Pienimpien lasten kohdalla täytin aikataulun itse lapsen kertoman perusteella, isommat

haastateltavat täyttivät sen itse antamieni ohjeiden perusteella. Vertasin aikataulua lukujärjestykseen, eikä haastateltavilla ollut vaikeuksia sen logiikan ymmärtämisessä. Aikataulu koostui kahdesta taulukosta, joissa toisessa oli yksi viikko viikonpäivineen ja kellonaikoinen ja toisessa kuukausi jaettuna neljään viikkoon. Kuukauden ajalle merkittiin eri väreillä, milloin lapsi asui äidillä ja milloin isän luona. Viikon kohdalle merkittiin samoilla väreillä, milloin lapsi asuessaan toisen luona kävi toisen vanhemman luona.

Haastattelut etenivät pääsääntöisesti haastattelurungon (liite 4) mukaan. Usein lapset arvasivat jo ennalta, mitä aion seuraavaksi kysyä. Joskus teemojen järjestys vaihtui, koska haastattelu eteni luontevimmin muussa järjestyksessä. Haastateltavien oli pääsääntöisesti helppo puhua perheasioistaan. Monet vastasivat, että *se [puhuminen] tuntui ihan hyvältä, tavalliselta tai ei miltään*. Mikko (10 v) totesi: *joistain oli vähä ehkä vaikeempi puhuu ja sitte joistain taas vähän helpompi*. Kata (13 v) puolestaan sanoi, että *se on jotenki sillee tavallaa vapauttavaa tai sillee, että välil se on hyvä kertoo tollasist*. Mahon ym. (1996) toteavatkin, että tutkimus-haastattelu voi tarjota lapselle tilaisuuden puhua hänelle tärkeistä asioista, myös Smartin ym. (2001, 182) tutkimuksessa jotkut lapset pitivät tutkimukseen osallistumista mahdollisuutena puhua ongelmistaan. Aapo (12 v) puolestaan uhrautui yhteisen edun nimissä: *... No täähä tulee kaikkien hyväks et*. Myös Solbergin (1996) tutkimukseen osallistuneet lapset ymmärsivät, ettei lasten näkökulmasta ollut tarpeeksi tietoa ja että he olivat mukana lisätäkseen tiedon määrää.

Haastatteluun osallistuminen oli jännittänyt joitakin etukäteen, mutta suurimman osan mielestä haastattelu oli ollut myönteinen, kiva kokemus. Kukaan ei sanonut minulle mitään kielteistä haastattelusta tai siihen osallistumisesta. Jaakon (11 v) mielestä haastattelussa käsiteltiin *Semmosii asioita, mitä mie en oo kauheest ajatellu, ni niitä asioita*. Haastattelun alussa oli ainoastaan Tonilla (9 v) kysyttävää. Hän halusi tietää: *Kuinka monta kertaa niiku tehää tää tutkimus mulle? Tehääks sitä monta kertaa vai vaan tän kerran?* Haastattelun aikana ei kukaan haastateltavista halunnut kysyä minulta mitään, ainoastaan tarkentaa kysymysteni sisältöä. Lopuksi oli kysyttävää kertynyt kaikkiaan kuudelle haastateltavalle. Kysymykset koskivat tutkittavien lasten määrää, sitä kuinka olin päätenyt tutkimaan juuri haastateltavan perhettä ja mihin tutkimuksenteolla tähtään: *Mikä sinust tulee tai siis?* (Iida 16 v). Eräs haastateltava oli kiinnostunut iästani ja Aapon (12 v) kanssa keskusteltiin haastattelujen osuudesta valmiissa tutkimuksessa:

H: - - Luulek sä, et sä jaksasit semmosta [väitöskirja] lukee?

Aapo: *No, ehkä, täytyy miettii.*

H: Onhan se tietysti jännää, kun siinä on omii vastauksii.

Aapo: *Kuin paksua tavaraa se on?*

H: Kyl se parisataa sivuu varmaan tulee.

Aapo: *Kymmenen sivuu per lapsi.*

H: Nii, mä oon kirjottanu näit haastatteluja puhtaaks, ni niistä on tullu keskimäärin 13 sivua tekstiä.

Aapo: *Per yks?*

H: Nii, mut ne ei sellasenaan tuu siihen tutkimukseen, niist vaa otetaa sellasii pieniä

Aapo: *Aiheit.*

H: Nii.

Haastattelun lopuksi haastateltavat viimeistelivät perhekuvaansa, mikäli se oli vielä kesken. Piirtämisen aikana juteltiin yleensä kouluun ja vapaa-aikaan liittyvistä asioista. Kysymykseeni ”Tuleeko sinulla vielä mieleen jotain aiheeseen liittyvää, mistä ei ole vielä puhuttu?” ei kenelläkään ollut lisättävää. Kaisa (12 v) naurahti vastaukseksi, että *...ei kyl oikeestaa, kyl sä oot aika perusteellisesti näit täs kyselly.*

Haastattelutilanteen epämuodollisuudesta kertoo mielestäni hyvin Villen (14 v) haastattelun loputtua sisarelleen huutama: *Seuraava potilas!* tai Sirun (11 v) mikrofonin kuiskaama: *Moikka!*, jonka havaitsin vasta haastatteluja litteroidessani. Jaakko (11 v) taas vastasi kohteliaasti kiitokseeni haastattelusta: *Kiitos itsellesi.*

Haastattelut kestivät keskimäärin 50 minuuttia, lyhyimmän kestäessä 35 minuuttia ja pisimpien 1 tunti 20 minuuttia (liite 5). Haastatteluajassa eikä litteroidussa tekstissä ole mukana haastattelujohdantoa. Lapsen luonteen ja puhe-
liaisuuden lisäksi perhekoko vaikutti haastattelun keston: mitä suurempi perhe lapsella oli, sitä kauemmin haastattelu yleensä kesti. Kaksi lyhyintä haastattelua oli poikien haastatteluja, toisella oli äidin kertoman mukaan ADHD-diagnoosi ja toinen oli haastattelujoukon nuorin. Toisaalta myös pisin haastattelu oli pojan haastattelu. Poikien haastattelut (ka 41,5 min) kestivät keskimäärin kuitenkin noin 16 minuuttia vähemmän kuin tyttöjen (ka 57,5 min). Lyhyimmistä haastatteluista tuli vähiten litteroitua tekstiä, mutta puheen tempo vaikutti huomattavasti haastattelun keston ja litteroidun tekstin määrään; 14 sivua litteroitua tekstiä syntyi sekä 80 minuutin haastattelusta että 40 minuuttia kestäneestä haastattelusta. Haastateltavan iällä ei ollut merkitystä haastattelun keston eikä litteroidun haastattelun pituuteen; pitkiä sekä lyhyitä haastatteluja oli iästä riippumatta.

Haastattelut tuottivat kaikkiaan 273 sivua litteroitua tekstiä (Book Antiqua 12, riviväli 1), eli lähes 14 sivua haastattelua kohden. Litteroinneissa on muutettu henkilöiden nimet sekä muut sellaiset seikat, esimerkiksi paikkojen nimet, jotka voisivat mahdollistaa haastateltavien tunnistamisen. Käytän kolmea pistettä ilmaisemaan taukoa ja lihavointia ilmaisemaan sanan painotusta. Kaksi viiva tarkoittavat, että puheesta on jätetty jotakin kirjoittamatta. Haastateltavien puheen, joka on kursivoitu, olen kirjoittanut sanasta sanaan. Omasta puheestani olen jättänyt pois lyhyet ilmaisut, joilla olen tukenut haastateltavan puhetta, koska kirjoitettuna ne olisivat mielestäni rikkoneet haastateltavan puheenvuoron. Olen käyttänyt välimerkkejä normaaliin tapaan, paitsi silloin, jos seuraava puheenvuoro on alkanut edellisen puhujan vielä puhuessa. Hakasulkeisiin olen merkinnyt haastattelun aikana tapahtuneita huomionarvoisia asioita, kuten haastateltavan eleitä tai haastattelutaukoja aiheuttaneita seikkoja. Lisäksi olen merkinnyt hakasulkein lukijan kannalta tarpeellisia selityksiä esimerkiksi perhesuhteista.

5.3.5 Perhekuva

Osallistavia tutkimusmenetelmiä, kuten piirtäminen, leikkiminen, näytteleminen ja tarinat, pidetään menetelminä, jotka konkreettisina tapahtumina mahdol-

listavat lapsen osallistumisen monimutkaisten ja abstraktien asioiden käsitteilyyn. Nämä menetelmät luottavat lapsen omiin tulkintoihin omasta elämästään ja helpottavat niiden ilmaisemista. Osallistavat menetelmät ovat tehokkaita työkaluja lasten äänen, tarpeiden ja kiinnostusten esille saamiseksi. (O’Kane 2000.) Menetelmät, jotka ovat sensitiivisiä lapsen kyvyille tai kiinnostuksen kohteille, helpottavat lasta kohtaamaan aikuisen tutkijan. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteikö lasten kanssa voisi käyttää samoja menetelmiä kuin aikuistenkin. Punchin (2002) mukaan tehokas tapa on yhdistää perinteisiä tutkimusmenetelmiä ja erityisesti lapsille sopivia menetelmiä. Käyttämällä perinteisiä aikuisten tutkimusmenetelmiä vältetään lasten aliarvioimiselta, mutta antamalla lisäksi lasten tehdä tehtäviä voidaan heidät saada tuntemaan olonsa mukavamaksi vieraan aikuisen seurassa. (Punch 2002.)

Perhepiirros on yksi vaihtoehto lapsen perhenäkemyksen tutkimiseen (Dunn, O’Connor & Levy 2002). Se on kuin ikkuna lapsen sisäiseen maailmaan (Madigan, Ladd & Goldberg 2003; Veale 2005). Perhepiirros on tehokas keino subjektiivisten ihmissuhteiden kuvaamiseen, sen avulla voidaan ilmaista myös kiintymyssuhteiden tiedostamattomia аспекteja (Fury, Carlson & Sroufe 1997; Wallace 2004). Piirroksista voidaan päätellä, ketä lapsi pitää perheensä jäsenenä ja kuinka hän näkee perheensä rakentuvan, onko hänellä yksi vai kaksi perhettä (Smart ym. 2001, 44). Perhepiirros on tuokiokuva lapsen sen hetkisestä näkemystä perheestä, sen ihmissuhteista ja omasta roolistaan perheessä. Se on kuitenkin vain yksi osa aineistoa, eikä sitä pidä ylitulkita. (Stein 2001.) Kuvaa voidaan tulkita parhaiten, jos meillä on tietoa tekijän elämästä ja ajatuksista sekä tilanteesta, jossa se on tehty (Aronsson, 1997, 11; Keränen 2001). Wallace (2004) ehdottaakin, että lasten sanallisia ja kuvallisia käsityksiä perheestä tulisi vertailla keskenään, jotta voitaisiin arvioida perhepiirrosten realistisuutta. O’Brien ym. (1996, 97) muistuttavat, että piirroksia tulkittaessa täytyy pitää mielessä, että lasten kuvaukset ovat osa heidän sosiaalista ympäristöään, jossa arvostetaan voimakkaasti ydinperhettä (myös Keränen 2001).

Piirtäminen antaa lapselle mahdollisuuden kertoa tarinoita, välittää metaforia ja ilmaista käsityksiään (Keränen 2001). Se on lapsen mielestä todennäköisesti hauskaa, rohkaisee häntä ilmaisemaan itseään ja osallistumaan aktiivisesti tutkimukseen. Piirtäminen antaa lapselle myös aikaa ajatella, mitä hän haluaa kuvata. (Punch 2002.) Tarjosin lapselle mahdollisuutta piirtää kuvan perheestään haastattelun aikana tai sen jälkeen. Samanaikainen piirtäminen antoi lapselle aikaa ajatella myös vastauksia kysymyksiini, eikä miettiminen aiheuttanut kiusallista hiljaisuutta, josta lapsi haluaisi nopeasti päästä eroon. Toisaalta joillekin saattoi olla hankalaa keskittyä kahteen asiaan samanaikaisesti. He piirsivät kuvan pääosin vasta haastattelun jälkeen.

Piirroksset voivat olla mielenkiintoisia ja hauskoja sekä tutkijalle että lapsille. Myös monet aikuiset hyötyisivät niiden käytöstä. Niitä tulisikin pitää pikemminkin osallistujakeskeisinä kuin lapsikeskeisinä. Tutkijan haasteena on löytää tasapaino, jossa ei suhtauduta lapseen liian holhoavasti, mutta toisaalta huomioidaan lapsen kyvyt, ylläpidetään kiinnostusta osallistua tutkimukseen ja helpotetaan häntä ilmaisemaan näkemyksensä. (Punch 2002.) Lapsiystävällinen

tutkimusentekotapa muodostuu neuvotelluista kompromisseista, jotka mahdollistavat kommunikaation erilaisia käsitteitä käyttävien tutkittavien lasten ja tutkijan välillä. Tällaista tutkimusentekotapaa voisi kutsua osallistujaystävälliseksi. (Frasier 2004, 25.)

Piirtämistä ovat käyttäneet lapsen perhesuhteiden selvittämiseen mm. O'Brien ym. (1996), Smart ym. (2001), Spiegelman (1992) ja Sviggum (2000). Lapset ovat usein aikuisia tottuneempia kommunikoimaan piirrosten välityksellä, joillekin se saattaa olla helpompaa kuin pukea ajatuksiaan sanoiksi vieraalle aikuiselle. Erityisesti pienet lapset voivat kyllästyä nopeasti haastatteluun ja erilaisten tutkimusmenetelmien käyttö voi auttaa heitä sitoutumaan ja ylläpitämään kiinnostusta tutkimukseen. (Hill, Laybourn & Borland 1996.)

Annoin kullekin lapselle A4-kokoisen paperin ja lyijykynän ja pyysin heitä piirtämään minulle kuvan perheestään. Kaikki vanhinta haastateltavaa lukuun ottamatta piirsivät kuvan haastattelun kanssa samanaikaisesti. Osa lapsista jatkoi sitä vielä haastattelun jälkeen, joidenkin kuva taas valmistui hyvin nopeasti. Nuorimmat haastateltavat saattoivat kaivata varmistusta siitä, mitä oikeastaan piti piirtää, kun pyysin piirtämään kuvan omasta perheestä:

Kuuluuks Eero [isäpuoli]? (Elina 9 v)

Ai mun koko perhe, et iskä ja äiskä, et piirrän ne molemmat? (Siru 12 v)

Kummasta? (Eetu 11 v)

Laitetaaks eläimet ja kaikki? (Vilho 8 v)

Elikkä kaikki mun siskot, iskä ja äiskä? (Nella 12 v)

Vastasin lasten kysymyksiin, että he saavat piirtää juuri sellaisen kuvan kuin itse haluavat. Jotkut haastateltavat halusivat myös tietää, millaista paneutumista piirroksen tasoon odotettiin: *Voiks piirtää tikku-ukkoi? (Kata 13 v)*. Kuvan valmistuttua tai haastattelun lopuksi kävimme läpi, keitä kuvassa oli.

5.4 Aineiston analyysi

Laadullisen aineiston analyysissä pyritään aineisto järjestämään sellaiseen muotoon, että sitä on mahdollista eritellä vastausten etsimiseksi tutkimusongelmiin. Analyysi on uusien merkitysten rakentamista. (Eskola & Suoranta 1998, 226.) Kiviniemi (2001) mukaan laadullisessa tutkimuksessa ilmiötä koskeva teoretisointi, tutkimusasetelma ja aineistonkeruuta koskevat ratkaisut kehittyvät vähitellen. Tämä piti paikkansa myös tässä tutkimuksessa. Kiviniemi (2001) mukaan vähitellen tapahtuva tutkimuksellinen kehittyminen edellyttää myös aineiston analyysin etenevän prosessina. Laadullisessa tutkimuksessa aineiston analyysi on toisaalta analyyttistä, toisaalta synteettistä. Analyyttistä on aineiston luokittelu ja jäsentäminen teemoihin, koodaaminen helpommin tulkittaviin osiin. Oleellista on kuitenkin löytää synteesiä luova temaattinen kokonaisuus, joka kannattaa koko aineistoa. (Kiviniemi 2001.)

Fenomenologis-hermeneuttiseen perinteeseen liittyvät tutkimukset pyrkivät analyysiin, jossa aikaisemmilla havainnoilla, tiedoilla tai teorioilla ei pitäisi

olla mitään tekemistä analyysin toteuttamisen tai lopputuloksen kanssa. Aineistolähtöisessä analyysissä analyysiyksiköt valitaankin aineistosta tutkimuksen tarkoituksen ja tehtävänasettelun mukaisesti. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 97.) Tässä tutkimuksessa analyysiyksikkönä toimivat lasten ajatuskokonaisuudet, jotka koostuivat joko yhdestä tai useammasta haastattelurepliikistä. Tuomen ja Sarajärven (2002) mukaan aineistolähtöinen tutkimus on vaikeaa toteuttaa, koska ei ole olemassa objektiivisia havaintoja sinällään, vaan jo käytetyt käsitteet, tutkimusasetelma ja menetelmät vaikuttavat tuloksiin. Kyse on siitä, voiko tutkija kontrolloida, että analyysi tapahtuu aineiston tiedonantajien ehdoilla eikä hänen omien ennakkoluulojensa varassa. (Mts. 98.)

”Yleistäen voidaan todeta, ettei sellaista tieteellistä metodologiaa, joka takaisi totuuden etsinnän menestyksen, ole olemassa. Tutkimuksen tekijän itsensä on tuotettava analyysinsä viisaus.” (Tuomi & Sarajärvi 2002, 101–102.) Päätymisen sisällönanalyysiin oli pitkän prosessin ja vertailun tulos, vaikka päätöksen tehtyäni se tuntui ainoalta oikealta ratkaisulta tässä tutkimuksessa ja tälle tutkijalle. Miles ja Huberman (1994, 309) uskovatkin, että menetelmällinen hämmennys ei kerro tutkijan kyvyttömyydestä vaan liittyy kvalitatiivisen aineiston luonteeseen.

Tutkimusaineiston analyysin tarkoituksena on luoda hajanaisesta aineistosta selkeää informaatiota tutkittavasta ilmiöstä. Sisällönanalyysillä aineisto pyritään järjestämään tiiviiseen ja selkeään muotoon informaatiota kadottamatta. (Strauss & Corbin 1998.) Sisällönanalyysillä tarkoitetaan pyrkimystä kuvata dokumenttien sisältöä sanallisesti. Sitä voidaan käyttää ihmisen kokemusten kuvaamiseen fenomenologisessa tutkimuksessa aineistoa analysoitaessa. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 13, 107.) ”Sisällönanalyysiä voidaan pitää paitsi yksittäisenä metodologiaa myös väljänä teoreettisena kehyksenä, joka voidaan liittää erilaisiin analyysikokonaisuuksiin” (Tuomi & Sarajärvi 2002, 93). Se on menettelytapa, jolla voidaan analysoida dokumentteja systemaattisesti ja objektiivisesti järjestämällä, kuvailemalla ja kvantifioimalla tutkittavaa ilmiötä. Sisällönanalyysissä pyritään rakentamaan malleja, jotka esittävät tutkittavan ilmiön tiivistetyssä muodossa ja joiden avulla se voidaan käsitteellistää. (Kyngäs 1999.)

Useimmat laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmät perustuvat periaatteessa sisällönanalyysiin, jos sillä tarkoitetaan kirjoitettujen, kuultujen tai nähtyjen sisältöjen analyysiä väljänä teoreettisena kehyksenä. Kaikille aineiston analyysitavoille ei tarvitse olla varsinaista nimeä, vaan sisällönanalyysiksi riittää kuvaus siitä, miten aineistonanalyysin on tehnyt; tärkeämpää kuin löytää analyysille nimi on pohtia, miten analyysin tekee. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 93, 148.) Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä yhdistetään käsitteitä ja saadaan näin vastaus tutkimustehtävään. Sisällönanalyysi perustuu päättelyyn ja tulkintaan, jossa edetään empiirisestä aineistosta kohti käsitteellisempää näkemystä tutkittavasta ilmiöstä. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 115.) Aineistolähtöisessä analyysissä pyritään teorian rakentamiseen empiirisestä aineistosta käsin. Tämä on tarpeellista erityisesti silloin, kun tarvitaan perustietoa jonkin ilmiön olemuksesta. (Eskola & Suoranta 1998, 19.)

Kirjoitettuani haastattelut tarkistin ne. Tämän jälkeen luin koko aineiston uudelleen etsien sen oleellisimpia sisältöjä. Eskolan (2001, 143) mukaan teema-haastatteluaineisto on ensimmäiseksi järjestettävä teemoiksi. Koska teema-haastattelun teemat voivat toimia aineiston jäsenyyksen apuvälineenä (Eskola & Suoranta 1998, 153), jaoin haastatteluaineistot teemoihin haastattelunrunnon (liite 4) perusteella. Teemoittamisella tarkoitetaan aineiston pelkistämistä ja olennaisten asioiden etsimistä tekstistä. Tutkija voi lähteä teemoittamaan aineisto- toaan joko aineistolähtöisesti tai omien tutkimuskysymystensä kautta. Viime- mainituksessa tutkijan tehtävänä ei ole teemojen etsiminen, vaan informanttien antamien merkitysten löytäminen. Tutkimustulos ei ole se, mitä informantit sanovat, vaan tutkittavien puhe on vihje jostakin, joka tutkijan on selvitettävä. (Moilanen & Rähkä 2001.)

Teemoittamista seuraa varsinainen analyysi (Eskola 2001, 145). Analysoin haastatteluaineistoa teema kerrallaan, lähes kysymys kysymykseltä kokoamalla lasten vastaukset ja vertaamalla niitä toisiinsa. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että minulla oli edessäni yhtä aikaa kaikkien lasten haastattelut kustakin teemasta. Kokosin lasten vastaukset aihe aiheelta, etsien vastausten variaatiota, niiden samankaltaisuuksia ja eroja. Esimerkkinä analyysin etenemisestä on liite 7, jossa kuvaan, kuinka olen analysoinut lasten vastauksia aiheesta *miksi lapsen mielestä on päädytty vuoroasumiseen*. Aluksi kokosin lasten vastausten ytimet samalle paperille, jonka jälkeen ryhmittelin niitä lasten käyttämien perustelujen mukaan. Kysymykseen löytyi kaikkiaan kuusi erilaista vastausryhmää. Ryhmät eivät välttämättä ole toisiaan poissulkevia, vaan saman lapsen vastaus voi kuu- lua useampaan ryhmään. Liitteessä 7 toissijaiset ryhmät on merkitty sulkeisiin.

Joissakin aiheissa luokittelu oli helppoa, tällainen oli esimerkiksi kysymys vuoroasumisen hyvistä tai huonoista puolista. Toisissa kysymyksissä lähes jokai- sen lapsen vastaus tuntui omanlaiseltaan ja yhteenvedon tekeminen oli vaikeaa. Esimerkkinä mainittakoon kysymys *miten kuvailisit omaa perhettäsi*, joka antoi mahdollisuuden hyvin monenlaisiin tulkintoihin. Kootessani lasten vastauksia merkitsin samalla itselleni kutakin aihetta parhaiten kuvaavat esimerkit. Käyttä- mäni esimerkit merkitsin myös kunkin lapsen haastatteluun, koska halusin seu- rata, kuinka paljon olen käyttänyt lainauksia kultakin haastateltavalta.

Aloitin aineiston analyysin kokoamalla tietoja haastattelutilanteesta, sekä siitä, kuinka haastatteluun osallistumisesta oli päätetty ja miltä haastatteluun osallistuminen oli tuntunut. Teemaan yksi kokosin lapsia ja heidän perheitään koskevia perustietoja ja asumisen käytännönjärjestelyjä. Viimemainituksessa mi- nua auttoivat aikataulutaulukot (liite 3), joista kävi ilmi, millaista aikataulua lapsi noudattaa asuessaan ja vieraillessaan vanhempiensa luona. Tämän jälkeen jatkoin teemasta kaksi eli päätöksenteosta, lasten osallisuudesta päätöksente- koon ja halukkuudesta päättää. Teemassa kolme käsittelin vanhempien yhteis- työtä ja yhteistyöhön liittyviä toiveita lasten näkökulmasta. Tässä vaiheessa ha- vaitsin, etteivät teemani ole sisällöltään toisiaan poissulkevia, vaan jouduin etsimään vastauksia myös muista teemoista. Teema neljä, vuoroasumisen edut ja haitat, oli sen sijaan varsin selkeä kokonaisuus. Teema viisi, perhesuhteet, taas osoittautui varsin laajaksi ja työlääksi. Lasten perhepiirroksot täydensivät

haastattelujen antamaa informaatiota ja antoivat minulle mahdollisuuden tulkita niitä yhdessä. Lasten kuvia ja haastatteluja tulkitsivat rinnakkain myös Smart ym. (2001). Piirosten analyysin perusteista kerron kunkin piirroksen kohdalla tarpeen mukaan. Teema kuusi, suhteet perheen ulkopuolelle puolestaan osoitautui melko niukaksi. Aineiston analyysin päättivät teeman seitsemän pohdintakysymykset.

Tämän jälkeen tarkastelin analyysini tuloksia suhteessa tutkimuskysymyksiini ja aiempiin tutkimuksiin. Käytännössä edellä mainittu tarkoitti teemoittain analysoitujen tulosten yhdistämistä niitä vastaavaan tutkimuskysymykseen ja jälkimmäinen tulosten vertaamista aiemmista tutkimuksista saatuihin tuloksiin. Jotkut teemat vastasivat lähes suoraan asettamiini tutkimuskysymyksiin, toiset taas edellyttivät monien teemojen yhdistämistä. Lopuksi tein tuloksista yhteenvedon ja pyrin muodostamaan kokonais kuvaa lasten vuoroasumiskokemuksista.

6 VUOROASUVAN LAPSEN ARKI

Tässä luvussa tarkastelen, millaista on lasten näkökulmasta elää vuorotellen isän ja äidin luona. Aluksi esittelen haastattelemieni lasten huoltomuotoa ja asumisjärjestelyjä. Seuraavaksi paneudun siihen, millaisia käytäntöjä perheissä on, sekä siihen, kuinka vuoroasuminen lasten mielestä vaikuttaa heidän elämänsä kodin ulkopuolella: koulussa, harrastuksissa ja kaverisuhteissa. Lopuksi esittelen lasten arvioita vuoroasumisesta heidän omalta kannaltaan sekä muiden perheenjäsenten kannalta.

6.1 Virallinen huoltomuoto ja osoite

Haastattelemistani 20 lapsesta 17 asui yhtä paljon molempien vanhempien luona tai se oli ainakin lähtökohtana. Kolme lasta asui vähintään kolmasosan toisen vanhemman luona, kaksi tyttöä enemmän äidillä ja yksi tyttö enemmän isällä. Vanhempien erosta oli haastatelluilla lapsilla kulunut keskimäärin yli neljä vuotta, lyhyin aika erosta oli kaksi ja pisin aika kahdeksan vuotta. En kysynyt, oliko kyseessä avio- vai avoero, koska se ei mielestäni ollut lasten kannalta oleellista. Lähes kaikki olivat asuneet vuorotellen vanhempiensa luona tämän ajan, muutoksia oli ollut lähinnä vaihtorytmissä. Ajat perustuvat lasten kertomaan, niitä ei ole tarkistettu mistään luotettavampana pidettävästä lähteestä. Sosiaalitoimessa vahvistetut sopimukset olivat kaupungissa A vuosilta 2001–2004 ja kaupungissa B vuosilta 2003–2005, joten lasten kokemukset koskevat monesti myös aikaa ennen tämän huolto- ja tapaamissopimuksen laadintaa. Kreckerin ym. (2002, 50–52) mukaan vuoroasumisen muuttuminen oli muita huoltomuotoja todennäköisempää, mutta toisaalta juuri vuoroasumista toteuttavat noudattivat sopimuksen mukaista huollon jakamista. Ainakaan tässä tutkimusjoukossa vuoroasumista ei oltu vaihdettu mihinkään muuhun huolto- ja asumismuotoon.

Haastattelun alussa kysyin lapsilta heidän virallista huoltomuotoaan ja osoitettaan. Seitsemän haastateltavaa tiesi vastauksen kumpaankin kysymyk-

seen. He olivat useimmiten vanhimpia haastateltavia, mutta joukossa olivat myös 11-vuotias Jaakko ja 9-vuotias Toni.

H: Tota noin, tiedäksä, et kumman vanhemman luona on sun virallinen osote? Ku oikeestihan voi olla vaan yks osote, vaik onki kaks.

Toni: [huokaa] *No silleen niikun virallisesti niin mun osote on siel kaupungissa silleen.*

H: Eli äitin luona.

Toni: *Joo. Isän luona on niiku vähä semmonen hätäosote sit aina.*

H: Tiedäksä sitä, et onks sun vanhemmat yhteishuoltajia vai onko jompikumpi virallisesti sun yksinhuoltaja?

Toni: *No, niikun molemmat huoltaa.*

Ne, joilla ei ollut mitään käsitystä kummastakaan asiasta (neljä haastateltavaa), kuuluivat vastaajien nuorimpiin ikäluokkiin. Käsitteet olivat useimmille vieraita, niistä ei ollut kotona keskusteltu eikä asia ollut tullut esille ainakaan niin, että lapsen olisi tarvinnut kiinnittää siihen huomiota.

H: Tiietkö, mikä on sun virallinen huoltomuoto?

Eetu: *Mmm, emmä ymmärtäny mitä sä sanoit?*

H: Se tarkoittaa niiku sitä, et onko vanhemmat yhteishuoltajia vai onko jompikumpi yksinhuoltaja... Todennäköisesti he on yhteishuoltajia. Tiedäksä sitä, kumman luona on sun virallinen osote?

Eetu: ... [pyörittää päätään]

H: Okei, tän jälkeen tulee paljon helpompia kysymyksiä.

(Eetu 11 v)

Käsitteet sotkettiin toisinaan niin, että virallisen osoitteen ajateltiin kertovan myös huoltomuodosta. Epäilen Villen vanhempien vaihtaneen vuorovuosin lasten virallista osoitetta eikä huoltomuotoa, mutta joka tapauksessa Ville (14 v) oli hyvin perillä asian tarkoituksesta.

H: Eli tiedäk sä semmosta, et mikä on sun virallinen huoltomuoto, et onks vanhemmat yhteishuoltajia vai onko jompikumpi yksinhuoltaja?

Ville: *Ööö... en oo ihan varma, mut tähän asti se on kai ollu sillee, et se on vaihtunu ain niiku joka toisen, tai niiku vaihtunu joka vuoden välein. Ku aluks isän oli tarkotus, tai se harkitsi vuokrakämpän hankkimista, ni me alotettiin sillee, et se oli niiku huoltajana, et siit sais niiku jotain etuu siihen vuokraan ja jotain semmosta. Mut ei sen kans oo ollu mitään ongelmaa, et se on kai periaattees ihan sama, et kumpi se on.*

Vain yksi haastateltavista tiesi virallisen huoltomuodon, muttei virallista osoitetta, toisaalta hänen siskonsa tiesi virallisen osoitteen, muttei huoltomuotoa, kuten myös kolme muuta haastateltavaa. Osoite lienee huoltomuotoa konkreettisempi asia, jonka voi itse päätellä vaikka kirjaston muistutuskirjeen osoitteen perusteella, kuten Aapo (12 v) oli tehnyt. Ilmeisesti iän mukana tulee tilanteita, jotka edellyttävät ainakin virallisen osoitteen tietämistä.

Lapsista kahdeksan ilmoitti virallisesti huoltomuodokseen yhteishuollon. Vain yksi ilmoitti huoltomuodokseen yksinhuollon, tosin epäilen senkin olleen yhteishuolto, kuten hänen siskollaankin. Yli puolet eli 11 lasta ei tiennyt, ovatko vanhemmat yhteishuoltajia vai onko jompikumpi virallisesti yksinhuoltaja. Virallisen osoitteensa ilmoitti kahdeksan lasta olevan isällä ja kuusi äidillä, loput kuusi eivät tienneet virallista osoitettaan.

6.2 Kodista toiseen

Kaksi kotia. Lähes poikkeuksetta lapset olivat vahvasti sitä mieltä, että heillä on kaksi tasaveroista kotia, toinen isän ja toinen äidin luona. Myöskään suurimmalla osalla Öbergin ja Öbergin (2002, 69; 2004, 121) haastattelemista vuoroasuneista lapsista tai nuorista aikuisista ei ollut vaikeuksia tuntea olevansa kotona kummankin vanhemman luona. Sen sijaan Smartin ym. (2001) ja Socialstyrelsensin (2004) tutkimuksissa jotkut lapsista kokivat itsensä juurettomiksi tai kodittomiksi. Kun haastattelemillani lapsilla oli tarvetta erottaa kodit toisistaan, esimerkiksi kaverin kanssa jutellessa, saattoivat he käyttää siihen kadun tai kaupunginosan nimeä tai niistä tehtyä lyhennystä. Kodit saatettiin nimetä myös siellä asuvan lemmikkieläimen nimen mukaan. Yleisintä oli kuitenkin puhua isän/äidin kodista tai isän/äidin luona olemisesta, jotta saatiin selville, kummasta kodista oli kulloinkin kyse. Haastattelussa pyrin siihen, että lapsi määrittää ne termit, joilla hän puhuu ja minä käytän samoja käsitteitä.

Nellan (12 v) mielestä äidin koti, jossa hän asui enemmän, on *yleensä koti*, mutta isänkin koti on myös *tavallaan* hänen kotinsa, jossa ollessaan hän saattoi sanoa olevansa kotonaan. Tonilla (9 v) taas oli kaksi kotia, joita hän piti tasaveroisina ja niiden lisäksi vielä kolmaskin koti.

H: Miten sä nimität näit paikkoi, missä sä asut?... Sanoksä isän luona, äidin luona, mummolassa vai onks ne sulle koteja?

Toni: *No enimmäkseen isän ja äidin kodit on niiku yhtä paljon mun niiku koteja, ja sitte mummon ja vaarin talo on vähä niiku varaks.*

Nea (15 v) oli eri mieltä isänsä kanssa siitä, onko myös äidin koti hänen kotinsa: *Jos mie sanon, vaik et mie lähen kotiin, ni iskä sanoo, et eihän se oo sun koti. Mie sanon aina vaan, et onhan.* Isän näkemys perustunee Nean viralliseen osoitteeseen, joka on isän luona, kun taas Nean näkemyksen perusteena ovat todellinen asuminen ja ihmissuhteet.

Isän nykyinen koti oli ollut kahdeksan lapsen alkuperäinen koti, äideistä vain kolme asui ydinperheen alkuperäisessä kodissa. Yli puolella lapsista oli siis säilynyt perheen alkuperäinen koti toisena kotina. Yhdeksän lapsen kohdalla ei käynyt ilmi, että jompikumpi vanhemmista asuisi perheen alkuperäisessä kodissa.

Tutkimusjoukossa yleisimmäksi vuorottelujakson kestoksi osoittautui viikon (myös Öberg & Öberg 1985, 38; 2004, 82) ja kahden viikon välein tapahtuva kodin vaihto. Toni (9 v) perusteli viikon vaihtoväliä: *Viikko on sopiva aika olla isän vähä aikaa rauhassa, ja sit jos tulis ikävä, ni se ois siin kuukauden paikkeilla vasta se ikävä. Sit taas päivä ois minulle aika tylsää.* Myös vanhempien työvuoroihin perustuvat ja tiheät, epäsäännölliset vaihdot olivat yleisiä. Mikko (10 v) vaihtoi sovitun rytmin mukaan niin, että loppujen lopuksi hän kuukauden aikana vietti puolet ajastaan kummankin vanhemman luona. Minna (18 v) oli itse halunnut pidentää aluksi käytössä olleen kahden viikon jakson kolmeksi viikoksi kummankin luona. Myös Öbergin ja Öbergin (1985, 38; 2004, 83) tutkimuksessa teini-ikäiset pidensivät itse kodinvaihtoväliään. Kaikki ne, jotka tutkimuksessani

kuuluivat ryhmään ”epäsäännöllisesti vaihtavat”, päättivät itse siitä, milloin olivat kummankin vanhemman luona. Heidän vaihtovälinsä oli hyvin tiheä, yleensä päivän tai kaksi. Nea (15 v) kertoi olevansa äidin luona nimenomaan silloin, kun isällä oli aamu- tai yövuoro, koska hän *ei tykännyt herätä yksin*. Nina (10 v), jonka vaihtoväli oli myös tiheä ja epäsäännöllinen, mutta perustui äidin työvuoroihin, olisi halunnut tietää etukäteen, kumman luona milloinkin on. Mahdollisesti sitä eivät tienneet aina äiti ja isäkään kovin paljon etukäteen.

TAULUKKO 1 Vuorottelujakson kesto

Vuorottelujakson kesto	Lasten lukumäärä
viikko	5 (Elina, Jaakko, Toni, Leena, Aapo)
kaksi viikkoa	5 (Eetu, Ville, Kaisa, Siru, Miia)
kolme viikkoa	1 (Minna)
muu säännöllinen vaihtorytmi	1 (Mikko)
epäsäännöllisesti, mutta tiheästi lapsen oman päätöksen mukaan	4 (Iida, Markus, Reetta, Nea)
vanhempien työvuorojen mukaan	4 (Nella, Vilho, Kata, Nina)

Kodinvaihtopäivä osui säännöllisesti kummassakin kodissa asuvilla lapsilla yleensä viikonloppuun tai sen välittömään läheisyyteen. Yleisin päivä vaihtaa kotia oli sunnuntai. Joillakin oli määritelty vaihdon ajankohta, toisilla oli mahdollisuus määrätä itse kellonaika: *Se on yleensä sunnuntaina siinä iltapäivällä. - - silloin kun kerkee, ei siin oo yleensä mitään kiirettä* (Ville 14 v). Sunnuntain lisäksi yleisimmät vaihtoajankohdat olivat maanantaina tai perjantaina koulun jälkeen. Myös Öberg ja Öberg (1985, 38) totesivat, että vanhemman luota toisen luo muutettiin useimmiten viikonloppuna.

Öbergin ja Öbergin (1985, 43) haastattelemista lapsista noin puolet vaihtoivat kotia itsenäisesti, toinen puoli vanhemman saattamana. Lähes kaikki haastattelemani lapset vaihtoivat kodista toiseen itsenäisesti, ainoastaan kahta nuorimasta päästä olevaa pitkämatkalaista kuljetettiin autolla, muita saatettiin tai kuljetettiin satunnaisesti. Lapset vaihtoivat kotia yleensä jalan, pyörällä tai bussilla. Vanhemmat kuljettivat kyllä tavaroita, mutta se ei tapahtunut välttämättä jokaisen vaihdon yhteydessä eikä samanaikaisesti lapsen asuinpaikan vaihdon kanssa. Viikonloppuna lapset vaihtoivat kotoa suoraan toiseen kotiin, viikolla vaihto tapahtui usein koulun kautta. Lähes kaikkien vanhemmat tapasivat toisiaan tavaroiden kuljetusten yhteydessä. Aapo (12 v) kertoi kiireesti, ennen kuin olin saanut kysymystäni loppuun, että *ite mä meen, mä meen aina itse*. Vanhemmat ilmeisesti välttivät toistensa tapaamista erimielisyyksiensä vuoksi, ja Aapo puolestaan halusi välttää tilanteesta keskustelua.

Kotien välimatka. Kotien välinen etäisyys vaihteli sadasta metristä noin kymmeneen kilometriin. Välimatkojen arviointi oli lapsille vaikeaa ja he ilmaisivatkin sen usein aikana. Kotien välinen etäisyys jakaantui mielestäni kolmeen: helppo käydä, mahdollista käydä ja mahdotonta käydä itsenäisesti. ”Helppo

käydä” tarkoittaa, että kotien välinen etäisyys oli alle kilometrin, toinen vanhempi voi asua jopa naapuritalossa. Näitä lapsia, joiden vanhemmat asuivat lähellä toisiaan, oli haastateltavista puolet. Lapset arvostivat lyhyttä välimatkaa, tavaroiden siirtäminen ei ollut välttämätöntä ja toisessa kodissa voi käydä, jos oli tarvis. Myös ruotsalaistutkimuksissa nuoret arvostivat vanhempien lähikäin asumista, sillä silloin heidän oma sosiaalinen ympäristönsä pysyi asuinpaikan vaihtuessa samana (Socialstyrelsen 2004, 36; Öberg ja Öberg 2002, 210). ”Mahdollista käydä” tarkoittaa välimatkana muutamaa kilometriä, jonka lapsi pystyi itsenäisesti kulkemaan. Puolentoista kilometrin matka saattoi olla jonkun lapsen mielestä pitkä, kun toinen taas oli pyöräillyt usein kuusi kilometriä. ”Mahdotonta käydä” merkitsi yleensä noin kymmenen kilometrin etäisyyttä, eivätkä nämä lapset, viidennes haastatelluista, tavanneet toisen luona asuessaan toista vanhempaansa kuin satunnaisesti. Harva heistä kuitenkaan ilmaisi toivettaan vanhempiensa asumisesta lähempänä toisiaan.

Vierailut toisessa kodissa. Kuusi kahdestakymmenestä haastatellusta ei vierailut toisen vanhemman luona asuessaan toisen luona. Kolmen lapsen tapauksessa tämä johtui pitkästä, lapselle yksin ylivoimaisesta kotien välisestä matkasta. Katalla (13 v) ja Leenalla (14 v) olisi ollut mahdollisuus vierailuun heidän ikänsä ja kotien välimatkan puolesta, mutta tytöt eivät käyneet toisen vanhemman luona. He eivät mielestäni pitäneet sitä tarpeellisena. Leena tapasi lisäksi isäänsä harrastuksen parissa, myös Jaakko (11 v) tapasi kulloistakin etävanhempaansa useimmiten kaupungilla. Aapon (12 v) kotien välinen etäisyys oli vain muutama sata metriä, mutta hän ei käynyt toisen vanhemman luona, ellei asiasta ollut erikseen sovittu. Yhtenä syynä olivat varmaan vanhempien riitaiset välit ja kenties tiukat rajat siitä, kummalla lapsen kulloinkin tuli olla. Irelandin ja Hollowayn (1996) mukaan lapsitutkijan on otettava huomioon eettinen hienotunteisuus koko tutkimusprosessin ajan. Kysyessäni Aapolta unohdettujen tavaroiden hakemisesta, hän ei vastannut muuta kuin *yy*, ja sai minut vakuuttuneeksi siitä, että olisi ollut epäkohteliasta udella toisessa kodissa käynnistä enempää.

Noin puolet haastatelluista kävi tapaamassa toista vanhempaansa aina asuessaan toisen luona, osa heistä joka päivä. Joka päivä molempia vanhempiaan tapaavien lasten vanhemmat asuivat lyhyen kävelymatkan päässä toisistaan tai sitten käyminen oli helppoa oman kulkupelin ansiosta, kuten Nealla (15 v), jolla oli oma skootteri. Muutkin tähän ryhmään kuuluvat olivat jo murrosikäisiä. Usein ajatellaan, että vanhemman tapaamisen tulee olla sitä tiheämpää, mitä nuorempi lapsi on, mutta ainakaan tässä tutkimuksessa ikä ei yksin selittänyt sitä, kuinka usein lapsi koki tarvetta tavata vanhempansa – tarpeet ja tilanteet voivat olla kovin yksilöllisiä. Brannenin ja Heptinstallin (2003) mukaan lapset kokevat saavansa tukea vanhemmiltaan näiden läsnäolosta ja tekevänsä puolestaan vastapalveluksen vanhemmilleen omalla läsnäolollaan. Lapset pitävät itseään sosiaalisina toimijoina, joilla on tärkeä rooli sosiaalisten suhteiden muovaajana. He saattavat kantaa huolta läheistensä hyvinvoinnista (Sviggum 2000; Öberg & Öberg 2002, 170), tarjota heille emotionaalista tukea (Brannen &

Heptinstall 2003; Robinson, Butler, Scanlan, Douglas ja Murch 2003) tai toteuttaa heidän toiveitaan.

H: Ajatteleks sä, et nähdä niit molempii vanhempii, ni onks se, et sä haluut tehdä niin vai et sun vanhemmat haluu, et sä tuut joka päivä, vai onks se sekä että?

Lida: *No, ehkä enemmän mä ajattelen, et vanhemmat haluu, tota haluu nähä... - - joka päivä ne kysyy, et tuutko täällä käymään, jos ei oo käyny tai sillee... että... kuitenkin sillee, että ne odottaa, et se on jokapäivästä.*

(lida 16 v)

Osa lapsista vieraili toisen vanhemman kodissa useamman kerran viikon aikana, yleensä varsin tasapuolisesti kummallakin. Käynnit sijoittuivat useimmiten koulupäivän jälkeen eivätkä kestäneet kovin kauan. Niiden aikana vaihdettiin kuulumisia, hoidettiin lemmikkieläimiä, käytiin netissä ja haettiin tavaroita. Samalla hoidettiin sekä käytännön asioita että pidettiin yllä suhdetta toiseen vanhempaan. Nina (10 v) kävi äidillä tavatakseen ystäviään, jotka asuivat lähellä äidin kotia. Nella (12 v) taas kertoi käyvänsä vain isänsä luona. Tämä johtui siitä, että isän koti oli harrastuksiin mentäessä matkan varrella, isän naapurissa asui Nellan hyvä ystävä ja lisäksi hän asui kuitenkin enemmän äidin luona.

Muutama haastatelluista kertoi käyvänsä harvoin tai tarvittaessa toisen vanhemman luona. Tarvetta ilmeni, jos tavaroita oli unohtunut tai toinen vanhemmista meni hoitamaan asioita, jolloin toinen toimi ikään kuin lapsenvahtina. Välimatka oli yleensä esteenä tiiviimmälle tapaamiselle, lapset eivät suoriutuneet matkasta yksin. Toisaalta lapset eivät myöskään ilmaisseet tarvetta tiheämpään toisen vanhemman tapaamiseen.

6.3 Kahden kodin käytännöt

Oma huone. Yli puolella lapsista oli oma huone molemmissa kodeissa, kuudella lapsella oli oma huone vain toisen vanhemman luona, lähes aina isän kotona. Lapset olivat pääosin tyytyväisiä huonejärjestelyihin. Jaakko (11 v) innostui kehumiaan omaa huonettaan ja sen varustetasoa: *Äiskäl on ihan jumalattoman iso, melkein koko kämpän mittanen, isoin huone, olkkari on suunnilleen yhtä iso, ku mun huone. Mul on siel tietsikka ja kaikki. Ja telkkari.*

Jotkut, joilla asiat eivät olleet yhtä ruhtinaallisesti kuin Jaakolla, kaipasivat lisää yksityisyyttä: Kata (13 v) olisi halunnut huoneeseensa oven, ja Toni (9 v) olisi halunnut oman huoneen, molemmat halusivat rauhaa pikkuveljeltä. Kuitenkin kysyessäni, haluaisiko lapsi oman huoneen myös toisen vanhemman luo, oli vastaus useimmiten kielteinen. Sitä, kuinka paljon kyse on lojaalisuudesta vanhempia kohtaan, on vaikea arvioida. Toisaalta samat lapset saattoivat esittää kritiikkiä jostakin toisesta asiasta, esimerkiksi kodin koosta tai sijainnista, joten oletan heidän olleen melko rehellisiä kannanotoissaan. Jaettua huonetta perusteltiin sillä, ettei sitä tarvitse siivota tai että huonekumppanin kanssa on mukava nukkua. Näin siitäkin huolimatta, ettei huoneessa esimerkiksi ollut toista sänkyä, vaan lapsi nukkui patjalla sisarensa huoneen lattialla. Huone jaet-

tiin useimmiten samaa sukupuolta olevan sisaruksen kanssa, yhdessä tapauksessa äidin kanssa. Oman huoneen puuttuminen saattoi tarkoittaa myös sitä, että lapsen huoneeksi nimetty tila toimi myös toisessa tarkoituksessa.

H: Onko sulla oma huone molemmissa kodeissa?

Nina: *Iskäl mul ei oo virallista omaa huonetta. Iskä vaan aina sanoo, et olohuone on mun huone, vaikkei se kyl oo mun huone. Tääl on sitte ihan oma.*

H: Haluaisiksesä että siellä isälläki sulla ois oma huone?

Nina: *En. En haluais.*

H: Miksi?

Nina: *Emmä tiedä.*

H: Se on ihan hyvä se sun olohuone?

Nina: *Yy-y [myönteinen].*

Nina (10 v)

Sisarukset Miia (10 v) ja Siru (11 v) kokivat samassa huoneessa asumisen eri tavoin: Miia olisi halunnut oman huoneen myös äidin luona, koska *ei vaan tykkää olla Sirun [sisko] kanssa samassa huoneessa*. Vuotta vanhempi Siru suhtautui asiaan harkiten.

H: Onks sulla äitilläkin oma huone?

Siru: *Ei, ku meil on yhteinen.*

H: Mitäs tykkäät siitä?

Siru: *No se on ihan hyvää, koska meil ei oo äitil niin paljon tilaa kun täällä. Paitsi nyt ehkä äiti ja ne [isäpuoli] ottaa sinne olkkariin jonkun sellasen sängyn, ni mä saan ehkä niitten huoneen, mut emmä tiedä haluuks mä.*

H: Siin on puolensa ja puolensa, kun asuu siskon kans samassa. Mitäs hyvii puolii siin on?

Siru: *No ku ne gerbiilit menis sit toisen huoneeseen ja sit esim. tietsikka menis toiseen, ja sit menis ja aina ramppais sen toisen huoneeseen kattoo esim niit gerbiileit.*

Mitä vanhempi lapsi oli, sitä paremmin hän pystyi näkemään tilanteen kokonaisuutena ja ottamaan huomioon myös muiden tarpeet ja realiteetit. Leena (14 v) pohti asiaa myös muiden kuin vain itsensä kannalta.

H: Sul on täällä äitin luona oma huone, onks sulla siellä isälläkin oma huone?

Leena: *On, on tällä hetkellä, mut se ehkä muuttuu, ku meil on siellä niiku Amandalla [sisko] ja mul on oma huone, sit isä nukkuu siin olkkarissa, ni se ei oikein oo tyytyväinen siihen, tai se haluis, et sil ois oma huone tai ku kuitenkin me ollaan siel...*

H: Vaan osan ajasta.

Leena: *Niin.*

H: Tarkottaaks se sit sitä, et te muutatte samaan huoneeseen?

Leena: *Joo tai toi isä on ehottanu sellast, että mä nukkuisin siin huonees, mis Amanda nykyään nukkuu ja sit meil ois siin yhteinen joku työtila, mut sit Amanda kuitenkin nukkuis siin olkkarissa. Ku Amanda on aika paljon, tai melkein joka ilta se on jossain kavereiden kaa, ni isä ei halua herätä siihen, ku se tulee yöllä, ni sit se nukkus siin olkkaris.*

H: Mitä sä aattelet täst uudest järjestelyst, luulek sä, et se tulee toimimaan?

Leena: *Mmm no, voi se toimiikki. Tai emmä mitenkää hirveest tykkää, mut kyl mä silti ymmärrän niiku isää.*

Tavarat. Eniten kodista toiseen kuljetettiin vaatteita, minkä lähes kaikki haastateltavat mainitsivat. Seuraavaksi yleisin artikkeli olivat harrastusvälineet, kuten luistimet ja sähly- tai ratsastusvarusteet. Myös pelejä, leluja, pehmoleluja, kirjoja ja cd-soitinta kuljetettiin. Koulukirjat mainitsi vain muutama lapsista, mutta

kenties niiden mukana kuljettamista pidettiin itsestään selvänä asiana. Kuuden lapsen kohdalla oli pyritty siihen, että molemmissa kodeissa olisi kaikki tarvittavat varusteet ja tavaroita tarvitsisi kuljettaa mahdollisimman vähän. Tämä ei kuitenkaan pitänyt sisällään harrastusvälineitä, joita yleensä kuljetettiin, tai jos se oli lyhyen välimatkan takia mahdollista, niitä säilytettiin yhdessä paikassa (myös Öberg & Öberg 1985, 47). Tavaroita kuljettivat yleensä sekä lapsi että aikuiset. Mitä vanhemmasta lapsesta oli kysymys, sitä todennäköisemmin hän vastasi pakkaamisesta ja kuljettamisesta itse. Aikaisempien tutkimusten mukaan tavaroiden alituinen pakkaaminen oli lasten mielestä vuoroasumisen huonoimpia puolia (Smart ym. 2001, 128; Socialstyrelsen 2004, 28; Öberg & Öberg 2002, 69; 2004, 119).

Suurin osa haastateltavista kertoi, että sai ja pystyi ottamaan kaiken haluamansa mukaansa toiseen kotiin. Jotkut olisivat halunneet lemmikin mukaansa, mutta ymmärsivät, ettei se ollut mahdollista esimerkiksi vanhemman allergian vuoksi. Eetu (11 v) olisi halunnut mukaansa uusia tavaroitaan, mutta äiti ja isä molemmat sanoo, et jos sä viet sinne, ni se hukkuu kuitenkin. Tai menee rikki. Eetun kertoman mukaan näin oli *pari kertaa* käynytkin. Toni olisi halunnut ottaa pelikoneen mukaansa äidille, mutta isä oli evännyt asian vetoamalla Tonin osaamattomuuteen. Toni (9 v) ei itse oikein hyväksynyt isän selitystä.

H: Onks sulla jotain sellasta, mitä sä haluaisit ottaa mukaan toiseen kotiin, mut sä et pysty ottaa?

Toni: *On mulla aika paljonki semmosta, kuten niiku vaikka meidän Pleikkari, mutkun isä siit on monta kertaa sanonu, et et sinä sitä osaa asentaa. Oon asentanu sen omaan huoneeseeni, olen asentanu sen alatelkkariin jo kolmannen kerran.*

H: Miks isä ei halua sit, et sä viet sen?

Toni: *Kaipa isä sit tykkää kattella sen kautta DVD:itä, mutku meil on taas dvd-video-homma, ni se on kyl vähän älytöntä.*

H: Pelkäiskö se sit, et se menee rikki tai?

Toni: *Noh, kai se varmaan sitä pelkää ja sit se varmaan pelkää sitä, et mie en jaksa raahata sitä. Ei se nyt paina edes kymmentä kilookaa.*

Raha. Suurin osa lapsista sai rahaa tarvittaessa, lähes yhtä moni sai säännöllistä viikko- tai kuukausirahaa. Työnteosta sai rahaa noin neljännes lapsista, samoin lahjaksi sukulaisilta, erityisesti isovanhemmilta.

H: Miten sä saat rahaa?

Kaisa: *No mulle aina kertyy säästöihin, tai kertyy helposti säästöihin, ku jos on vaikka synttärät tai joulu tai muina juhlapäivinä, ni isovanhemmat on tietenki aika avokätisiä ja viikkorahaa meil ei oo, eikä mitään sellasta. Joskus sillee saa, niiku meien kaveritki kysy kerran, et onks teil viikkoraha ja me sanottii et ei, ni se kaveri oli, ai niin, teil on se "muuten vaan" -raha [naurahdus], tai "silloin tällöin" -raha.*

(Kaisa 12 v)

Yleensä lasten viikkoraha oli molempien vanhempien luona samansuuruinen. Toni sai isältä suurempaa viikkorahaa kuin äidiltä, äiti taas saattoi maksaa palkkaa tehdystä työstä. Toni otti erilaisen viikkorahan puheeksi omaaloitteisesti: *Kun isällä minä saan vaan sen viikkorahan. Kun äidin mielestä se varmaan se viikkoraha on niin iso, kun viis euroo, ni se olis niinkun kaks ja puol viikkoo äitillä ois, pitäis olla äitillä, et saisin saman viikkorahan ku isällä (Toni 9 v).* Vaikka

Nella sai tarvittaessa rahaa, hän tienasi lisää viemällä limsapulloja kauppaan ja myymällä keväisin kieloja. Nellan (12 v) mielestä oli *jotenki kivempaa käyttää omaa rahaa, ku toisten rahaa.*

Velvollisuudet. Lähes kaikilla lapsilla oli kotona velvollisuus osallistua joihinkin kotitöihin. Yleisimpiä kotitöitä, joista lapset vastasivat, olivat oman huoneen siivous ja astioiden pesu joko käsin tai koneella. Kotitöitä tehtiin useimmiten silloin, kun vanhemmat niin käskivät. Reetta (14 v) kertoi tekevänsä kotitöitä myös oma-aloitteisesti: *Mut mie oon oikeestaan sillee, et mie teen niinku vaikkei mun pitäskään tehdä, mie siivoon varmaan eniten meist lapsista.*

Yli puolet lapsista kertoi, että heillä on samat velvollisuudet molemmissa kodeissa. Noin neljäosalla oli kotitöitä molemmissa kodeissa, mutta tehtävät olivat erilaisia. Elina (9 v) kertoi velvollisuuksistaan pilke silmäkulmassa ja antoi ymmärtää, ettei hän aina ainakaan mukisematta hoida annettuja tehtäviä.

H: Onks sulla jotakin sellasia velvollisuuksia tai kotitöitä täällä, mist sun täytyy huolehtii?

Elina: *Joo, mun pitäis tyhjentää tiskikone.*

H: Pitäis? [nauraa]

Elina: *Nii pitäis [nauraa].*

H: Onks muita?

Elina: *Joo ja laittaa sinne tavarat ja sit pyykkikone. Tai emmä sinne laita tavaroita, mä en tiedä mitkä...*

H: Sä tyhjännät vaa sitä pyykkikonetta?

Elina: *Nii.*

H: Kukas siit on päättäny, et mitä sun tarvii tehdä?

Elina: *Äiti täällä, mutta isän luona mul ei oo sillee, mä yleensä vaan vien lautaset pöydästä kun syödään, sellasta.*

Vain kolme lasta sanoi, että kotitöitä piti tehdä vain toisessa kodissa. Markus (13 v) kertoi välttävänsä kotityöt äidin luona sillä, että hänellä on yhteinen huone äidin kanssa: *emmie halunnu [omaa huonetta], mie en halunnu siivota siel.* Seitsemän lasta kertoi, että äidin luona piti tehdä enemmän kotitöitä kuin isällä. Osaltaan asiaan vaikutti kotien erilainen varustetaso, esimerkiksi jos isällä oli tiskikone, tiskaamaan joutui vain äidin luona.

Säännöt. Säännöt koskivat yleensä kotiintuloa, nukkumaanmenoa ja nuorimmilla haastatelluilla pelaamista. Kolme haastateltavaa sanoi, ettei mitään erityisiä sääntöjä ole. Esimerkiksi Ville (14 v) totesi: *Ne pysyy silleen järjen kaa ihan kunnos, et ei oo toistaseks tarvinu mitää ihmeellisempiä rajoja.* Yli puolet haastatelluista piti molempien kotien sääntöjä samanlaisina. Neljä haastateltavaa sanoi, että säännöissä oli pieniä eroja, esimerkiksi kotiintuloajoissa tai pelaamisen rajoituksissa. Toiset neljä kokivat, että kotien säännöt olivat erilaisia.

H: No tota, minkälaisii sääntöi teil on vaik tääl äitin luona? Nukkumaanmenosta tai siitä kuinka kauan saa pelata tai?

Eetu: *No, pelata mä en saa, pitää jo puol kaheksan lopettaa pelaaminen. Mut emmä muutenkaa koko ajan pelaa, ei jaksa.*

H: No mites tota, onks sul erilaisii sääntöi siel isän luona?

Eetu: *On siel, siel on sillee, et Päivi [äitipuoli] ei niiku tykkää, et mä pelaan, koska mä oon pelannu aika pienest asti. Ku isäl ei ollu muuta tekemistä ja se osti mulle pelikoneen ja mä tykkäsin siit ja sit mä oon pelannu paljon sitä. Et mä oon vähän niiku puol koukussa peleihin.*

H: Aivan. Onks jotain muita erilaisia sääntöjä, kun siihen pelaamiseen liittyen?

Eetu: *On. Esim tääl ei saa mennä tonne tietsikalle kuuntelee musaa tai käydä kattoo sähköpostia just illalla. Mut siel saa laittaa vaikka musan täysille ja kuunnella sitä siellä.*
(Eetu 11 v)

Vaikka McHalen ym. (2002) mukaan sääntöjen pitäisi olla samanlaisia molemmissa kodeissa, omassa tutkimuksessani vain harva lapsi koki, että sääntöjen erilaisuus aiheuttaisi heille hankaluuksia. Öbergin ja Öbergin (2002, 68) tutkimuksessa ei kukaan pitänyt sääntöjen erilaisuutta ongelmallisena, kun taas Taylorin ym. (2001a) mukaan lapset eivät pitäneet sääntöjen erilaisuudesta. Haastattelemani lapset saattoivat jopa perustella vanhempien laatimia sääntöjä ja niiden erilaisuutta, kuten Eetukin yllä olevassa esimerkissä teki. Nea (15 v) kuitenkin koki ongelmallisena isän suhtautumisen hänen yökyläilynsä, myöhemmin kävi ilmi, että kyse oli nimenomaan poikaystäväen luona yötä olemisesta. Hän ei kuitenkaan aikonut ottaa asiaa esille äitinsä kanssa, todennäköisesti välttääkseen vanhempien välisiä riitoja, vaikka äiti suhtautuikin asiaan suopeammin.

H: Koek sä, et on jotain semmosii asioit tai käytäntöjä, mitkä on sil taval erilaisii, et ne aiheuttas joskus jotain hämminkii?

Nea: *No, ku iskä pitää mulle nykyään hirveit rajoi. Se sanoo, että 16-vuotias lapsi ei saa olla kavereitten luon viikonloppusin yötä ja josku neljännel luokal mie sain olla ihan, koska mie halusin tai viiennel, ni yötä kavereitten kaa.*

H: Mut äiti ei rajota samal taval?

Nea: *Nii. Kyl äitilläkin on rajoi, mut ei niiku tollasii ihan turhii.*

H: Ooksä yrittäny jotenki isän kans keskustella siit asiast tai?

Nea: *No, ku ei se usko.*

H: Onks äiti keskustellu isän kans siit?

Nea: *Ei.*

H: Luulek sä, et sä et sotke äitii siihen ollenkaa?

Nea: *Joo.*

Miia (10 v) taas kertoi, että isällä ja äidillä oli erimielisyyksiä yhteisistä säännöistä, kuten *kotiinmenoajoista ja kaikest muust semmosest, mist ne on vähän niiku eri mieltä*. Asiat oli yleensä kuitenkin ratkaistu siten, että kummassakin kodissa toimittiin samalla tavalla.

Säännöt eivät juuri eronneet vanhempien sukupuolen mukaan, jonkun äiti vaati pitämään huonetta siistimpänä kuin isä, toisen isä taas asetti tiukempia rajoja. Kaisa (12 v) kuitenkin kertoi, että äiti huolestuu isää helpommin.

Kaisa: *No isän kans voi olla, tai jos on sillä, ni voi olla vähän pidempään jonku kaverin luona. Se ei hermostu niin tyhjästä, toi Liisa [äiti] hermostuu aina, jos ei niiku vaikka saa kiinni koulun jälkeen puhelimella tai jotain, ni sit on aina kauhee hepuli päällä, missä se nyt on, pitäskö löytää jostain [naurahtaa].*

Säännöistä ja velvollisuuksista olivat useimmiten päättäneet biologiset vanhemmat kumpikin tahollaan, vain yksi haastateltava kertoi vanhempien neuvotelleen niistä keskenään. Jotkut haastateltavat kertoivat, että toimintatavat olivat periytyneet ajalta ennen eroa. Muutama kertoi myös uusvanhempiansa olevan mukana vaikuttamassa.

H: Kukas niist [säännöistä ja velvollisuuksista] on päättäny?
 Siru: *Vanhemmat suurimmaks osaks [naurahtaa].*
 H: Tarkotak sä tässä paitsi isää ja äitii myös
 Siru: *Myös Lauraa [äitipuoli] ja Makee [isäpuoli].*
 (Siru 11 v)

Aikuisten koettiin yleensä olevan oikeutettuja asettamaan lapselle rajoja ja tehtäviä. Elina (9 v), joka isän luona asuessaan asui samalla isovanhempiensa kanssa, kertoi heidän osuudestaan sääntöjä ja velvollisuuksia koskevaan päätöksentekoon: *No... emmä nyt oikee tiie... kyllä ne isovanhemmat ehkä vähän enemmä [päättää kuin isä], kun se on niiku niitten talo.* Markus (13 v) sen sijaan suhtautui hyvin jyrkästi siihen ajatukseen, että isän naisystävä puuttuisi siihen, mitä hänen pitäisi tehdä.

H: Mites usein sun pitää siivota?
 Markus: *No sit ku se [oma huone] on sotkunen?*
 H: Kuka siit päättää?
 Markus: *Millon kukakin, mä ja iskä.*
 H: Nii, et sääkin joskus huomaat, et nyt on tullu tarpeeks sotkusta?
 Markus: *Nii.*
 H: Päättääks tää Maija [isän naisystävä] koskaan siitä asiasta?
 Markus: *No [englanniksi hyvin päättäväisesti ja painokkaalla äänellä].*

Perheen yhteinen vapaa-aika. Haastateltavista seitsemän oli sitä mieltä, että heidän vapaa-ajanviettonsa oli samanlaista riippumatta siitä kummassa kodissa oltiin. Ajankäyttöä hallitsivat usein televisio, tietokone ja pelikoneet, mutta myös ulkoilu, kaverit, lukeminen ja piirtäminen. Suurin osa haastateltavista katsoi, että teki pääosin samoja asioita molempien vanhempien luona. Erilaiseen toimintaan oli yleensä jokin selkeä, konkreettinen syy, kuten lemmikit tai erilainen asuinympäristö. Esimerkiksi omakotitalon pihaan voi rakentaa majan, tai kaupungin keskustassa ei ole turvallista rullaluistella tai pyöräillä. Oman huoneen tai tietokoneen olemassaolo vain toisen vanhemman luona muuttivat myös ajanviettotapoja. Nea (15 v) kertoi, ettei juurikaan vietä aikaa päivisin isänsä luona, koska *siel ei oo niin kotosaa.* Neljännes lapsista mainitsi kavereiden tai sukulaisten asumisen lähellä toista vanhempaa syyksi siihen, että teki eri asioita ollessaan isän ja äidin luona.

H: Mitäs sä sitte, kun sä oot tääl äitin luona, ni mitä sä teet sitte, kun sä tuut koulusta tai viikonloppusin?
 Nina: *Yleensä mä oon kavereitten kaa ja sitte, no jaa, yleensä mä oon noitten gerbiuleittenki kaa iha hiroeen paljon. Kun mul ei iskäl oo kavereita, ni mä oon sitte Nöpön kaa siellä.*
 H: Kukas se Nöpö on?
 Nina: *Se on mun kani.*
 --
 H: Tota, mitäs sä muuta siellä isällä teet, kun oot sen Nöpön kanssa?
 Nina: *Katon videoita, siel on ihan kauheesti videoita.*
 (Nina 10 v)

Loma-aikoina monet lapset viettivät aikaa perheen kanssa mökillä, muutama oli käynyt myös leireillä. Isovanhempien ja muiden sukulaisten luona käytiin sekä yksin että muun perheen kanssa. Kotona ja kotikaupungissa lomaa vietettiin nauttimalla yhdessäolosta kavereiden ja perheen kanssa. Minna (18 v), joka

oli jo muuttanut pois kotoa, kertoi edelleen tulevansa opiskelupaikkakunnalta kotiin aina, kun se oli mahdollista. Perheen vapaa-ajanviettoon saattoi vaikuttaa myös vanhemman harrastus, kuten purjehtiminen tai moottoripyöräily, josta tuli tavallaan koko perheen yhteinen harrastus. Paitsi kotimaassa, oli puolet haastatelluista matkustanut myös ulkomailla. Nea (15 v) kertoi matkailevansa kahden isänsä kanssa. Hän piti tilannetta toisaalta itsestään selvänä (hän oli sisaruksista ainoa, joka asui virallisesti isällä), mutta toisaalta epäreiluna siskojensa kannalta.

Nea: *Joskus myö käyää isän kans jossin matkal.*

H: Ketä siel on sitte mukana?

Nea: *Mie ja iskä.*

H: Mihinkä te yleensä meette?

Nea: *No, me oltii kaks vuotta sitte Kreetal ja me ollaan kevään taas vissii lähös uuestaa etelää, mut jonnei toisee paikkaa.*

H: Mitä sun siskot tykkäs siit, kun ne ei päässy mukaan?

Nea: *Ei tykänny.*

H: No, mitä sä ite aattelet siitä?

Nea: *No, onhan se vähän epäreiluu, mut ku ei äiskäl oo rahaa maksaa niit kaikkii, ku iskä on kuitenkin paljon paremmat palkatki ja sit sen ei ois tarvinu maksaa ku minut ja se.*

H: Luulek sä, et onks se tai jotkut muut jutut vaikuttanu tavallaan sun tai isän ja sun siskojen välisiin suhteisiin?

Nea: *Emmie usko. Tai on ne kyl ehkä vähän katkerii siit.*

Loma-aikoina noin puolet haastatelluista noudatti kotien välillä samaa vaihtoväliä kuin tavallisestikin, toinen puoli vietti samassa kodissa pidemmän aikaa kerrallaan kuin kouluaikana. Loma-aika oli usein järjestetty niin, että lapsi oli mahdollisimman paljon sen vanhemman luona, jolla oli itselläänkin lomaa: *et aina sillon, ku loma on eri aikaa, et mahollisimman paljon voitaa olla, ettei tarvis olla toisen luona ja sit se on kuitenkin töissä* (Ville 14 v). Säännöllistä rytmiä muutettiin tarpeen mukaan, esimerkiksi matkojen vuoksi. Toisaalta pyrittiin ottamaan huomioon tasapuolisuus vanhempien välillä.

H: Kun sul on koulust vapaata, ni meneeks ne [asumiset] siltiki isän työvuorojen mukaan?

Kata: [nyökkää]

H: Entäs sitte, jos isälläki on vapaata, niiku esimerkiks kesäloma, ni ooksä sillon pidemmän aikaa isän luona?

Kata: *No, sillon mie oon yleensä molemmil sillee. Sithän se ei ois reiluu, et olisin niiku koko kesän isän luona, ni molemilla sitte.*

(Kata 13 v)

6.4 Juhlat

Syntymäpäivät. Syntymäpäivän vietto oli nuorimmille haastatelluille tärkeä asia, josta he kertoivat yleensä perusteellisesti. Murrosikäiset tai sitä vanhemmat haastatellut eivät enää pitäneet syntymäpäiviä tai niiden viettämistä kovinkaan tärkeänä, esimerkiksi *kaverisynttäreitä* ei silloin enää järjestetty.

Syntymäpäiväjuhlaa vietettiin joko kerran, kahdesti tai jopa kolmesti. Yhdet juhlat tai kakkutarjoilu järjestettiin yleensä silloin, kun sekä isä että äiti osallistuivat samaan juhlaan. Jos juhlia oli vain yhdet, sukulaiset voivat osallistua tulla kumman tahansa vanhemman luokse. Toisaalta vaihtoehtona oli *kaverisynttärarit*, jotka järjestettiin toisen vanhemman toimesta ja jonne aikuiset eivät osallistuneet. Yksiä syntymäpäiväjuhlia vietti haastatelluista noin kolmasosa.

Kahdet syntymäpäiväjuhlat tarkoittivat yleensä sitä, että toisen vanhemman luokse kutsuttiin kavereita ja mahdollisesti sukulaisia samanaikaisesti ja toisen luona pidettiin juhlat myöhemmin joko perheen tai lähisukulai- sten kesken. Sukulaiset vierailivat silloin nimenomaan sen vanhemman luona, jolle he olivat sukua.

H: Sä mainitsit äsken tossa noi synttärarit. Mites ne sitte järjestettiin?

Kata: *No, nyt oli sillee, et mie olin tääl sen varsinaisen synttäripäivään, ja sitte meil ei ollu is- käl oikeestaa mitää synttäreit. Mut ku on mun mummon synttärarit, ni sit on tavallaa miunki synttärarit siellä iskän puolelta ja. Et ne on sillee vähä, et iskä ja äiskä sopii sen kahestaa.*

H: Et miten ne järjestetään, onks ne vuorotellen vai?

Kata: *Miten sattuu, ei niis oo mitään järjestystä.*

H: Miten sitte, tuleeko, jos on täällä synttärarit, ni voiko tänne tulla sitte myöski isän puolen sukulaisia tai tuleeko isä silloin tänne?

Kata: *Ei iskä tuu, että jotkuu, äiti ainaki sanoo, että ei ne yleensä tuu, mut äiti sanoo, et ter- vetuloo, jos ne haluaa, että saa tulla.*

H: Onks hän ihan kutsunu niitä?

Kata: *Ei oo, mut sillee, et mie voin sanoo, et saa tulla, jos haluaa.*

H: Entäs sitte siel isällä, onks siel sit niin, et äitinpuoleisia sukulaisia ei sit sinne yleensä kutsutakaan?

Kata: *Ei kutsuta.*

Kata (13 v)

Kahdet syntymäpäiväjuhlat oli suosituin syntymäpäivien järjestämistapa, josta myös Jaakko (11 v) piti kovasti: *kaikkein parast on se, tai no täs yhteisasumises on se hyöä puoli, et välil enne, mut ei enää, ni mie vietin kaks synttärää, äiskäl ja iskäl.*

Kolmet syntymäpäivät järjestettiin silloin, jos kavereille sekä kummassa- kin kodissa pidettiin omat juhlat. *Kaverisynttäreiden* järjestämisvastuu oli useimmiten vuorotellen isällä ja äidillä. Kolmia juhlia vietti neljännes lapsista. Nella (12 v) oli suunnitellut tarkkaan tulevan syntymäpäivänsä, jonne oli haas- tatteluhetkellä aikaa vielä kuukausia.

Nella: *No synttäreil mie yleens sillee, et synttäripäivään - - mie oon puoleen päivään täällä [äidin luona] ja lähen iskälle ja mul on myös siel olevien sukulaisten kaa juhlat ja sit mie pi- dän yleensä jotkut synttärjuhlat yleensä pari päivää, ni sit seuraavan viikonloppun, ni kave- reitten kaa. Mut sit mul on yleensä perheen kaa juhlat. Et tääl myö leivotaan kakku ja kaikkee tälläsii. Sit se Rajakylässä asuva mummo tulee ja mun siskot ja sit mie meen iskälle vähän myöhemmin. Mut nyt ku on koulupäivä, mie varmaan herään aamulla, sit varmaan puolest päivästä lähen iskälle, ku tääl on sellaset pienet juhlat ollu ja iskäl sit semmoset pienet juhlat.*

H: Sul on niiku kahet juhlat.

Nella: *Tai itse asias kolmet, ku mul on kavereitten kaa.*

Rippijuhlat. Neljä nuorta oli viettänyt rippijuhlia, kaikkien juhlat oli järjestetty isän luona. Kaksiin juhliin oli osallistunut molempien vanhempien suku, yksin äidin puolelta vain äiti itse ja yhdet juhlat oli järjestetty ilman äitiä, jolloin äidin

luona oli järjestetty omat pienimuotoiset juhlat. Nea (15 v) kertoi, miksi äiti ei tullut hänen juhliinsa isän luo.

H: Mites sun rippijuhlat järjestettiin?

Nea: *Iskäl.*

H: Käviks siellä sitte sukulaisii?

Nea: *Kävi.*

H: Äitinki puolelta?

Nea: *Ei.*

H: Käviks sun äiti siellä?

Nea: *Ei.*

H: Entäs siskot?

Nea: *Oli. Ku ei äiti ja iskä oo yhtään väleis ja iskän sukulaiset vihaa äitii.*

H: Miks?

Nea: *Koska äiti jätti iskän.*

H: Ne ei oo sit pystyny hyväksyy sitä?

Nea: *Ni.*

En kysynyt nuorimmilta haastatelluilta rippijuhlien tai vastaavien järjestämisestä, koska ne olivat vielä niin kaukana tulevaisuudessa. Suurin osa niistä, joilta asiaa tiedustelin oli epävarmoja siitä, kuinka juhlat tultaisiin järjestämään. Leenan (14 v) mielestä asiaan vaikuttaisi vanhempien senhetkinen suhde: *riippuu vähän, jos ne ois vähän paremmis väleissä tai että sit kummatki saattaa järjestää omat just sillee.* Kata (13 v) arveli vanhempiensa pystyvän juhlimaan samassa tilassa, kunhan paikka olisi oikea eikä heidän tarvitsisi olla tekemisissä toistensa kanssa.

H: Mites sitte, ooksä ajatellu semmosta, et jos sä meet rippikouluun tai ylioppilasjuhlii tai tämmösii, ni miten sä luulet et semmoset ikäänku ainutlaatuset juhlat sitte järjestettäs?

Kata: *Emmie oo oikeen ajatellu, mut sitte ois varmaa sillee, että... sinne tulee sit molemmat, mut ne ei sillee oo hirveest missää tekemisis toistensa kanssa.*

H: Luuleksä, et ne voitais pitää vaikka täällä [äidin luona] vai pitäskö ne pitää jossain puolueettomalla maaperällä?

Kata: *Jossain muualla, ei kukaa, ainakaan iskä ei haluis tulla tänne.*

Joulu ja muut kalenterijuhlat. Joulu oli haastateltavien mielestä ehdottomasti vuoden tärkein juhla, jonka viettäminen oli yleensä määritelty perheissä tarkoin. Muita vastaavasti järjestettyjä olivat uusi vuosi, pääsiäinen, vappu ja juhannus. Uudenvuoden vieton mainitsi lähes puolet lapsista, muiden juhlien kohdalla järjestelyt olivat harvinaisempia, niitä vietettiin siinä perheessä, jossa satuttiin sillä hetkellä olemaan. Iidalla (16 v) oli eri näkemys isänsä kanssa siitä, mitkä juhlat kuuluu viettää perheen kanssa.

Uusvuos ei oo ees perhejuhla tai mikään ni. Mun mielest mikään muu ei oo perhejuhla kun joulu, että joku pääsiäinen, meillä on vissiin isän kaa vähän eri käsitys, ku sen mielest se on just sillee perhejuhla kans. Ja pääsiäinen on mulle ihan sama, et tai joku, mistä se pääsiäinen on tullu, mut sit isälle se on kuitenkin, että pääsiäisenä kuuluu viettää aikaa perheen kans, mut...

Nellalle (12 v) uusivuosi taas oli erittäin tärkeä juhla, johon liittyi perinteitä.

Uusvuoten mie oon aina iskällä, et se on niiku sellanen saletti juttu. Ku myö ollaa ain meien taitin sellases, ku siin on sellanen hiekkajuttu, et siin ei oo taloi, ni meil on ollu sillee joka vuosi, et myö mennää sen suvun kaa, mikä tuol on, ni siihen talon eteen kahelttoista ampuu rakettei ja sit myö syyää siel kaikkee uusvuosuokaa ja sit pelataa kaikkii lautapelei ja saadaa valvoo niin myöhää, kun myö halutaa. Ja sit mie yleensä sen mun - - serkun kaa, ni se tulee meille yöks tai sit mie meen niille. (Nella 12 v)

Kolmannes lapsista vietti joulun vuorovuosin vanhempien luona. Tämä tarkoitti useimmiten sitä, että lapsi sai lahjoja molemmissa kodeissa, eli hänellä oli *kaksi joulua*, toinen jouluaattona ja toinen myöhemmin. Minna (18 v) oli viettänyt joulut vanhempien eron jälkeen vuorotellen molempien luona ja suunnitelli jatkavansa käytäntöä edelleen, vaikka oli jo muuttanut pois kotoa opiskelupaikkakunnalle: *kyl mie oon ajatellu, et se on vieläki vuorotellen*. Myös Öbergin ja Öbergin (2002, 71) tutkimuksessa kotoa poismuuttaneet lapset pyrkivät käymään jouluna tasapuolisesti kummankin vanhemman luona.

Neljässä perheessä (yhteensä kuusi lasta) joulunvietto oli sovittu niin, että lapsi/lapset vaihtoivat kotia joulunpyhinä tai sovittuun aikaan jouluaattona.

H: No tota, mites te vietätte sitte vaikka jouluu tai muita tämmösiä?

Aapo: *Joulut järjestetään sil tapaa, et se joka vuosi se menee nii, et tänä vuonna mä on niiku sen aamuillan mä oon niiku äidilläni ja sit illaks seittemän jälkeen mä tuun isälle, sen illan.*

H: Meneeks se sit seuraavan jouluna toisin päin?

Aapo: *Joo, käänteisenä. Uusvuosi menee niiku, et mä oon niiku sen aamuosion ja sit illalla seittemältä mä meen äidille.*

H: Onks muita vielä kun jouluu ja uusvuosi sillee puolitettu vai meneeks ne muut sit sen mukaan, et kummal sä satut olemaan sillä viikolla?

Aapo: *No joo, aika lailla. Siis jouluhan, et joulua ennen pompitaan päivä ja päivä, et se tasotuu, et se menee aina oikein.*

H: Eli ne on sovittu siel perheneuvolassa kanssa?

Aapo: *Joo.*

H: Mitä sä luulet siitä, että onko jossain vaiheessa **sun** mielestä mahdollista se, et te voisitte sopia ihan keskenää, ettei tarvis enää sitä perheneuvola?

Aapo: *Oishan sekin ihan kivaa, jos voitais kaksistaan sopii.*

(Aapo 12 v)

Aapon kohdalla asiasta oli sovittu perheneuvolassa hyvin tarkasti, mutta sopimukset olivat tarkkoja muidenkin kohdalla. Esimerkiksi Leenan (14 v) kohdalla oli sovittu siitä, että toisen luona ollaan jouluaatto ja toisen luona joulupyhä. Aatto siis vastasi painoarvoltaan kahta muuta päivää. Vain Nea (15 v) vaihtoi jouluna taloa silloin, kun itse halusi ja isä toimi kuljettajana. Nina (10 v) vietti jouluaaton aamun isällä ja illan äidin luona. Hänestä olisi ollut mukavaa, jos vanhemmat olisivat voineet viettää aikaa myös yhdessä, mutta hän tiesi sen mahdottomaksi.

H: Sä sanoitki äsken, et joulut oli puolitettu ja uudet vuodet ja muut. Tapaako sun vanhemmat, tai vietätteks te yhtään yhdessä niitä mitenkää vai onks se vaa, et sä siirryt toisen luota toisen luo?

Nina: *Joo, on se vaa sillee.*

H: Haluaisik sä, et te olisitte joskus yhdessä?

Nina: *Yy-y [myönteinen].*

H: Ooksä ehdottanu sitä koskaa?

Nina: *Ei mun kannata, koska isä kuitenkin sanois ei missään tapauksessa* [hyvin dra-
maattisella äänellä].

H: Luulek sä, et äiti suostuis?

Nina: *No, kyl se vois suostuaki.*

Neljässä perheessä (yhteensä seitsemän lasta) joulua vietti koko alkuperäinen perhe yhdessä. Näistä kahdessa perheessä ei vanhemmilla ollut uusia puolisoja. Yhdessä perheessä isän uusi naisystävä ei ollut paikalla, kun äiti tuli viettämään joulua perheen entiseen yhteiseen kotiin, toisessa taas mukana joulun vietossa oli myös isäpuoli. Viime mainitussa perheessä sekä isäpuolella että äidillä oli hyvä suhde isään, he tekivät yhteistyötä myös muissa asioissa ja viettivät muitakin juhlia yhdessä. Joulunvietto on intiimi tilaisuus, jonka viettämiseen kulminoituu mielestäni käsitys perheestä ja läheisimmistä ihmisistä. Öberg ja Öberg (2002, 70) totesivatkin juuri joulunvieton kertovan paljon vuoroasuvien lasten vanhempien yhteistyöstä.

6.5 Kodin ulkopuolella

Koulu. Vuoroasuminen ei ollut haastattelemieni lasten mielestä juuri vaikuttanut koulunkäyntiin. Yli puolet oli sitä mieltä, ettei asumismuoto vaikuttanut koulunkäyntiin lainkaan. Neljäsosa mainitsi joskus unohtaneensa väärään kotiin koulukirjan tai jonkin koulusta saadun paperin, mutta toisaalta Kaisa (12 v) kertoi, että *opettajat on yleensä sit ymmärtäväisempiä, kun on sanonu, et se on hukku-
nu toisen luokse.* Jos koulumatka toisen vanhemman luota oli huomattavasti pidempi, se edellytti bussin käyttöä tai nuorimpien kuljettamista kouluun omalla autolla. Lapset eivät kuitenkaan pitäneet erilaista matkantekoa ongelmallisena, mutta mainitsivat sen koulunkäyntiin vaikuttavana asiana.

Suurimmalla osalla lapsista molemmat vanhemmat osallistuivat koulun tilaisuuksiin ja olivat yhteydessä kouluun, kahdessa perheessä myös uusvanhemmat osallistuivat vanhempaintapaamisiin. Lapset olivatkin sitä mieltä, että kumpikin vanhempi oli hyvin perillä kouluasioista. Jotkut vanhemmat osallistuivat koulun tilaisuuksiin vuorotellen sen perusteella, kummalla lapsi sillä hetkellä oli tai kumman työvuoroihin tapaaminen oli paremmin sovitettavissa. Pääasiassa osallistumisesta sopivat vanhemmat, mutta Nella (12 v) huolehti asiasta itse: *Mie kysyn ensin äiskältä, et onks se tulos ja sit jos äiskä ei kerkee, mie kysyn iskältä, et haluuks se tulla. - - Et kyl ain jompikumpi vanhempi on.* Nina halusi antaa ensin äidilleen osallistumismahdollisuuden, koska asui enemmän hänen luonaan. Usein oli kuitenkin käynyt niin, että isä oli osallistunut, koska äidillä oli töitä.

Vain harvojen haastateltavien mielestä koulussa otettiin huomioon sitä, että lapsi asui kahdessa kodissa. Itse asiassa Markus (13 v) epäili, ettei koulussa välttämättä edes tiedetty, että hänellä oli kaksi kotia. Toisaalta asiaa voi katsoa myös siltä kannalta, että on parempikin, kun asiasta ei tehdä numeroa: *ei siit kauheesti mitään showta oteta* (Aapo 12 v). Neljännes lapsista sai tai oli aiemmin

saanut kaksi kopiota vanhemmille menevästä tiedotteesta; lisäksi kaksi kertoi, että saisi toisen kopion, jos tarvitsisi sellaista. Kuten aiemmin jo tuli ilmi, opettajat saattoivat myös suhtautua ymmärtäväisemmin unohduksiin, jos oppilas kertoi, että tavara oli toisessa kodissa. Jaakon (11 v) koulussa otettiin huomioon se, että hän käytti koulukuljetusta mennessään toiseen kotiin, eikä silloin edellytetty koululle jäämistä varsinaisen koulupäivän jälkeen.

H: Pitäskö sun mielestä koulussa jotenki ottaa huomioon se, et sä asut kahdes paikas?

Jaakko: *Ei, ku ne tietää, että ja ne voi kysyy, jos ne unohtaa, että millon, et ooks sie nyt iskäl vai äiskäl, et voiks sie olla.*

Vain kolme lasta oli sitä mieltä, että vuoroasuminen pitäisi ottaa paremmin huomioon koulussa. Lähinnä ehdotukset liittyivät siihen, että vanhemmille meneviä tiedotteita saisi kaksi kappaletta, yhden kumpaankin kotiin. Silloin lapsen ei tarvitsisi muistaa kertoa asiasta erikseen, ilman tiedotetta, toiselle vanhemmalle eikä vanhempien tarvitsisi soitella toisilleen asiasta tai ottaa tiedotteesta kopiota. Toisaalta suurin osa lapsista oli kuitenkin sitä mieltä, etteivät edellä mainitut seikat aiheuttaneet mitään ongelmaa.

Kaverit. Suurin osa haastatelluista oli tekemisissä samojen kavereiden kanssa riippumatta siitä, kumman vanhemman luona kulloinkin asui. Vain kolme poikaa kertoi, että heillä oli eri kaverit isän ja äidin luona. Siihen, että kaverit vaihtuivat kodin mukana, vaikutti osaltaan kotien pitkä välimatka, samojen kavereiden kanssa ei yksinkertaisesti ollut mahdollista leikkiä. Toisaalta ratkaisevaa oli ikä, noin kymmenvuotiaana ei vielä voi omatoimisesti liikkua sellaisia matkoja, joista ei selviä polkupyörällä. Osaltaan asiaan vaikutti kenties sukupuolikin: poikien yhdessäolo vaati fyysistä läsnäoloa, tytöt saattoivat pitää yhteyttä kauempana asuvaan kaveriin puhelimitse tai internetin välityksellä.

H: Mitä kaverit on ajateltu tästä [asumisjärjestelystä], onks ne kommentoinu jotain tai ihmetelly?

Nella: *No, ei ne sillee, mut kyl ne sillon joskus ekoin kuukausin, ku mie aloin kaveerata niitten kaa, ni kyl se oli vähän vaikeeta niille, et oot sie äiskäl vai iskäl. Sitte tää mun kaveri vit-saili tänää koulus, ku mie sanoin, et meille tulee tänää se haastattelu tai se, ni se vaa tällee: mie meenki sellasee, et mun kaverini asuu puoliks siellä ja puoliks täällä, että kerron kuinka dramaattista on, kun en tiedä kummalla hän on [nauraa].*

H: [nauraa] Käyks sit usein, et he yrittää hakee sua vääräst paikast?

Nella: *Ei, ne soittaa yleensä puhelimen kaa ekan, et mie oon sit siellä.*

(Nella 12 v)

Kuten Nellan, monen muunkin kaverit olivat aluksi ihmetelleet asumistapaa, jossa koti vaihtuu, mutta tottuneet siihen nopeasti. Jotkut kaverit olivat harmissaan siitä, että välillä kaverin luo oli pidempi matka tai että leikit jäivät kesken, kun kaverin piti muuttaa toiseen kotiin. Koulussa tai kännykällä oli kuitenkin helppo selvittää, missä kulloinkin tavattiin. Minna (18 v) kertoi hymyssä suin kavereiden kanssa käydyistä keskusteluista: *Jos joku kaveri soitti: Missä sä oot? Kotona. Kummas? No iskällä.*

Kata (13 v) kertoi, että kavereiden oli vielä selittämisen jälkeenkin vaikea ymmärtää, kuinka joku voi asua kahdessa paikassa: *No, niitten mielestä se on vä-*

hän hankalaa, että ku niistä ei oo kukaan sillee, että ne ei asu kahes kodis, et ne ei ymmärrä, et miten mie pystyn olla sillee että. - - Ei ne oo kyl ymmärtäny [nauraa], et ei ne pysty ymmärtää, ja sit on vaikee selittää tällee näi. Reetalla (14 v) taas oli kokemusta toisenlaisesta suhtautumistavasta: Ne [kaverit] tykkää, et se on vähän siistii, et niinku noin lähellä. Aika monel mun kaverilla, tai joillain mun kavereilla, on vanhemmat eronnu, ni sit ku ne asuu eri paikkakunnalla, ni sitte ne kattoo, et tää on niiku tällee parempi juttu. Kokemus vanhempien erosta ja elämästä sen jälkeen auttoi Reetan kavereita katsomaan asiaa toisesta näkökulmasta ja sitä kautta ymmärtämään lähekkäin asumisen etuja. Öbergin ja Öbergin (2004, 89) mukaan erityisesti teini-ikäiset pitivät vuoroasumisesta siksi, ettei heidän tarvinnut tehdä valintaa vanhemman ja kavereiden tapaamisen välillä. Butlerin ym. (2002) mukaan kaverit ovat vanhempien erotessa lapselle tärkeä voimavara, jonka avulla hän pyrkii pitämään yllä pysyvyyttä ja normaaliutta. Toisaalta lapset pelkäsivät eron yhteydessä muuttoa, joka tarkoittaisi kavereiden menetystä. (Butler ym. 2002.)

Kotiasioista ei juuri juteltu kavereiden kanssa. Vain kuusi tyttöä kahdestakymmenestä haastatellusta kertoi joskus juttelevansa kotiasioista parhaiden kavereiden kanssa. Kolme neljästä haastatellusta tunsu muita lapsia, joiden vanhemmat olivat eronneet. Esimerkiksi Leena (14 v) kertoi, että hänen luokallaan *suurin piirtein kaikkien tyttöjen vanhemmat on kyl kai eronnu*. Kun omia sisaruksia ei laskettu, muita vuoroasuvia lapsia tiesi kuitenkin vain kahdeksan lasta kahdestakymmenestä. Kolme lapsista oli vaihtanut kokemuksia samalla tavalla asuvan kaverin kanssa, esiin tulleet asiat olivat usein varsin käytännönläheisiä.

H: Tunnek sä ketään toista lasta, joka asuu samalla tavalla, kun te asutte?

Toni: *No tota, yks mun aika hyväki kaveri asuu samalla tavalla juuri, että asuu isällä ja äidillä, molemmat asuu silti kaupungissa mutta.*

H: Ooksä hänen kanssaan jutellu sitte tästä systeemistä?

Toni: *Hänen kanssa kyllä useemmiten vaan puhutaan, koska ...molemmat ollaan vaan, vaan me tietään, miltä se tuntuu niiku.*

H: Sitä mä just ajattelin.

Toni: *Mä puhun vaan niitten kavereiden kans, jotka niiku on samassa hommassa.*

H: Mitä te ootte jutellu? Minkälaisii asioita siin on tullu esille?

Toni: *Niin kun vaikka että... että vaikka mun toisella kaverilla, tai sen isällä, se on kauemmin aikaa yksin kotona, taas kun äidillä se on sillee kolme neljä tuntii vaan yksin kotona. Sit se sanoo, et isällä on vähän vaikeempi olla, kun niillä ei oo mikroo, mitä se vaan osaa käyttää, sillee, et uuni niil on vaa.*

(Toni 9 v)

Myös Robinson ym. (2003) totesivat, että samoja kokemuksia omaavat kaverit ovat tärkeitä ymmärtäjiä ja tiedonlähteitä.

Harrastukset. Kaikki lapset osallistuivat samoihin harrastuksiin kummas-takin kodista. Näitä olivat muun muassa jalkapallo, amerikkalainen jalkapallo, ratsastus, erilaiset tanssit, sähly, uinti, jääkiekko, yleisurheilu, voimistelu, koripallo, luistelu ja partio. Lähes kaikki lasten mainitsemat harrastukset olivat liikunnallisia. Vilhokin (8 v) oli kokeillut sählyn peluuta, mutta laji ei vaikuttanut omalta: *mie oon kerran käynny [pelaamassa sählyä], mut ei siel paljon muuta tehty, ku painittii*. Neljä lasta sanoi, ettei heillä ollut harrastuksia. Yksi näistä lapsista, Aapo (12 v), tiivistä minulle, mitä harrastus tarkoittaa: *harrastukset on semmosii,*

et siellä käydään joka viikko muutama kerta säännöllisesti. Eli kotona satunnaisesti tapahtuvaa piirtämistä, musiikin kuuntelua tai tietokoneella pelaamista ei haastatteleminen lasten mielestä laskettu harrastuksiksi.

Harrastuksiin mentiin itse, jos mahdollista, muussa tapauksessa vanhemmat kuljettivat vuorollaan. Uusvanhemmat tai isovanhemmat toimivat kuljettajina silloin, jos kumpikaan vanhemmista ei päässyt. Pelejä ja esityksiä tulivat katsomaan yleensä molemmat vanhemmat. Harrastuskustannukset jaettiin, kuten muutkin kustannukset, yleensä puoliksi. Muutama lapsi kertoi isän pääasiassa vastaavan harrastuskustannuksista, jollakin isovanhemmat *sponsoroivat* hyvänä pitämäänsä harrastusta.

Vuoroasuminen ei juuri vaikuttanut harrastukseen millään tapaa, harrastus oli sen kaltainen tai lapsi niin vanha, ettei harrastuksen tiimoilta tarvinnut olla yhteydessä kotiin. Kolmen lapsen kohdalla harrastuksesta tiedotettiin kumpaankin kotiin, vain yksi lapsi kertoi harrastuksesta tiedotettavan vain äidille. Vuoroasuminen ei näkynyt harrastuksissa, sen sijaan lidalla (16 v) oli ongelmia saada sekä harrastuksia että perhe-elämää mahtumaan aikatauluunsa: *No, siin on vaan se, et ehtiiks käydä molemmissa, nähä molemmat vanhemmat, mut ei siin missä siin harrastustilanteessa tai siin valmistautumisessa, ei siin oo mitää, mut siin on vaa kiire, et ehtiiks nähä molempii.* Eroperheiden lapset kärsivät ajanpuutteesta (Smart ym. 2001, 136) ja joutuvat tekemään valintoja oman sosiaalisen elämän ja vanhemman tapaamisen välillä (Smart 2000).

6.6 Myönteisiä ja kielteisiä kokemuksia vuoroasumisesta

Omalta kannalta. Vuoroasumisen eduista ja haitoista puhuttaessa muutama lapsista otti esille sen, että paras vaihtoehto olisi kuitenkin se, että vanhemmat asuisivat vielä yhdessä. Jotkut vertasivatkin vuoroasumista aikaan, jolloin perhe asui vielä yhdessä. Vuoroasuminen oli monille kuitenkin itsestään selvä vaihtoehto eron jälkeen, heillä ei juuri ollut kokemusta muusta eikä muita vaihtoehtoja oikeastaan ollut olemassakaan. Hyvin tyypillinen keskustelunkulku vuoroasumisen eduista ja haitoista käytiin Aapon (12 v) kanssa.

H: Onks sun kannalta tässä, et sä asut kahdessa kodissa jotain hyvii puolii?

Aapo: *Ei kauheesti, et olishan se kiva jos ne kaksisteen asuis, sehän olis paras, että se ois kyl paras.*

H: Mut jos sä vertaisit tätä vaikka semmoseen, et sä asuit vaikka, niiku nyt ehkä useimmiten on, et asutaan äidillä ja käydään joka toinen viikonloppu isällä. Osaisik sä miettiä sitä, et miten sun systeemi eroaa siitä, oisko tässä jotain etuja siihen nähden?

Aapo: *Saa niiku tavata kumpaaki yhtä paljon, ettei toisel vaa käydä joskus, joskus vaan, sinänsä.*

H: Onks sun mielest täs jotain huonoii puolii sun kannalta?

Aapo: *Mmm, no jaa. Onhan se sinänsä et mä joudun jatkuvasti ramppaamaan edestakasin, joka viikko.*

H: Onks se sust rankkaa?

Aapo: *On se vähä. Kyl siihen tottuu.*

Vuoroasumisen ylivoimaisesti paras puoli oli Öbergin ja Öbergin (1985, 142) haastattelemien lasten mukaan sama kuin Aapollakin eli se, että saa tavata molempia vanhempia yhtä paljon. Yhtä lukuun ottamatta kaikki haastattelemani lapset löysivät vuoroasumisesta omalta kannaltaan jonkun myönteisen puolen, kuusi ei keksinyt mitään kielteistä. Öbergin ja Öbergin (1985, 144) tutkimuksessa noin kymmenen prosenttia vastaajista (N=30) ei löytänyt vuoroasumisesta mitään kielteistä. Lasten useimmiten mainitsemia vuoroasumisen hyviä puolia oli vaihtelu, jota kahdessa kodissa asuminen toi elämään ja se, että voi mennä toiseen kotiin aina niin halutessaan. Esimerkiksi Reetta (14 v) kuvaa asiaa seuraavasti: *No jos ottaa päähän ihan sikanaan, ni voi lähtä toiseen paikkaan rauhottumaan, tai sitten, jos toisest loppuu tekeminen, voi mennä toiseen paikkaan. Tai toisessa on eläimiä ja toisessa ei oo. Sillee niiku, et jos kyllästyy tai kaipaa just.* Myös Taylor ym. (2001a) totesivat, että vuoroasuvat lapset pitivät vaihtelua myönteisenä asiana. Ruotsalaistutkimuksissakin haastatellut pitivät myönteisenä kokemusta kahdesta erilaisesta elämäntavasta ja kodista (Socialstyrelsen 2004, 28; Öberg & Öberg 2002). Vanhimmat vastaajat pitivät tärkeänä suhteen säilymistä kumpaankin vanhempaan (myös Socialstyrelsen 2004, 28; Taylor ym. 2001a). Nuorimpien vastaajien mielestä myönteistä oli se, että sai enemmän tavaroita ja leluja (myös Taylor ym. 2001a). Neljä haastateltavaa puolestaan mainitsi saaneensa enemmän kavereita (myös Öberg & Öberg 1985, 142) tai uuden lemmikkieläimen. Vuoroasuminen helpotti myös kavereiden kanssa seurustelua ilman vanhemman valvontaa tai sisarusten häirintää, kuten Kaisa (12 v) kertoi: *on se sillai ihan kätevää, et jos on vaikka, et haluis olla, et jos joku kaveri tulee vaikka yökyllään, ni sit voi mennä vaikka toisen luo, ni sit ei oo Ville [veli] häiritsemässä [naurahdus] tai jotain.*

Yksittäisinä myönteisinä asioina mainittiin lisäksi se, että vuoroasuessa tapasi useammin isovanhempia, oli enemmän tilaa eikä tarvinnut kuunnella vanhempien riitelyä. Iida (16 v) vertasi vuoroasumista muihin eron jälkeisiin asumismuotoihin: *Täs ei tarvi varmaan pakata niin paljon. Täs on se elämä kuitenkin, et molemmis paikois pystyy elään, ni ei tarvi pakata niin paljon ainakaan. Ja jos ois aina sillee joku viikonoppu aina jossain, ni sit, jos sinä viikonloppuna ois joku tapahtuma, minne haluis mennä, ni sitte siit tulee niin pitkä tauko, ettei niiku nää sitä vanhempaa.* Vaikka monet pitivät pakkaamisesta vuoroasumisen rasittavana puolena, Iida päätteli, että vuoroasuessa joutuu vaatteita ja tavaroita siirtämään vähemmän, kuin jos vain vierailisi toisen vanhemman luona.

Kuten aiemmissa tutkimuksissakin (Smart ym. 2001, 128; Socialstyrelsen 2004, 28; Taylor ym. 2001a; Öberg & Öberg 1985, 137; 2002, 69, 84; 2004, 119) vuoroasumisen kielteiset puolet liittyivät useimmiten tavaroihin, vaikka niitä usein olikin enemmän kuin ennen eroa. Tavaroiden pakkaamisen, kuljettamisen, hakemisen tai häviämisen mainitsi seitsemän haastateltavaa. Tavaroiden unohtuminen toiseen kotiin vaivasi erityisesti tyttöjä: *Mut se on vaa ärsyttävää, jos unohtaa, ja sit pitää, ai niin, nyt unohtu, ni sit pitää käyä uudestaan, heti lähtä* (Iida 16 v). Kaisan (12 v) tavarat olivat välillä myös hävinneet, eikä hän tiennyt, mistä niitä olisi pitänyt etsiä.

Just se, et tavarat saattaa hukkaa, eikä tiedä, et onks ne kummas asunnos vai missä ne on, vai onks ne oikeesti jonnekki kadonnuki vai onks ne vaa sillai. - - Tai kerran mul hävois avaimet sellai, et mä, tai ne on vielä hukas, et mä en edelleenkää on varma, et onks ne täällä vai tuol isän luona. Ne on vielä jossain kadoksissa.

Tavaroihin liittyi myös ennakkoinnin tarve: *tää nyt on aika pieni, mut se on ärsyttävää, jos on vaik joku, no vaik joulujuhla tai kevätjuhla koulus tulossa, ni sit täytyy sillee, jos vaik aattelee, et okei, se on ens viikol, mun täytyy nyt kattoo, et mitä mä laitan päälle, koska ne täytyy ottaa isälle mukaan tai sillee* (Leena 14 v). Myös Öbergin ja Öbergin (2002) tutkimuksessa nuoret sanoivat, että vuoroasuminen vaati heiltä muita asumismuotoja enemmän suunnitelmallisuutta (mts. 84–85). Tavaroiden pakkaamiseen ja kuljettamiseen liittyvät ongelmat oli kuitenkin tiedostettu monissa perheissä ja niihin oli yritetty löytää ratkaisua välttämällä tavaroiden siirtotarvetta hankkimalla tarvittavat varusteet kumpaankin kotiin. Ainakin koulukirjat ja harrastusvälineet jäivät kuitenkin aina kuljetettaviksi. Tosin muutama lapsi mainitsi säilyttävänsä harrastusvälineitään vain toisessa kodissa ja hakevansa ne matkalla harrastukseen. Tämä on tietenkin mahdollista vain, jos kodit ovat lähellä toisiaan.

Kolme lasta mainitsi vuoroasumisen huonoksi puoleksi kotien pitkän välimatkan; näillä lapsilla kotien etäisyys oli yhdestä kolmeen kilometriä. Myös ruotsalaistutkimuksessa lasten tyytyväisyys kasvoi, mikäli vanhemmat asuivat niin lähellä toisiaan, ettei lasten sosiaalinen ympäristö muuttunut asuinpaikan vaihtuessa (Socialstyrelsen 2004, 29, 36). Mikon äidin luota oli kilometri isän luo, koulusta isälle kertyi matkaa puolitoista kilometriä: *No se on vähän tylsää... ain välillä että... täytyy kävellä niiku esimerkiks koulun jälkeen, jos on vaikka kuuma päivä tai sateinen, ni täytyy kävellä vaik iskälle, ni se matka ei oo kovin kivää.* (Mikko 10 v). Ne lapset, joiden vanhemmat asuivat kaukana toisistaan (enimmillään etäisyys oli kymmenen kilometriä), eivät maininneet välimatkaa ongelmana. Toisen vanhemman luona vieraileminen ei ollut näille lapsille itsenäisesti mahdollista, joten sellaista mahdollisuutta ei edes ajateltu. Ville (14), jonka kodit olivat sadan metrin päässä toisistaan, kertoi, että *tää on viel tosi kätevä, kun sattu löytyy täst vierest tää asunto, ni se ei oo niin suuri se kynnys siin paikanvaihtamises, et se on tosi helppoa.* Ruotsin sosiaalihuollituksen teettämän tutkimuksen mukaan yksi vuoroasumisen tyytyväisyyteen vaikuttavista tekijöistä oli nimenomaan vanhempien asuminen lähekkäin (Socialstyrelsen 2004, 29).

Hankalaa oli kahden haastateltavan mielestä se, ettei kavereita voinut tavata silloin, kun asui heistä kaukana tai tapaamista oli vaikea järjestää. Kaverit saattoivat myös etsiä seuraa väärästä kodista, kuten Öbergin ja Öbergin (1985, 144; 2002, 84–85) tutkimuksessakin kävi ilmi. Vuoroasuminen vaikutti kaverisuhteisiin siis sekä myönteisesti (lisää kavereita ja parempi mahdollisuus olla rauhassa kavereiden kanssa) että kielteisesti. Yleensä kavereiden kanssa sattuneisiin väärinkäsityksiin suhtauduttiin kuitenkin huvittuneesti.

H: Koeksä, et se, et sul on kaks kotii, on aiheuttanu kavereitten kans joskus jotain hämminkii? Onks ne menny välil väärää paikkaa?

Kaisa: Joo, sitä on aina [naurahtaa]. Meil oli just ehkä kuukaus sitte oli kaks mun kaverii, niiten piti tulla tänne Liisan luokse. Mä sanoin, et mä oon mun äidin luona, et tulkaa sit tän-

ne, mut ne meni silti tonne isän luokse. Et eiks Kaisa ookkaan täällä, meiet kutsuttii tänne [naurahdus].

(Kaisa 12 v)

Vaikka moni lapsista mainitsi vuoroasumisen eduksi vaihtelun, jotkut, kuten Mikko (10 v), kokivat menevänsä *koko ajan edes takas*. Myös Öbergin ja Öbergin (2002, 85) tutkimuksessa jotkut haastateltavat kaipasivat pysyvyyttä. Aiemmissä tutkimuksissa onkin havaittu, että se, mikä oli toisten lasten mielestä positiivista, oli toisten mielestä negatiivista (Smart ym. 2004) ja se, minkä toinen lapsi saattaa kokea stressitekijänä, voi olla toiselle voimavara (Flowerdew ja Neale 2003).

Elina (9 v) vertasi vuoroasumista aikaan ennen eroa ja mainitsi kielteisenä puolena sen, *ettei saa nähdä koko ajan isää ja äitiä, vaan näkee aina vuorotellen*. Tämä siitähän huolimatta tai juuri siksi, että Elina ja hänen molemmat vanhempansa tapasivat toisinaan esimerkiksi kahvilassa. Eetua (11 v) puolestaan harmitti se, ettei hän aina päässyt mukaan silloin, kun äidin kodista tehtiin lomamatkoja. Tosin Eetu oli päässyt matkailemaan runsaasti isänsä kanssa.

Kuten päätöksentekoa käsittelevässä luvussa 7 tulee esille, vuoroasumiseen oli osaltaan päädytty lasten mielestä siksi, ettei vanhemmille ja lapsille tulisi ikävä toisiaan. Noin puolet lapsista sanoikin, ettei heillä ole ikävä toista vanhempaansa asuessaan toisen luona. Ikävän tulo ikään kuin ehkäistiin käymällä toisen luona tai vaihtamalla kotia riittävän usein. Haastatelluista neljä sai asua mielensä mukaan kumman vanhemman luona tahansa.

Toinen puoli haastatelluista sanoi, että heillä oli joskus ikävä toista vanhempaa. Näistä lapsista monet kertoivat soittavansa toiselle vanhemmalle silloin, kun ikävä yllätti. Jaakko (11 v) soitti toiselle vanhemmalleen joka päivä, Vilho (8 v) taas kertoi soittavansa *sillon ku äiti sanoo, et soita, ni sit mie aina*. Vilhon äiti siis piti huolta siitä, että Vilholla säilyi kontakti isään myös silloin, kun hän asui äidin luona. Vilhon vanhempien yhteistyö oli muutenkin poikkeuksellisen tiivistä ja monipuolista. Leenalla (14 v) oli ikävä isäänsä silloin, kun tämä oli pitkään, jopa kuukauden, työmatkoilla. Leena kertoi myös isän ikävöivän häntä. Isä ja tytär olivat yhteydessä toisiinsa sähköpostitse ja tekstiviestein. Nella (12 v) taas kertoi ikävöivänsä äitiään jouluna, mutta tavallaan vapaaehtoisesti, koska asetti etusijalle isänsä tunteet.

H: Mites sitte, kun sä oot äitin luona tai isän luona, ni tuleeks sul ikävä toista vanhempaa tai siskoja?

Nella: *No ei mul sillee yleensä. Esim joulun tai uuten vuoten, ku jos vaikka siskot tulee äiskälle ja iskä jäis yksin, ni sit mie niiku jään iskälle, ettei sekää jou'u olee yksin sellasen päivän kumminkaa. Esim joulun ei mun mielest kenenkää pitäs olla joulun yksin, ni sit mie jäin tänä joulun iskäl yöks, ni mul tuli vähä sillee ikävöä äiskää, ku oon joulun ain iskäl, mut sit mie yleensä soitan äiskäl ja äiskä sanoo et, sanoo yleensä, ettei mun tarvi olla ikävöä, et myö nähää ihan kohta, tälle.*

Suurin osa lapsista oli sitä mieltä, ettei vuoroasuminen ollut muuttanut heitä oikeastaan mitenkään. Minna (18 v) arveli sen kasvattaneen hänestä itsenäisemmän. Iida (16 v) oli ainoa, joka arveli, että *kylhän tää sillee iso ero on siihen*

tavalliseen, et ei tää varmaan voi olla muuttamatta. Ville (14 v) taas kertoi, että muutos on sisäistä eikä näy päällepäin.

H: Mitä sä luulet, et onks se muuttanu sua, et sä asut täällä tavalla?

Ville: *No, eipä oikeestaan. No, ehkä johonki asioihin on alkanu niiku itse suhtautuu, mut ei oo niiku mitenkää ulospäin näkyyny, et ois muuttunu tai sillee niiku esimerkiks kavereitten kans mikää.*

H: Mitä, kun sä sanoit, et itse suhtautuu, ni mitä sä tarkoitat sillä?

Ville: *Jos jollain on jotain jossain lähipiiris jonkulaisii tai niiku, et näkee, et jollain on joku ongelma, ni sit alkaa miettii tai emmä tiä, sillee kuitenkin, että jollain tavol näkee paremmin jostain ihmisist jotain, jos niil on ollu samanlaista tai samanlainen kohtalo.*

Muiden kannalta. Yli puolet haastatelluista ei osannut sanoa vuoroasumisen myönteisistä tai kielteisistä puolista vanhempien tai uusvanhempien kannalta mitään. Asiasta ei ollut keskusteltu ja asiaa oli vaikea ajatella toisten näkökulmasta: *No emmä tiedä. Emmä sinne päähän pysty porautumaan.* (Aapo 12 v). Bran-
nen ja Heptinstall (2003) kuitenkin toteavat, että lapset pystyvät katsomaan asi-
oista vanhempiensa kannalta kuvittelemalla itsensä heidän asemaansa.

Kaksi haastateltavaa oli sitä mieltä, että vuoroasumisessa kaikki oli van-
hempien kannalta myönteistä. Neljä lapsista mainitsi vanhempien kannalta hy-
väksi puoleksi sen, että kumpikin vanhempi näkee paljon lastaan. Iida (16 v)
arvioi sisarusten vapaavalintaisella asumistavalla olevan vanhemmille sekä etu-
ja että haittoja. Hän pohtii niitä myös suhteessa ennalta sovittuihin tapaa-
misaikoihin.

H: Mitä sä luulet sun vanhempien kannalta, että mitä hyötyä tai haittoja tämmösestä
systeemistä heien kannaltaan on?

Iida: *...No kai siin on se hyöty, et tulee niiku nopeemmin päivitettyy, et mitä kuuluu, ku on
molemmis tämmöi näin. Haittoi on se, kun ei tiie koskaan, et kuka on missäkin yötä, ni sitte
pitää varmistaa, soitella ja kysyä ja sellasta. Et jos se ois sillee viikko ja viikko vaikka, ni sit-
hän se ois helppo, kun tietäis, et ne kaikki on siellä yötä tai sillee. Et nyt täs on vähän sellast
että, no minnes te meette. Mut sit toisaalt siit tulis tosi pitkä tauko, ettei niiku ois tekemis-
sitte, ni se ois ihan hirveen pitkä.*

H: Mitä sä luulet ton Maijan [isän naisystävä] kannalta? Onks hänelle jotain merki-
tystä sillä, että te asutte tälleen?

Iida: *On sil varmaan se, että sekään ei koskaan tiedä, millon se saa olla isän kanssa kahestaan
sillee, jos on täällä. Et millon tänne joku ihminen tulee.*

Myös Leena (14 v) piti aikuisten kannalta vuoroasumisen myönteisenä puolena
sitä, että he saavat omaa rauhaa, aikaa ilman lapsia. Erityisen tärkeäksi mo-
lemmat tytöt näkivät ajan ilman lapsia uuden parisuhteen kannalta. Mahdolli-
sesti omat kokemukset seurustelusta tai ikä loivat näille haastateltaville kyvyn
katsoa asiaa myös tästä perspektiivistä. Muut haastatellut eivät arvioineet oman
asumisensa vaikuttavan mitenkään uusvanhemman elämään.

Kata (13 v) arvioi vuoroasumista siitä lähtökohdasta, millaista olisi, jos sitä
ei noudatettaisi, vaan asuttaisiin perinteisemmällä tavalla.

H: Ooksä semmosta miettiny, et mitä etui tai haittoi tästä ois vanhempien kannalta?
Just sillee verrattuna sellasee toisenlaisee systeemi?

Kata: *No esimerkiks iskä varmaan haluis sit olla meien kaa enemmän, ku pelkästää viikonlop-
pusin ja sitte tulis sillee, että jos mie oisin enemmän äitin kaa, ni minuu alkas enemmän ärsyt-
tää se.*

H: Mitä sä luulet et Kari [isäpuoli] ajattelee tästä?

Kata: *No emmie tiie, no varmaa... ihan tyytyväinen - - Ku se Karin lapsi on sillee, et se on vaan joka toinen viikonloppu tääl näin.*

H: Nii et hän tietää sitte taas sen. Mitä sä luulet, et tää Karin lapsi tai sun veljes tykkää täst systeemist?

Kata: *No Aleks, siis mun pikkuveli, ainaki tykkää. Hermannin on vähä sillee, et se haluis olla enemmän täällä, ku Aleks on täällä.*

Kata arvioi isäpuolensa suhtautuvan myönteisesti vuoroasumiseen, koska hänellä oli oman poikansa kohdalta kokemusta muunlaisesta asumisjärjestelystä. Uusveli olisi halunnut asua enemmän Katan perheessä ja haastattelun jälkeen äiti kertoikin minulle, että he yrittävät saada vuoroasumisjärjestelyn käyttöön myös hänen kohdallaan.

Kaikkiaan 14 haastatellulla lapsella oli täys-, puoli- tai uussisaruksia; heistä viisi ei tiennyt sisarusten kantaa vuoroasumiseen. Loput arvioivat sisarustensa suhtautuvan asiaan neutraalisti tai myönteisesti, sillä kukaan ei arvioinut vuoroasumisesta olevan mitään kielteisiä puolia sisarusten kannalta. Kukaan ei kertonut jutelleensa sisarusten kanssa vuoroasumisesta, vaikka Parkinsonin ym. (2003) haastattelututkimuksen mukaan lapset hakivat ja saivat vanhempien eron jälkeen tukea sisaruksiltaan.

7 ASUMISTA KOSKEVA PÄÄTÖKSENTEKO

Tässä luvussa tarkastelen vuoroasumista koskevaa päätöksentekoa ja lapsen osuutta siinä. Lapset ottivat myös kantaa siihen, mikä heidän mielestään pitäisi olla lapsen rooli asumista koskevassa päätöksenteossa sekä miksi heidän kohdallaan oli päädytty vuoroasumiseen. Viimeisenä tämän luvun treemana on asumisjärjestelyn muuttaminen.

7.1 Lapset mukana vaikuttamassa

Päätös siitä, kuinka asuminen järjestetään, oli useimmiten vanhempien ja lähes yhtä usein vanhempien ja lasten yhteinen. Vain yksi haastateltu kertoi vanhempien erotessa päättäneensä 13-vuotiaana asiasta itsenäisesti: *Ne tais silloin sanoo, et mieti, mitä haluut. Et jos mie oisin päättäny olla toisen luona, ne ois varmasti tukenu sitä päätöstä* (Minna 18 v). Leena (14 v) kertoi, ettei muista, kuinka päätös kuusi vuotta sitten tehtiin, *mut emmä nyt ainakaa muista, et meil ois siit mitää riitaa ollu*. Itse asiassa kukaan lapsista ei kertonut, että vanhemmat olisivat riidelleet asumisratkaisun periaatteesta eli siitä, että lapset asuvat yhtä paljon tai lähes yhtä paljon molempien vanhempien luona. Myös Kellyn ym. (2005) mukaan vanhemmat päätyvät vuoroasumiseen todennäköisemmin, mikäli heillä on vain vähän riitoja ennen eroa ja sen aikana. Käytännön toteutuksesta sen sijaan oltiin kahdessa perheessä niin erimielisiä, että asumisaikataulujen sopimisessa käytettiin perheneuvolaa tai sosiaalitoimistoa.

Nella: *Ne saattaa joskus sinne sosiaalivirastoo, vai mikä nyt onkaa ni, ni sinne lähettää sen oman toivomuksen niist ajoista ja...*

H: Ni siel sitte laitetaa

Nella: *Nii*.

H: Tavallaan sitä kautta hoidetaan sit?

Nella: *Joo*.

(Nella 12 v)

Kysyessäni asumista koskevasta päätöksenteosta tulkitsivat haastatellut sen useimmiten koskevan sitä, kumman vanhemman luona kulloinkin asutaan. Monet lapsista pitivät itse vuoroasumista itsestään selvänä valintana: *et eiköhän tää [vuoroasuminen] ollu aika selvä juttu kaikille jo ennen koko eroo, että niiku tällee tulee tapahtuu* (Ville 14 v). Kun asiasta keskusteltiin tarkemmin, selvisi, että vuoroasuminen oli useimmiten vanhempien päätös, ja lapset saivat vaikuttaa lähinnä siihen, kuinka pitkä oli vuorottelun kesto. Sen sijaan aiempien tutkimusten mukaan (Dickenson 1999, 13; Robinson ym. 2003) aikuiset vastasivat lähes aina asumista koskevasta päätöksenteosta.

H: Kukas on päättäny siitä, että miten te asutte?

Siru: *No, äiti ja isä kysy niiku meiltä, et miten me haluttais, et miten se tehtäis niinku, ja sit äiti ehotti, et ois kaks viikko ja kaks viikko tai sit jotain viikko, ja meille kävi kaks viikkoo mieluummin ku viikko, kun sit joutus ravaan koko ajan eestaas. Ni se on parempi, et kaks viikkoo.*

H: Oliko äiti ja isä päättäny sen, et te asutte kummankii luona?

Siru: *Joo.*

(Siru 11 v)

Monesti myös vanhempien tai toisen vanhemman työvuorot ratkaisivat sen, kumman luona lapsi kulloinkin asui.

H: Kuka siitä päättää, et millon sä oot isällä, millon sä oot äitillä?

Vilho: *No ne äitin työvuorot ja isän.*

(Vilho 8 v)

Lähes kaikki lapset kokivat, että he saivat olla mukana vaikuttamassa asumistaan koskevassa päätöksenteossa. Heidän mielipidettään asiasta oli joko kysyty, he olivat sen kertoneet tai he uskoivat, että se otettaisiin huomioon, jos he sen ilmaisivat. Panttilan (2005, 28) selvityksen mukaan lapsen oma toive ei kuitenkaan ollut kenelläkään haastatelluista vanhemmista tärkeimpänä asuinpäätöksen perusteena. Kaisa (12 v) väisti kysymyksen oman mielipiteensä ilmaisusta, toisaalta hänen veljensä Ville (14 v) kertoi, että myös lapset olivat olleet päättämässä vuoroasumisesta. Sisaruksilla oli asiasta erilainen näkemys, ehkä isovelji oli ainakin omasta mielestään edustanut kummankin lapsen mielipidettä.

H: Sillon ku siit [vuoroasumisesta] päätettiin, oliko sä vaikuttamassa siihen? Vai oliko se vanhempien ratkasu?

Kaisa: *Vanhempien ratkasu.*

H: Ooksä kertonu omaa mielipidettästä tästä asiasta vanhemmillis?

Kaisa: *Mun mielestä tää on ihan hyvä ratkasu.*

(Kaisa 12 v)

Nealla (15 v) oli ollut mahdollisuus vaikuttaa siihen, kumman luona hän enemmän ja virallisesti asui. Hän oli käyttänyt vaikutusmahdollisuuttaan muuttamalla äidin luota isän luo. Vaihtaessaan pääsääntöistä kotiaan Nea pakeni äidin kanssa syntyneitä ristiriitoja ja kenties tiukkoja rajoja, toisaalta hän otti huomioon vanhempansa tunteet päättäessään jäädä isän luo muiden muuttaessa äidille. Lapset saattavatkin ottaa kantaakseen vastuuta vanhempiensa

emotionaalista hyvinvoinnista (Brannen & Heptinstall 2003; Robinson ym. 2003; Smart ym. 2001, 74; 2004; Öberg & Öberg 2002, 120, 170).

H: Mitä sä luulet, et minkä takia on päädytty tällaiseen asumisjärjestelyyn?

Nea: *Öö, saatiin myö aika paljon ite päättää, et kummal myö halutaa asuu.*

H: Ooks sä sitte silloin päättäny, et sä haluat asuu enemmän isällä?

Nea: *Silloin ku ne eros, mie muutin äiskälle, mut silloin myö riideltii äiskän kaa ja mie muutin iskälle sit. Ja sit ku Susanna ja Jessica muutti iskält pois, ni emmie halunnu, et iskä joutus asumaa yksin.*

--

H: Kuka siit päättää, et millon sä oot siellä, millon sä oot täällä?

Nea: *No mie, mut iskä ei tykkää, et mie oon täällä [äidin luona].*

H: Eli hän haluis, et sä olisit sit enempi siellä vai?

Nea: *Nii.*

H: Mistä asti sä oot saanu itte päättää siitä?

Nea: *Emmie oikeestaan sillee, tai se käy aina huutamaan, jos mie oon tulos tänne, kun se ei tykkää yhtään. Kyl mie nyt oon enemmän, ku vaikka viime vuon, ni ollu.*

H: Sä oot niiku pikkuhiljaa sitä itelles ottanu sitä päätösvaltaa?

Nea: *Nii. - - Mullakin oli viime vuon [määrätty ne päivät, jolloin olen äidin luona], mut se alko tuntuu niin naurettavalt, etten mie halunnu enää. Kun jos vaikka jotku kaverit oli sillee yötä jollai mun kaveril, et voiksä tulla tänään sinne, ja sit mie olin, et emmie voi, kun mul on tapaamisaika meien äiskän kaa [naurahdus].*

(Nea 15 v)

Nyt Nealla oli usein riitoja isänsä kanssa muun muassa rahan käytöstä ja poikaystävän luona yöpymisestä, äidin kanssa hän tuli nyt paremmin toimeen. Isä ei pitänyt siitä, että Nea oli isän tahdon vastaisesti muuttanut järjestelyä itsenäisesti siten, että hän käytännössä asui lähes puolet ajasta äidin luona. Iän karttuessa Nealle oli tullut omia menoja, jotka eivät sopineet valmiiksi laadittuihin aikatauluihin ja hän halusi itse päättää asumisestaan. Smartin ym. (2004) mukaan asumisjärjestelyn joustavuus on lapsille sitä tärkeämpää, mitä vanhemmasta lapsesta oli kysymys.

Kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että lapsella pitää olla sananvaltaa asumistaan koskevissa asioissa vanhempien eron jälkeen. Hiukan alle puolet oli sitä mieltä, että lapsella on oikeus päättää asiasta pääasiassa itse.

H: Mitä sä aattelet, et pitääkö lapsen saada ite päättää vanhempien eron jälkeen, et missä se asuu?

Siru: *Kyl suurimmaks osaks, mut kyl vanhemmatki päättää, jos ne halua nähä lapsiinsa, kumminki.*

(Siru 12 v)

Iida (16 v) oli sitä mieltä, että lapsen pitäisi saada päättää asumisestaan itse, niin kuin hän itse teki, ellei se ole jostain, esimerkiksi taloudellisista syistä mahdotonta. Parkinsonin ym. (2003) mukaan nuoret pitivät järjestelyjä oikeudenmukaisina, mikäli he olivat itse saaneet vaikuttaa niihin. Robinsonin ym. (2003) mukaan ne lapset, jotka olivat saaneet vaikuttaa asumisjärjestelynsä, olivat siihen muita tyytyväisempiä. Perheen yhteiset neuvottelut auttavatkin lapsia selviämään paremmin erosta (Moxnes 2003).

Puolet haastatelluista oli sitä mieltä, että lasten mielipide pitää ottaa huomioon, mutta vanhemmat tekevät lopullisen päätöksen. Ninan (10 v) mielestä *sen voi päättää ihan koko perhe yhdessä*. Taylorin ym. (2001a) mukaan lapset halusi-

vat osallistua perheen päätöksentekoon, mutta he eivät halunneet tehdä päätöksiä yksin. Lasten konsultointi antoi heille tunteen siitä, että järjestely oli tehty, jotta heidän olisi hyvä olla (Smart 2004). Ruotsalaistutkimuksen mukaan nuoret eivät halunneet ottaa vastuuta päätöksenteosta, koska se tarkoittaisi myös paineita ja syyllisyydentunteita (Socialstyrelsen 2004, 30). Ville (14 v) oli haastattelmistani lapsista ainoa, joka toi esille näkökannan siitä, että osallistuminen päätöksentekoon voisi ollakin lapselle taakka eikä oikeus.

H: Mitä sä aattelet siitä, ett vanhempien eron jälkeen, pitääkö lapsen saada päättää ja miten paljon pitää saada päättää siitä, kenen luona se asuu?

Ville: *Jos vanhemmat pystyy sen keskenään hoitaa ilman riitot, ni ei sil mun mielest lasten kans pitäs olla mitää, ei tarvis päättää siit ite, jos niiku vanhemmat hoitaa sen ilman mitää riiteltyt keskenää.*

H: No jos sä ajattelet sillee, et sun vanhemmat oiski päättäny vaikka niin, et sä asuit vaikka kaks viikkoo äitillä ja sitte kävisit viikonloppuna isällä. Ni ajatteleks sä sillon myöskin, et se on vanhempien päätös ja sä tyytysit siihen?

Ville: *Ei, tai jos ois niiku epätasasesti, ni kyl mä sillon niiku sanosin, että tai kysysin, et mikä se on se idea tässä, et käytäs vaan viikonloppusin isän luona.*

H: Onks sun mielestä jotain semmosta ikää, jonka jälkeen sil lapsen mielipiteellä pitäs olla enemmän painoarvo?

Ville: *Emmä tiie. Lain mukaan se taitaa olla 15 tai 16, mun mielest se on ihan okei.*

Ville oli myös siinä mielessä harvinainen haastateltava, että hän ei pitänyt omaa ikäänsä riittävänä, jotta voisi itse päättää asumisestaan. Muut tähän joukkoon kuuluvat olivat huomattavasti nuorempia. Villen lisäksi kaksi muutakin haastateltavaa vetosi lakiin: *Ku sehän on sillee vissii, et 12-vuotiaan saa päättää, et mis asuu, sillee kokonaa, tai emmie sit tiie, jos saa vaa vaikuttaa* (Nella 12 v).

Haastateltavien vastausten keskiarvon mukaan yli 11-vuotiaiden mielipiteellä pitäisi olla suurempi painoarvo asumisesta päätettäessä. Lasten vastausten hajonta oli melkoinen: nuorin mainittu ikä oli kuusi vuotta, vanhin 16 vuotta. Neljännnes haastatelluista oli sitä mieltä, että lapsen pitää saada päättää asumisestaan itse, oli tämä minkä ikäinen tahansa. Viidennes Parkinsonin ym. (2003) haastattelemista lapsista oli sitä mieltä, että lapsen pitää saada itse päättää, kuinka asuminen järjestetään. Omassa aineistossani muutama määritteli asian lapsen kehityksen mukaan, esimerkiksi Aapo (12 v): *Kaipa joku seittemastä ylöspäin tai viidestä. Kyllä sillon ihminen jo tajuaa, mikä on homman nimi.*

7.2 Lapsen ja vanhempien parhaaksi

H: Mitä sä aattelet, et minkä takia on päädytty tämmöseen ratkasuun teien asumisen suhteen?

Reetta: *... En oikeestaan tiie.*

H: Et miks te ette asu esimerkiks niin, että niiku nyt suurin osa varmaan eronneitten vanhempien lapsist asuu, et asutaa vaik enin osa äidillä ja käytäs vaik viikonloppu-sin isällä?

Reetta: *Öö, no miust tuntuu, et äiti ja isä on kuitenkin ajatellu, et miten ois kuitenkin meien paras ja kuitenkin, et vaik ne ei pystyis asumaan yhdessä, ni sitte sillee, et meil ois kuitenkin hyvä olla. Mie en välttämättä pystyis valitsee niinku väliltä, niin ni... sitte ku äiti ja isä on kuitenkin kavereita ja sillee niin, ni ei siin mitään sit. Sit ku ne on niin lähellä, ni sitte ei tarvi valita.* (Reetta 14 v)

Aapo (12 v) sanoi saman asian lyhyesti: *mun parhaaks*. Aapo ja hänen perheensä kävivät perheneuvolassa, siellä on kenties keskusteltu eron jälkeisestä elämästä ja sen tavoitteista, ja vastaaminen oli siksi Aapolle niin helppoa. Sekä Aapon että Reetan vastauksen lähtökohtana oli ajatus siitä, että vuoroasumiseen on päädytty lapsen etua silmällä pitäen. Myös laki korostaa lapsen etua: lapsen huolto on lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan lain 10§:n pykälän mukaan ratkaistava ennen kaikkea lapsen edun mukaisesti (HTL 361/83). Sosiaali-toimi vahvistaa lapsen huolto- ja tapaamissopimuksen, mikäli sen katsotaan olevan lapsen edun mukainen (Litmala 2005, 238). Valinnan tekeminen vanhempien välillä olisi ollut Reetalle vaikeaa, *julmaa sekä niille [vanhemmille] että itellee*, kuten Minna (18 v) asian ilmaisi.

Vanhempien hyvä keskinäinen suhde ja lähekkäin asuminen tekivät vuoroasumisen Reetan mielestä mahdolliseksi. Iida (16 v) mainitsi lisäksi vuoroasumiseen päättymisen syyksi sen, *ettei niil oo mitään ongelmaa siinä, et ne haluis omii meiet*. Samansuuntaisia ajatuksia ratkaisun perusteista oli myös Elinalla (9 v), joka kertoi, että vuoroasumiseen oli päädytty siksi, että *molemmat [vanhemmat] tykkää musta. Kai se niitten [vanhempien] mielest olis kiva, jos mä asusin aina jommankumman luona, mut on se kiva, et mä pääsen molempien luokse*. Vanhemmat ovat saattaneet korostaa Elinalle, että vaikka he eroavat toisistaan, molemmat rakastavat silti häntä, ja Elina tulkitsi järjestelyn yhtenä osoituksena tästä rakkaudesta. Robinsonin (1991, 263) mukaan suurin vuoroasumisen etu onkin se, että se kertoo molempien vanhempien olevan kiinnostuneita lapsestaan ja jatkavan vanhemmuuttaan myös eron jälkeen (myös Öberg & Öberg 2002, 67).

Öbergin ja Öbergin (2004, 106, 129) tutkimuksessa vuoroasumiseen päätyminen oli itsestäänselvyys, koska se oli luonnollista, järkevää ja oikeudenmukaista, tosin syynä saattoi olla myös kompromissi. Dickensonin ym. (1999) mukaan lasten vuoroasumiseen päätyneet australialaisvanhemmat olivat useimmiten tehneet ratkaisun lasten tarpeiden näkökulmasta. Panttilan (2005, 28) selvityksessä yleisin syy vuoroasumiseen vanhempien näkökulmasta oli lapsen tarve säilyttää hyvä suhde kumpaankin vanhempaansa, toiseksi yleisin oli kasvatustavastuun tasapuolinen jakaminen. Omassa tutkimuksessani neljännes lapsista kertoi asumisratkaisun lähtökohtana olleen tasapuolisuuden vanhempien välillä.

No ku iskä halua, et me asutaan sillä ja äiti halua, et me asutaan täällä, ni sit on sillee, et yhtä paljon.
(Kata 13 v)

Noh, yleensähan se on se, et koitetaan olla yhtä kauan aikaa molempien luona... silleen tasaväkisesti, ettei vaikka isälle tulis enemmän ikäoää kun äidille tulis vähemmän.
(Toni 9 v)

Lasten vastauksista kävi ilmi, että kun molemmat vanhemmat saavat nähdä lapsiaan yhtä paljon, asuminen ei aiheuta riitaa, eikä Kaisan (12 v) sanoin *kummallekaan vanhemmalle tule sellasta oloa, ettei saa olla tarpeeksi lapsien kanssa*. Waden ja Smartin (2003) mukaan tasapuolisuus oli lasten mielestä tärkeää paitsi vanhemmille myös heille itselleen.

Vanhempien ja lasten yhteneväinen mielipide siitä, että vuoroasuminen on hyvä ratkaisu, oli asumispäätöksen perusteena viidellä lapsella.

No, koska... tai emmä nyt tiedä, mut siis, tai koska kyl meien isäki haluaa nähä, tai ku aika usein on sillee, et lapset on isäl niiku joka toinen viikonloppu, ja se on kuitenkin aika vähä mun mielest. Et mul tulis ainakin aika helposti ikävö, kyl mä ainakin haluun sillee, et se on viikko ja viikko.

(Leena 14 v)

Leena otti vastauksessaan kantaa ”standardimalliin” viikot äidillä ja joka toinen viikonloppu isällä. Hän puhui myös omasta ikävästään, mikä oli harvinaista hänen ikäiselleen haastateltavalle. Toisaalta hän tiesi, mistä puhui, koska joutui isän työn vuoksi olemaan välillä pitkiäkin aikoja näkemättä isäänsä ja kertoi silloin ikävöivänsä häntä. Ikävästä ja sen välttämisestä asumalla sopivan mittaisen ajan vuorotellen kummankin vanhemman luona puhuivat useimmiten nimenomaan nuorimmat pojat.

Kun miettii, et jos on jotain neljä kolme viikkoo ni tulee ikävö ja sitte ku on yhden viikon, ni kerkee olla vaan liian vähän ja [naurahtaa] ja... ni mä otin kaks viikkoo.

(Eetu 11 v)

Kuten edellä olevista aineistoesimerkeistä käy ilmi, useimpien lasten piti miettiä asiaa jonkin aikaa ennen vastausta. Muutama lapsista vastasikin vain, ettei tiedä syytä vuoroasumiselle. Kysymys siitä, miksi oli päädytty vuoroasumiseen, oli ehkä sellainen, jota ei tule joka päivä tai ehkä koskaan mietittyä, sillä monet pitivät asumisjärjestelyä itsestään selvänä. Esimerkiksi Vilhon (8 v) mielestä vuoroasuminen on seurausta vanhempien erosta.

H: Mitä sä luulet, et minkä takia sun vanhemmat on päätyne tälläseen ratkasuun, et sä asut sekä isän että äitin luona?

Vilho: *No tää mun äiti **muutti** sielt mun isän luot, niiku siin nyt aina käyki.*

Vilhon vastauksen voi tulkita monella tavalla. Joko hän tarkoittaa, että ei voinut asua enää yhdessä molempien vanhempiensa kanssa, koska vanhemmat erosivat ja siksi hän asuu nyt tällä tavalla. Hän ei siis ymmärrä minun tarkoittavan kysymykselläni nimenomaan vuorotellen molempien luona asumista, koska se on hänelle itsestään selvä ratkaisu, joka on käytössä myös ainakin yhdellä kaverrilla. Toisaalta hänen vastauksensa voisi tulkita myös niin, että kun erotaan, toinen vanhemmista muuttaa pois yhteisestä kodista ja perustaa uuden kodin.

7.3 Vähän muutostoiveita

Lähes kaikki haastateltavat olivat asuneet vuorotellen molempien vanhempien luona erosta saakka. Nea (15 v) ja Eetu (11 v) olivat itse halunneet muuttaa asumisjärjestelyään vuoroasumisen suuntaan: Nea asui ensin enemmän äidin

luona, sitten isän luona ja nyt hän asui lähes yhtä paljon molemmilla. Eetu (11 v) taas oli halunnut siirtyä viikonlopputapaamisista vuoroasumiseen.

Eetu: *Enne oli sillee, et mä olin viikonloput isän luona. Mut sit se kyllästytti ihan hiroeesti.*
 H: Millon te ootte muuttanu sen järjestelyn?
 Eetu: *Kolme kaks vuotta sitten.*
 H: Minkä takia se muutettii sitte?
 Eetu: *Sen takia, koska mä halusin äitinki luona olla viikonloppusin, mä halusin isän luona olla arkenaki.*

Kotien vaihtovälin pituutta oli muutettu kolmen lapsen kohdalla. Minna (18 v) oli muuttanut sen käytännön syistä melkein heti kahdesta viikosta kolmeen viikkoon: *koska äiskä asu sillon viel tos kaupungil, et sinne oli joku 10 kilometrii matkaa, ja sielt ku alkaa niit tavaroit raahaamaa tänne ja takasin ni.* Öberg ja Öberg (1985, 38–39) totesivatkin, että teini-ikäiset esittävät usein toiveen vaihtovälin pidentämisestä. Heidän tutkimuksessaan puolella lapsista oli muutettu asumista siten, että vaihtoväli oli pidentynyt, kellään sitä ei ollut lyhennetty. Miia (10 v) kertoi, että puolitettua asumista ryhdyttiin noudattamaan säännöllisesti vasta lasten vanhetessa, käytännössä tämä tarkoitti kouluikää. Siru (11 v) taas kertoi, että joskus on kokeiltu nykyistä kahta viikkoa lyhyempää vaihtoväliä, jolloin sisaruksista toinen asuikin äidillä ja toinen isällä, vaikka pääsääntöisesti he asuivat yhtä aikaa samassa paikassa kaksi viikkoa kerrallaan. Kaltenbornin (2001) mukaan lapsen ihmissuhteiden ja toiveiden mukainen asumisjärjestely on yhteydessä lapsen hyvinvointiin. Pysyvyyttä tärkeämpää onkin se, että järjestely vastaa lapsen tarpeita. Asuminen vastoin omaa tahtoa ja kiintymyssuhteita asettaa lapsen vaikeaan tilanteeseen.

Väliaikaisia muutoksia asumiseen tehtiin yli puolella lapsista. Ne johtuivat useimmiten vanhempien töistä tai matkoista. Myös vanhempien toiveet ja juhlat olivat muuttaneet totuttua rytmiä satunnaisesti. Vain harva lapsista mainitsi, että ennalta sovittuja aikoja olisi muutettu lapsen toiveiden tai tarpeiden vuoksi. Kata (13 v) muutti ennalta sovittuja aikatauluja, jos vanhemman kanssa tuli riitaa.

Kata: *Joskus, ku miul on ollu joku riita isän kaa, ni mie oon halunnu olla tääl tai jos mul on ollu äiskän kaa riita, ni mie oon halunnu olla iskällä.*
 H: Mut onks ne sit sellasii lyhytaikasii, vai saatak sä olla yötäki?
 Kata: *No joo, tai siis sillee. Jos mie sanon äitille, et mie en haluu mennä iskälle, ni mie saan olla kyl tääl - - ja samal taval isän luona. Paitsi jos iskä on yöl töissä, ni mie en saa jäädä sinne yöks yksin.*
 H: Nii just. Ajatteleks sä, et sillon, ku sä ite muutat sitä, ni onks ne just yleensä riitajuttui vai muist syistä?
 Kata: *No yleenä ne on jotain riitajuttui tai sellasii.*

Kolme neljästä haastateltavasta oli tyytyväisiä siihen, kuinka asuminen oli järjestetty, eivätkä he halunneet muuttaa sitä mitenkään. Nella (12 v) totesikin, että *tähän on tottunu, - - ni ei sit oikein osaa muuttaa.* Nina (10 v) oli ainoa, joka *joskus toivoi, et ne asuis vieläki - - samassa talossa, kun sillon, ku mä oon yksin ja mul on ihan tylsää, ni iskä ois kuitenkin yleensä kotona.* Lapset arvioivat myös vanhempien-

sa ja sisarustensa olevan tyytyväisiä nykyiseen asumisjärjestelyyn. He eivät kuitenkaan olleet keskustelleet asiasta asianomaisten kanssa.

Neljä lasta olisi halunnut muuttaa nykyistä toimintatapaa: Iidalla (16 v) oli hankaluuksia sovittaa yhteen isän kodin ruoka-aikoja ja harrastuksia, Tonin (9 v) toiveet taas liittyivät tavaroihin, joita hän olisi halunnut kuljettaa kodista toiseen.

H: No, mitä sä ajattelet, onks täs jotain sellasta, mitä sä haluisit muuttaa tai toivosit, et asiat ois jotenkin toisella tapaa?

Toni: *Mmm, no ehkä se, et minul olis samoja tavaroita molemmilla. Se olis sillee ihan kiva.*

H: Et olis kaks kappaletta niitä tavaroita, vai se, et vois sit niit tavaroista kuljettaa?

Toni: *No ehkä se tavaroiden kuljettaminen tai sit olis molemmilla niitä tavaroita kuten, kuten nyt vaikka mun radio. Olis samanlainen, toinen olis isällä ja toinen olis äidillä [huokaa].*

H: Mitä sä voisit tehdä sen asian hyväks, et sulla ois esim se radio molemmis paikois?

Toni: *No yleensä sillee niinkun, jos mä halusin ne sinne, ni yleensä se on sitten se, että osta itte sinne, sanoo mun isä aina. Äiti taas sanoo, et ei me nyt enää aleta mitää sielt rahtaamaa, ku tääl on nää piuhatki jo valmiiks laitettu.*

Nea (15 v) toivoi, että isä suhtautuisi myönteisemmin hänen olemiseensa äidin luona. Hän toteutti omaa tahtoaan, mutta olisi halunnut sille isänsä hyväksynnän. Hänellä oli myös oma käsityksensä siitä, miksi isä yritti estää äitiä ja tyttäätä tapaamasta toisiaan.

H: Haluaisiks sä jotain muutosta tähän systeemiin?

Nea: *Een. Muuta ku, et iskä päästäis minut äiskälle sillon, ku mie haluan.*

H: No mitä sä luulet, onk siinä jotain tehtävissä? Miten sä saisit sen onnistuu?

Nea: *Emmie oikein tiie. Minust tuntuu et, iskä yrittää vaan kostaa äitille jotai sillee, ettei äiti tapais minuu.*

Neljännes haastateltavista ei osannut sanoa, kuinka toimisi, jos haluaisi jotain muutoksia asumisjärjestelyihin. Nykyiseen järjestelyyn oltiin tyytyväisiä, eikä asia ollut siis ajankohtainen. Muutosta halutessaan suurin osa haastatelluista puhuisi asiasta jommallekummalle vanhemmalle, vain Aapo (12 v) olisi puhunut kummallekin yhdessä. Vanhemman sukupuoli ei ollut ratkaiseva, vaan se, kummalle vanhemmalle asiasta puhuttaisiin, valittaisiin sen perusteella, kumman luona lapsi olisi sillä hetkellä tai kumman luona muutosta haluttaisiin. Lähtökohtana oli siis nimenomaan se, että ongelmaa selvitettäisiin siellä, missä se olisi. Asian esille ottamisen jälkeen vanhemmat saisivat keskustella siitä keskenään, mikäli asia koskisi kumpaakin kotia. Jaakko (11 v) oli ainoa, joka mainitsi tässä yhteydessä myös puolivanhempansa.

H: Jos sä haluaisit jotain muuttaa, ni mitä sä luulet, et sä sillon tekisit?

Jaakko: [haukottelee] *Mie niin ni kysyisin äitilt tai iskält tai Pekält [isäpuoli], paatteks te pahaks, jos mie vaik oon jommal kummalla enemmän niinni...*

H: Luuleksä, et niitä harmittas semmonen kysymys?

Jaakko: *Emmie usko.*

Jaakko ei uskonut, että kysymys asumisesta enemmän toisen vanhemman luona aiheuttaisi pahaa mieltä tai ongelmia. Kata (13 v) sen sijaan epäili, että kumpikaan vanhempi ei pitäisi siitä, jos hän ehdottaisi asuvansa enemmän toisen

luona. Myös aiemmissa tutkimuksissa lapset arvelivat järjestelyn muutosehdotusten aiheuttavan riitaa ja pahaa mieltä (Smart 2004; Socialstyrelsen 2004, 30).

No esimerkiksi, jos mie haluaisin olla enemmän tääl näin, ni ensin mie sanoisin äitille ja sit mie pyytäisin, et äiti sanoo iskälle, koska miust tuntuu, et iskä ei hirveest tykkäis siit sitte. Ja sit on toisinpäin sillee että. (Kata 13 v)

Kata välttäisi epämiellyttävän tilanteen puhumalla sille vanhemmalle, jonka luona hän haluaisi asua enemmän. Nella (12 v) puolestaan lähtisi liikkeelle toisinpäin ja puhuisi ensin äidille siitä, että haluaisi olla isän luona enemmän. Nella ei ollut vaikeaa puhua asiasta äidille. Hän ei uskonut äidin pahoittavan siitä mieltään tai halusi selvittää asian itse niin, ettei äidin ja isän tarvitsisi riidellä asiasta. Muutoksia halutessaan voi myös toimia itse, kuten Nina (10 v): *no jos mä haluaisin olla enemmin isän luona, ni sit mä olisin, sillon ku mä olisin äitin luona ni mä voisin käydä isän luona.* Tai asiaa voi miettiä sitten, jos se tulee ajankohdattaiseksi, kuten Miia (10 v) tekisi.

Lähes kaikki lapset arvelivat asumisjärjestelyn jatkuvan periaatteessa ennallaan aina siihen asti, kun he muuttavat pois kotoa, tai pikemminkin kodeistaan.

H: Toivok sä, et tää [asuminen] jatkus tällee samalla tavalla?

Mikko: *Yy-y* [myönteinen]. *Sillee, että ois hyvää olla ja...*

Mikko (10 v)

Minna (18 v) oli jo muuttanut pois kotoa opiskelupaikkakunnalle, mutta aikoi jatkaa viikonloppuvierailuja yhtäläisesti molempien vanhempien luona. Kolme lapsista uskoi vanhempana saavansa lisää päätösvaltaa asumiseensa. Lähinnä he käyttäisivät sitä valitakseen, missä kulloinkin asuisivat. Nella (12 v) aikoi lisätä isän luona viettämänsä aikaa nykyisestä noin kolmasosasta.

H: Mitä sä luulet, et miten tulevaisuudessa, kun sä tulet vanhemmaks ni muuttuuks tää jotenki vai jatkuuks tää samal tavalla?

Nella: *Kyl tää varmaan jatkuu, kunnes mie oon sillee, et parin vuoden pääst - - mie saan mennä, koska mie haluan, et miul ei oo tapaamisaikoi, parin vuoden pääst sitte.*

H: No mitä sä luulet, miten sä sit teet?

Nella: *Mie oon varmaan, et joka päivä meen iskälle, ku nyt mie en oo ihan joka päivä kumminkaa. Ni meen varmaa joka päivä sinne ja sit on vähän useemmin yötä. Et miten sen sit parhaaks näkee, et esim jos pitäs nähä jotain kavereit seuraavan päivän, ni sit voi mennä yöks tai sillee.*

Vain Aapo (12 v) totesi, että *oishan se ihan kiva, jos pystys asuu kummanki luona, jos ne asuis kaksistee.* Jaakko sen sijaan oli realistinen ja totesi puolestaan, että *emmie usko et ne yhteen, ku äiskä on löytäny toisen.* Kaksi lapsista esitti toiveen siitä, että koko perhe voisi joskus viettää aikaansa yhdessä.

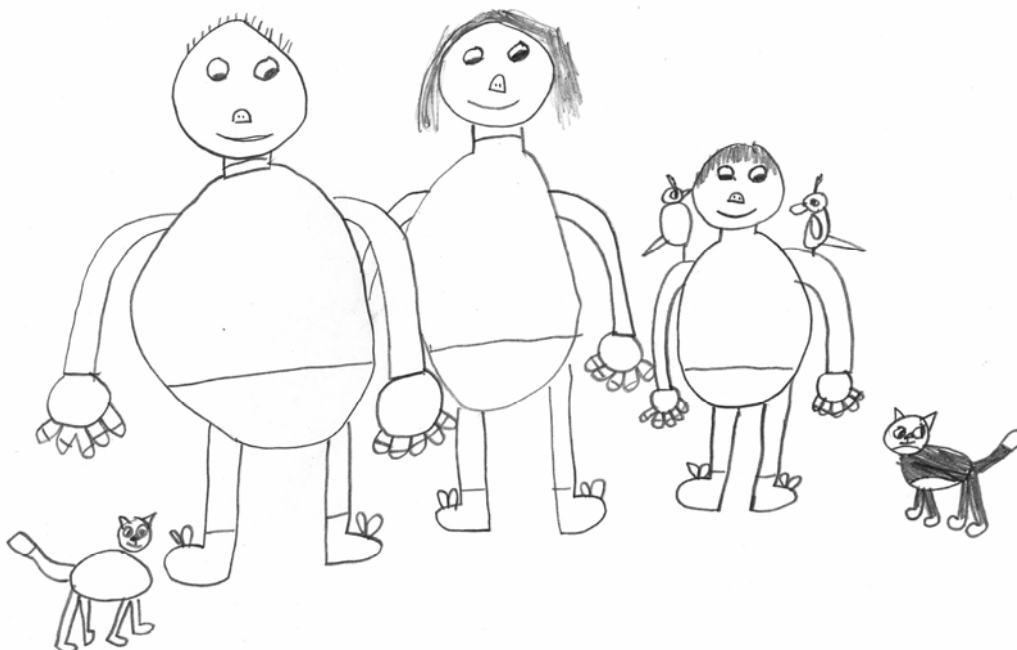
8 VANHEMPIEN YHTEISTYÖ LASTEN NÄKÖKULMASTA

Tässä luvussa käsittelen vanhempien yhteistyötä lasten näkökulmasta. Kerron, mitä lapset ajattelivat vanhempiensa yhteistyöstä ja erimielisyyksistä ja mikä on rahan osuus vanhempien yhteistyössä.

8.1 Vanhempien yhteistyö tärkeää

Gorell Barnesin (1998) mukaan lasten hyvinvoinnille eron jälkeen on tärkeintä vanhempien sopeutuminen tilanteeseen ja kyky yhteistyövanhemmuuteen (mts. 12). Suurin osa haastattelemistani lapsista oli sitä mieltä, että biologisten vanhempien keskinäinen suhde oli hyvä, jotkut olivat jopa ystäviä keskenään. Öbergin ja Öbergin (2002, 222) tutkimuksessa noin puolet vuoroasuneista haastatelluista piti perheiden välistä yhteistyötä hyvin toimineena. Myös Smyth ym. (2003b) totesivat, että vuoroasumiseen päätyneet vanhemmat tulivat yleensä hyvin toimeen keskenään. Haastatteleman lapset perustelivat johtopäätöstään sillä, että vanhemmat juttelivat ja sopivat asioista yhdessä, tapasivat toisiaan eivätkä suuremmin riidelleet. Edellä kuvatut toimintatavat vastaavat aiempien tutkimusten luokitusta yhteistyövanhemmuudesta (Hetherington 2003; Maccoby ym. 1990; 1993; Robinson 1991, 89; Smyth 2005).

Vilhon piirroksessa vanhemmat on piirretty osittain limittäin toistensa päälle. Tämä kuvaa mielestäni Vilhon vanhempien poikkeuksellisen hyviä keskinäisiä suhteita ja yhteistyötä. Maccobyn ym. (1993) havainto siitä, että eniten yhteistyötä tekivät ne vanhemmat, joilla ei ollut uutta seurustelusuhdetta, saattoi päteä tämän perheen kohdalla, vaikkei muuten tullutkaan esille omassa tutkimuksessani.

KUVIO 3 Vilhon (8 v) perhepiirros

H: Mitäs mieltä sä oot sun vanhempien yhteistyöstä, et onks se hyvää vai voisko sitä jotenki parantaa vielä?

Vilho: *No ei sit hirveesti vois parantaakkaa.*

H: Mä kuulin, et sun isä oli ollu rakentamassa tätä häkkiä näille linnuillekki [juttelin asiasta äidin kanssa ennen pojan saapumista].

Vilho: *Kyl se ihan tääl on. Hirvee ongelma kyl oli, et miten myö toi verkko tähän kiinni saadaan.*

(Vilho 8 v)

Noin kolmasosa lapsista katsoi, etteivät vanhempien välit olleet olosuhteisiin nähden parhaat mahdolliset. Tämä näkyi vanhempien välisen kommunikaation vähäisyytenä ja toistensa välttelyinä. Myös Maccobyn ym. (1990) mukaan riittaiset vuoroasuvien lasten vanhemmat koettivat välttää kontaktia toistensa kanssa. Aiemmissä tutkimuksissa tällaista toimintatapaa on kuvattu sitoutumattomana (Maccoby ym. 1990, 1993), rinnakkaisena (Hetherington 2003), joustamattomana (Robinson 1991, 90) tai passiivisena (Smyth 2005) vanhemmuutena. Vanhempien huonot välit saattoivat jonkun lapsen kohdalla tarkoittaa sitä, etteivät vanhemmat olleet tekemisissä lainkaan, jollekin toiselle se tarkoitti vain välttämättömän yhteistyön tekemistä.

H: Sitten vanhempien yhteistyöstä. Miten sä sanosit, et minkälaiset välit sun isällä ja äitillä tällä hetkellä on?

Kata: *No ne on sillee, et esimerkiks, jos äiskä soittaa iskälle, ni äiskä pystyy puhuu ihan kunnon, mut iskä on vähän sillee, yy, joo, et se ei oikeen. Ei niil mitkää kamalan hyvät välit oo.*

H: Mites sitte isä ja Kari [isäpuoli]?

Kata: *No ain ku mie puhun joskus miun pikkuveljen kaa, ni tota Karista sanotaa iskälle jottain, ni se on vaa hiljaa.*

H: Et[tä] sä oot huomannu, et se ei hirveest tykkää siitä?

Kata: *Joo.*
(Kata 13 v)

Kata (13 v) oli tehnyt tulkintoja isänsä puhumattomuudesta. Puhuminen äidin kanssa oli isälle vaikeaa; isäpuolesta isä ei halunnut keskustella eikä oikeastaan kuullakaan. Suurin osa haastatelluista, joilla oli isäpuoli, piti isän ja isäpuolen välejä melko neutraaleina. He eivät juuri olleet tekemisissä, mutta keskustelivat tavatessaan, mikä tapahtui yleensä lasten tavaroiden viennin tai hakemisen yhteydessä. Jaakko (11 v) puolestaan kertoi isänsä ja isäpuolensa tulevan hyvin toimeen keskenään.

H: Entäs sitte Pekan [isäpuoli] ja sun isän välit? Onks he jossain tekemisissä toistensa kanssa?

Jaakko: [haukottelee] *Ne on suoraan sanoen ihan parhaat kaverit. - - Jos ne tapaa, ne juo kahvit tai jotain, ja sitte ne, jos iskäl on jotain asui, mitkä ei sille käy, ni se antaa Pekalle.*

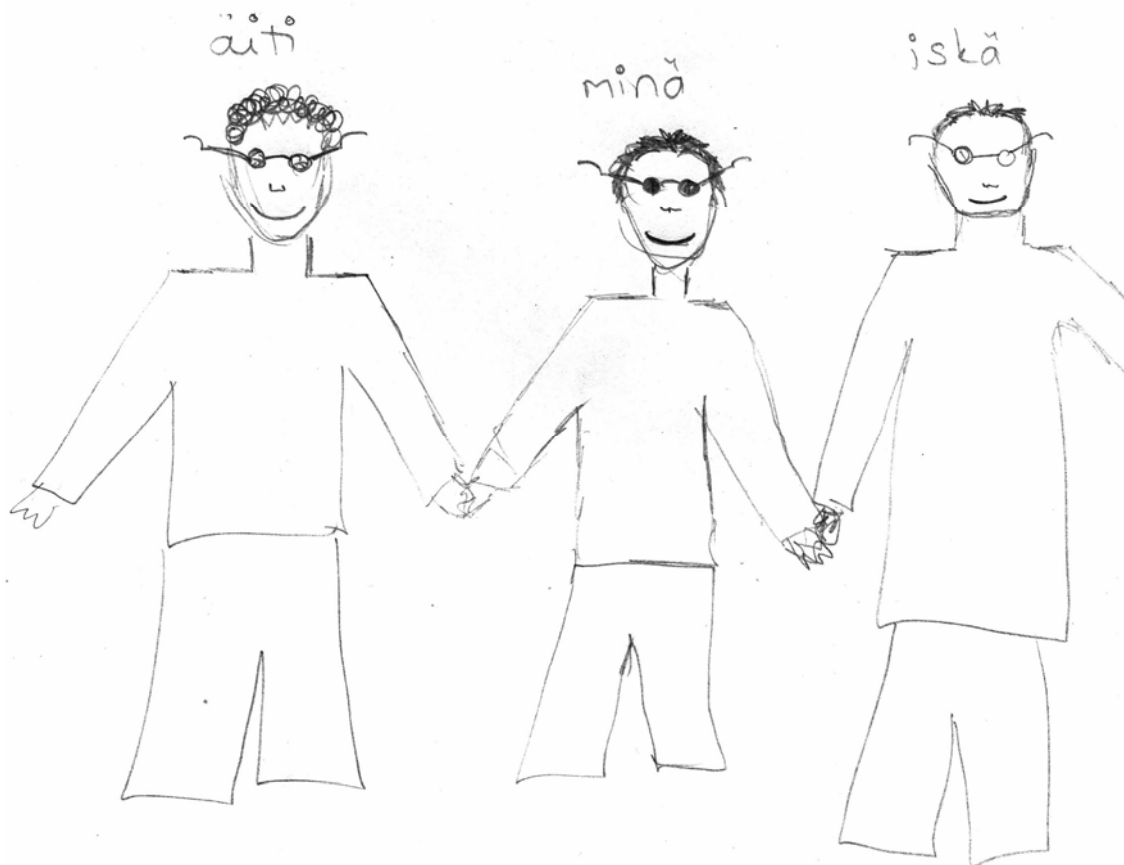
Äidin ja äitipuolen välit nähtiin isien ja isäpuolien välejä parempina. Tämä saattoi johtua siitä, että naiset ehkä juttelivat miehiä enemmän keskenään. Toisaalta kaksi äitiä ja äitipuolta eivät olleet lainkaan tekemisissä toistensa kanssa. Äiti ja äitipuoli tapasivat useimmiten ainakin tavaroiden vaihdon yhteydessä, jotkut kävivät myös yhdessä marjassa tai kahvilla. Äitipuoli ja isäpuoli olivat yleensä puheväleissä, mutta eivät juuri tekemisissä keskenään.

Vanhempien yhteistyö vaihteli puhumattomuudesta päivittäiseen yhteydenpitoon ja toisen auttamiseen. Yleisin yhteistyön muoto oli puhelimesta puhuminen, myös tekstiviestejä lähetettiin. Kata (12 v) kertoi isänsä kieltäytyneen kommunikoinnasta tekstiviestien välityksellä; isä halusi hoitaa asiat mieluummin keskustelemalla, vaikka se ei ollutkaan aina helppoa. Jotkut vanhemmat puhuivat keskenään lähes päivittäin, suurin osa kerran tai kaksi viikossa. Vanhemmat tapasivat toisiaan useimmiten silloin, kun lapsen tavaroita vaihdettiin kodista toiseen. Jotkut saattoivat juoda yhdessä iltateetä, toiset välttelivät puhumista, useimmat kuitenkin keskustelivat tässä yhteydessä lapsen asioista. Muutamat tapasivat koulun tilaisuuksissa tai lapsen harrastusten yhteydessä. Aapon (12 v) vanhemmat tapasivat perheneuvolassa. Elina (9 v) kertoi, että hän, isä ja äiti kävivät aina toisinaan yhdessä kahvilassa, samalla keskusteltiin Elinaa koskevista asioista. Kolmessa perheessä vanhemmat auttoivat toisiaan lähinnä lapsiin liittyvissä asioissa, kuten toimivat lapsenvahtina toisen töiden tai vapaa-ajan menojen aikana. Tonin äiti oli hoitanut Tonin pikkuveljeä kotona ennen kuin tämä oli mennyt tarhaan, nykyisin äiti toimi satunnaisesti lapsenvahtina. Tonin (9 v) mielestä vanhemmilla ei ollut ongelmia toistensa kohtaamisessa.

Toni: *No he [vanhemmat] keskenään ovat ihan hyvin, jos vaikka äiti tulee joksiki aikaa isälle, kun pitää päästää sitä juomaan tai juhlimaan mun synttäreitä, ni kyl se sillee ihan hyvin menee.*

Kolme lasta kertoi, etteivät vanhemmat tavanneet toisiaan lainkaan tai he eivät ole missään tekemisissä keskenään. Nellan (12 v) ja Nean (15 v) vanhemmat eivät olleet puheväleissä ja lähettivät sosiaalivirastoon toiveensa asumis- ja tapamisaikatauluista. Minnan (18 v) mielestä yhteistyöhön ei ollut enää, eikä

aiemminkaan, mitään tarvetta. Molemmat vanhemmat olivat kuitenkin osallistuneet Minnan rippi- ja ylioppilasjuhliin. Vanhempien olemattomasta yhteistyöstä huolimatta Minna pitää piirtämässään kuvassa molempia kädestä; vanhempien keskinäiset välit eivät vaikuta siihen, että hänellä on läheinen suhde kumpaankin.

KUVIO 4 Minnan (18 v) perhepiirros

Lapset olivat pääsääntöisesti sitä mieltä, että vanhempien yhteistyö oli parantunut ajan mittaan, *ettei enää oo niin kauheest säätämistä joka asiasta* (Kaisa 12 v). Nea (15 v) kertoi kuitenkin käyneen päinvastoin.

H: Tota, miten sä kuvailisit sun vanhempien välejä?

Nea: *Ne on aika huonot.*

H: Miten se näkyy?

Nea: *No ei ne ikinä puhu. Ja sit jos me on vaik tapeltu isän kaa, ja mie tuun tänne ja äiskä soittaa isälle, ni ne vaa tappelee.*

H: Käyk sitä usein?

Nea: *Käy, tai ei nyt nykyään, mut ennen aika usein.*

H: Onks se sun mielest muuttunu se sun vanhempien suhde tän kuuden vuoden aikana?

Nea: *Alus ne oli väleis sillee, et isä oli meil joulusin ja muuta sellasta, et ne oli ihan puheväleis, mut ei ne enää oo.*

H: Miks se muuttu sit?

Nea: *Isä on varmaan niin katkera.*

H: Mitä asioita ne sun vanhempien riidat koskee?

Nea: *No... esimerkiksi noit tapaamisaikei, ja ei muuta oikeestaan ehkä.*

H: Miten ne sit ratkastaa?

Nea: *Emmie tiie, tuleeks ne ikinä ratkastuks.*

H: Mut käytännössä, täytyyhän ne jotenkin ratketa?

Nea: *No mut, ei ne oo yhtään väleis, ni ei sil oo oikeestaan hirveest väliikää, et tuleeks ne vai ei.*

Lapset eivät kuitenkaan useimmiten osallistuneet vanhempien keskusteluihin, vaan kuuntelivat niitä sivusta tai olivat omissa touhuissaan. Monilla lapsilla oli kuitenkin osuutensa vanhempien yhteistyössä viestien välittäjänä. Yli puolet lapsista välitti vanhempien välillä suullisia viestejä, pari toimitti työvuorolistan. Leena (14 v) kertoi, että erityisesti äiti oli pyrkinyt välttämään tilanteita, joissa Leena joutui viestinviejäksi. Vaikka suurinta osaa viestinvälittäjinä toimivista lapsista tehtävä ei haitannutkaan, piti osa roolia kiusallisena. Näin oli erityisesti silloin, jos vanhemmat olivat huonoissa väleissä keskenään. Butlerin ym. (2002) mukaan lapset välittivät viestejä estääkseen vanhempien riitaisia kohtaamisia ja Leen (2002) mukaan lapset kärsivät merkittävästi omasta osallisuudestaan vanhempien riidoissa.

H: Välitäksä sä koskaan vanhempien välil mitää, antaaks ne sulle kirjeen tai sanoo, et kerro

Nella: *Joo, aika useinkin, ja se ärsyttää. Mut emmie jos, ku iskä käskee aika usein äiskäl sanoo jotain ilkeetä, ni emmie kumminkaa koskaan sano, tai kyl mie kerron äiskälle, et iskä käski sanoo, mut emmie yleensä sillee toimita niitä sillee kauheesti. Tietenki, jos on joku sellanen asiallinen juttu, ni kyl sitte käy.*

H: Äiti ei sit isälle päin lähetä sellasii viestei?

Nella: *Ei, mut kyl äiskä sanoo joskus, et ei saa kertoa sit iskälle jostain jutuist ja iskäkin aika usein, jos se antaa rahaa, ni se sanoo, et ei saa kertoa äiskälle. Se tekee aika usein kyl sillee. Kyl me aika usein sit kerrotaa.*

H: Mitä sä aattelet sit siitä? Onks se sun mielest hankalaa? Tuleeks siin semmonen olo, et joutuu peittelee jotain?

Nella: *Joo, yleensä. Ei mul sillee satu, et jos äiskä sanoo, et ei saa kertoa jostain tärkeest asiast iskälle, ni ei mul siit sit tuu, ku ei sitä saa kauheest levitellä, mut jos iskä esim antaa rahaa ja käskee, ettei siit saa sanoo, ni kyl mie yleensä sanon, ku ei se oo niin tärke sillee, jos se antaa pari kymppiä, ni kyl siit voi sit kertoa äiskälle.*

H: Minkä takii sä luulet, et isä kieltää sit kertomasta?

Nella: *No emmie tiie, ehkä se halua vaa jotenkii, emmie tiie.*

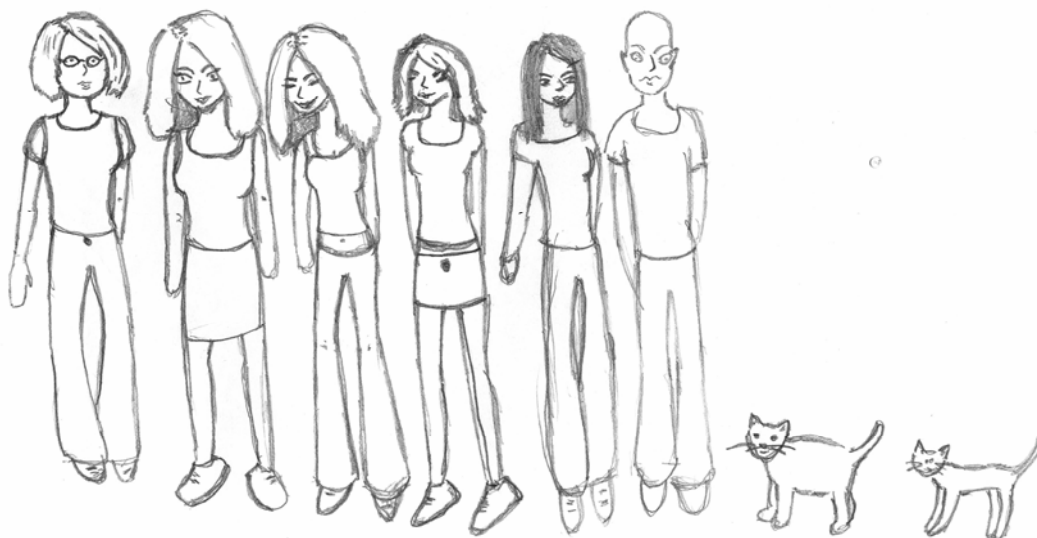
(Nella 12 v)

Ilkeiden viestien lisäksi Nella (12 v) hämmensi se, että vanhemmat pyysivät häntä olemaan kertomatta joistakin asioista toiselle vanhemmalle. Hän olikin itse arvioinut asioita, jotka voi kertoa ja joita ei kannata kertoa. Syytä salailuun hän ei kuitenkaan oikein ymmärtänyt. Kata (13 v) taas kertoi ongelman olevan pikemminkin se, ettei hän muista kaikkia niitä asioista, joita häntä on pyydetty kertomaan toiselle vanhemmalle. Hän oli puhunut ongelmasta vanhemmilleen, mutta se ei ollut tuottanut toivottua muutosta vanhempien toimintatapaan.

8.2 Lapset eivät halua kuulla vanhempiansa riitoja

Aiemmat tutkimukset eivät ole yhtenäisiä sen suhteen, kokevatko vuoroasuvat lapset enemmän vai vähemmän vanhempien ristiriitoja kuin muut (vrt. Lee 2002 ja Bauserman 2002), mutta siitä ollaan yhtä mieltä, että vanhempien riidat ovat suuri riski vuoroasuvien lasten hyvinvoinnille (mm. Lee 2002; Maccoby ym. 1993; Parkinson ym. 2003). Toisaalta Smart ym. (2001) totesivat, että vanhempien erimielisyydet eivät estä vuoroasumista toimimasta, mutta ne tekevät siitä kaikille vaikeampaa (mts. 139).

Furyn ym. (1997) mukaan perhepiirroksista voidaan tehdä päätelmiä piirtäjän käsityksestä perheenjäsenten onnellisuudesta. Myös Spigelman ym. (1992) tulkitsivat piirroshahmojen vallitsevia ilmeitä. Keräsen (2001) mukaan elämänsä ja perheeseensä tyytyväinen lapsi piirtää perhekuvaan yksityiskohtaisia kuvia hymyilevistä ihmisistä. On kuitenkin muistettava, että lapsi kuvaa perhettään kokonaisuutena ja hymyilevänä, koska näin kuuluu olla. Tutkimuksessani lähes kaikkien lasten piirroksissa ihmisillä on iloiset kasvot; yhdessä ei kasvoja ole lainkaan, koska hahmot ovat kovin pieniä tikku-ukkoja. Nean (15 v) (Nean perhepiirros s. 141) ja Nellan (12 v) kuvissa vain joillakin perheenjäsenillä on hymy huulillaan. Sisarusten vanhemmat olivat huonoissa väleissä keskenään, ja Nealla oli ristiriitoja myös isänsä kanssa.

KUVIO 5 Nellan (12 v) perhepiirros

H: Mitä sä aattelet, et millaset sun isän ja äitin välit tällä hetkellä on?

Nella: Noh, ei ainakaan puhevälit. Ei ne puhu puhelimes ei mitää, ei ne, äiti, halua puhuu sen kans puhelimes. Et ei ne oo puheväleis edes.

H: Onks se muuttunu tän kuuden vuoden aikana vai onks se ollu koko ajan samantyyppistä?

Nella: *No, se oli aluks niiku aika paha sillee, et niil oli hirveest kaikkii riitoi ja tälläst pari vuotta, noin kaheksanvuotiaaks. Sit ne oli vaa sillee, et ne ei oo enää puheväleis, et ei se sit enää...*

H: Et sit ei tuu riitoja, kun ei oo puheissa?

Nella: *Ei [naurahtaa].*

H: Miten sillon, kun vanhemmat riiteli, muistaks sä, mitä sä sillon ajattelit tai mitä sä sillon teit?

Nella: *Kyl mie muistan, et mie pelkäsin aika paljon, ku mie olin aika pien viel sillo.*

H: Kuuntelik sä niit juttui vai lähiksä sit jonnekin toisaalle?

Nella: *Mie kuuntelin niit piilos.*

H: Miten sä aattelet tätä tilannetta, kun ne ei juttele toisilleen?

Nella: *Ei siit voi oikeen silleen aatella mitään, ku sitä ei kauheest aattele ku... siihen vaa tottuu, et ne ei puhu toisilleen, et ne ei oo puheväleis, ni ei sitä hirveest tuu ajatelleks.*

(Nella 12 v)

Puolet haastatelluista kertoi, etteivät isä ja äiti riitele keskenään tai että he eivät ainakaan tienneet vanhempien riitelevän. Toinen puoli oli todistanut vanhempien riitoja. Lapset kertoivat lähtevänsä useimmiten pois, omaan huoneeseen tai ulos, kun vanhemmat riitelivät. Erityisesti ahdistusta oli aiheuttanut toisen vanhemman uhkaus tehdä toiselle väkivaltaa; lapsi ei voinut olla aivan varma, jäisikö uhkaus vain puheen asteelle. Vanhempien riidat koskivat useimmiten lapsen asumisjärjestelyn yksityiskohtia (myös Kaltborn 2001), sekä lasta koskevia rajoja ja hankintoja. Toni (9 v) epäili, että jos *mä oisin kaks viikko isällä ja yhden viikon äidillä, ni ehkä siit tulis vähän riitaa*. Miia (10 v) kertoi isän ja äidin perheen välillä olleen riitoja kotiintuloajoista ja vaatteista, kun taas isosisko Siru (11 v) kertoi, ettei erimielisyyksiä ollut. Sisarukset joko suhtautuivat eri tavoin perheen riitoihin tai sitten isosisko ei halunnut kertoa niistä. Vaikka Maccoby'n ym. (1990) mukaan vanhemmat riitelivät usein lapsen huollosta ja tapaamisesta, oli Ninan (10 v) vanhempien riidanaihe hiukan yllättävä, asiaa hankaloittivat toisen vanhemman epäsäännölliset työajat ja toisen harrastus.

H: Mistäs asioista ne riidat sitte on?

Nina: *Ai millon, nyttekö?*

H: Nii, tai sillon aikasemmin?

Nina: *No nyt ne on ainakin siitä asiasta, et kummalla mä olen ja sitte sillon, ku ne asu vielä, mä en muista.*

H: Eli onks se sitä, kun ne riitelee, et kummalla sä oot, et kumpiki haluais, et sä olisit enempi sillä... vai onks niil semmosii hankaluuksii saada aikataului sopimaa?

Nina: *Joo.*

H: Just. Tota, mites ne sitte ratkee ne tilanteet?

Nina: *Sillee, et ne päättää, et mä meen jollekki muulle yöks. Jollekki mun kaverille.*

H: Ehdotaksä ite niitä ratkasuja koskaan?

Nina: *Ehdotan. Monesti.*

Ainoastaan Eetu (11 v) kertoi vanhempansa ja uusvanhempansa riitelevän keskenään, kaikki muut sanoivat uusperheen vanhempien olevan asioista samaa mieltä. Eetun mukaan sekä isän että äidin perheessä Eetua koskevat riidat liittyivät usein siihen, että vanhempi tai uusvanhempi oli luvannut jotain, mitä toinen ei hyväksynyt. Riidat ratkesivat Eetun kokemuksen mukaan yleensä niin, että *iskän luona yleensä Päivi [äitipuoli] voittaa, ja sitte täällä [äidin luona] yleensä Jari [isäpuoli] voittaa*. Uusvanhemmat osallistuivat kasvatukseen ja Eetu myös piti heitä vanhempinaan (Eetun perhepiirros s. 127). Monissa perheissä

vanhemman uudella kumppanilla ei ainakaan vielä ollut vanhemman roolia. *Ei se Maija [isän naisystävä] osallistu meien kasvatukseen tai tähän, ni vaikee sanoo*, kuten Iida (16 v) kertoi kysyessään isän ja hänen uuden kumppaninsa välisistä erimielisyyksistä.

8.3 Kulut jaetaan

Vaikka Maccobyn ym. (1990) ja Kaltenbornin (2001) mukaan raha oli yksi yleisimmistä vanhempien riidan aiheista, kukaan haastateltavistani ei sanonut suoraan, että vanhemmat riitelisivät rahasta. Yli puolet haastateltavista sen sijaan kertoi, että vanhemmat jakoivat lapsesta aiheutuvat kustannukset tasan: tavaran hankintahinta puolitettiin tai toinen vanhemmista maksoi toisen harrastuksen ja toinen toisen (myös Öberg & Öberg 2004, 59).

Yleensä melkein kaikki menee puoliks ja puoliks. Sillee, et ain jos tulee jotain kuluja, esim joku ostaa jotain sellasta, ni yleensä aina ilmoitetaan toiselle ja sanotaa että okei, ja sit toine aina maksaa sille, joka on maksanu sen, ni puolet siit tilille.
(Ville 14 v)

Pieni osa haastateltavista ei tiennyt kulujen jakautumisesta kuin korkeintaan jossain yksittäisessä tapauksessa. Neljännnes lapsista kertoi, että toinen vanhempi maksaa menoja enemmän kuin toinen. Useimmiten tämä oli isä, jolla oli *enemmän rahaa*. Lähes kaikki, jotka tiesivät, kuinka kulut oli jaettu, pitivät jakoa oikeudenmukaisena: *mä oon molempien lapsi, ni ne jaetaan puoliks* (Aapo 12 v). Kulujen jakamisessa oli Vilhon (8 v) mielestä sekin hyvä puoli, että *kummalki säästyä rahaa*. Parkinsonin ym. (2003) mukaan isän ja äidin taloudellisen tilanteen tasa-arvoisuus oli nuorille tärkeää. Vain Nina (10 v) piti jakoa epäoikeudenmukaisena.

H: Tota, mites sitte vanhemmat jakaa sellaset kustannukset, mitä tulee vaikka sun harrastuksista, matkoista tai vaatteista?... Kumpi maksaa, vai maksaako ne puoliks vai?... Tiedäksä?

Nina: *Ai niiku kaikki mun vaatteet?*

H: [nyökkää]

Nina: *No mun äiti yleensä, ei mun isä ikinä mulle osta vaatteita, ei se tiedä, mistä mä tykkään. Äiti maksaa ne, ja ku me mennään matkalle, ni se riippuu kumman kaa, nii ni ne maksaa sitte sen. Ja tota mun äiti maksaa mun puhelinmaksut ja kaikki nää ja se saa mun lapsilisät.*

H: Onks se susta oikeudenmukainen se rahasytemi?

Nina: *Ei. Mun mielest mun isä sais maksaa ne mun puhelinlaskut. Äidillä on niin paljon muita maksettaviaki.*

En kysynyt erikseen lapsilisistä, ja Ninan lisäksi vain Minna (18 v) kertoi niistä. Minna oli saanut lapsilisät omalle tililleen ja vastannut niiden avulla itse monista omista menoistaan. Sisarukset Nella (12 v) ja Nea (15 v) taas puhuivat elatusavusta: isä maksoi elatusapua Nellasta, joka asui virallisesti äidillä, isän luona asuva Nea taas tiesi, ettei hänestä maksettu elatusapua. Vaikka Nea (15 v)

asui virallisesti isän luona, ei hän ilmeisesti vanhempien erilaisen taloudellisen tilanteen takia ajatellut, että äiti voisi maksaa elatusapua isälle, vaan toisinpäin.

No, ei äiti varmaa saa mitää elatusapumaksui tai mitää, koska ei äiskä kuitenkaa maksa minust mitää, paitsi sillon mä syön tääl, jos mä oon tääl yötä. (Nea 15 v)

Biologisten vanhempien lisäksi lapsen kuluihin osallistuivat yhdessä perheessä isovanhemmat halutessaan *sponsoroida jotain tiettyä harrastusta* (Kaisa 12 v) ja toisessa perheessä uusvanhempi. Jaakko (11 v) oli ainoa, joka kertoi vanhempiensa lainaavan tarvittaessa toisilleen rahaa.

Jos ei tuu tasast rahaa, tai siis niiku ne maksaa normaalist puolet ja Pekka [isäpuoli] auttaa. Ja sit jos se tulee liian kalliiks, ni ne lainaa toisilleen ja sit niitten pitää maksaa takas.

9 VUOROASUVAN LAPSEN PERHE JA PERHESUHTEET

Seuraavaksi esittelen, millaisia ovat haastattelemieni lasten perheet ja millaisia ovat lasten käsitykset perheestään. Lisäksi erittelen lasten suhdetta vanhoihin ja uusiin perheenjäseniin. Lasten kertoma täydentyy heidän perhepiirroksillaan. Lopuksi lapset antavat neuvoja vuoroasuville lapsille ja heidän vanhemmilleen.

9.1 Haastateltavien lasten perheet

Vanhemmat. Haastattelemieni lasten äitien ikä oli keskimäärin 40 vuotta (32–47) ja isien 43 vuotta (33–50). Kaikki lapset eivät muistaneet vanhempiansa ikää, joten keskiarvo perustuu niiden vanhempien ikin, joiden lapset tiesivät tai arvioivat vanhempiansa iän. Vanhempien koulutus oli monille arvoitus ja ammattistakin selvisi joskus vain ala, ei varsinainen työtehtävä. Lasten vastausten perusteella jaoin vanhemmat kuitenkin pelkistetyksi kahteen ryhmään: enemmän koulutettuihin (mm. toimittaja, ekonomi, tutkija, opettaja) ja vähemmän koulutettuihin (mm. tarjoilija, myyjä, puutarhuri, palomies). Enemmän koulutettujen ryhmään kuului 40 vanhemmasta 19 ja vähemmän koulutettujen ryhmään 21. Isistä 11 oli vähemmän koulutettuja ja 9 enemmän koulutettuja. Äideillä jako meni tasan. Aiemmissä tutkimuksissa on todettu, että vuoroasumista toteuttavien perheiden vanhemmat ovat korkeammin koulutettuja ja hyvätuloisempia kuin keskivertoperheiden vanhemmat (Cancian & Mayer 1998; Donnelly & Finkelhor 1993; Kelly ym. 2005; Maccoby ym. 1993; Öberg & Öberg 2002, 25).

Sisarukset. Tutkimusjoukossa oli mukana kaikkiaan seitsemästä perheestä lapsia, joilla oli täyssisarus. Kolmessa perheessä sisarukset asuivat pääsääntöisesti samassa paikassa, vaikka satunnaisesti saatettiin olla eri paikoissakin. Yhdessä perheessä toinen alaikäisistä sisaruksista asui virallisesti isällä, toinen äidillä. Äitinsä luona enemmän asuva Nella (12 v) vaihtoi asuinpaikkaa isän työvuorolistan mukaan. Isosisko Nea (15 v) taas päätti pitkälti itse asumisestaan.

Hänen olisi pitänyt asua enemmän isällä, mutta hän halusi asua yhtä paljon äidillä ja oli toteuttanut omaa tahtoaan isän vastustuksesta huolimatta. Nella taas suunnitteli, että voisi päätöntävaltansa lisääntyessä asua yhtä paljon isän luona. Heidän täysi-ikäinen sisarensa asui pääasiassa äidillä.

Uudet perhesuhteet. Uusi perheessä vakituisesti asuva puoliso oli kuuden lapsen äidillä ja neljän lapsen isällä, vain kolmella lapsella kahdestakymmenestä oli uusvanhempi kummankin vanhemman perheessä. Uusia puolisisaruksia oli syntynyt vain yhdelle lapselle, joka oli saanut uuden sisaruksen äidin ja sisaruksia isän perheeseen. Kolmella lapsella oli uussisarus jommankumman vanhemman luona. Yhden lapsen äidillä ja neljän lapsen isällä (kahdessa isän perheessä) oli seurustelukumppani, joka asui perheessä ajoittain. Eräässä perheessä toinen sisaruksista kertoi, että perheessä asui toisinaan äidin miesystävä, toinen ei asiaa maininnut. Kaksi lasta mainitsi vanhemmillaan olevan uudet seurustelukumppanit. Kuudella lapsella kahdestakymmenestä ei ollut lainkaan uusia perheenjäseniä tai vanhemmilla uutta mies- tai naisystävää. Käytän tässä tutkimuksessa taulukon 2 määritelmiä lasten perheenjäsenistä.

TAULUKKO 2 Lasten uudet perhesuhteet

äidin kautta	lapsella isäpuoli, joka on äidin av(i)opuoliso	lapsella puolisisar (sama äiti)	lapsella uussisarus (ei biologista sukua)	äidillä miesystävä, joka asuu joskus perheessä	äidillä miesystävä
lasten lukumäärä	6	1	2	1	2

isän kautta	lapsella äiti-puoli, joka on isän av(i)opuoliso	lapsella puolisisar (sama isä)	lapsella uussisarus (ei biologista sukua)	isällä naisystävä, joka asuu joskus perheessä	isällä naisystävä
lasten lukumäärä	4	1	1	4	2

Smart ja Neale (1999) havaitsivat, että ne vanhemmat, jotka olivat sitoutuneet yhteistyöhön [*co-operational co-parenting*] entisen puolisonsa kanssa, eivät olleet uudessa parisuhteessa. Tutkijat tulkitsevat heidän luopuneen uuden suhteen hankkimisesta, jotta he pystyisivät paremmin ylläpitämään hyvää vanhemmuussuhdetta entiseen puolisoonsa. (Mts. 80.) Tässä tutkimuksessa uusien puolisojen olemassaolo ei välttämättä heikentänyt vanhempien yhteistyötä: joissakin perheissä, joissa toisella tai kummallakin vanhemmalla oli uusi puoliso, toimi perheiden yhteistyö erittäin hyvin. Tosin tiiveintä yhteistyötä tehtiin perheessä, jossa kummallakaan vanhemmista ei ollut uutta parisuhdetta.

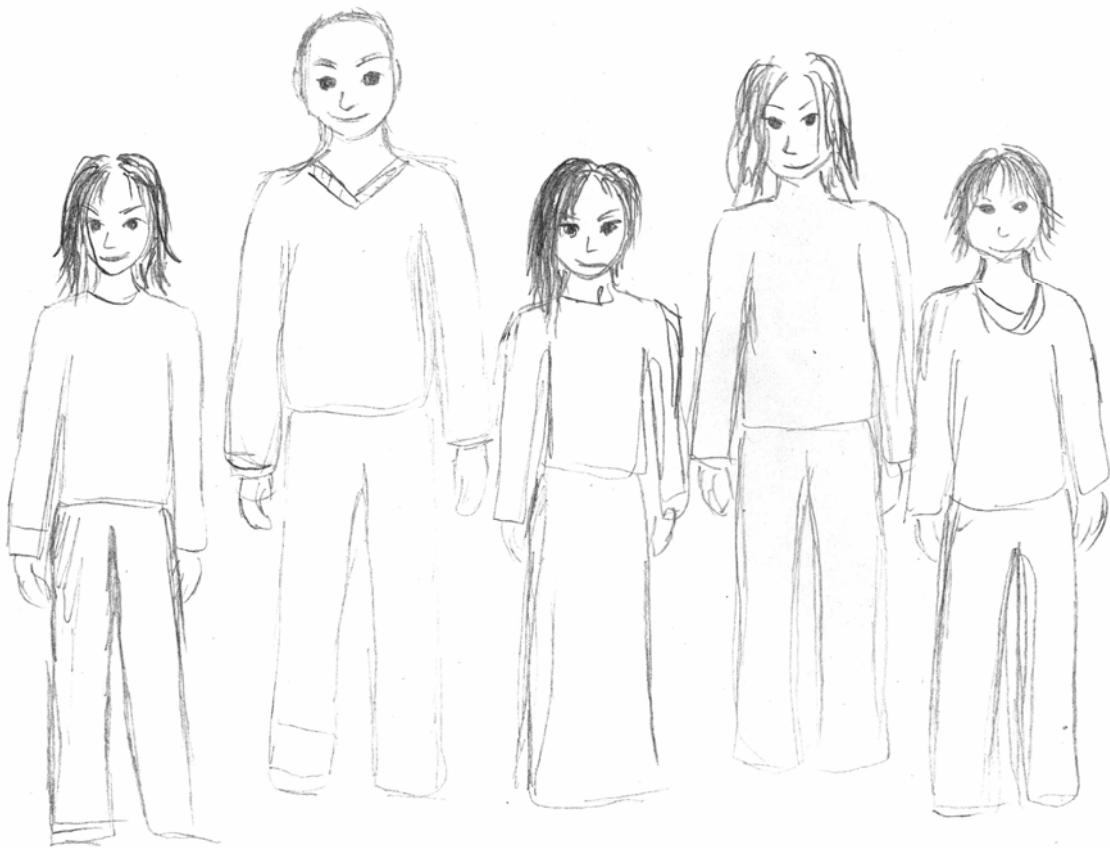
Lasten perheet piirroksissa. Useimmiten lapsi aloittaa perheensä piirtämisen piirtämällä ensin itsensä (Keränen 2001). Myös tutkimani lapset aloittivat piirtämisen usein itsestään tai perheen nuorimmasta jäsenestä. Muut sisarukset ilmestyivät kuvaan usein ikäjärjestyksessä. Vain kaksi lasta ei piirtänyt itseään perhekuvaan lainkaan (Kaisa ja Eetu, Eetun perhepiirros s. 127), mikä on Keräsen (2001) mukaan hyvin epätavallista ja voi kertoa siitä, ettei lapsella ole paik-

kaa perheessä. Di Leon (1983) mukaan se kertoo siitä, että lapsi kokee, ettei häntä ymmärretä tai arvosteta perheessä. Kumpikin itsensä poisjättäneistä lapsista piirsi kaikki muut perheenjäsenet, toinen uusvanhemmat sekä uus- ja puolisisarukset ja toinen lemmikkieläimet alkuperäisten perheenjäsenten lisäksi. Kaisan kuvassa oli lisäksi ainoana laatuaan maisema, johon henkilöt sijoittuvat. Itsensä poisjättäminen tarkoittikin mielestäni perheen kuvaamista lapsen omasta näkökulmasta, eikä niinkään kuvana perheestä ulkopuoliselle.

KUVIO 6 Kaisan (12 v) perhepiirros

Hahmojen sijoittelu lasten perhepiirroksissa liittyy lapsen käsitykseen omasta asemastaan perheessä – joko todelliseen tai toivottuun (Wallace 2004). Yksitoista lasta sijoitti piirroksessa itsensä sisaruksineen vanhempien väliin, lisäksi Iida (16 v) ja Siru (11 v) sijoittivat itsensä vanhempien väliin ja muut perheenjäsenet vanhempien ulkopuolelle. Oman kuvan piirtäminen vanhempien väliin voi kertoa, että lapsi haluaa korostaa olevansa vanhempiensa yhteinen lapsi tai että hän toimii ikään kuin vedenjakajana tai välittäjänä eronneiden vanhempien ja kahden perheen välissä, kuten Sviggum (2000) asiaa tulkitsee. Kukaan lapsista ei kuitenkaan piirtänyt vanhempien tai perheiden välille viivoja tai raja-aitoja.

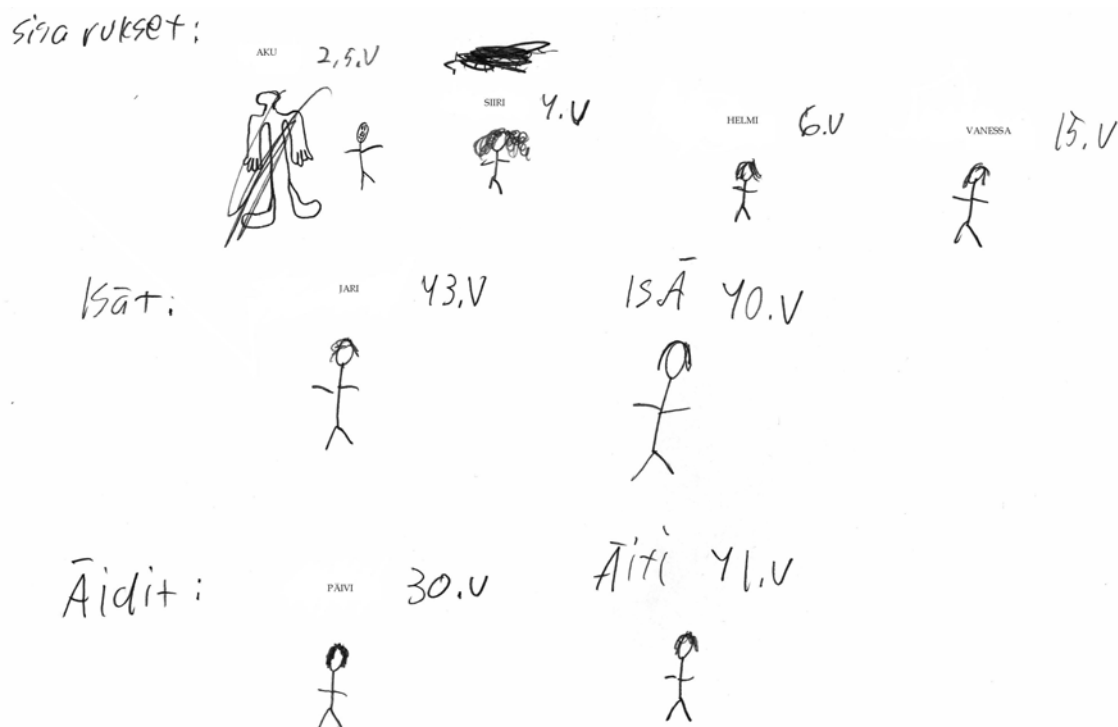

KUVIO 7 Iidan (16 v) perhepiirros

Biologiset vanhemmat saatettiin piirtää myös vierekkäin. En kuitenkaan havainnut verratessani kuvia haastatteluihin, että sijoittelulla olisi yhteyttä vanhempien keskinäisiin suhteisiin. Kahdessa perheessä toinen sisaruksista piirsi vanhemmat vierekkäin, toinen ei. Kahdessa piirroksessa taas vanhemmat olivat erillään lapsista. Ajattelen, että lapsi halusi näin tuoda esille lasten ja aikuisten erilaista asemaa perheessä. Kummassakin tapauksessa perheeseen kuului useita lapsia.

Smart ym. (2001) jakoivat lasten perhekäsitykset heidän piirroksensa perusteella rajoiltaan avoimiin ja suljettuihin. Perheen rajat olivat avoimet lapsilla, joiden perhekäsitys oli laajentunut vanhempien eron jälkeen. Näiden lasten perhekuvat olivat ihmissuhdeverkostoltaan suljettua perhekäsitystä monimutkaisempia ja niihin sisältyi enemmän ihmisiä. Näissä perheissä uusperhesuhteista oli tullut lapselle tärkeitä ja arvostettuja ihmissuhteita, eikä entisen perään enää haikailtu, koska se olisi merkinnyt näiden uusien suhteiden menettämistä. (Smart ym. 2001, 45–56.) Neljä haastattelemistani lapsista piirsi perhekuvaan myös isän ja äidin uudet puoliset ja heidän lapsensa (kaikkiaan seitsemällä lapsella asui jommankumman tai molempien vanhempien luona vanhemman uusi puoliso). Suurin osa heistä nimesi uudet puoliset etunimeltä, kun taas vanhempien yläpuolella luki useimmiten isä tai äiti. Smartin ym. (2001) mukaan lapset erottelevat selvästi toisistaan biologiset vanhemmat ja uusvanhemmat, myös heidän tutkimuksessaan uusvanhemmista käytettiin etunimiä. Vanhempien

uusia puolisoja arvostetaan, mutta heitä pidetään pikemminkin ystävinä kuin vanhempina tai sukulaisina. (Mts. 48.) Haastattelemistani lapsista vain Eetu (11 v) kirjoitti paperiin *isät* ja *äidit*; hänkin kuitenkin nimesi uusvanhempansa etunimeltä, mutta käytti biologisista vanhemmistaan vain nimityksiä isä ja äiti. Eetun vanhempien erosta oli aikaa jo kahdeksan vuotta ja hän oli asunut uusvanhempiansa kanssa pitkään. Kumpaankin perheeseen oli syntynyt myös uusi lapsi tai lapsia, jotka Eetu nimesi sisaruksikseen, kuten myös uussisarensa.

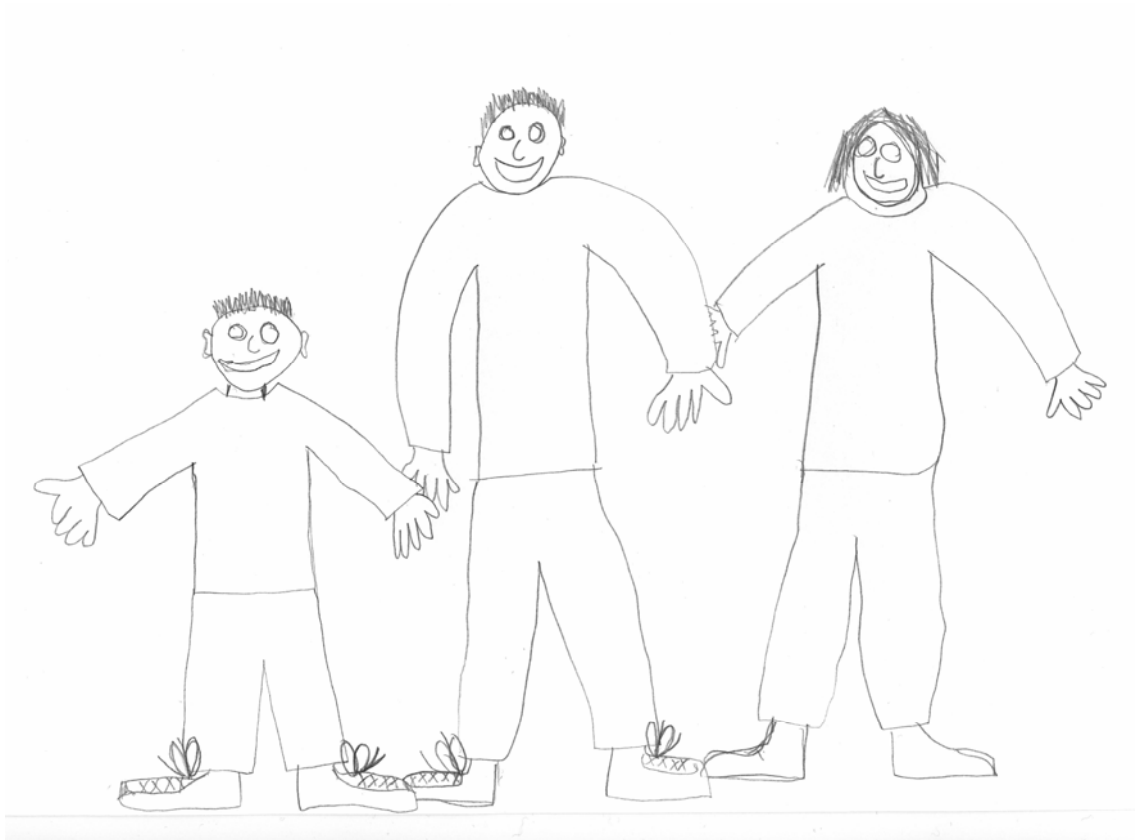

KUVIO 8 Eetun (11 v) perhepiirros

Mikäli perhekuvassa oli vain alkuperäisen perheen jäseniä (15 kuvaa), ei kuvasta voinut päätellä, että se kuvasi eronnutta perhettä. Ydinperheen piirtäneistä lapsista vain kolmella oli uusia perheenjäseniä toisen tai kummankin vanhemman kautta. Rajoiltaan suljettuihin perhekäsityksiin kuuluvat kuvat eivät juuri eronneet siitä, millaisia perhekuvat olisivat olleet ennen eroa. Perhekuva ei ollut hajonnut eikä laajentunut. (Smart ym. 2001, 45–56.) Myös Sviggumin (2000) ja Spigelmanin ym. (1992) tutkimien lasten perhekuvat osoittivat selvästi, että lapset sisällyttävät molemmat vanhemmat perheeseensä myös eron jälkeen.

Mikko (10 v) piirsi perheenjäsenensä, isän, äidin ja itsensä hyvin lähelle toisiaan. Mikon kuvassa vanhemmat ovat vierekkäin ja pitävät toisiaan kädestä, vaikka Mikon isällä onkin uusi perhe. Perhekuva ei välttämättä ilmaisekaan realistista perherakennetta, vaan lapsen toivetta siitä, millaisen hän haluaisi perheensä olevan (Di Leo 1983, 96; Handler & Habenicht 1994). Gillis (1996, XV–XVI) puolestaan toteaa, että meillä kaikilla on kaksi perhettä, toinen on kuviteltu [*lived by*] ja toinen todellinen [*lived with*], jossa eletään jokapäiväistä elämää. Molempien merkitys on yhtä tärkeä. Mikon (10 v) oli hyvin vaikeaa kertoa

isän luona asuvista ihmisistä, joten saattaa olla, että Mikon kuva kertoo hänen toivovan vanhempien palaavan vielä yhteen, vaikkei hän sitä haastattelussa tuokaan julki. Piirtäminen vapauttaakin lapsen ilmaisemaan tunteita ja toiveita, joita on verbaalisesti vaikea ilmaista (Fury ym. 1997; Keränen 2001).

KUVIO 9 Mikon (10 v) perhepiirros

H: Tota asuiks täällä äitin luona ketä muita kun äiti ja sinä?

Mikko: *Ei.*

H: Entäs isän luona?

Mikko: *No siel asuu... siel asuu [mutinaa] siel asuu toi emmä muista [mutinaa]...*

H: Ketä siel asuu?

Mikko: *No ainaki mun isovelji joskus.*

H: Yy-hyh. Minkäs ikänen sun isovelji on?

Mikko: *Kaheksantoista jotain.*

H: Onks hänellä sama isä ja äiti kun sulla?

Mikko: *Mmm...*

H: Et onks hän sun ihan täysveli?

Mikko: *Ei mun mielestä... On meil niiku eri äiti.*

H: Onks hänellä ihan oma koti myöski?

Mikko: *Nii sillee...*

H: Onks hän opiskelemassa tai?

Mikko: *Se on ... emmä oo ihan varma, missä se on.*

H: Miten usein hän on siellä isän luona?

Mikko: *Yleensä se on, joskus taitaa olla joka toinen viikonloppu.*

H: No asuuko sillä ketä muita?

Mikko: *No siel asuu... siel asuu... emmä osaa sanoa.*

H: Asuiks sillä kuitenkin joku muu?

Mikko: *Joo.*

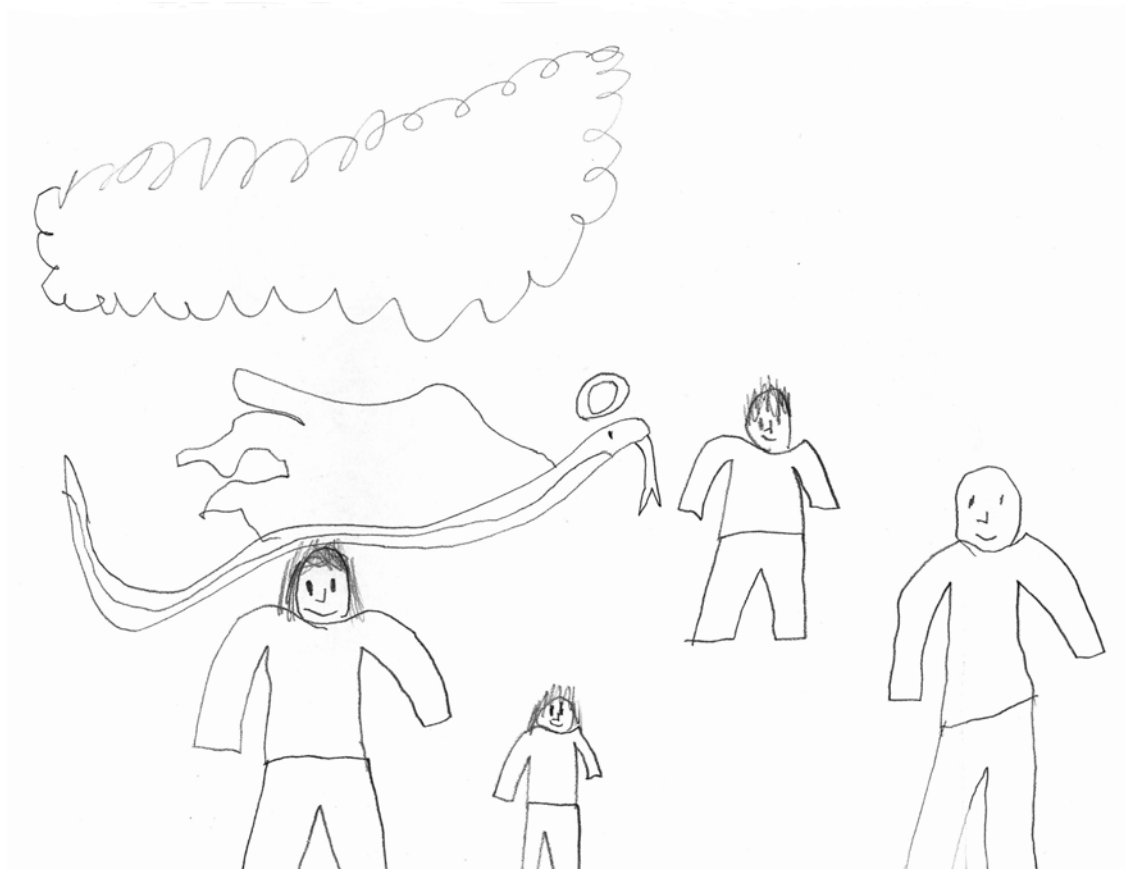
H: Kukas se mahtaa olla?

Mikko: *No...*
 H: Mikä hänen nimensä on?
 Mikko: *Paula.*
 H: Onko Paula sun isän naisystävä tai avovaimo tai?
 Mikko: *No jotain niiku, sitte siel on niiku, siel asuu myöski Hanski.*
 H: Kukas se on?
 Mikko: *Se on Paulan lapsi?*
 H: Ahaa. Minkäs ikänen Hanski on?
 Mikko: *No se meni seittemännelle.*
 H: Eli se on siinä tapauksessa niiku 13 tänä vuonna.
 Mikko: *Yyh.*
 H: Onkos isällä ja Paulalla yhteisiä lapsia?
 Mikko: *[pyörittää päätään].*
 H: Mites sä tota noin, mikä tän sun isoveljen nimi muuten oli?
 Mikko: *Lauri.*
 H: Miten sä näitä Laurii ja Hanskia, nimitäk sä heitä veljiks vai tota? Onhan Hanskiki poika?
 Mikko: *Joo.*
 H: Niin mä ajattelin. Voishan se olla tytönki lempinimi. Mutta tota nii, koek sä heidät veljiks vai onks ne sulle enempi kavereita vai miten sä koet sen asian?
 Mikko: *No Hanski on ehkä enemmän niiku sillee niiku, sanon sitä Hanskiks ja.*
 H: Entäs sitte Lauri?
 Mikko: *No joskus niiku aina sanon, että [huokaa] se ois niiku veli.*
 H: Niin sä ainaki mulle tässä äsken sanoit, et isoveli. Oliko siinä nyt kaikki ketä asu isän luona?
 Mikko: *Joo.*
 H: Ja äitin kanssa ootte kahestaan?
 Mikko: *Yy-y [myönteinen].*
 (Mikko 10 v)

Öbergin ja Öbergin (2002) mukaan toive vanhempien yhteenpalaamisesta oli kuitenkin todennäköisempää yksinhuollossa elävillä kuin vuoroasuvilla lapsilla. Tutkijat selittivät eroa sillä, että vuoroasuvilla lapsilla säilyy suhde molempiin vanhempiin ja sitä kautta tunne perheestä. (Mts. 188.)

Tonilla (9 v) perhekuvan piirtäminen nosti pintaan vahvoja tunteita, jotka eivät liittyneet vanhempien eroon, vaan menetettyihin perheenjäseniin.

H: Okei. Sit mul on täs tyhjä paperi sua varten. Mä toivosin, et sä piirtäisit mulle kuvan sun perheestä. Jos sulle sopii, ni voidaan täs samalla jutella näit kysymyksii eteenpäin.
 Toni: *Okei... Jos siis perheestä otetaan kuva niin... sillon ootas... kaks lasta, jotka on kuollu syntymän jälkeen, Kalle on nyt varmaa viel tarhassa ja ... [vedet silmissä]*
 H: Onks sul kaks veljee kuollu? Onpa ollu ikävää.
 Toni: *Sit meil on ollu käärme, tosi vikkelä, vähänki päästää ulos, heti vips jossain missä lie. Kerran tosiaan löyty roskakorista.*
 H: Oho. Sä voit mieltii nyt ihan ite, et miten sä haluut, et sä voit piirtää kyllä nää sun kuolleet veljet. Vai oliko molemmat veljiä?
 Toni: *Muistaakseni molemmat oli joo poikiä.*
 H: Sä voit piirtää heiet, jos sä haluut ja lemmikkejä voit piirtää, jos haluut ja. Et ihan niiku sä ite koet, et ketkä kuuluu siihen sun perheeseen. Myös isovanhempii voi piirtää, jos haluu. [oli aiemmin kertonut, että viettää paljon aikaa isovanhempien kanssa]
 Toni: *Nyt kyllä täytyy vähän muistella [itkuinen].*
 H: Sä voit mieltii ihan rauhassa ja voit piirtää myöhemminkin, jos tuntuu, et on nyt hankalaa.

KUVIO 10 Tonin (9 v) perhepiirros

Toni aloitti kuvan piirtämisen kohta edellä mainitun keskustelun jälkeen. Hänen kuvassaan perheen yläpuolella oleva pilvi liittyy menetettyihin veljiin ja perheen yllä lentää käärme, jonka pään päällä on sädekehä. Isovanhempia hän ei kuvaan piirtänyt, vaikka viettikin aikaa paljon heidän luonaan.

9.2 Suhde vanhempiin

Haastateltavat kuvasivat suhdettaan vanhempiinsa hyvin myönteisesti. Puolet kuvasi suhdettaan sekä isään ja äitiin hyväksi, pari vanhinta haastateltavaa läheiseksi. Yksi sisaruspari kuvasi suhdettaan vanhempiin normaaleiksi. He ottivat myös oma-aloitteisesti esille sen, ettei ero ollut vaikuttanut vanhemman ja lapsen väliseen suhteeseen. Myös aiempien tutkimusten mukaan vuoroasuvalla lapsella säilyy läheiset suhteet molempiin vanhempiin (Buchanan ym. 1992; Maccoby ym. 1993), mikä on heille hyvin tärkeää (Parkinson ym. 2003). Nuorimmat haastateltavat eivät osanneet määritellä suhdettaan vanhempiinsa. Heidän kanssaan asiaan pureuduttiinkin käytännön yhdessäolon kautta.

Vaikka kysyin erikseen suhteesta isään ja äitiin, oli vastaus molempien kohdalla yleensä aina sama. Vain sisarukset Nea (15 v) ja Nella (12 v) kuvasivat suhdettaan äitiin ja isään erilaisiksi. Maccobyn ym. (1993) mukaan toisilleen

vihamielisten vanhempien lapsilla on harvemmin läheinen suhde kumpaankin vanhempaan.

H: Millaset välit sulla on isään ja äitiin?

Nella: *Aika hyvät. Mut sit iskä voi joskus palaa aika helpost pinna. Et sit aattelee, et miks iskä on tollane, et sillä palaa pinna. Mut kyl kumminkii niit kaikkii rakastaa, et emmie kuitenkin voi aatella, et mie vihaan mun iskää tai mitää tälläst. Koska ei se kumminkaa voi sille mitää, jos siltä vähän nopeemmin palaa pinna.*

H: Nii, se on luonteenominaisuus. Mihin asioihin ne sit yleensä liittyy?

Nella: *No, esim just johonki, jos vaikka koulupäivin myö joskus Nean kaa viel joskus puol kaiken aikaa ollaa hereil, vaik meien pitäs joskus kymmenen aikaa mennä nukkuu, ni sit iskä saattaa siit vähän suuttuu. Se on sanonu varmaan kymmenen kertaa, et nyt meette nukkuu, ja sit myö vaa siel kattotaa telkkarii Nean huonees, et jee ollaan ihan pirteit jossain kaiken aikaa, ku kaheksalta mennää kouluu.*

(Nella 12 v)

Suurin osa lapsista oli sitä mieltä, ettei heidän suhteensa vanhempiin ollut muuttunut ajan mittaan. Kaksi arveli, että suhde on muuttunut, mutta lisäsivät samaan hengenvetoon seuraavan kysymyksen arvaten, etteivät osaa selittää miten. Minna (18 v) arvioi isäsuhteensa muuttuneen eron jälkeen myönteisempään suuntaan: *itseasia eron jälkeen isän kaa tuli paljon paremmat välit, tai sillee, et juteltii enemmän.* Myös Öbergin ja Öbergin (2004, 115–116) tutkimuksessa kävi ilmi, että lasten suhde isään saattoi vuoroasumisen myötä vahvistua.

Kesken äidin kotona tehtävän haastattelun Ninan (10 v) puhelin soi. Puhe-
lun jälkeen käyty keskustelu paljasti minulle, kuinka usein Nina soitteli isänsä kanssa. Kontakti isään oli hänelle ilmeisen tärkeä, koska hän joutui olemaan äidin työn vuoksi paljon yksin.

Nina: *Se oli mun iskä.*

H: Soitteleksä usein isän kaa, kun sä oot äitillä?

Nina: *Joo.*

H: Miten usein?

Nina: *No, joka päivä ainakin kaks kertaa se soittaa mulle.*

H: Mistä te puhutte?

Nina: *No, iskä aina kysyy, et kerkesiks mä hyvin kouluun ja sit se aina sanoo, mitä se on os-
tanu mulle tai lainannu kirjastosta tai jotain sellasta.*

H: Soitteleksä isälle päin?

Nina: *No joskus, mulla on aika usein sille asiaa.*

H: No entä sitte, kun sä oot isällä, ooksä silloin sit äitin kaa päivittäin puhelimesta?

Nina: *Aika harvoin se mulle soittaa, koska sil on niin kiire töissä.*

Myös suhteita uusvanhempiin tai vanhempien uuteen mies- ja naisystävään pidettiin hyvinä. Kukaan ei sanonut, ettei pitäisi uusvanhemmastaan tai tulisi toimeen hänen kanssaan toisin kuin Öbergin ja Öbergin (2004, 153–155) tutkimuksessa. Myös Ritala-Koskisen (2001) haastattelemat lapset pitivät suhdettaan uusvanhempiin positiivisena, vaikkakaan eivät välttämättä kovin läheisenä (mts. 128). Suhde uusvanhempaan oli useamman lapsen mielestä muuttunut positiivisemmaksi ajan mittaan, kun oli tultu tutummaksi: *aluks se oli vähän vaikeet sillee, kyl se nyt on ihan hyvin* (Miia 10 v). Uusvanhempia ei kuitenkaan yleensä pidetty vanhempina, vaan ennemminkin aikuisina, joilla on merkitystä ja sananvaltaa perheessä.

H: Entäs tää Piia [äitipuoli] sitte? Pidäksä sitä sun jonkinlaisena vanhempana tai äitipuolena tai?

M: *No kylhän mä sillee niiku pidän, et emmä tee pelkästään sitä, mitä isä kääsee vaan, niiku kyl jos se [äitipuoli] niiku sanoo jotain niiku että, ni sitte...*

(Mikko 10 v)

Kaksi murrosikäistä tyttöä oli sitä mieltä, että äidin uusi puoliso (asui perheessä) ja isän naisystävä (ei asunut perheessä) olivat pikemminkin aikuisia kavereita kuin vanhemman roolissa. Myös Smart ym. (2001, 48) ja Clingempeel ym. (1987, 79) totesivat, että vanhempien uusia puolisoita pidetään pikemminkin aikuisina ystävinä kuin vanhempina tai sukulaisina. Vain Eetu (11 v) oli yksiselitteisesti sitä mieltä, että myös uusvanhempia voi kutsua isäksi ja äidiksi. Hän kirjoitti perhekuvaansakin *isät ja äidit* (Eetun perhepiirros s. 127).

Sisarusten välillä oli eroja uusvanhempien piirtämisessä perhekuvaan: Siru (11 v) piirsi kuvaan vanhempien uudet puoliset, kun taas hänen pikkusiskonsa Miia (10 v) (Miian perhepiirros s. 145) ei. Lemmikkieläimet sen sijaan ovat kummankin tytön piirroksessa. Uusvanhemmat olivat asuneet lasten kanssa jo useamman vuoden ajan, enkä havainnut haastattelussa tyttöjen välillä eroja suhteessa uusvanhempiin. Kolmesta sisaruksesta vain Reetta (14 v) piirsi perhekuvaan isän luona silloin tällöin yöpyvän isän naisystävän, tosin hänet oli sijoitettu hieman muusta perheestä erilleen (Reetan perhepiirros s. 147). Reetan sisarukset eivät häntä piirtäneet, mutta kaikki kyllä mainitsivat hänet haastattelussa. Reetan sisko Iida (16 v) (Iidan perhepiirros s. 126) otti oma-aloitteisesti puheeksi piirtämättä jättämisen: *mä en muuten piirtäny Maijaa [isän naisystävä], koska mun mielest tää kuitenkin on se mun perhe. Aiemmin hän on kertonut suhteestaan isän naisystävään ja tämän suhteesta perheeseen:*

No Maija on tota tosi kiva ja mukava ja positiivinen, mut sit taas se, emmä tiie, se ei vissii oikeen uskalla ottaa paikkaa meien, sillee että se ei niiku hirveest pyy mitään, et se on vähän sillee, et se kuvittelee, et se tunkeilee, vaikka ei se mun mielestä sitä tee, mut se saattaa vähä kuvitella, mut se on tosi kiva.

(Iida 16 v)

Kata (13 v) suhtautui mahdolliseen äitipuoleen kaksijakoisesti, äitipuolen olemassa ololla olisi hänen mielestään sekä kielteisiä että myönteisiä puolia.

H: Toivosikäs, et sun isällä ois joku [naisystävä]?

Kata: *No, toisaalt joo ja toisaalt en.*

H: Perusteles vähän.

Kata: *No esimerkiks sillee että, sillee joo, että isäl ois vähä siistimpää ja tälle ku isä ei, kyl siel siivotaa ja tälle mut ja toisaalt taas, emmie haluaa ketää niiku... tavallaa toista äitiä, kuka määräälee sillee.*

H: Luuleksä, että sillä ois isän, mikähän se sana nyt ois, hyvinvointiin vaikutusta? Oisko isä vähemmän vihanen vaikka äitille, jos sillä ois uus nainen?

Kata: *Ois varmaa. Se ei varmaa niiku suuttuiskaa nii helpost.*

Smartin ym. (2001, 48) mukaan uusvanhemman perhepiirroksen pääsy kertoo lapsen ja uusvanhemman läheisestä suhteesta. Jaakko (11 v) ei kuitenkaan piirtänyt perhekuvaan äitinsä uutta puolisoa, vaikka kertookin kutsuvansa tätä välillä *uusioisukiks*. Nimitys kertoo mielestäni heidän välillään olevasta lämpi-

mästä suhteesta. Toisaalta Smart ym. (2001, 56) toteavat lasten perheen määrittelyn perustana olevan usein biologiset ja viralliset suhteet.

KUVIO 11 Jaakon (11 v) perhepiirros

Lapsilla oli vanhemmistaan yleensä sekä kielteistä että myönteistä sanottavaa, tai sitten he eivät ottaneet lainkaan kantaa asiaan. Uusvanhempia haluttiin arvioida vanhempiakin vähemmän. Vaikka suhdetta vanhempiin kuvattiin usein samanlaisena, oli vanhempien hyvissä ja huonoissa puolissa myös eroavaisuuksia.

Äitien hyvä puoli oli äitinä oleminen: *se, et se on äiskä* (Kata 13 v). Äitien kanssa voi tehdä tyttöjen juttuja ja jutella. Äidit olivat *kilttejä ja kivoja, helliä ja huolehtivaisia*. Äitien huonoja puolia olivat liika *lepsuus, ylihuolehtiminen ja liioittelu*. Erityisesti väsyneinä äidit olivat *hermostuneita ja suuttuivat pikkuasioista*.

Isät olivat erityisesti *kivoja*. He *osasivat laittaa hyvää ruokaa, olivat jäməkötä, viisaita ja rennompia* kuin äidit. Isän kanssa tyttökin voi tehdä *poikien juttuja*. Isät kuitenkin *suuttuivat ja huusivat herkästi*. Välillä isät saattoivat *unohtaa asioita* tai olla *kaikkitietäviä*.

Niissä muutamissa myönteisissä kommentteissa, joita äitipuolista tai isän uudesta naisystävästä annettiin, todettiin, että he ovat *mukavia*, heille oli *helppo puhua* ja he *voivat viedä vaikka elokuviin*. Kielteisiä kommentteja oli vielä vähemmän: äitipuoli saattoi evätä isän antaman luvan tai *analysoida liikaa muita ihmisiä*. Öbergin ja Öbergin (2002, 146) tutkimuksessa vuoroasuvat lapset antoivat enemmän myönteisiä lausuntoja uusvanhemmista kuin muut eronneiden perheiden lapset; kielteisiä kommentteja annettiin yhtä paljon. Omassa tutkimuksessani lapset antoivat isäpuolista kommentteja niukasti, äitien uusista miesystäväistä ei lainkaan. Isäpuolet olivat *kivoja, hauskoja ja pitkämielisiä*. Heidän kanssaan *voi pelleillä* ja joskus isäpuolelta heltisi äitiä helpommin lupa katsoa eloku-

vaa viikonloppuiltana. Isäpuolten huonoja puolia olivat peräänantamattomuus, liiallinen *leikkisyys* ja luottamuksen puute.

H: Onks siin [isäpuoleessa] jotain huonoi puolii, sellasia mitkä ärsyttää sua?

Eetu: *Noh, et se ei välil niiku luota muhu. Ku mä en saa pelata, ni se ottaa tost ain ohjaimet pois. Ni se ärsyttää. Et se ei luota.*

Eetu (11 v)

Eetulla oli luottamuspujaa vanhempien kanssa: paitsi että hän koki, ettei isäpuoli luottanut häneen, ei myöskään Eetu voinut luottaa siihen, mitä vanhemmat lupasivat. Eetun mukaan äiti *välil lupaa ja sit ei toteuta*. Isän kanssa taas kävi niin, että *se lupaa ja sit Päivi [äitipuoli] sanoo sille jotain ja sit ei saakkaa tehdä*.

Valkonen (2006) totesi väitöskirjassaan lasten kuvaavan vanhemmuutta ulottuvuuksina, joissa hyvän vanhemman on sijoitettava oikein. Näitä ulottuvuuksia oli kolme: huolenpito, kivuus ja kasvatus. Myös tässä tutkimuksessa tulivat näkyville nämä ulottuvuudet. Reetta (14 v) piti äitinsä myönteisenä puolena huolehtivuutta, toisaalta äidin liika *hyysääminen* oli kielteistä. Monet lapset kuvasivat vanhempiaan *kivoiksi* tai *kilteiksi*, Iida (16 v) taas piti äitinsä huonona puolena sitä, ettei tämä vaatinut pikkuveljeä tekemään kotitöitä. Isän hyvänä puolena Iida puolestaan piti *jämäkkyyttä*. Jaakko (11 v) taas piti kielteisenä isäpuolensa peräänantamattomuutta. Minna (18 v), joka oli itse saanut päättää asumisestaan eron jälkeen, nimesi kummankin vanhemman eduksi sen, *että ne ei oikein ikinä määrällily ton eron kannalt mitenkää, et su pitää tehdä tälle tai tollee noin, et ihan vapaasti*.

Edellä mainittujen lisäksi ulottuvuuksina omassa tutkimuksessani näkyivät viisaus ja leikkisyys. Reetan (14 v) mielestä isän hyvä puoli oli se, että hän oli *viisas*, mutta toisinaan hänen oli vaikeaa myöntää olevansa väärässä. Kata (13 v) kertoi myönteisenä asiana isäpuolestaan sen, että hänen kanssaan voi hassutella ja pelleillä, Elina (9 v) taas ei pitänyt siitä, että isäpuoli *leikkii koko ajan kaikkennäköstä*.

Vanhemmat ovat perillä lastensa asioista. Haastattelemani lapset olivat sitä mieltä, että molemmat vanhemmat olivat pääsääntöisesti hyvin perillä lastensa vapaa-ajanvietosta, kavereista ja rahankäytöstä. Lähes kaikki olivat sitä mieltä, että kumpikin vanhempi oli yhtä hyvin perillä lapsensa vapaa-aikaan liittyvistä asioista. Katan (13 v) mukaan äiti oli kuitenkin isää paremmin perillä kavereista, koska *iskä ei oikeen kysele mitään*. Ainakin Katan tapauksessa tiedon kulku vaati siis vanhemman aktiivisuutta ja mielenkiintoa. Ville taas oli sitä mieltä, että *kyl ne molemmat on peril, et mitä tapahtuu, vaik asuiski toises paikas sillä hetkellä*.

Lasten vapaa-ajanvietto liittyi kiinteästi kavereihin. Markus (13 v) arveli, että *kyl ne [vanhemmat] tietää varmaan kenen kanssa mie oon, mut ei ne sit tiedä, et mitä myö tehää*. Lähes kaikki kertoivat, että molemmat vanhemmat tunsivat kaikki lapsensa kaverit. Kaverit myös vierailivat monen kotona. Iida (16 v) ei kuitenkaan halunnut pyytää kavereita kotiin, *koska ei meil oo koskaan mitään tekemistä*. Lapset myös kertoivat pyydetessä vanhemmille, missä olivat ja mitä tekemässä. Aapo (11 v) kertoi: *Mä soitan aina ja kysyn luvan. Se on se pääasia, jos mä meen niiku kavereille, ni soitan aina*.

Vanhemmat tiesivät haastateltavien mukaan hyvin, mihin heidän lastensa rahat kuuluivat. Monet kertoivatkin säästävänsä tai käyttävänsä vain vähän rahaa. Nuorimmat tekivät hankinnat vanhemman kanssa yhdessä ja vanhimmat esittelivät ostoksensa vanhemmilleen. Kata (13 v) hymähti kuitenkin, etteivät vanhemmat tiedä mitään hänen rahankäytöstään. Tällä hän halusi viitata mahdollisesti tekemiinsä hankintoihin, joita vanhemmat eivät olisi hyväksyneet. Neaa (15 v) taas ärsytti se, että isä tutki hänen rahankäyttöään ja moitti häntä liioista vaateostoksista.

Yhdessä vanhempien kanssa. Vanhempiensa kanssa lapset olivat kotona, katsoivat televisiota ja videoita, lukivat, kävivät kaupassa, laittoivat ruokaa, söivät kotona ja ravintolassa, pelailivat, kävivät elokuvissa ja mummolassa, hoitivat lemmikkieläimiä ja ulkoilivat, kuten Kaisa (12 v) tiivistä: *sellasii ihan perusjuttui.* Molempien vanhempien kanssa tehtiin usein samoja asioita. Isien kanssa tuli esille usein jokin yhteinen liikuntaharrastus, kuten jalkapallo tai uinti. Äitien kanssa taas juteltiin isää enemmän. (Myös Ritala-Koskinen 2001, 134–135.) Äidin kanssa jotkut olivat käyneet myös museossa, taidenäyttelyssä ja oopperassa. Nina (10 v) kuvasi yhdessäoloaan vanhempien kanssa seuraavasti:

H: Mitä sä teet vaikka äitin kanssa?

Nina: *No istun sohvalla ja jankutan: mennään Mäkkiin, mennään Rossoon, mennää Hese, mennää Ärrälle.*

H: No onks se tuottanu tulosta?

Nina: *On [molemmat naurahtavat].*

H: No mitäs sä teet isän kanssa?

Nina: *No se vaan töllöttää telkkua ja mä töllötän telkkua. Ei mitään muuta kiinnostavampaa.*

Nina ei pitänyt television katsomista kovin kummoisena yhdessä olon muotona, Vilho (8 v) sen sijaan kertoi heidän pitävän äidin kanssa välillä televisionkatseluhetkiä. Hän ilmaisi asian siten, että television katsominen oli merkityksellinen, ehkä suunniteltukin asia. Kata (13 v) ja hänen isänsä eivät katselleet televisiota yhdessä, koska heillä oli niin erilainen maku ohjelmien suhteen. Nella (12 v) kertoikin, että yhteinen aika vanhempien kanssa muuttui ja väheni iän myötä: *ehkä se on sillee, ku me ollaan vähän vanhempii, ni me ei enää niin paljon mennä isän ja äiskän kaa joka paikkaan, esim illal pari vuotta sitte mie kävin ain isän kans Heses ja tälle.* Markuksen (13 v) kaverit olivat jo vieneet voiton vanhemmista: *emmä oikein muuta tee [vanhempien kanssa], ku syön ja sit lähen menee.*

Lapset eivät juuri viettäneet aikaa uusvanhemman kanssa kahden kesken, vaan myös biologinen vanhempi oli silloin yleensä läsnä. Jotkut kertoivat kuitenkin uusvanhemman käyttävän heitä harrastuksissa ja Leena (14 v) kertoi isänsä uuden naisystävän toimivan hänen seuralaisenaan iltaisin, jos isällä oli töitä: *Joo, emmä välttämät hirveest sillee mitään Tarjan [isän naisystävä] kaa kahestaa tai kyl nyt välillä, jos vaikka isä on jossain keikal illal, ja sitte no ei nyt hirveen usein, mut joskus, Tarja tulee sillee [naurahtaa] lapsenvahdiks tai sillee, sit vaa niiku viettää iltaa, kattoo jotain leffoi ja tälläsii.*

Riidat vanhempien kanssa. Kolme lasta kahdestakymmenestä kertoi, ettei heillä ollut lainkaan riitoja biologisten vanhempiensa kanssa, neljä piti riitoja hyvin vähäisinä ja merkityksettöminä. Kata (13 v) ja Jaakko (11 v) riitelivät kyllä

biologisten vanhempiensa kanssa, mutta eivät uusvanhempansa kanssa. Näin oli siitäkkin huolimatta, että kumpikin kertoi myös uusvanhemman käskevän ja kieltävän heitä. Eetulla (11 v) taas oli riitoja nimenomaan uusvanhempiensa kanssa.

H: Onks sulla ollu aikuisten kanssa jotain riitoja tai erimielisyyksiä?

Eetu: *On mul Jarin [isäpuoli]. Ja Päivin [äitipuoli] kaa yleens tosi paljon riitoja.*

H: Minkälaisit asioist?

Eetu: *No mmm no, esim jos mä unohdan jonkun läksyn, ja sit se alkaa, nyt et saa kuule tehdä jotain, ja sit se alkaa sanoo, ja mä unohdin sen, koska mul oli hirveesti muita läksyjä, ja se sanoo, et ei voi mitään, nyt sä saat jonku kiellon, ja sit alkaa pänni, ja sit mä huudan ja käyn riehuma. Vaik emmä oo sitä sillee tahallaa tehny, ni mulle tulee kielto ja välil vaik mä teen oikeikin, ni mulle tulee joku kielto, ja sit mä rupeen siit.*

H: Mites sun vanhemmat silloin suhtautuu sitte?

Eetu: *No sit tulee lisää.*

Kahdeksan haastateltavaa kertoi riitelevänsä sekä isänsä että äitinsä kanssa. Lapset kuittasivat aiheet yleensä lyhyesti *tavallisina* tai *normaaleina*, mikä tarkoitti muun muassa kotiintuloa, lemmikkieläinten hoitamista, mökille lähtemistä ja pelikoneilla pelaamista. Kaksi haastateltavaa mainitsi riitelevänsä nimenomaan äidin, kaksi isän kanssa. Nea (15 v) riiteli isänsä kanssa poikaystävästään, äitinsä luona yötä olemisesta ja vaatteiden ostosta, johon kului isän mielestä liikaa rahaa. Aiemmin Nea oli asunut enemmän äidillä, mutta muuttanut isän luo, koska äidin kanssa oli tullut niin paljon riitoja. Nyt hän ei enää muistanut, mitä nuo riidat olivat koskeneet. Iida (16 v) riiteli isänsä kanssa huoneensa siivoamisesta, mutta arveli todellisten syiden johtuvan muista asioista.

Vähän aikaa sitte me [isä ja Iida] oltiin vähä sillee, ettei kumpikaan oikein tienny mistään mitään, mut sitku me kunnol tapeltii, ni sitte me taas ollaa sillee yhteydessä ja sillee aika läheisiä. Emmä tiedä mikä siin oli. Oliko mä niin paljon menossa ja kaikkee?... Et siin niiku sitte oli ittellääkin niin kiire, ettei siin ehtiny oikein mitään tehdä.

Äitien kanssa käydyt riidat koskivat usein kotiintuloaikoja tai kotitöitä ja lemmikkieläimistä huolehtimisesta, kuten Ninalla (10 v).

Nina: *Mun pitää tiskata tai siivota mun huone, mut mä en tee niitä, mä oon niin laiska.*

H: Aijaa [nauraa]. Äiti sanoo, et ois syytä, mutta... No mites sitte, kun sä et tee, ni mitä sitte seuraa?

Nina: *Sitte mä vaan mökötän ja katon telkkua, ja se on parvekkeella tuhat vuotta.*

H: Ai äiti on mököttämässä kanssa?

Nina: *Y-hy.*

H: Onks jotain muita asioita, mist teille tulee riitaa?

--

Nina: *Ööö, siitä et kuka ruokkii kalat ja hoitaa noi gerbiilit.*

H: Ton mä oisin melkein voinu arvata [molemmat naurahtavat].

Lapset puhuvat tärkeistä asioistaan biologisille vanhemmilleen. Puolet haastatelluista kertoi puhuvansa tärkeistä asioistaan kummallekin vanhemmalle. Aiheet sen sijaan saattoivat vaihdella kuulijan mukaan.

H: Jos sulla on sellasia omia tärkeitä asioita, kenelle sä kerrot niistä?

Toni: *Yy, no kummallekki saatan kertoa, joskus en kerro isälle, joskus en kerro äidille ja joskus en kerro kummallekka.*

H: Minkätyyppisii asioist sä sit kerrot tai jätät kertomatta?

Toni: *Äidil mä yleensä kerron kaikennäkösii surullisia asioita ja ilosia, isälle pelkää ilosia ja sitten tälläsiä vihasii asioita mä en kerro kummallekaa.*

H: Kerroksä niitä jollekin muulle?

Toni: *En yleensä kerro kenellekkää niit vihasii asioita. - -*

H: Minkälaisii asioita ne sitte on, mistä sä tuut vihaseks?

Toni: *Semmosest nimittelystä...*

(Toni 9 v)

Kaisa (12 v) ja Aapo (12 v) kertoivat pitävänsä tärkeät asiat omana tietonaan. Kysymys voi olla paitsi luonteesta, myös iästä: kumpikin oli juuri murrosiässä, jolloin pyritään irrottautumaan vanhemmista. Vain Jaakko (11 v) kertoi tärkeistä asioistaan isän ja äidin lisäksi myös isäpuolelleen; useimmiten lapset kertoivat keskustelewansa uusvanhempiansa kanssa vain yleisistä asioista. Nea (15 v) ja Reetta (14 v) mainitsivat isosiskonsa tärkeäksi keskustelukumppanikseen. Kavereita ei tässä yhteydessä maininnut kukaan, ehkä aiemmat kysymykset olivat selvästi ohjanneet heitä ajattelemaan asioita nimenomaan perheen sisällä.

Seitsemän tyttöä ja yksi poika kertoi juttelewansa omista tärkeistä asioistaan enemmän äidin kuin isän kanssa. Tässä kohtaa äidin ja isän välinen ero tuli selvästi esille. *Mä kerron enemmän äidille, koska se ymmärtää enemmän kaikkee. Iskä, jos sille kertoo, ni se sanoo vaa ai jaa.* (Nina 10 v). Myös Ritala-Koskinen (2001, 134) totesi, että äidit ovat tyttöjen tärkeitä puhelukumppaneita. Vain Leena (perhepiirros seuraavalla sivulla) piti isää tärkeimpänä puhelukumppaninaan, hän myös piirsi itsenä isänsä viereen. Äitiä ja siskoa yhdistävät piirroksessa olkalaukut, jollainen Leenalta puuttuu.

Myös sisarukset Nea (15 v) (perhepiirros s. 141) ja Nella (12 v) (perhepiirros s. 119) sijoittivat kumpikin itsensä kuvassa isän viereen. Tulkitsen tämän niin, että kumpikin katsoi olevansa sisaruksista läheisin isän kanssa. Toinen heistä asui virallisesti äidillä, toinen isällä. Isällä asuva Nea oli kuitenkin paljon äidillä isän vastalauseista huolimatta, ja Nella, joka asui vain noin kolmasosan isällä, taas olisi halunnut olla nykyistä enemmän isän luona. Myös Fury ym. (1997) ovat tulkinneet hahmojen (äidin ja lapsen) välisen etäisyyden kuvissa ilmaisevan emotionaalista yhteenkuuluvuutta.

KUVIO 12 Leenan (14 v) perhepiirros

Luvan pyytäminen. Pienissä asioissa lapset kysyivät lupaa siltä vanhemmalta, kumman luona sillä hetkellä asuivat, kuten Siru (11 v) selitti: [Pyydän lupaa] siltä jol mä oon, kun enhän mä voi sillee tavallaan soittaa äitille, et jos mä oon iskäl, et saanks mä mennä sinne, ja tota sit se sanoo, et tota kyl se mulle käy, mut iskä ei anna lupaa. Jos asia oli isompi, tarvittiin molempien vanhempien lupa. Silloin joko lapsi itse kysyi molemmilta vanhemmilta tai lapsi kysyi toiselta ja vanhemmat neuvottelivat asiasta keskenään. Nea (15 v) ja Nella (12 v) kysyivät isoissa asioissa lupaa siltä vanhemmalta, jonka luona asuivat enemmän ja jota pitivät ikään kuin enemmän huoltajanaan. Elina (9 v) kysyi lupaa myös isovanhemmiltaan käyttäessään heidän tavaroitaan. Minna (18 v) kertoi, että hän oli saanut pitkälti päättää itse tekemisistään, koska hän ei *mitää älytöntä ikinä tehny kuitenkaa* [naurahtaa].

Jotkut lapset olivat huomanneet, että isältä saattoi luvan saada äitiä helpommin. Esimerkiksi Kata (13 v) oli yrittänyt hyödyntää tätä pyytämällä isältä lupaa päästä bileisiin, mutta sittemmin vanhemmat olivat sopineet, että bileisiinmenoon tarvitaan molempien lupa. Iidan (16 v) mielestä vanhemmat suh-

tautuivat asioihin eri tavoin, äiti ehkä tunteenomaisemmin ja isä järkipäisemmin.

H: Entäs sitte [keneltä pyydät] lupaa?

Lida: *No se riippuu tota... tosta asiasta. Mein äitiltä mä pyydän, että saanko tulla vaikka kahentoista bussil kotii, et niiku tollasii kotiintuloaikoja tai jotain. Mut sit isältä mä pyydän, kun me oltiin Kööpenhaminassa, ja oli yhen bändin keikka, ja mä halusin sinne, ni sit mä pyysin isältä lupaa siihen, koska meien äiti ois ollu niin tai, et meien isä ajattelee kuitenkin aika rationaalisesti, että onks nyt turvallista. Mein äiti ajattelee, et Kööpenhamina, sehän on niin iso kaupunki ja kaikkee. Sit mein isä ajattelee ehkä enemmän, et hyvin mä siel tulen toimeen.*

H: Meniks sä sitte yksin sinne konserttiin?

Lida: *Eh, ku mein isä tuli sitte mukaa.*

Uusvanhemmilta lupaa kysyi vain harva (myös Ritala-Koskinen 2001, 140). Ne asiat, joihin uusvanhempien valta ulottui, olivat jokapäiväisiä, merkitykseltään pienempiä asioita. Uusvanhemmalta ei voinut pyytää lupaa sellaisiin asioihin, joista biologiset vanhemmat saattaisivat olla uusvanhemman kanssa eri mieltä.

H: Keneltä sä pyydät lupaa?

Miia: *Molemmilta [vanhemmilta]. Et eka mä kysyn siltä, kummal mä oon, ja sit se sanoo vaik, et soita isil, et mitä mieltä se on?*

H: Pyydäks sä koskaan Lauralta [äitipuoli] tai Makelta [isäpuoli] lupaa?

Miia: *No joo.*

H: Onks ne erilasii asioita sitte?

Miia: *On, ne on vähän pienempii, suuremmat yleensä äitiltä ja iskäältä.*

(Miia 10 v)

Avun pyytäminen. Apua tarvitessaan lapset olivat hyvin käytännöllisiä. Apua pyydettiin siltä, jonka katsottiin sitä parhaiten pystyvän antamaan: *enemmän mie äitilt pyydän [apua], ku iskä ei tajuu mitää äidinkielest (Vilho 8 v).* Apua ja neuvoja antoivat isä, äiti, sisarukset, uusvanhemmat, isovanhemmat, naapurit ja kaverit. Useimmiten apua tarvittiin läksyihin, mutta myös peleihin, ruoanlaittoon, kaveririitoihin ja vaateasioihin eli *yleensä sellasii [asioihin], joita mä en ite yksin ymmärrä,* kuten Miia (10 v) oivasti tiivistä. Avun tai neuvojen pyytäminen uusvanhemmilta oli huomattavasti yleisempää kuin luvan kysyminen. Luvan antaminen kuului pääasiassa biologisille vanhemmille, kun taas avun pyytäminen ei ole samalla tavoin biologiseen vanhemmuuteen sidottu asia. Avun pyytäminen uusvanhemmalta ei uhkaa biologisen vanhemman asemaa.

Vuoroasuvalla lapsella, jolla on uusperhe molemmissa kodeissa, onkin laaja turvaverkosto, josta voi valita, kenen puoleen kannattaa kulloisessakin tilanteessa kääntyä. Pekonen ja Pulkkinen (2002, 66) esittävät, että sosiaalista alkupääomaa voidaan arvioida käsitteellä ”syli” eli kuinka moni aikuinen on valmis käyttämään aikaansa ja energiaansa lapsen hoivaamiseen ja kasvatukseen. Vuoroasuminen ei näytä ainakaan vähentävän sylien määrää.

9.3 Suhde sisaruksiin

Parkinsonin ym. (2003) mukaan jatkuvan suhteen säilyminen sisaruksiin on erolapsille erittäin tärkeää. Vuoroasuminen ei haastateltujen mielestä ollut vaikuttanut heidän ja sisarusten välisiin suhteisiin. Sisarusten kanssa joko asuttiin jatkuvasti tai jos asuttiin välillä eri paikassa, heitä kuitenkin nähtiin päivittäin. Siskojen kanssa katsottiin televisiota, leivottiin, juteltiin ja harrastettiin yhdessä; veljien kanssa leikittiin, pelleiltiin ja juteltiin. Sisaruksilta sai myös tarvittaessa apua esimerkiksi läksyjen tekoon. Haastattelemani lapset eivät sen sijaan olleet keskustelleet vuoroasumisesta ja perheen asioista sisarustensa kanssa toisin kuin Smartin (2000) tutkimuksessa. Toisaalta myös Robinson ym. (2003) totesivat, etteivät avioerolapset koe sisaruksiaan emotionaalisen tuen lähteenä.

Sisaruksista oli mukavaa olla myös välillä erossa. Pikkusisko halusi joskus olla kavereidensa kanssa rauhassa isoveljeltään ja meni silloin yöksi toisen vanhemman luo. Myös samaa sukupuolta olevat sisarukset pitivät mukavana vaihteluna sitä, ettei aina tarvinnut olla yhdessä. Kolmilapsisen perheen lapset saivat itse päättää, kumman vanhemman kotona kulloinkin olivat yötä; ruoka oli kuitenkin sovittu vanhempien luo vuoroviikoin. Kaikki kolme vaihtoivat asuinpaikkaa omalla rytmillään, yksi lähes joka yö, toinen parin yön välein. Kaikki kolme ottivat oma-aloitteisesti esille sen, että veli pyrki olemaan aina siellä, missä siskot eivät olleet.

H: Mites tota, kun te vaihdatte, ja teit on kuitenkin kolme, ni meetteks te yleensä yhtä aikaa, vai voiko siinäkin jokainen sooloilla?

Markus: *Yy-y, saa.*

H: Eli kaikki menee ihan kun tykkää?

Markus: *Joo.*

H: No onks sun sisarukset usein sun kanssa samassa talossa?

Markus: *Mä yritän vältellä niitä.*

H: [nauraa]Ai jaa. Eli siis sisarusten kans joskus tulee vähän

Markus: *Se on ärsyttävää kun ne siel vaan [vikisee].*

H: Tyttöenergiaa?

Markus: *Niin just.*

(Markus 13 v)

Vaikka Markus (13 v) itse kertoi pyrkivänsä nukkumaan toisessa talossa kuin siskot, saattoi kysymys olla myös halusta olla vanhemman kanssa kahden tai siit, että hän halusi pitää huolta, ettei vanhemman tarvinnut olla yksin.

Kahdessa perheessä haastateltavallani oli huomattavasti nuorempi täys-sisar, joka asui useimmiten samassa paikassa haastateltavan kanssa. Eri paikassa asuminen oli kuitenkin myös mahdollista ja käytetty vaihtoehto. Erilainen järjestely liittyi mielestäni näissä perheissä selvästi sisaruksen nuoreen ikään.

H: Ootteks te pääasias Kallen [3-vuotias pikkuveli] kanssa yhtä aikaa samassa paikassa?

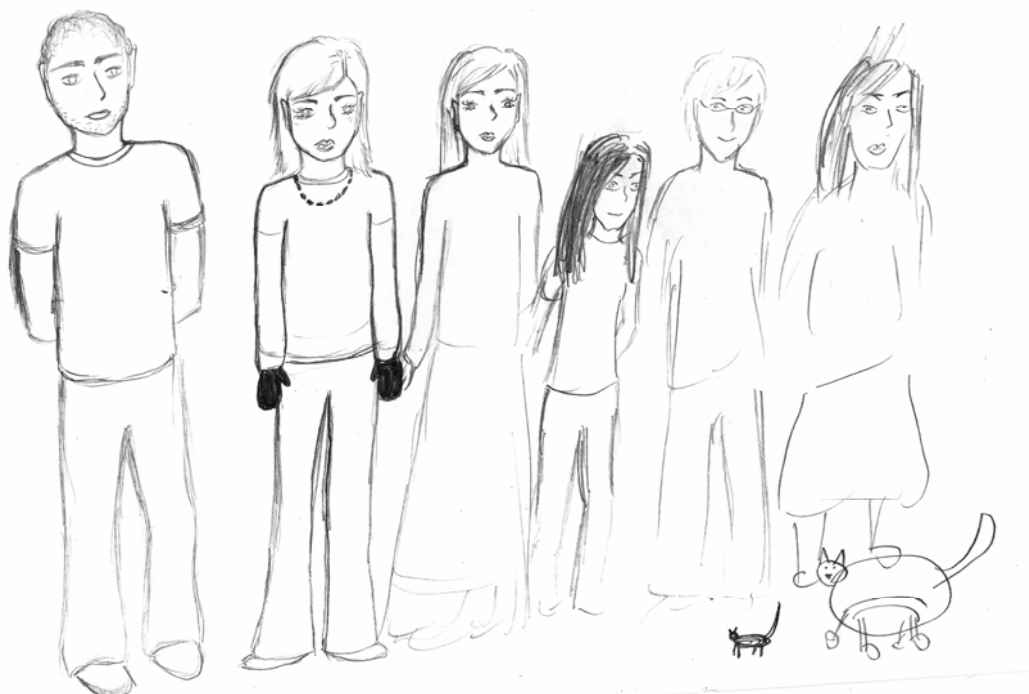
Toni: *Joo, jos mä olisin aina vuoroviikoin, kun Kalle on isällä ja sillon mä oon äitillä, niin mun pikkuveljellehän tulis ikävä, mut minulle taas tulis se ihana rauha. Rauha tuppaa olemaan se, että joskus päivää, kaks, kolme päivää vaihetaan, että Kalle on siel toisessa paikas kun minä.*

H: Nii, et Kalle on vähän lyhyempiä aikoja, et sää saat vähän rauhaa ja sit kuitenkin saatte olla yhdessäkin, tai joudutte olemaa, miten päin sen nyt ajattelee [naurahtaa].

Toni: *Ymm.*

(Toni 9v)

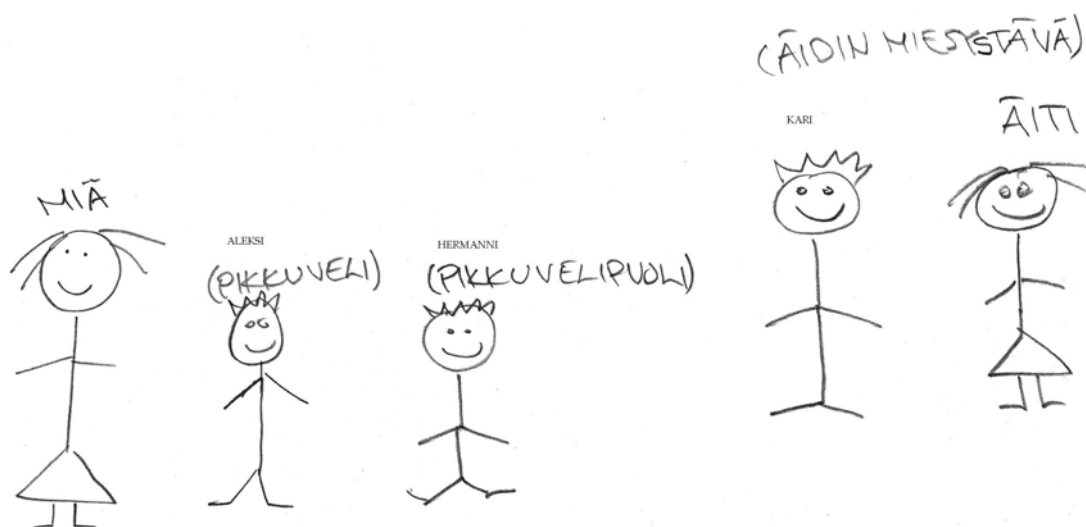
Sama sukupuoli ja pieni ikäero puolestaan lähensivät sisaruksia. Nea (15 v) kertoi juttelevansa omista asioistaan eniten juuri sille siskolle, jota hän pitää perhekuvassa kädessä. Kädestä pitäminen symboloi Nean kuvassa läheisyyttä. Kotoa poismuuttanut sisko on sen sijaan muista sisaruksista poiketen sijoitettu äidin vasemmalle puolelle. Hän kuuluu perheeseen, mutta on tavallaan jo tämänhetkisen ydinperheen ulkopuolella.

KUVIO 13 Nean (15 v) perhepiirros

Minna (18 v) kertoi, että ne puolisisarukset, joiden kanssa hän oli asunut yhdessä, *on ihan niiku siskoja*. Sen sijaan niihin puolisisaruksiin, joita hän on tavannut vain harvoin, hänellä oli etäisempi suhde. Suhde biologisiin ja uussisaruksiin taas erosi toisistaan niin, että uussisarusten kanssa ei juuri riideltä. Kata (13 v) kuvasi asiaa seuraavasti: *Esimerkiks mun pikkuveljen kaa myö hakataa toisiamme [nauraa], tai siis sillee. Emmie oikeen sillee uskalla sit Karin [isäpuoli] lasta... Uusveljen ja Katan välillä oli vielä tietty raja, jota Kata ei uskaltanut tai halunnut ylittää. Raja voi johtua siitä, että uusveli ei tuntunut vielä tarpeeksi läheiseltä tai toisaalta siitä, että hän oli isäpuolen lapsi, eikä Kata halunnut hankaluuksia isäpuolensa kanssa. Kata kuitenkin leikki sekä pikkuveljensä että *pikkuvelipuolensa* (kuten hän itse uusveljeään nimitti) kanssa ja auttoi tarvittaessa kumpaakin.*

Hän oli myös piirtänyt molemmat perhepiirroksensa, mutta biologinen veli on Katan ja uusveljen välissä.

KUVIO 14 Katan (13 v) perhepiirros

Lähes kaikki 14 lasta, joilla oli sisaruksia tai puolisisaruksia, kertoivat riitelevänsä heidän kanssaan. Sisarusten kanssa riideltiin kuitenkin *pikkuasioista*, kuten tietokoneella olemisesta ja vaatteiden ja tavaroiden lainaamisesta. Nella (12 v) kertoi, että hän oli läheisin saman siskon kanssa, jonka kanssa myös riiteli eniten: *meil tulee kyl eniten riitaa, mut myö eniten kerrottaa kaikkii juttui.* Toni (9 v) oli puolestaan väsynyt pikkuveljensä vaatimuksiin ja äänekkäisiin leikkeihin.

Toni: *No pikkuveljen kanssa tulee [riitaa] niiku leikistä. Mun pikkuveljen kanssa se riita alkaa vaikka siitä, että se tulee vetämään minuu kaulast sängyyn päi ja viskaa mut sängyn pääll ja sit se sanoo: Toni, ei saa nousta ylös, ei saa nousta ylös. Sit ku mä nousen ylös, ni kauhee huuto heti. Heti kun mä tuun kotiin koulusta, heti äää alkaa se huuto. Ei ikinä mitää niiku tavallista päivää, niiku ilman Kallen huutoa. Aina pitää huutaa. - -*

H: *Minkälaisii ne teidän hyvät hetket sitte on?*

Toni: *Se on se, kun se mun pikkuveli on hiljaa ja toisekseen se on se, kun se on nätisti. - - Ne on ne ainoot hetket, mistä mä tykkään eniten.*

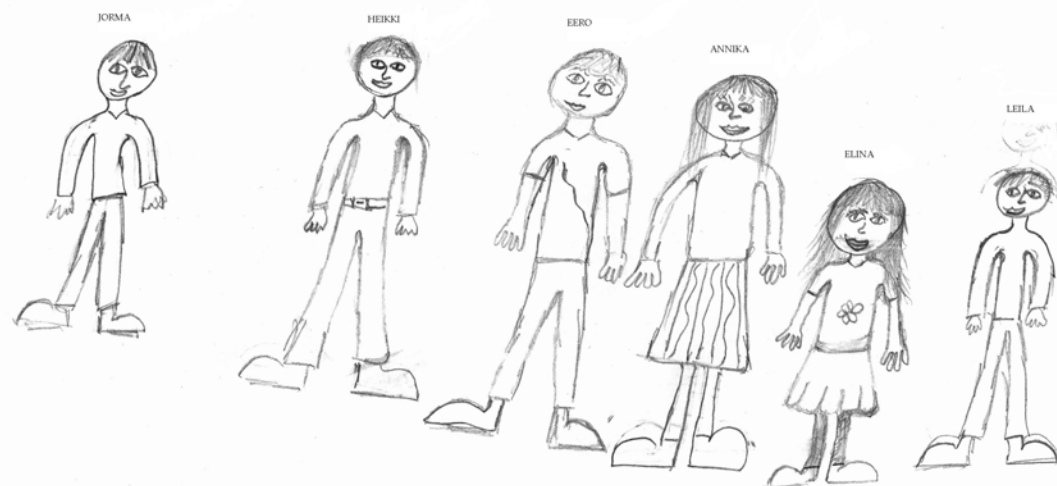
Myös muilla lapsilla, joilla oli itseään nuorempia sisaruksia, oli kokemusta siitä, että pikkuveljet tai -siskot kiusaavat, metelöivät ja tungettelevat. Miia (10 v) myönsi myös itse ärsyttävänsä siskoa tahallaan. Eetusta (11 v) taas tuntui välillä, että nuorinta sisarusta suositaan, *kun se on niin pieni ja söpö [ivallisesti].*

Dunnin ym. (2002) tutkimuksessa perhekuvasta jätettiin usein pois nimenomaan uusvanhempi ja uussisarukset. Se ei hänen mukaansa kuitenkaan tarkoita välttämättä ristiriitoja tai vihamielisyyttä suhteessa uusiin perheenjäseniin, vaan pikemminkin heidän sijoittumistaan lapsen näkökulmasta perheen ytimen ulkopuolelle. Kuitenkin niillä lapsilla, jotka jättivät piirtämättä perheenjäseniään, erityisesti sisaruksiaan, oli opettajien ja vanhempien mukaan emotionaalisia ja käyttäytymisongelmia. (Dunn ym. 2002.)

Omassa tutkimuksessani kaikki, joilla oli biologisia täyssisaruksia, piirsivät heidät perhekuvaan. Puolisisarusten ja uussisarusten välillä ei piirtämisessä ollut eroa, molemmat joko piirrettiin (2 lasta) tai jätettiin piirtämättä (2 lasta). Minna (18 v) ei piirtänyt aikuisia puolisisaruksiaan, jotka eivät olleet asuneet enää kotona vanhempien erotessa noin viisi vuotta sitten. Hän kertoi kuitenkin, että hänellä oli läheiset välit sisarpuoliinsa. Myös Mikko (10 v), joka oli vanhempiensa ainoa yhteinen biologinen lapsi, piirsi perhekuvaan vain itsensä ja vanhempansa, ei äitipuoltaan, velipuoltaan eikä uusveljeään.

9.4 Suhde isovanhempiin

Vain Elina (9 v) piirsi perhekuvaan isovanhempansa, mutta hän olikin lapsista ainoa, joka asui isovanhempiensa kanssa samassa taloudessa. Isovanhemmat olivat kuitenkin kuvan reunoilla, isän, isäpuolen, äidin ja hänen itsensä kahta puolta, isänisä vasemmalla ja isänäiti oikealla puolella. Vaikka Elinan ”perheet” eivät juuri olleet tekemisissä toistensa kanssa, eikä Elinakaan tavannut toista vanhempaansa olleessaan toisen luona, ei Elinan perhekuvasa näkynyt perheiden kahtiajakoa. Sen sijaan hän oli piirtänyt samaa sukupuolta olevat henkilöt vierekkäin, itsensä äitinsä ja isänäitinsä väliin.

KUVIO 15 Elinan (9 v) perhepiirros

Elinan (9 v) suhde isovanhempiin oli tiivistynyt, koska hän asui isänsä kanssa isovanhempien luona. Pääosin lasten suhde isovanhempiin oli säilynyt ennallaan vanhempien eron jälkeen. Sen sijaan isän luona enemmän asuva Nea (15 v) ei tavannut enää äidinäitiä toisin kuin hänen siskonsa Nella (12 v), jolla oli läheiset suhteet kumpaankin isoäitiin. Toista Nella tapasi viikoittain ja toista lähes päivittäin.

No mie oon yleensä tol toisel mummil, ku mie meen sinne, ni ain yötä siellä. Sit me mennään yleensä saunaan ja sitte myö saatetaa leipoo ja kattoo telkkarii ja tälläst. Tuol toisel mummil mie oon aina joskus sen mun serkun kaa yötä ja sit myö yleensä syyää siellä ja jutellaa sen kaa kaikkee.
Nella (12 v)

Vain muutama lapsista oli saanut uusvanhempien myötä lisää isovanhempia. Useimmiten vanhempien uusien kumppaneiden vanhemmat olivat jääneet lapsille etäisiksi. Mikäli lapsen suhde uusvanhempaan muistutti vanhempi-lapsi-suhdetta, oli lapsen suhde uusvanhemman vanhempiin myös läheisempi. Eetu (11 v) laskikin omistavansa neljä mummoa ja neljä pappaa. Hän totesi, ettei sillä ollut juuri eroa eroa, oliko kyseessä biologinen vai ei-biologinen isovanhempi: *Paitsi mä en oo vaa niin hyöin tutustunu niihin, jotka ei oo mun biologisii. Paitsi siihen Kaarinaan [isäpuolen äiti].* Muutamalla lapsella oli uusisovanhempia myös isovanhemman uuden liiton kautta.

Useimmiten isän vanhempien luona käytiin isän kanssa ja äidin vanhempien luona äidin kanssa. Samoin isovanhemmat vierailivat pääasiassa lastensa kodissa. Isovanhemmat auttoivat perhettä toimimalla muun muassa lapsenvahdina tai kuljettamalla lasta harrastuksiin, Kaisan (12 v) mielestä välillä liikaakin: *Joskus ne tuppautuu tänne koulun jälkeen jotain ruokaa tuputtamaan, vaikei sitä ees tarvis. Joskus se on vähä ärsyttävääki.* Niillä lapsilla, joiden isovanhemmat asuivat niin lähellä, että lapsi voi itsenäisesti käydä heidän luonaan, oli tiivis suhde isovanhempiinsa. Toni (9 v) kertoi: *paras siinä on, että mä pääsen pyörällä niille.* Monet tapasivat kaukana asuvia isovanhempiaan muutaman kerran vuodessa. Isovanhempien tapaaminen oli lasten mielestä välillä tylsää, *ku niil pitää olla koko ajan* (Vilho 8 v), eikä aina tahtonut keksiä mielekästä tekemistä. Toisaalta lapsenlapset auttoivat isovanhempiaan esimerkiksi pihatöissä, koiran ulkoiluttamisessa tai siivoamisessa. Minna (18 v) kertoi yleensä juoneensa kahvia ja syöneensä pullaa isovanhempien luona. Isovanhempien tullessa vierailulle Markus (13 v) kertoi poistuvansa paikalta mahdollisimman nopeasti kavereiden luo, kun pakolliset tervehtimiset oli hoidettu. Ritala-Koskisen (2001, 168) mukaan isovanhemmuussuhteen ylläpitoon ei riitä pelkkä sukulaissuhteen olemassaolo, vaan siihen tarvitaan lapsen kokemusta vastavuoroisuudesta ja välittämisestä.

Yli puolet lapsista kertoi, että kumpikin vanhempi oli tekemisissä myös entisten appivanhempiensa kanssa. Noin neljäosalla vain toinen vanhemmista oli tekemisissä entisten appivanhempiensa kanssa, neljänneksellä ei kumpikaan. Syynä välien katkeamiseen oli usein se, kenen syytä ero appivanhempien mielestä oli. Suhteen emotionaalinen laatu onkin tärkein tekijä sen säilymisen kannalta (Bornat, Dimmock, Jones & Peace 1999). Vaikka Kaisan (12 v) vanhemmat tulivat hyvin toimeen keskenään, Kaisan isän vanhemmat syyttivät erosta Kaisan äitiä.

H: Miten paljon äiti ja isä on tekemisissä näitten ex-appivanhempiensa kanssa vielä?
Kaisa: *Joo no, toi Liisa [äiti] ei ainakaa noist Laurin [isä] vanhemmist se ei pidä ollenkaan, että ne ei oo sillee kauheesti väleissä että. Ne suuttu ihan kauheesti Liisalle, kun ne eros. Ne väitti, et Liisa on muka syyppää, että sillai. Sehän on ihan ymmärrettävää, ettei Liisa niist sit kauheesti tykkää, mut sit taas Laurin mielest noi Liisan vanhemmat on sellasii kivooi, et ne ei syyttäny kumpaakaa. Ne oli, et ei sit toiminu se [liitto], ne on ihan sillee väleissä.*

Lidan (16 v) isoäiti ei ollut vielä hyväksynyt eroa ja haikaili perheen palaamista yhteen. Hän syytti erosta kolmatta osapuolta, isän uutta naisystävää. Hänen käyttäytymisensä oli kiusallista kaikille osapuolille, mutta asiallista suhdetta isovanhempiin pyrittiin silti pitämään yllä.

Varmaan vähän vähemmän meien äitin vanhemmat on tekemisissä meien isän kanssa, mut se johtuu kyl varmaan meien äitin äitin luonteesta, koska se on niin [huokaus] se on niin... et voiku ne palais yhteen vielä, voi se Maija [isän naisystävä] on ihan hirvee, koska se luulee, et Maija niiku varasti isän ja minuu ärsyttää sellane asenne, ja sillee isänki on vähän vaikee, vaik kyl ne sitte sillee, mut ku se on niin epätoivonen muka se meien mummi, se on niin dramaattinen. Mut kyl ne sillee, ku oli vaikka rippijuhlissa, ni kyllä ne sillee tulee ihan, et ei ne mitään riitele, mut se on niin dramaattinen toi meien mummi.

Lida (16 v)

Isovanhemmat eivät siis aina pystyneet suhtautumaan neutraalisti lastensa eroon ja uusiin suhteisiin (vrt. Butler ym. 2002, Robinson ym. 2003), vaikka lapsenlapset olisivat sitä toivoneetkin.

9.5 Lemmikit

KUVIO 16 Miian (10 v) perhepiirros

Lemmikkieläimet kuvataan usein perhepiirroksissa perheenjäseninä. Ne luovat lapselle turvallisuuden tunnetta. (Keränen 2001.) Tutkimukseeni osallistuneet

lapset piirsivät lemmikit yleensä viimeisenä ja ne olivat usein kuvan reunoilla sen vanhemman vieressä, jonka luona ne asuivat. Kaikkiaan kahdeksassa kuvassa oli lemmikkejä mukana. Kuudessa kuvassa ei niitä ollut, vaikka tiesin niitä perheessä olevan. Miian (10 v) perhekuvasa ihmiset on piirretty ylös samaan tasoon keskenään ja lemmikit niiden alapuolelle, myös piirtojärjestys oli tämä.

Myös Smartin ym. (2001) tutkimukseen osallistuneet lapset pitivät lemmikkejä tärkeänä osana perhettä ja piirsivät ne usein perhekuvaan. Ne tarjoavat pysyvyyttä ja lohtua erityisesti vuoroasuvalla lapselle muuttaessaan talosta toiseen lapsen mukana. (Mts. 191.) Tässä tutkimuksessa vain Eetun äitipuoleltaan saama lemmikki muutti yhdessä hänen kanssaan. Monet lapsista olisivat kyllä halunneet ottaa lemmikin mukaan toisen vanhemman luo, mutta esteenä oli muun muassa vanhemman allergia. Kysymykseeni, haluaisiko Vilho (8 v) muuttaa jotenkin asumisjärjestelyään, hän vastasi minulle: *kyl tääki on ihan hauskaa, kun nää kaijat on tullu, et nyt se on vähä sellast tasavertasta kummanki luona.* Vilholla oli lemmikkejä kummankin vanhemman luona. Lemmit olivat haastatteluille mieluinen puheenaihe. Niistä puhuminen sai useimmiten haastattelun osapuolet vähintään hymyilemään ja kevensi haastattelun tunnelmaa.

H: Teetteks te jotain semmost, et te oisitte kaikki te tytöt ja

Nea: *Joo, me katotaan ain jotain hyvää ohjelmaa. Jotain viihdeohjelmaa vaikka, esimerkiksi Idolsii. Möykkyki tulee meille kattomaa.*

H: Kuka on Möykky?

Nea: *Se kissa.*

H: Ahaa [nauraa]. Mitäs se on tykänny Idolsista?

Nea: *Kai se tykkää, kun se joka kerta tulee [nauraa].*

H: Onks silt kysytty, et haluuks se tulla [nauraa]?

Nea: *Se vaan änkee mukaan.*

(Nea 15 v)

9.6 Lasten ajatuksia perheestä

Haastattelujen ja perhekuvien perusteella lähes kaikki lapset kokivat, että heillä on edelleen yksi perhe, joka vain asuu kahdessa kodissa. Nealen (2000) mukaan perheen olemassaolo perustuu ihmissuhteiden laatuun eli lapsi kokee molempien vanhempien kuuluvan edelleen perheeseensä, koska hänellä on jatkuva ja merkityksellinen suhde molempiin. Moxnesin (2003) mukaan läheiset suhteet perheenjäseniin ja perheen säilyttäminen taas ovat oleellisia lasten hyvinvoinnille.

Kun puhuimme ihanneperheestä, kahdeksan lasta kahdestakymmenestä nosti esille sen, että ihanteellista olisi ollut, jos vanhemmat olisivat pystyneet asumaan yhdessä. Samaan hengenvetoon monet kuitenkin totesivat, että koska se ei ollut mahdollista, vuoroasuminen oli seuraavaksi paras vaihtoehto.

H: Miten se [asuminen] sitte voitais parhaiten hoitaa eron jälkeen?

Kata: *Sillee, että on saman verran molemmissa [kodeissa] ja äiti ja isä on kummiski tekemisissä, ettei ne oo kauheis riidois, ettei voi ees puhuu. Et nii.* (Kata 13 v)

Kaikki haastateltavat pitivät vuoroasumista hyvänä asumisjärjestelynä vanhempien eron jälkeen: *mie sanon nyt ihan suoraan, että kehtaan sanoa, että mul on ihan hyöä* (Jaakko 11 v). Myös Fabriciuksen (2003) mukaan suurin osa eronneiden perheiden lapsista piti vuoroasumista parhaana vaihtoehtona ja vuoroasuvista lapsista lähes kaikki. Monet haastattelemistani lapsista puhuivat vuoroasumisesta itsestään selvänä vaihtoehtona, joillakin oli kuitenkin ehdotuksia siitä, kuinka vuoroasuminen saataisiin toimimaan vielä paremmin. Niitä olivat muun muassa asuminen lähekkäin, esimerkiksi paritalossa, ja vanhempien yhteistyön parantaminen. Lisäksi jotkut lapset toivoivat, että saisivat ottaa mukaansa haluamansa tavarat toisen vanhemman luo tai että vanhemmat voisivat kertoa aikataulusuunnitelmista etukäteen. Lisäksi Nea (15 v) piti tärkeänä, että kummallakin vanhemmalla olisi hyvä palkka, *koska molempien pitää maksaa kaikki vuokrat ja laskut*. Kysyin vanhimmilta vastaajilta, valitsisivatko he erotessaan vuoroasumisen omille lapsilleen. He pitivät mahdollisuutta todennäköisenä. Myös Öbergin ja Öbergin (2002, 201) ja Fabriciuksen (2003) tutkimuksissa suurin osa vuoroasuneista lapsista valitsisi erotessaan vuoroasumisen omien lastensa asumismuodoksi. Valinta ei selity pelkästään vanhempien mallin toistamisella, sillä myös yksinhuollossa eläneistä yli puolet olisi päätenyt omien lastensa vuoroasumiseen.

KUVIO 17 Reetan (14 v) perhepiirros

Lapset kuvasivat perhettään useimmiten positiivisin adjektiivein: *Mukava*. - - *Se selittää paljon*. *Yksinkertane ilmaus* Aapo (12 v). Muita kuvauksia olivat *hyvä, kiva, rauhallinen, vauhdikas, normaali ja paras mahdollinen*. Kaisa (12 v) kuvasi perhettään eronneeksi perheeksi. Reetta (14 v) puolestaan kuvasi perhettään luettelemalla perheeseensä kuuluvat henkilöt: *Millanen mun perhe on [naurahdus]* - -

Siihen kuuluu niiku isä, äiti, Markus, Iida ja sitte Maijaki [isän naisystävä] kuuluu siihen, mut... Isän naisystävän kuuluminen perheeseen ei ollut yksiselitteinen asia. Reetan perhekuvassa hänet on piirretty isän viereen hiukan muusta perheestä erilleen.

Nella (12 v) vastauksessa tuli esille oman perheen ja ihanneperheen välinen ero.

Nella: *Mmm, ihanneperhe. Ei sen... no, se ois ihan hyvä, jos se ois ehjä, mut ei se oo niin tärkeä, koska siihen tottuu nopeest. Mut sit tota, kunhan on hyvis väleis ja rakastaa toisiaan kaikki.*

H: Miten sä kuvailisit, millanen sun perhe on ?

Nella: *No... kaikki itse asias rakastaa toisiaan, paitsi iskä ja äiti.*

Myös Kata (13 v) toi esille sen, että kunnon perhe ei ole eronnut: *Mun mielest perheessä, kunnon perheessä, on isä, äiti ja sit on lapsii, ja ne asuu samas talos, ja tällee näi. Mut onhan tääki perhe [nauraa] sillee, mut sille jännästi.* Kata tiedosti ja oli sisäistänyt ne ydinperheen normit, joita perheen tulee vastata (myös Harinen 1998). Hänen perheensä rikkoi näitä normeja, eikä siis vastannut kunnon perheen edellytyksiä. Hän ei oikeastaan tiennyt, mihin hänen perheensä sijoittuisi. Kata (13 v) oli ainoa, joka ei piirtänyt perhekuvaan molempia biologisia vanhempiaan (Katan perhepiirros s. 142). Hän ratkaisi asian piirtämällä sen perheen, jossa sillä hetkellä oli, ja ne perheenjäsenet, jotka asuivat äidin luona koskien myös äidin miesystävää ja pikkuvelipuolta, kuten hän itse kuvaan kirjoitti. Kata koki asuvansa kahdessa perheessä, äidin perhe myös vastasi paremmin Katan näkemystä perheestä, koska siellä asui kaksi aikuista: *Mul on sillee tavallaa sillee kaks perhettä. Mun mielest se iskän perhe on jotenki tyhjä [naurahtaa] tai sillee, ku iskäl ei oo ketää naisystävää tai ketää ni tota.* Vanhemman poisjättäminen piirroksesta voi kertoa joko lapsen ja kuvasta puuttuvan vanhemman välisestä konfliktista tai lapsen ja kuvassa olevan vanhemman välisestä vahvasta siteestä (Spigelman ym. 1992). Di Leon (1983) mukaan isän jättäminen pois perhekuvas- ta on yleisempää kuin äidin. Olisiko Kata piirtänyt isän ja jättänyt äidin piirtämättä, jos haastattelu olisi tehty isän luona, jää arvoitukseksi.

Kysymykseen siitä, millaista on elää sinun perheessäsi, useimmat lapset vastasivat, että se on mukavaa tai kivaa. Eetu (11 v) oli sitä mieltä, että asuminen kahdessa kodissa sopi hänelle hyvin: *[Asuminen yhdessä kodissa] ei ois niin kivaa, koska mä oon, mä tykkään vaihtelusta, ni se on ihan kivaa, kun vaihtaa välillä.* Vilho (8 v) puolestaan perusteli myönteistä kuvaa perheestään sillä, että *kaveritki tykkää välil käydä täällä.* Jaakolla (11 v) oli kuitenkin tulevaisuudentoive: *Mie toivoisin pikkuveljee kyllä. Mie voisin sen kaa sitte olla, mut kyl mie pärjään tälleeki.*

Toisaalta jotkut lapset ottivat esille sen, ettei vuoroasuminen ollut helppoa, ainakaan heti aluksi (myös Öberg & Öberg 1985, 137). Nella (12 v) totesi, että *se on mun elämä.* Samasta asiasta puhui myös Kata (13 v).

Kata: *No esimerkikis, jos joku muu tulis mun tilalle, ni ei se varmaan ymmärtäis yhtää mitään ja sen mielest se ois vaikeeta. Mut mie oon tottunu siihen sillee.*

H: Minkä aikaa sult meni, et sä totuit siihen?

Kata: *Joku puol vuotta. Vuos, puol vuotta, emmie tiie.*

Toni (9 v) piti perhe-elämäänsä välillä raskaana, syynä ei kuitenkaan tainnut olla pelkästään vuoroasuminen: *joskus saattaa olla aika raskastaki elää sillee, että [muuttaa ääntään naukuvaksi] muista tämä, muista se ja laita ovi sillee, älä paiskaa niitä astioita, mene tekemään sillee ja sillee, kaikkea.*

Haastattelemani lapset pitivät perhettä suuressa arvossa ja se oli heille tärkeä. Perhe merkitsi heille turvaa, huolenpitoa, luottamusta, onnea ja kaikkea hyvää. Öberg ja Öberg (1985, 137) totesivatkin, että vuoroasuvilla lapsilla oli säilynyt vahvana tunne *meidän perheestä*. Iida (16 v) pohti perheen merkitystä seuraavasti: *Se on se... tuki ja turva siel takana, et niiku on joku sillee varma siel takana, vaik ei jaksais aina elää siinä varmassa ja turvallisessa ympäristössä*. Hänen puheessaan tulee esille nuoruusikään kuuluva perheestä irrottautuminen. Nellalle (12 v) oma perhe oli korvaamaton: *Se [perhe] on tosi tärkeä. Kyl sen tietää, ettei sillee pystyis kunnol enää elää, jos vaikka joku kuolis tai tällee, et sitä ei ees halua ajatella sillee. Perhe on ehkä tärkein maailmassa.*

KUVIO 18 Villen (14 v) perhepiirros

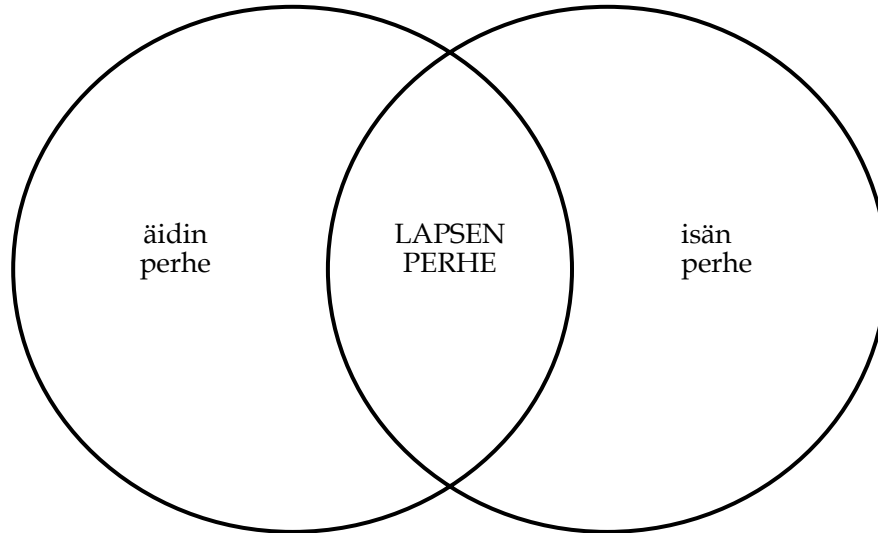
Ville kuvasi perheensä yhtenäiseksi. Isän ja äidin hän piirsi vierekkäin ja erotteli sukupuolet toisistaan vaatteiden muodoilla. Toisaalta hän korosti yhtenäisyyttä vaatteiden samanlaisella kuvioinnilla. Myös Reetta (14 v) koki, että hänen perheensä, vaikka olikin eroperhe, oli kuitenkin yhtenäinen: *mä tykkään, et perhe on tosi tärkeä asia, se on hyvä, että on näin kuitenkin ehjä silleen vielä*. Kolmannes lapsista koki kysymyksen perheen merkityksestä vaikeaksi. Ville (14 v) ei kuitenkaan luovuttanut.

H: Mitä perhe merkitsee sulle?

Ville: ... [naurahtaa] *Toi oli vähä.*

H: [naurahtaa] *Nää on kaikki tälläsii vähä pahoi.*

Ville: *Emmä tiedä, on se nyt ihan tärkeä asia ja sillee. Kyl tää on edelleenki mun perhe, vai asutaaki kahes paikas... Emmä nyt tiedä, mitä se oikeestaan merkitsee.*

KUVIO 19 Vuoroasuvan lapsen perhe

Lasten haastattelujen ja perhepiirrosten perusteella muodostin kuvion 19, joka kuvaa vuoroasuvan lapsen perhettä. Vuoroasuvan lapsen perhe muodostuu isän ja äidin perheestä. Ympyrät voivat olla päällekkäiset ja kaikkien perheenjäsenten perhekäsitys yhtenevä, mikäli myös äiti ja isä kokevat, että he muodostavat edelleen perheen entisen puolisonsa kanssa. Mikäli vanhemmat eivät koe enää kuuluvansa samaan perheeseen tai heidän perheisiinsä on tullut uusia perheenjäseniä, voivat ympyrät leikata toisiaan vain vähän. Mitä vähemmän ympyrät leikkaavat toisiaan, sitä kauempana isän ja äidin perhekäsitys on lapsen perheestä. Lapsi pitää sekä isän että äidin perhettä omana perheenään, mutta ei välttämättä kokonaan. Lapselle voi muodostua ikään kuin oma perheensä, samanlaista käsitystä perheestä ei välttämättä ole kellään toisella perheenjäsenellä.

9.7 Lasten neuvoja vuoroasuville lapsille ja heidän vanhemmilleen

Pyysin haastateltavia antamaan neuvoja vastaavassa tilanteessa elävälle lapselle, jotta lapset voisivat vastata kysymyksiini ikään kuin ulkopuolisena puhumatta itsestään. Samaa taktiikkaa käyttivät myös Parkinson ym. (2003) ja Smart ym. (2001) tutkiessaan eronneiden perheiden lapsia. Lähes kaikki haastatellut olivatkin valmiita neuvomaan lasta, joka oli aloittamassa vuoroasumista. Lasten neuvoissa tuli esille, että tilanne ainakin aluksi saattaisi tuntua hankalalta, mut-

ta vuoroasumiseen tottuu ajan mittaan, kunhan arjen rutiinit lähtevät sujumaan ja lapsi kotiutuu molempiin koteihin (myös Öberg & Öberg 1985, 137). Toisaalta lapset halusivat rohkaista ja lohduttaa: *Ensimmäiseksi, että jos on niinkun vaikka nyt just alottanu semmosen homman [vuoroasumisen], ni sanosin, että se ei ole vaarallista ainaskaa* (Toni 9 v).

Lähes puolet lapsista kehotti kohtalotovereitaan säilyttämään hyvät suhteet isään ja äitiin. Käytännössä tämä toteutuisi heidän mielestään tapaamalla vanhempia riittävän usein ja juttelemalla heidän kanssaan, toisaalta se edellyttäisi vanhempien tottelemista ja riitojen välttämistä. Haastateltavien mielestä lapsen kannattaa kertoa vanhemmilleen siitä, millaista ratkaisua hän itse toivoo. Myös Parkinsonin ym. (2003) tutkimuksessa nuoret kehottivat erolapsia kertomaan mielipiteistään ja tunteistaan vanhemmille. Villen (14 v) mielestä lapsi voi vaikuttaa paitsi lapsen ja vanhemman väliseen suhteeseen myös vanhempien keskinäisen suhteen toimivuuteen.

H: Minkälaisii neuvoi sä antasit sellaselle lapselle tai nuorelle, joka ois ryhtymässä asumaan tälleen samalla lailla? Mitä sen pitäis ottaa huomioon, et se homma sujus?... Mitä se vois tehdä ite?

Ville: *No... se vois koittaa pysyy molempien vanhempien kans hyöis väleissä ja sillee ja koittaa pitää niit vanhempii väleis, ettei niiku tulis sillee, ettei haluu mennä toisen luokse tai koittaa pitää se silleen kasassa, ettei vanhemmat ala riitelee, eikä haluis, et se ei lähe toisen luokse ja sillee. Mut emmä tiie, tää on menny niin hyvin mein suhteen, et ei mun oo tarvinu mitää ihmeellisii asioita ottaa huomioon, et tää on menny aika lail itsestään.*

Lisäksi lasten neuvot koskivat käytännön asioita, kuten aikatauluja ja tavaroita: Kodinvaihtoaikataulun pitää tuntua sopivalta, ettei tule ikävä, mutta ei myöskään sellaista tunnetta, että pitää vaihtaa kotia koko ajan. Tavaroita olisi hyvä olla molemmissa paikoissa ja ne, jotka pitää ottaa mukaan, olisi syytä muistaa ottaa. Pari lasta korosti hyvien suhteiden säilyttämistä kummankin kodin lähellä asuviin kavereihin. Kata (13 v) puolestaan koki, että lapsella on mahdollisuus vaikuttaa koko perheen hyvinvointiin ja että lapsi voi osaltaan auttaa vanhempia selviämään vaikeimman yli.

H: Minkälaisii neuvoja sä antasit lapselle, joka olis alottamassa asumista molempien vanhempien luona eron jälkeen?

Kata: *No, esimerkiks mie sanosin sillee, että ensin se on ihan hirveen hankalaa, mut siihen tottuu, ja ei kannata välittää hirveest tälläsest, jos äiti ja isä on kireit tällee, et ne on alus tietenkii. Tällee näi.*

H: Onks sun mielest jotain, mitä se lapsi vois ite ottaa huomioon helpottaakseen sen lapsen tai koko perheen olemista?

Kata: *No, sen ei hirveesti kannattas kiukutella tai tällee, että yrittää tavallaan lohduttaa tai sillee jotenkii... et niiku vaik tietenkii tuntuu vähä oudolt, inhottavalt ja tällee. Yrittää niiku olla ilonen ja sellai.*

H: Mitä neuvoi sä voisit antaa sellasen [eron kokeneen vuoroasuvan] lapsen vanhemmille?

Kata: *No, öö, esimerkiks sillee, että ne ajattelis, et se lapsi on kummiski surullinen ja tällee näi ja että pitäis kohella hyvin, et ei käy mitenkää heti huutamaa tai.*

Toisaalta Kata odotti myös vanhemmilta lasten huomioonottamista. Vanhempien olisi Katan mielestä ymmärrettävä, ettei ero ja vuoroasumisen aloittaminen

ole helppoa lapselle ja vanhempien tulisi kohdella lasta hellävaraisesti ja ymmärtäen.

Yli puolet haastatelluista piti vanhempien välistä yhteistyötä hyvänä, eikä heillä oikeastaan ollut sen suhteen mitään toiveita. Leena (14 v) toivoi, että vanhemmat *vois koittaa ymmärtää toisiaan paremmin*. Lapset olivat tyytyväisiä siihen, että vanhemmat pystyivät puhumalla sopimaan asioista. Puhumiseen liittyivät myös niiden lasten toiveet, jotka olisivat toivoneet vanhempien yhteistyöhön parannusta. Paitsi että vanhemmat ylipäättään puhuisivat toisilleen, toivoivat lapset, että puhuminen voisi tapahtua ilman kireää ilmapiiriä.

Esimerkiks jos ne puhuu ihan tavallisest vaa, ni sit ne, ei tarvis, kummiskii tiuskii ja tälle ni, että vois olla ihan tavallisest.
(Kata 13 v)

Ville (14 v) tiivistä vanhempien yhteistyön: *ei se nyt täydellist oo tietenkää, mut paremmin se yhteistyö on toiminu, ku sillon, ku asuttii samas asunnos*. Useat tutkijat ovatkin todenneet, että avioero saattaa tarjota myös lapselle mahdollisuuden päästä konflikteista tyydyttävämpiin perhesuhteisiin (Amato 1993; Bernardes 1997, 120; Hetherington & Stanley-Hagan 2002; Thompson & Wyatt 1999, 192).

Jotkut lapset hieman närkästyivät, kun kysyin, kuinka vuoroasumista voisi tehdä lasten kannalta helpommaksi. Heidän mielestään helpottamiseen ei ollut mitään tarvetta. Morrow ja Richards (1996) toteavatkin, ettei lapsi välttämättä pidä samoja asioita ongelmallisena kuin tutkija. Kun kysyin lapsilta, millaisia neuvoja he antaisivat vuoroasuvan lapsen vanhemmille, korostivat lapset kahta asiaa: kasvatusta ja vanhempien välistä suhdetta. Jaakon (11 v) vastauksessa käsitellään aluksi kasvatusta yleensä ja jälkimmäinen osa liittyy erityisesti eroon ja sen jälkeiseen aikaan. Jaakko piti tärkeänä sitä, että vanhemmat sopivat erimielisyytensä.

Et älkää huutako lapselle... antakaa rahaa kotitöist tai jostain ja antakaa olla kavereit, jos niit on. Ja sitte, älkää olko vihasii - - äiti sanoo vaik pojalle, et en ole vihanen isälle ja sit se isä sanoo sille äiskälle, et en ole sullekaa vihane ja sillee. Jos vihaa sit toist, ni sit se voi olla kurjaa.

Myös Taylorin ym. (2001a) tutkimuksessa lapset neuvoivat eronneita vanhempiin välttämään riitelyä. Lasten mielestä vanhempien pitäisi kasvattaa lastaan mahdollisimman normaalisti: pitää kuria, eikä hemmotella liikaa herkuilla ja tavaroilla, toisaalta pitää huolta ja olla tekemisissä lapsensa kanssa. Myös Valkosen (2006) tutkimuksessa hyvään vanhemmuuteen kuului lasten mielestä huolenpito, rajoittaminen ja kasvattaminen. Elinan (9 v) mielestä vanhemmat hemmottelivat häntä liikaa.

H: Minkäslaisia neuvoja sä antasit vanhemmille, kenen lapset asuu niiku sä asut?
Elina: *No...öö, ettei ne anna liikaa tavaroita. Koska mul on ihan älyttömästi tavaroita.*

Lisäksi haastateltavat kehottavat vanhempia välttämään lapsen omimista ja määräilyä, vanhempi ei saisi esimerkiksi kieltää lasta käymästä toisen vanhemman luona. Vanhempien pitäisi ottaa huomioon, että lapsi tarvitsee aikaa tottua uuteen järjestelyyn, ja helpompaa olisi, jos vanhemmat asuisivat lähellä

toisiaan. Lisäksi jotkut mainitsivat, että vanhempien pitäisi kuunnella lastaan ja lapselle pitäisi antaa mahdollisuus vaikuttaa asumiseensa (myös Taylor ym. 2001a). Nina (10 v) toivoi lisäksi, että saisi aiemmin tietoonsa ne ajankohdat, jolloin hän on kummankin vanhemman luona: *kun mä en yhtään tiedä, et oonks mä ylihuomenna äitillä vai iskällä, mä oon ainakin huomenna äitillä, elikkä mä oon varmaa sitte ylihuomenna iskällä*. Tulevaisuuden ennakointi mahdollistaisi Ninalle omien suunnitelmien ja sopimusten tekemisen esimerkiksi kavereiden kanssa. Epäselvät aikataulut ja nopeat muutokset lisäävät lapsen epävarmuutta (Emery 1994, 50) sekä oman elämän hallinnan puutetta ja kodittomuuden tunnetta (Smart ym. 2001, 128–135).

Lapset antaisivat vanhemmille neuvoksi olla tekemisissä keskenään, jos mahdollista, kavereina, mutta välttää tappelemista. Myös Butlerin ym. (2002) tutkimuksessa lapset toivoivat, että vanhemmat voisivat jutella ystävinä edes lasta koskevista asioista. Ville (14 v) korosti, ettei riitä, että vain lapsi on linkkinä kahden kodin välillä, myös aikuisten täytyy pystyä yhteistyöhön, jotta he voisivat toimia yhdessä vanhempina.

H: Entäs sitte minkälaisii neuvoi sä voisit antaa vanhemmille? Mitä niitten pitäis ottaa huomioon, jotta se tilanne ois lasten kannalta mahollisimman hyvä?

Ville: *Koittaa pitää niitten välit kunnossa, et ne pystyy keskustelea lasten asioista ja täst liikkumisest sun muusta sillee, et se pysys niiku normaalina, ettei ne ois niiku kaks eri, ettei ne ois missää tekemisis keskenää, et lapset vaa olis. Et se pysyis mahollisimman normaalina, sel-lasen, että molemmat vanhemmat ois samalla tavalla, kun ne oli ennenki.*

10 TULOSTEN SYNTEESI: MALLI VUOROASUVAN LAPSEN KOKEMUKSIIN VAIKUTTAVISTA TEKIJÖISTÄ

Tutkimukseni tarkoitus oli selvittää lasten kokemuksia vuoroasumisesta. Tulokset perustuvat 20 vuoroasuvan lapsen haastatteluihin ja perhepiirroksiin. Aluksi käyn läpi tulosten yhteenvedon tutkimuskysymyksittäin ja lopuksi esittelen lasten vuoroasumiskokemuksia kuvaavan mallin (kuvio 20) ulottuvuukseen (taulukot 3–6).

Vuoroasuvan lapsen arki. Haastatteleman vuoroasuvat lapset kokivat, että heillä on kaksi kotia. Useimmat heistä muuttivat itsenäisesti kodista toiseen viikon tai kahden viikoin välein; vanhemmat kuljettivat pääasiassa tavaroita. Lasten kotien välinen etäisyys oli 100 metristä noin 10 kilometriin. Noin puolet haastatelluista vieraili toisessa kodissaan asuessaan toisessa, osa heistä joka päivä. Yli puolella lapsista oli uusia perheenjäseniä, mutta vain yhdellä oli uusia puolisisarusia. Lapset kokivat, että heidän elämänsä oli hyvin samanlaista molemmissa kodeissa. Joulua ja syntymäpäivää vietettiin useimmiten vuorotelten kummankin vanhemman luona.

Lapset kokivat, ettei vuoroasuminen vaikuta koulunkäyntiin tai harrastuksiin, kaveritkin pysyivät samoina. Jos kotien välimatka oli pitkä, kavereiden tapaaminen oli hankalampaa. Muita vuoroasumisen kielteisiä puolia olivat tavaroitten pakkaaminen ja häviäminen (myös Smart ym. 2001, 127–130; Öberg & Öberg 2004, 119–120). Muuttaminen oli toisten mielestä raskasta; toiset kokivat sen vaihteluna. Lasten kokemukset ovat yksilöllisiä, se mikä voi olla toiselle myönteistä voi toisen mielestä olla kielteistä (myös Smart ym. 2001, 134, 140). Lapset ehkäisivät ikävää soittamalla vanhemmilleen, käymällä toisen vanhemman luona tai vaihtamalla kotia riittävän usein. Myönteistä vuoroasumisessa oli kaksi kotia, suhteen säilyminen molempiin vanhempiin, uudet lemmikit ja tavarat sekä mahdollisuus saada enemmän kavereita. Lapset pitivät vuoroasumista itsestään selvänä vaihtoehtona vanhempien eron jälkeen.

Lapset eivät välttämättä koe vuoroasumista niin hankalana kuin usein kuvitellaan. Sen sijaan he pitävät vuoroasumista hyvänä eron jälkeisenä asumisvaihtoehtona, mikäli kaikkein paras eli vanhempien yhdessä asuminen ei ollut

enää mahdollista. Myös Fabriciuksen ja Hallin (2001) tutkimuksessa 93 prosenttia vuoroasuvista lapsista piti sitä parhaana eron jälkeisenä asumisjärjestelyinä.

Lapsen osuus asumista koskevassa päätöksenteossa. Vuoroasumisesta olivat päättäneet useimmiten vanhemmat; lapset vaikuttivat pääasiassa vuorotellun kestoon. Vain yksi lapsi oli saanut päättää asumisestaan täysin itsenäisesti ja neljä lasta sai päättää siitä, kumman vanhemman luona kulloinkin asui. Kaikki edellä mainitut lapset olivat vähintään murrosikäisiä, muut noudattivat sovittua vaihtorytmiä. Lähes kaikki kuitenkin kertoivat, että olivat saaneet olla mukana päättämässä asumisestaan. Puolet haastatelluista oli sitä mieltä, että lasten mielipide pitää ottaa huomioon, mutta vanhemmat tekevät asiassa lopullisen päätöksen. Toinen puoli oli sitä mieltä, että lapsella pitäisi olla oikeus päättää asumisestaan pääasiassa itse. Tutkimukseni osoittaa, että lapset pitivät itseään sosiaalisina toimijoina, joilla on ja tulee olla vaikutusta omaan ja perheensä elämään (myös Smart ym. 2001, 121–124).

Vuoroasumiseen oli lasten mielestä päädytty heidän etuaan silmällä pitäen. Haastatelluista lapsista neljäsosa kertoi asumisratkaisun lähtökohtana olleen tasapuolisuuden vanhempien välillä. Asumisessa oli tehty lähinnä aikataulu- ja muutoksia, myös lasten vähäiset muutostoiveet koskivat vain yksityiskohtia, eivät koko järjestelyä. Lähes kaikki arvioivat järjestelyn pysyvän lähes ennallaan siihen saakka, kun he muuttaisivat pois kodeistaan.

Vanhempien yhteistyö lasten näkökulmasta. Suurin osa lapsista oli sitä mieltä, että heidän vanhempiansa keskinäinen yhteistyö toimi hyvin; kolmasosa oli sitä mieltä, ettei se sujunut parhaalla mahdollisella tavalla. Vanhempien yhteistyö vaihteli puhumattomuudesta päivittäiseen yhteydenpitoon ja auttamiseen. Puolet lapsista kertoi, että vanhemmat riitelivät. Raha ei kuitenkaan ollut lasten mukaan vanhempien riitojen aiheena, sillä lapsesta aiheutuneet kustannukset jaettiin useimmiten tasan tai ainakin oikeudenmukaisesti. Vanhempien riidat koskivat useimmiten lapsen asumisjärjestelyn yksityiskohtia, lasta koskevia rajoja ja hankintoja. Vanhempien riidellessä lapset menivät joko omaan huoneeseensa tai ulos.

Yli puolet lapsista välitti viestejä vanhempien välillä. Vaikka suurinta osaa viestinvälittäjinä toimivista lapsista ei tehtävä haitannutkaan, pitivät ne lapset, joiden vanhemmat olivat huonoissa väleissä keskenään, roolia kiusallisena. Lapset kehottivat vuoroasuvien lasten vanhempia kasvattamaan lapsiaan normaalisti ja olemaan kavereita keskenään. Lisäksi lapset toivoivat, että vanhemmat pystyisivät puhumaan asioista riitelemättä. Vanhempien ristiriidat harmittavat lapsia, kuten myös Smartin ym. (2001, 137–139) ja Leen (2002) tutkimuksissa.

Vuoroasuvan lapsen perhe ja perhesuhteet. Lasten mielestä vuoroasuminen tuntui aluksi vaikealta, mutta toisaalta he kertoivat, että siihen tottui nopeasti. Lapset korostivat hyvien suhteiden säilymistä vanhempiin (myös Socialstyrelsen 2004, 28), sekä pitivät suhdettaan uusvanhempiin hyvänä. Lasten mukaan vanhemmat olivat hyvin perillä lastensa asioista. Vanhemmat ja lapset puuhailivat yhdessä tavanomaisia asioita, myös riidanaiheet olivat lasten mukaan tavallisia, mutta uusvanhempien kanssa riideltiin vähemmän. Tärkeät asi-

at kerrottiin yleensä biologisille vanhemmille, äideille isiä useammin. Myös lupaa pyydettiin useimmiten biologisilta vanhemmilta, sen sijaan apua pyydettiin myös uusvanhemmilta. Useimmilla vuoroasuvilla lapsilla oli ympärillään laaja aikuisten tukiverkko eli monta "syliä", mikä Pekosen ja Pulkkisen (2002, 66) mukaan lisää lapsen sosiaalista alkupääomaa.

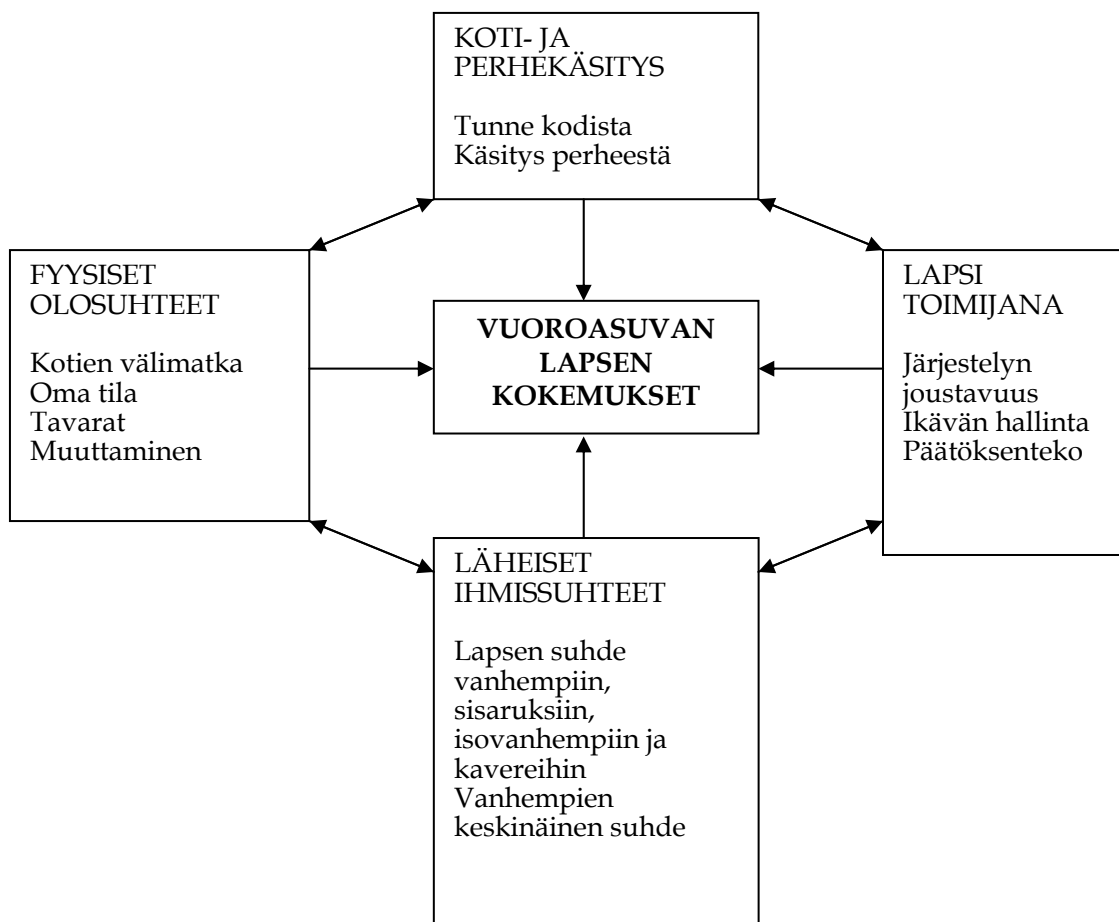
Vuoroasuminen ei haastateltujen mielestä ollut vaikuttanut heidän ja sisarusten välisiin suhteisiin. Suhteet biologisiin ja uussisaruksiin erosivat toisistaan niin, että uussisarusten kanssa ei juuri riideltä. Myös isovanhempiin lasten suhde oli pääosin säilynyt ennallaan vanhempien eron jälkeen. Joidenkin isovanhempien oli ollut vaikea hyväksyä eroa, mikä oli lapsista kiusallista. Uusisovanhempia lapsilla oli vain vähän.

Perhe oli lapsille tärkeä. Kun puhuimme ihanneperheestä, lähes puolet lapsista sanoi, että ihanteellista olisi ollut, jos vanhemmat olisivat pystyneet asumaan yhdessä. Kaikki haastateltavat pitivät kuitenkin vuoroasumista hyvänä asumisjärjestelyinä. Monet totesivat, että vuoroasuminen oli paras eron jälkeinen vaihtoehto.

Kolme neljäsosaa lapsista piirsi perhekuvan, josta ei voinut päätellä, että se kuvasi jotakin muuta kuin ydinperhettä, sillä kuvassa oli vain alkuperäisen perheen jäseniä. Kukaan ei piirtänyt kuviin rajoja isän ja äidin välille, vaikka useimmiten lapsi tai lapset olivat sijoitettu keskelle, isä ja äiti reunoille. Yli puolet niistä lapsista, joilla oli uusia perheenjäseniä, piirsi heidät perhekuvaan. Sisarusten välillä oli eroja siinä, keitä perhekuvaan piirrettiin. Lemmikit pääsivät yleensä mukaan kuvaan.

Heritagen (1996) mukaan tutkija on tavallisia ihmisiä etäämmällä yhteiskunnan toiminnoista ja päätöksistä ja voi siksi konstruoida tyytetyille malleja sosiaalisen toiminnan ymmärtämiseksi. Mallintaessaan toimintaa tutkijan tehtävä on kehittää malleja toimijoiden yhteiselämää koskevista rakenteista, heidän päättelyprosesseistaan ja toimista, joita niistä seuraa erilaisissa olosuhteissa. (Mts 61.) Pysin seuraavaksi mallintamaan lasten kokemuksia vuoroasumisesta.

Tutkimukseni perusteella lasten kokemukset vuoroasumisesta muodostuvat neljän eri tekijän vuorovaikutuksessa (kuvio 20). Nämä tekijät ovat asuminen fyysiset olosuhteet, lapsen läheiset ihmissuhteet, lapsen asema sosiaalisena toimijana sekä lapsen käsitys kodista ja perheestä. Jako on teoreettinen, sillä todellisessa elämässä nämä tekijät ovat sekoittuneet toisiinsa monimutkaisella tavalla. Niiden suhdetta toisiinsa ja kokonaisuuteen on vaikea määrittää, eikä niitä voi laittaa tärkeysjärjestykseen yleisellä tasolla. Jokainen lapsi määrittää omassa elämässään niiden tärkeyttä ja suhdetta toisiinsa yksilöllisesti. Fenomenologiassa kaikkien ulottuvuuksien katsotaankin rakentuvan vuorovaikutuksessa keskenään ilman, että mikään olisi muita merkittävämpi (Orleans, nettilähde, jossa ei ole mainittu vuosilukua).

KUVIO 20 Vuoroasuvan lapsen kokemuksiin vaikuttavat tekijät. (Vaikuttaa-termi on tässä yhteydessä yleiskielisessä merkityksessä, eikä sillä tarkoiteta syy–seuraussuhdetta.)

Amaton (1993) mukaan lapsiin ja eroon liittyvän tutkimuksen tulisi keskittyä resurssien ja riskitekijöiden vuorovaikutukseen ja yrittää sitä kautta tavoittaa ilmiön kokonaiskuva. Olenkin pyrkinyt kokonaisuuden hahmottamiseen taulukoiden 3, 4, 5 ja 6 avulla tarkastelemalla lasten vuoroasumiskokemuksia ulottuvuuksina. Taulukoissa vasemmalla ovat kielteisiä kokemuksia tuottavat olosuhteet ja oikealla myönteisiä kokemuksia luovat olosuhteet.

Fyysiset olosuhteet muodostuvat kotien välimatkasta, omasta tilasta, tavaroista ja muuttamisesta. Lapset pitivät kotien lyhyttä välimatkaa etuna, toisaalta käsitteet *pitkä* ja *lyhyt* ovat kovin subjektiivisia. Lyhyt, itsenäisesti kuljettavissa oleva matka, antaa lapselle paremman mahdollisuuden oman elämänsä hallintaan. Oma tai sisaruksen kanssa jaettu huone oli lapsille tärkeä. Tässäkin kohtaa näkyi lasten yksilöllisyys, joku halusi oman huoneen ja toinen halusi olla sisaruksen kanssa samassa. Joku omaksi nimetty tila oli kuitenkin tarpeellinen olla kummassakin kodissa. Tavarat olivat suurin yksittäinen ongelma – jonkinlaisia tavaroihin liittyviä kielteisiä kokemuksia oli lähes puolella haastateltavista. Muuttaminen saatettiin kokea joko raskaana, edes takaisin kulkemisena tai vaihteluna, useimmiten se oli jotakin tältä väliltä.

TAULUKKO 3 Fyysiset olosuhteet

Negatiiviset kokemukset	FYYSISET OLOSUHTEET	Positiiviset kokemukset
Pitkä välimatka kodista toiseen	KOTIEN VÄLIMATKA	Lyhyt välimatka kodista toiseen
Lapsesta oli ikävää jakaa huone jonkun toisen kanssa; Ei omaa huonetta, esim. olohuone	OMA TILA	Lapsesta oli mukavaa jakaa huone jonkun toisen kanssa; Oma huone
Tavaroita joutuu siirtämään paljon kodista toiseen; Tavaroiden pakkaaminen, häviäminen ja hakeminen toisesta kodista; Liikaa tavaroita	TAVARAT	Riittävästi tavaroita molemmissa kodeissa; Tavaroita ei juuri tarvitse siirtää kodista toiseen tai siirtäminen sujuu ongelmitta
Muuttaminen on lapselle raskasta, koko ajan edestakaisin menemistä	MUUTTAMINEN	Lapsi ei koe muuttamista raskaana, vaan pikemminkin vaihteluna

TAULUKKO 4 Läheiset ihmissuhteet

Negatiiviset kokemukset	LÄHEISET IHMISSUHTEET	Positiiviset kokemukset
Lapsen suhde vanhempaan on muuttanut huonompaan suuntaan; Lapsella on jatkuvasti riitoja vanhemman tai uusvanhemman kanssa; Lapsi kantaa vastuuta vanhemmasta	LAPSEN JA VANHEMMAN SUHDE	Lapsen suhde molempiin vanhempiin on säilynyt ennallaan/lähentynyt; Lapsen suhde uusvanhempiin on hyvä; Lapsella on oikeus olla lapsi
Lapsi on menettänyt läheisen suhteen sisaruksiinsa; Lapsella on vaikeuksia suhteissaan uus- ja puolisisaruksiinsa	LAPSEN SUHDE SISARUKSIIN	Lapsen suhde sisaruksiin on säilynyt ennallaan/lähentynyt; Lapselle on muodostunut myönteinen suhde uus- ja puolisisaruksiinsa
Lapsi ei ole enää tekemisissä isovanhempansa kanssa; Lapselle ei ole muodostunut suhdetta uusvanhempien vanhempiin	LAPSEN SUHDE ISOVANHEMPIIN	Lapsen suhde isovanhempiin on säilynyt ennallaan/lähentynyt; Lapsi on saanut uusisovanhempia
Yhteydenpito kavereihin on hankalaa kahden asuinpaikan vuoksi; Kavereita on vain toisen kodin lähellä	LAPSEN SUHDE KAVEREIHIN	Lapsen suhde kavereihin on säilynyt ennallaan; Lapsi on saanut uusia kavereita uudelta asuinpaikalta
Vanhemmat eivät pysty yhteistyöhön; Vanhemmat riitelevät jatkuvasti; Lapsi joutuu välittämään kielteisiä viestejä vanhempien välillä	VANHEMPIEN KESKINÄISET SUHTEET	Vanhemmat ja uusvanhemmat tekevät yhteistyötä; keskustelevat keskenään ja tapaavat toisiaan; Vanhemmat eivät riitele; Lapsi ei joudu toimimaan vanhempien välikätenä

Lapsen ihmissuhdeulottuvuudet koostuvat lapsen suhteesta vanhempiin, sisaruksiin, isovanhempiin ja kavereihin sekä vanhempien keskinäisestä suhteesta. Lapsen suhteella vanhempiin tarkoitan sekä biologisia että mahdollisia uusvanhempia. Myönteiseen vanhempi-lapsi-suhteeseen liittyy myös se, ettei lapsi joudu kantamaan vastuuta vanhempansa hyvinvoinnista. Lapsen suhde sisaruksiin tarkoittaa paitsi suhteen säilymistä jo olemassa oleviin sisaruksiin, myös suhteen luomista uusiin puoli- tai uussisaruksiin. Myös isovanhempien kohdalla kysymys on suhteen säilymisestä, toisaalta lapsi voi saada myös uusia vastaavia suhteita. Kaverisuhteisissa tärkeää on yhteyden säilyminen vanhoihin kavereihin, myönteistä voi olla myös uusien kavereiden löytäminen. Vanhempien myönteinen suhde edellyttää yhteistyötä ja riitojen välttämistä, lasta ei myöskään tulisi sekoittaa vanhempien erimielisyyksiin. Ihmissuhteissa lapsia harmittivat eniten vanhempien huonot keskinäiset suhteet, riidat ja kykenemättömyys yhteistyöhön.

TAULUKKO 5 Lapsi toimijana

Negatiiviset kokemukset	LAPSI TOIMIJANA	Positiiviset kokemukset
Ennalta sovitusta aikataulusta ei jousteta; Ennalta sovittua aikataulua ei ole, jolloin lapsi ei tiedä missä hän kulloinkin asuu; Lapsella ei ole mahdollisuutta käydä toisessa kodissa	JÄRJESTELYN JOUSTAVUUS	Aikatauluissa on joustonvara lapsen (tai aikuisten) tarpeiden mukaan; Lapsi tietää ennalta, milloin hän asuu kummankin vanhemman luona; Lapsi saa halutessaan käydä toisessa kodissa
Lapsella on (jatkuva) ikävä toista vanhempaansa; Lapsi ei voi itse vaikuttaa asumisjakson pituuteen; Lapsi ei voi käydä tapamassa toista vanhempaansa eli hän ei pysty itse lieventämään ikäväänsä	IKÄVÄN HALLINTA	Aikatauluja laadittaessa on otettu huomioon lapsen ikävä; Jos lapselle tulee ikävä, hän voi käydä toisen vanhemman luona tai ainakin soittaa eli hän voi itse hallita ikäväänsä
Lasta ei kuulla asumisesta päätettäessä; Lapsen pitää osallistua asumista koskevaan päätöksentekoon, vaikka sen on hänelle kiusallista tai vastentahtoista	PÄÄTÖKSENTEKO	Lapsi saa halutessaan osallistua asumista koskevaan päätöksentekoon; Päätöksentekovastuuta on lapsella vain siinä määrin kuin hän itse sitä haluaa

Lapsi sosiaalisena toimijana (esim. Alanen 1988; Aldersen 2000; Christensen & Prout 2002; McKechnie & Hobbs 2004) pitää sisällään ulottuvuudet, jotka koskevat asumisjärjestelyn joustavuutta, lapsen mahdollisuutta ikävän hallintaan ja lapsen osallisuutta päätöksentekoon. Järjestelyn joustavuus tarkoittaa paitsi sitä, että lapsi voi halutessaan vierailla toisessa kodissa, myös sitä, että ennalta sovittua aikataulua voidaan tarvittaessa muuttaa. Joustavuus oli lasten mielestä myönteistä, kunhan lapsi kuitenkin tietää ennalta, missä hän kulloinkin asuu. Jos lapsen mielipiteet ja tunteet on otettu huomioon aikatauluja tehtäessä ja hän voi käydä tapamassa toista vanhempaansa, pystyy hän hallitsemaan ikävään-

sä. Päätöksentekoon osallistumismahdollisuus oli lapsille tärkeä, vastuuta ei saa kuitenkaan olla enempää kuin lapsi on sitä valmis ottamaan.

TAULUKKO 6 Koti- ja perhekäsitys

Negatiiviset kokemukset	KOTI- JA PERHEKÄSITYS	Positiiviset kokemukset
Lapsi kokee, ettei hänellä ole kotia, hän tuntee itsensä juurettomaksi; Kaksi kotia tuntuu taakalta; Lapsi kokee, ettei ole normaalia asua kahdessa kodissa	TUNNE KODISTA	Lapsi kokee, että hänellä on kaksi kotia; Kaksi kotia on lapselle rikkaus; Lapsi kokee, että on hyväksyttyä asua kahdessa kodissa
Lapsi kokee, että hänen perheensä on hajonnut; Lapsi ei hyväksy uusia perheenjäseniä osaksi perhettään; Lapsi toivoo vanhempien palaavan vielä yhteen; Lapsi kokee, että hänen perheensä on ristiriidassa yleisen perhekäsityksen kanssa	KÄSITYS PERHEESTÄ	Lapsi kokee, että erosta huolimatta ollaan edelleen yhtä perhettä; Lapsi on hyväksynyt uudet perheenjäsenet osaksi perhettään; Lapsi ei kaipaa takaisin ydinperheaikaa; Lapsi pitää omaa perhettään hyväksyttävänä/normaalina

Neljäs tekijä koostuu kodista ja perheestä ja näihin käsitteisiin liittyvistä tunteista, kokemuksista ja mielikuvista. Myös ympäristön suhtautuminen vaikuttaa lasten käsityksiin. Kotiin ja perheeseen liittyvät ulottuvuudet olivat vuoroasuvilla lapsilla pääosin myönteisiä, lapset kokivat että heillä on yksi perhe, mutta kaksi kotia.

11 POHDINTA

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli tuoda esille lasten kokemuksia vuoroasumisesta. Tulosten perusteella lasten kokemukset vuoroasumisesta muodostuvat neljän eri tekijän vuorovaikutuksessa. Lasten kokemuksiin vaikuttavat: asuimisen fyysiset olosuhteet, lapsen läheiset ihmissuhteet, lapsen asema sosiaalisena toimijana sekä lapsen käsitys kodista ja perheestä. Näiden tekijöiden myönteiset ja kielteiset puolet muodostavat lapsen kokemuksen vuoroasumisesta.

Tulosten perusteella minun on helppo yhtyä aiempien tutkimusten tuloksiin vuoroasumisen onnistumisen edellytyksistä. Smart (2004) toteaa, että vuoroasuminen voi olla lapselle ihanteellinen asumismuoto, mikäli järjestely on lapsikeskeinen, joustava ja lapsi tuntee olevansa kotonaan molempien vanhempien luona. Tyytyväisyyttä lisää, jos vanhemmat tulevat toimeen keskenään, asuvat kävelyetäisyydellä toisistaan, eivätkä rajoita lasta tapaamasta toista vanhempaa. Lee (2002) puolestaan toteaa, että vuoroasumisella on periaatteessa myönteinen vaikutus lapsen sopeutumiseen eron jälkeen, mutta vanhempien riidat, lasten kokema suru ja lasten käyttö riitelyn välineenä mitätöivät positiiviset vaikutukset.

Ruotsin sosiaalishallituksen selvityksen (Socialstyrelsen 2004, 43) mukaan vuoroasumisen lähtökohtana täytyy olla lapsen paras ja oikeus molempiin vanhempiin. Jos vanhemmat pitävät sitä parhaana ratkaisuna lapselleen ja muut edellytykset täyttyvät, se voi tarjota lapselle hyvän ja läheisen kontaktin molempiin vanhempiin. Lapsen järjestelystä maksama hinta on muuttaminen kodista toiseen. Vanhempien on yhteistyössä pidettävä huolta siitä, että se on vain arvoista. Brannenin ja Heptinstallin (2003) mukaan lasten mielestä vanhempien tärkein tehtävä on tarjota lapsilleen ehdotonta huolenpitoa ja rakkautta. Niiden johdonmukainen ja päivittäinen saanti on perhemuotoa tärkeämpää.

11.1 Tutkimuksen luotettavuus

Laadullisessa tutkimuksessa arviointi tarkoittaa nimenomaan tutkimusprosessin arviointia. Lähtökohtana on sen myöntäminen, että tutkija on tutkimuksensa keskeinen tutkimusväline. Luotettavuuden arviointi koskee koko tutkimusprosessia ja pääasiallisin luotettavuuden kriteeri on tutkija itse. (Eskola & Suoranta 1998, 211.)

Miles ja Huberman (1994, 277) ehdottavat reliabiliuden ja validiuden hylkäämistä laadullisen tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta tulee kuitenkin arvioida (Hirsjärvi 2000c) ja tämän tulee tapahtua tietoisena siitä, että tutkija vaikuttaa saatavaan tietoon jo tiedonkeruuvaiheessa ja että on kyse tutkijan tulkinnoista ja käsitteistöstä, johon tutkittavien tulkintoja sovitetaan. Tutkijan on dokumentoitava, miten hän on päättänyt luokitella ja kuvaamaan tutkittavien maailmaa, jota tulosten tulee mahdollisimman hyvin heijastaa. Haastattelujen tulos on kuitenkin aina seurausta haastattelijan ja haastateltavan yhteistoiminnasta. (Hirsjärvi & Hurme 2002, 188–189.) ”Tutkittavaystävällisessä” tutkimusentekotavassa tutkija ja tutkittava joutuvat neuvottelemaan keskenään. Luotettavuus riippuu silloin siitä, kuinka hyvin tutkijan ja tutkittavan ymmärrys tutkimuksen tavoitteista vastaavat toisiaan. (Frasier 2004, 24.) Kun tarkastellaan objektiivisuutta, on erotettava toisistaan havaintojen luotettavuus ja puolueettomuus. Periaatteessa tutkitun kertomus suodattuu aina tutkijan oman kehyksen läpi, koska tutkija on määritellyt tutkimusasetelman ja tulkitsee sitä. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 133.)

Olen selvittänyt käyttämieni käsitteiden valintaa luvussa *Vuoroasuminen* (luku 3). Toistemme ymmärtäminen on mahdollista sitä paremmin, mitä tarkemmin selitämme käyttämämme käsitteet. Tarkalla käsitteiden analyysillä tarkennetaan tutkimuksen luotettavuutta: tutkija tutkii sitä, mitä on aikonut tutkia ja hänen käsitelmäänsä ovat mahdollisimman lähellä tutkittavien ja tutkimusyhteisön käsitteitä. Yhteiskunta- ja käyttäytymistieteissä tutkija lähtee yleensä liikkeelle kolmenlaisesta käsitteistä koskevasta tiedosta: arkikokemuksista, muiden tutkijoiden määritelmistä ja tutkittavien määritelmistä. Nämä kolme lähtökohtaa ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa keskenään. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 187.)

Hirsjärven ja Hurmeen (2001, 184) mukaan aineiston keruussa laadukkuuteen voidaan pyrkiä laatimalla hyvä haastattelurunko (haastattelurunkoni on liitteenä 4). Pyrin hyödyntämään haastattelurungon laadinnassa omia kokeuksiani, rungon toimivuutta testasin esihaastattelulla, jonka jälkeen tein siihen joitakin muutoksia ja lisäyksiä. Teemahaastattelu ei ole vain pääteemojen esittämistä, mutta toisaalta täytyy muistaa, ettei koskaan voi ennalta varautua kaikkiin lisäkysymyksiin. Myös haastattelupäiväkirjanpito parantaa aineiston laatua. Siihen voidaan merkitä sellaisia kysymyksiä, jotka ovat olleet haastateltaville vaikeita tai jotka ovat olleet erityisen hyviä. Myös haastateltavista ja heidän ympäristöstään voidaan kirjata huomioita haastattelupäiväkirjaan. (Hirsjärvi & Hurme, 2001, 184.) Kirjasin aina mahdollisimman pian haastattelun jäl-

keen ylös päällimmäiset tunnot ja havainnot, sekä haastattelua koskevat faktat. Myös vanhempien kanssa käymäni keskustelut ja heiltä mahdollisesti saamani lisäinformaatio tallentuivat haastattelupäiväkirjaan. Pystyin hyödyntämään merkintöjäni tulevissa haastatteluissa muun muassa haastattelukysymysten muotoilussa. Erityisen tärkeitä merkintäni olivat haastatteluja lukiessa, jolloin niiden avulla pääsi helposti sisään haastatteluun ja sen tunnelmaan. Litteroin aineistoni vasta, kun olin saanut kaikki haastattelut tehtyä. Olin kuitenkin kuunnellut haastatteluja jo aiemmin, jotta oppisin niistä seuraavia haastatteluja varten sekä varmistaakseni nauhoitetun puheen selkeyden. Epäselvyyksiä oli vähän, yleensä ne koskivat yksittäistä sanaa, useimmiten erisnimeä.

Tuomi ja Sarajärvi (2002, 124–126) asettavat hyvälle tutkimukselle kaksi kriteeriä: sisäinen johdonmukaisuus ja eettinen kestävyys. Aiheen eettiseen pohdintaan kuuluu se, kenen ehdoilla tutkimusaihe valitaan ja miksi tutkimukseen ryhdytään. Olen pyrkinyt vastaamaan tutkimuksessani näihin kysymyksiin sekä tekemään eettisesti kestäviä valintoja. En esimerkiksi tyytynyt vain toisen vanhemman suostumukseen, vaikka olisinkin näin kenties saanut laajemman ja monipuolisemman tutkimusjoukon. Edellytin perheen yksimielisyyttä tutkimukseen osallistumisessa, koska muuten olisin saattanut lisätä perheenjäsenten välisiä ristiriitoja. Tutkimuksen uskottavuus ja eettiset ratkaisut kulkevat käsi kädessä. Uskottavuus perustuu siihen, että tutkija noudattaa hyvää tieteellistä käytäntöä. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 129.) Moilasan ja Räihän (2001) mukaan laadullisen tutkimuksen uskottavuutta voidaan parantaa, jos vastaavia ilmiöitä ja selityksiä löytyy toisista tutkimuksista. Eskola ja Suoranta (1998, 213) puolestaan käyttävät edellä mainitusta käsitettä vahvistuvuus. Vertaan oman tutkimukseni tuloksia aiempiin tutkimuksiin ja erittelen niiden eroja ja yhtäläisyyksiä. Pohjimmiltaan tutkimuksen arvioinnissa on kyse väitteiden perusteltavuudesta ja totuudenmukaisuudesta. Tutkimuskäytänteiden, kuten havaintojen tekemisen, analysoinnin, tulkintojen ja filosofisten lähtökohtien julkituominen ovat vakuuttavuuden keinoja, joilla tutkija pyrkii vakuuttamaan arvioijat tutkimuksen oikeellisuudesta. (Eskola & Suoranta 1998, 213, 221–222.)

Huolella valitut aineistoesimerkit mahdollistavat lukijalle läheisen suhteen tutkittavaan asiaan (Halling 2002). Tutkimusraportissa pyrin haastattelusitaateilla antamaan esimerkkejä aineistosta ja perustelemaan niiden tulkin-taa. Eskolan ja Suorannan (1998, 217) mukaan tutkimuksessa käytettyjen tulkin-tasääntöjen avaaminen lukijalle onnistuu antamalla lukijalle aineistokatkelmia, joista tulkinta on tehty. Merkitysrakenteiden tulkinnan analyysin lähtökohta on, että puhe on vihje pinnan alla olevasta rakenteesta. Autenttisten lainauksien käyttö on keskeistä, koska tulkinta rakentuu niiden varaan. (Moilanen & Räihä 2001.) Kvalitatiivisessa aineiston analyysissä reliaabelius koskeekin tutkijan analyysin luotettavuutta eikä niinkään haastateltavien vastauksia (Hirsjärvi & Hurme 2002, 189).

Fenomenologisen ajattelutavan mukaan tieteellisyys perustuu käytetyn metodin kykyyn tavoittaa tutkittava ilmiö (Perttula 2000). Fenomenologisesta perspektiivistä käsin tieteellisen tutkijan täytyy olla 1) kuvaileva, 2) toteuttaa fenomenologista reduktiota ja 3) etsiä yksilöityjä merkityksiä ja sitä kautta pyr-

kiä muuttumattomiin ja olennaisiin merkityksiin (Giorgi 1997). Olen tätä tutkimusta toteuttaessani pyrkinyt edellä mainittuihin fenomenologisen tutkimuksen lähtökohtiin.

Halling (2002) painottaa tutkimusprosessin kuvaamista siten, että lukijalle tarjoutuu mahdollisuus seurata konkreettisesti tutkimuksen etenemistä. Siten lukija voi myös vakuuttua tutkimuksen laadusta. Mäkelän (1990) mukaan lukijan on pystyttävä seuraamaan tutkijan päättelyä, luokittelusääntöjä ja tulkintaa mahdollisimman yksityiskohtaisesti. Olen pyrkinyt kuvaamaan tutkimusprosessin vaiheet tarkasti niin, että lukija voi helposti seurata tutkimuksen etenemistä ja analyysini perusteita. Koska tutkimus on prosessi, katsoo Kiviniemi (2001) tutkimuksen luotettavuuden ja uskottavuuden lisääntyvän, mikäli raportissa tulee esille tutkimuksen eteneminen ja tutkimuskohdetta koskevien käsitteellistyksien edistyminen. Prosessin kuvaus tekee tutkimuksen suuntautumisen sekä teoreettiset ja aineiston analyysiä koskevat painotukset lukijalle ymmärrettävämmäksi. (Kiviniemi 2001, 80–81; myös Hirsjärvi 2000c; Tuomi & Sarajärvi 2002, 138.)

11.2 Yleistettävyys ja rajoitukset

Alasuutarin (1995) mukaan laadullisessa tutkimuksessa tulee yleistettävyyden sijaan tarkastella suhteuttamista (mts. 21). Kvalitatiivisesta aineistosta ei tehdä päätelmiä yleistettävyyttä ajatellen, voimme saada tulokseksi vain ehdollisia selityksiä johonkin aikaan ja paikkaan rajoittuen. Kvalitatiivisen tutkimuksen pyrkimyksenä on pikemminkin löytää tai paljastaa tosiasioita kuin todentaa jo olemassa olevia väittämiä. Toisaalta tutkimalla yksittäistä tapausta riittävän tarkasti, saadaan näkyviin myös se, mikä on ilmiössä merkittävää ja toistuu usein tarkasteltaessa ilmiötä yleisellä tasolla. (Hirsjärvi 2000, 152, 169.) Lapsuus sosiaalisesti konstruoituna käsitteenä on kuitenkin kulttuurisidonnainen, eikä tuloksia voida yleistää muita kulttuureja koskeviksi. Tästäkin huolimatta meidän on jossakin määrin uskallettava yleistää tutkimustuloksiamme. (McKechnie & Hobbs 2004.)

Yleistäminen on vaarallista, koska samalla menetetään informaatiota, mutta toisaalta tutkimuksen teon idea on informaation menettäminen kontrollidusti. Tavoitteena on selvittää tärkeimmät löydökset ja ominaisuudet. (Qvortrup 2000.) Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on kuvata jotakin ilmiötä, ymmärtää toimintaa tai antaa teoreettisesti mielekäs tulkinta jostakin ilmiöstä. Siksi on tärkeää, että henkilöt, joilta tietoa kerätään tietävät tutkittavasta ilmiöstä paljon tai heillä on omakohtaista kokemusta asiasta. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 87–88.) Tässä tutkimuksessa lapset olivat vuoroasumisen asiantuntijoita, sillä heillä oli keskimäärin neljän vuoden kokemus järjestelystä. Fenomenologisen tutkimukseni tavoitteena oli ymmärtää tutkittavan alueen ihmisten sen hetkistä merkityks maailmaa (Laine 2001).

Haastattelututkimukseni koostuu ainutlaatuisesta materiaalista ja koskee aihetta, jota ei ole Suomessa aiemmin tutkittu. Kuten edellä on todettu, ei tuloksia aineiston pienuuden vuoksi voida yleistää koskemaan kaikkia vuoroasuvia lapsia. Lisäksi täytyy ottaa huomioon, että vaikka haastattelupyynnö lähetettiin kaikille näissä kahdessa kaupungissa tiettyinä vuosina vuoroasumissopimuksen laatineille perheille, haastateltaviksi on saattanut valikoitua niitä perheitä, jotka kokevat järjestelyn erityisen myönteisenä ja onnistuneena. Tämä siksi, että tutkimuspyynnössä korostettiin perheenjäsenten (isän, äidin ja haastateltavan lapsen) yksimielisyyttä osallistumispäätöstä tehtäessä. Tutkimusjoukkoani voi pitää valikoituneena siinä mielessä, että osallistuminen oli vapaaehtoista. En kuitenkaan näe tämälntyyppisen tutkimuksen tekemistä muutoin mahdollisena.

Toisaalta tutkimuksessa oli mukana myös sellaisia perheitä, joissa vanhemmat olivat huonoissa väleissä keskenään, ja lapset kertoivat kielteisiäkin asioita perheestään. Vastausta vaille jää kysymys siitä, olisivatko lasten kokemukset olleet erilaisia niissä perheissä, jotka eivät halunneet osallistua tutkimukseen tai joissa kirjallista sopimusta ei ole laadittu. Tutkimukseni antaa joka tapauksessa puheenvuoron 20 vuoroasuvalla lapselle.

11.3 Tutkimuksen anti

Tutkimuksen relevanssi merkitsee sitä, että tutkimuksella on oltava yleistä ja käytännöllistä merkitystä, tuloksellisuus puolestaan sitä, millaista uutta tietoa tai uusia näkökulmia tutkimus on tuottanut (Eskola & Suoranta 1998, 220–223). Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tehdä näkyväksi monimutkaisen sosiaalisen todellisuuden variaatioita (kuten Levin 2004, 17). Tutkimuksen tavoitteena eivät kuitenkaan ole moraaliset kannanotot vaan pyrkimys tutkia todellisuutta ja ymmärtää, kuinka perheen hyvinvointia voidaan edistää ja pahoinvointia välttää (Bernardes 1997, 62). Lasten omien lapsuuden sosiaalisia olosuhteita koskevien käsitysten analysointi on edellytys sille, että voidaan arvioida niitä toimintatapoja, jotka mahdollistavat lapsille sopivimmat elinolosuhteet (Mayall 2000). Toivon tutkimuksen tuloksille olevan käyttöä perhekasvatuksen kentällä paitsi lapsuus- ja perhetutkijoiden, myös eroratkaisuja pohtivien ammattilaisten ja vanhempienkin parissa. Lisäksi tämän tutkimuksen merkitystä voidaan arvioida paitsi saatujen tulosten, myös niiden herättämän keskustelun perusteella.

Suhtautuminen perhe-elämän moniin muutoksiin ei ole yksimielistä, vaan erilaiset perhemuodot herättävät voimakasta julkista ja poliittista keskustelua. Muutokset koetaan uhkana traditionaalisille perhearvoille ja niiden katsotaan aiheutuvan individualismin nostamasta itsekkyydestä (Neale 2000). Avioeroon ja uusperheellisyyteenkin on ehditty ainakin jossain määrin jo tottua, mutta vuoroasuminen on erityisesti Suomessa vielä uusi ja vieras asia. Ongelma on siinä, ettei vuoroasuva perhe täytä normaalille perheelle asetettuja normeja ja että se toteuttaa uudenlaisia tapoja elää perhe-elämää verrattuna totuttuihin toimintatapoihin, joita Morgan (1996, 191–193) nimittää perhekäytänteiksi [*fami-*

ly practices]. Esimerkiksi Öbergin ja Öbergin (1985, 147) tutkimuksessa kommentit, joita lapset olivat asumismuodostaan kuulleet, olivat joko ihmetteleviä tai kriittisiä. Rajanveto normaalin ja siitä poikkeavan perhe-elämän välillä on silloin epäoikeudenmukaista, sillä ihmiset voivat elää onnellista elämää erilaisissa perhemuodoissa (Neale 2000). Mooren ja Beazleyn (1996) mukaan lapset, jotka voivat hyvin eronneissa perheissä, kärsivät siitä, jos he joutuvat jatkuvasti törmäämään myyttiin, jonka mukaan vain yhdessä asuva ydinperhe on oikea perhe. Myös Nätkin (2003) toteaa, että jonkin elämäntavan sosiaalinen stigma ja arveluttavuus tuottavat lapselle enemmän pahoinvointia kuin moninaiset järjestelyt. Levin (2004) ihmetteleekin, miksi eroon ja sen jälkeiseen elämään liittyvä keskustelu on niin kahtia jakautunutta joko-tai-ajattelua. Eron jälkeinen perhe-elämä tuo mukanaan ongelmia, mutta tarjoaa myös uusia mahdollisuuksia (Moore & Beazley 1996). Vuoroasumisessa oli haastattelmieni lasten mielestä sekä hyviä että huonoja puolia.

Moloneyn (2003) mukaan eron jälkeisiä mahdollisia vaihtoehtoja lasten huollolle ja asumiselle tulee olla useita. Kullakin järjestelyllä on omat hyvät ja huonot puolensa ja ne ovat kussakin perhetilanteessa kullekin lapselle yksilöllisiä. Lapsen ajan jakamisella eronneiden vanhempien kesken on merkitystä ainostaan siinä mielessä, kuinka hyvin se tukee hyvää vanhemmuutta ja lapsen ja vanhemman välistä suhdetta. Avainkysymys eroaville vanhemmille kuuluu: kuinka aiot olla vanhempi lapsellesi ja miten sovitat suunnitelmasi yhteen toisen vanhemman vastaavan suunnitelman kanssa? Myös terminologiassa tulisi luopua voittaja-häviöjä-asetelmista ja puhua vanhemmuusjärjestelyistä. (Moloney 2003.) Moloneyn esittämät ajatukset ovat järkeviä, mutta yhteisymmärryksen saavuttaminen on vaikeaa erityisesti silloin, kun vanhemmat ovat lähtökohtaisesti eri mieltä lapsen huoltoon ja asumiseen liittyvistä asioista.

Toimintatavat, jotka sopivat yhdelle perheelle, saattavat olla huonoja toiselle johtuen vanhempien persoonasta ja erilaisista näkemyksistä, lapsen tarpeesta ja muista perheeseen vaikuttavista olosuhteista. Lienee mahdotonta löytää eri kulttuureille, sosiaaliluokille ja perherakenteille sopivia yhteisiä eron jälkeistä vanhemmuutta koskevia toimintatapoja ja periaatteita. Yhteistyö ja solidaarisuus tarjoavat lapselle kuitenkin paremmat lähtökohdat kuin ristiriidat ja epä johdonmukaisuus. (McHale ym. 2002; myös Öberg & Öberg 2002, 57, 88.)

Oleellista on myös ottaa huomioon lapsen kiintymyssuhteet ja mielipiteet huolto- ja asumispäätöstä tehtäessä. Tähän kaivataan kipeästi lasten näkökulmasta tehtyä tutkimusta, joka tarjoaa toisenlaista ja uutta tietoa. (Kaltenborn 2001.) Tutkimustietoa tarvitaan, koska jos lapsen toiveet tai mielipiteet ovat asiantuntijoiden mielestä vääriä tai lapselle haitallisia, katsotaan usein, ettei hän ole kypsä päättämään asiasta (Smart ym. 1999). Tässä tutkimuksessa lapset kertoivat kokemuksistaan itse, eivätkä aikuiset toimineet lasten tulkkeina, kuten usein on tapana (Brannen 1999, Smart ym. 2001). Lapset olivat halukkaita puhumaan, ainakin osittain siksi, että he kokivat, että tutkimuksella on merkitystä: *No täähä tulee kaikkien hyväks.* (Aapo 12 v). Kuten Aapo, minäkin toivon, että lasten ääntä kuullaan päätöksiä tehtäessä sekä yksittäisessä perheessä että yleisellä päätöksentekotasolla.

11.4 Jatkotutkimusaiheita

Vuoroasumisessa riittää edelleen tutkittavaa. Vanhempien näkemyksiä vuoroasumisesta on Suomessa selvittänyt Panttila (2005), mutta vanhempien ja lasten näkemyksiä ei ole vertailtu. Tutkimuksessani lapset eivät olleet juurikaan pohjineet asiaa vanhempiensa kannalta. Ainoastaan ratkaisuun päätyminen syynä lapset pitivät usein sitä, että molemmat vanhemmat saivat olla tekemisissä lapsen kanssa, eivät niinkään sitä, että lapsi saisi olla tekemissä molempien vanhempiensa kanssa.

Vuoroasuminen koskettaa usein myös muita kuin vain vuoroasuvaa lasta ja hänen biologisia vanhempiaan. Uusien perheenjäsenten, uusvanhempien, uussisarusten ja puolisisarusten kokemukset ovat myös tutkimisen arvoisia. Öberg ja Öberg (1985, 159) totesivatkin, että sama asumismuoto voi olla toisille perheenjäsenille myönteinen ja toisille kielteinen kokemus. Myös isovanhempien ja muiden sukulaisten suhde vuoroasuvaan perheeseen olisi mielenkiintoinen tutkimusaihe.

Öberg ja Öberg (2002; 2004) aloittivat eronneiden perheiden tutkimisen 1980-luvulla. Mukana oli jo tuolloin vuoroasuvia lapsia. He jatkoivat 2000-luvulla haastatteleamalla samoja, nyt jo aikuisia, lapsia. Myös Suomessa olisi tarvetta pitkittäistutkimukselle, jotta saataisiin tietoa vuoroasumisen vaikutuksista lasten elämään pitkällä aikavälillä.

Pulkkinen (2002) toteaa, että odotukset tasapuolisesta asumisesta voivat olla lapselle kohtuuttomia. Hän ehdottaakin, että vanhemmat asuisivat vuoroitellen lapsen luona. (Mts. 124.) Tämän asumismuodon laajuudesta ei myöskään ole tarjolla tilastotietoja. Omassa tutkimuksessani yksi perhe 61:stä ilmoitti asuvansa tällä tavoin, mutta ei halunnut osallistua tutkimukseeni, koska järjestely oli vielä niin tuore. Toisaalta tämän asumismuoto ei kuulunut ensisijaiseen tutkimuskohteeseeni ja vaatisi myös aivan oman tutkimuksensa.

SUMMARY

Children's experiences of dual residence

Background

In Finland over 30,000 children experience parental divorce or separation every year (Kartovaara 2007b; Kartovaara & Sauli 2000). The aim of my study is to consider life after divorce from the child's viewpoint. My main object is to explore children's experiences of dual residence arrangements after their parents have separated. Dual residence is a post-divorce living arrangement where children divide their time and physical presence almost equally between their parents' new households. Although dual residence is much debated topic in Finland, it has not previously been studied from the child's point of view, and only a few studies have been published also elsewhere (for example, Fabricius & Hall 2000; Lee 2002; Smart, Neale & Wade 2001; Socialstyrelsen 2004, Öberg & Öberg 1985; 2002). Thus far we have learned very little about how children themselves experience dividing their time between parents and households: is this a positive experience, or does it bring with it new dilemmas (Brannen 1999; Smart ym. 2001; Lee 2002; Smyth, Caruana & Ferro 2003). In my view it cannot be assumed that adults are necessarily able to give valid accounts of children's own social world.

No statistical information is available about children who live with both parents in turns because statistically a child can have only one official home. According to Silva and Smart (1999) statistical data does not reveal the complexity of the changes in family forms. In Finland approximately five per cent of agreements on official visiting rights are made on a dual residence basis, but this phenomenon is probably more common in practice (Panttila 2005). In Sweden 20 per cent of children whose parents are divorced share their time almost equally with both parents (Barns villkor 2005).

According to the Child Custody and Right of Access Act the custodian of the child has to ensure the child's welfare and well-balanced development, according to the child's individual hopes and needs. The agreement has to guarantee positive and close relationships, especially between the child and his or her parents. Together the parents have to make sure, that this happens and that the agreement is in the child's best interest. Before they make a decision concerning the child, they have to discuss the matter with the child, assuming the child is of an appropriate age and level of development. The child's opinions and wishes have to be taken into account. (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983.)

Anyway, it is not easy for a child to express an opinion about custody arrangements. Children whose parents are not in agreement about the custody rights, may often have a good relationship with both their mother and father, even if the parents do not get along with each other. It is important that the

child also has the right not to express his or her opinion. (Kurki-Suonio 1999.) Warshak (2003) suggests that we should listen to the collective voice of children through research in order to avoid the pitfalls of involving children in custody disputes.

Research questions

My main research question concerns children's experiences of dual residence arrangements after their parents' separation. In this study I seek to identify children's experiences of dual residence practices and to explore children's agency on post divorce decision making. Since previous research suggests that parental co-operation is important in making for a successful arrangement (Lee 2002; Smart et al 2001; Socialstyrelsen 2004) I also analyse parents' co-operation from the children's viewpoint. Finally, because the dual residence arrangement creates a new kind of family, I wish to investigate how these children construct their family and family relationships.

Data and method

I interviewed 20 children (eight boys and 12 girls), aged between 8-18 years, to discover their experiences of post-divorce family life with both parents continuing to play a major role in their lives. The children had lived on average for four years in a dual residence arrangement and their average age was 12 years. I required permissions from both parents and the child's consent to conduct the interview. Most of the interviews were concluded in the child's home, with only three taking place at school. I contacted dual residence families and children by letters sent from social services department in two cities in southern Finland. Families willing to participate returned the letter to the social services department, or contacted the researcher by phone or email. Like Alderson (2004) recommends, I gave the families a chance to opt in in my research. This approach took time and gave lower response rates, but it respected the families privacy and gave the participants a free choice.

In order to involve children in research, one has to proceed via adult gatekeepers, who are able to limit the researcher's access to the children in question (Punch 2002). In my research there were two kinds of gatekeepers. First, there were social workers, and then I faced parents. Both wanted to protect the family and the children. My first task was to obtain the support of the social workers and secure their willingness to post my research request to the dual residence families. Through the request I tried to persuade the parents to allow the child to consider participation. As far as I know, only a few children refused to participate when really given them a choice by their parents.

My semi-structured interview questions were open-ended and conversational in order to elicit the children's experiences. The main interview topics included living arrangements, decision making, parental cooperation, positive and negative consequences of dual residence, family relationships, relations outside the family and consideration of dual residence in general. The inter-

views were tape recorded and took 50 minutes on average. The bigger the family was, the longer the interview took, as the child had more to tell about his or her family and family relationships. During the interviews, I also asked the children to draw a picture of their family. The drawings presented me with an insight into important knowledge about the child's family relations but also helped the child to relax and allowed them time to think in this strange and exciting interview situation.

In one family I interviewed three siblings and in three families two siblings. In eleven families only one child per family participated in the study. Eight of the interviewed children were only children in their original family and six of the interviewees were only children in their present family. Two families had one sibling who did not want to participate and two other families had one sibling who was too young to participate in the study.

I utilized a phenomenological research approach, the goal of which according to Giorgi (2002), is to arrive at a structural understanding of specific and concrete experiences. According to Laine (2001), it is not possible to give an exact description of the process of phenomenological research. In every phenomenological study the way of thinking takes a unique form. Giorgi (1997) states that all qualitative methods have to go through five basic steps: 1) collecting of verbal data, 2) reading the data, 3) breaking the data down into some kind of parts, 4) organizing and expressing the data from a disciplinary perspective, and 5) synthesising or summarising the data for purposes of communication to the scholarly community. In my study collecting the verbal data meant 20 interviews and transcribing them. The outcome was 272 pages of transcription. Then I broke the data into seven themes according to my interview topics. The analysis of the themed data was performed using qualitative content analysis. I chose content analysis, as it enables the children's viewpoints to be more easily elicited. At first I search answers to my four research questions and finally I synthesised results as a model of issues that influence children's experiences of dual residence.

Results

Children's experiences of dual residence practices. All the interviewed children felt that they had two homes and most of them moved from one home to another every or every other week. The children reported, that they changed homes independently by themselves and that their parents moved their belongings. The distance between two homes varied from 100 meters to 10 kilometres. Half of the children visited their other home during each stay with one parent, some of them every day. Over half of the children had gained new family members, but only one had new half-siblings. The children felt that their life in both homes was rather similar. Christmas and birthdays were usually celebrated with the mother and the father in turns. Only a few families celebrated such events all together.

According to these children dual residence had no influence on their school or hobbies, and their friends were usually also the same irrespective of

where the children lived. However, if the distance between two homes was long, it was more difficult to meet friends. Other negative aspects of dual residence were packing and losing belongings. Some of them felt that it was exhausting to move from one home to another, but some considered moving a welcome change. The children reported, that they did not long for the other parent since they met both parents regularly, and that if they miss a parent they called or visited that parent or changed home. They felt close to both parents and made more friends and had new pets and more belongings, like toys and clothes, because they lived in two places. For these children dual residence was an obvious choice after their parents' divorce.

Children's agency in post divorce decision making. Parents usually made the final decision on dual residence, while children influenced the timetable. Only one child had decided on her living arrangement independently, four of the children decided for themselves when they would live with their mother and when with their father, while all the others moved according to the planned timetable. Almost all of the children said, that they could have influenced the decision concerning their living arrangements. Half of the children thought that a child's opinion should be taken account when living arrangement decisions are made, although they thought that parents should make the final decision. The other half was convinced that a child should have a right to decide on his or her living arrangements mainly by him- or herself.

In the children's opinion the main reason for dual residence was their well being. Every fourth child stated that the reason for dual residence was equality between the parents. Families had made only minor changes in the children's living arrangements after the separation and the changes merely concerned timetables. The children also hoped that changes would only affect small details, not the living arrangement as a whole. Almost all the children predicted that they would continue living as they did now, until they grow up and leave.

Parents' co-operation from the children's viewpoint. Most of the interviewed children felt that their parents get on well with each other. However, every third child said that their parents' co-operation could be better. While some parents contacted daily and helped each other, some did not communicate at all. Half of the children reported that their parents argued with each other. Money did not seem to be the problem, as costs were usually divided equally between the parents, or at least the children found such a division justified. Instead of money the parents argued about the details of the child's living arrangements, behavioral limits and equipment needs. The children did not like to see conflicts between their parents and they went into to their own room or outside the home, when quarrels occurred.

More than one child in two carried messages from one parent to the other. Although most of them did not find this task disturbing, those whose parents did not get on well with each other found the role of the messenger annoying. The children wished that their parents could talk without quarreling at least in matters concerning the child. They advised parents to raise up their children normally and be friends with each other.

Children's construction of their family and family relationships. The children reported that while dual residence was not easy at the beginning, they soon got used to the arrangement. Maintaining a good relationship with both parents was important for the children. The children also saw their relationship with their stepparents positively. According to the children their biological parents knew well what was going on in their children's lives. They did the usual things together like shopping, making dinner or watching tv. The parents and the children also argued about the usual things. Most of the children argued less with their stepparents than with their biological parents. The children talked to their biological parents about their most important personal issues and to their mother more often than father. Permission was also usually sought from their biological parents, whereas from stepparents as well could be asked for help. In conclusion it would seem that the dual residence children have a large network of adults supporting them.

In the children's own estimation the dual residence arrangement had not influenced their relationship with their siblings. There was a difference between biological and stepsiblings: the children reported, that they quarrelled with their biological siblings but not with their stepsiblings. The children's relationship with their grandparents had mostly remained the same as it had been before their parents separated. The children were annoyed if their grandparents did not have accept the separation and were bitter and angry with their former son-in-law or daughter-in-law. Only few children reported gaining new grandparents through their stepparents.

Almost all the children felt that they had one family and two homes. The family was very important for the children. When I conversed about the ideal family with the children, half of them expressed the view, that the best option would have been their parents being able to live together. Nevertheless, all the children considered dual residence as a good living arrangement, and many said that it was the best alternative after divorce.

Most of the children's family pictures did not show any indication that the parents were divorced, as they featured only original family members. None of the children drew any lines between the mother and the father, although the child or children were usually drawn in the middle with the parents hanking the child or children. Over half of the children who had gained new family members, drew them in the family picture. However, within the same family some children drew them while others did not. Notwithstanding, family pets were almost always included in the picture.

A model of issues that influence children's experiences of dual residence. According to my study children's experiences of dual residence are influenced from four different perspectives which are interacted to each other. These perspectives are (1) physical circumstances, (2) the quality of children's close human relationships, (3) their role as social actor and (4) children's idea of their home and their family. This dividing is theoretical since in real life these perspectives are mixed many ways. They relation to each other and to the wholeness is hard to define. One part's importance can not be estimated since every

child estimates they relations and importance individually in his or her own life.

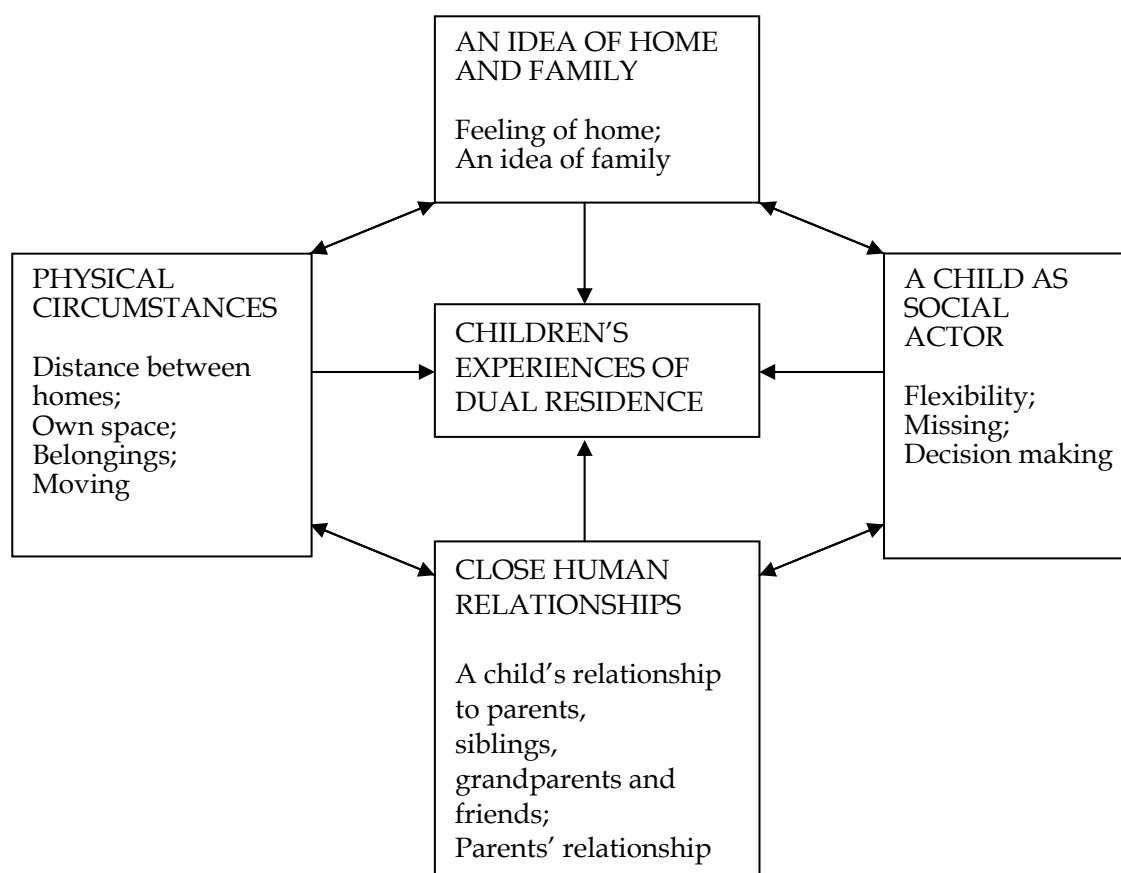

FIGURE Issues that influence children's experiences of dual residence

According to Amato (1993) future research on children of divorce needs to model interactions between stressors and resources. I tried to do it by seeing children's experiences as dimensions.

Physical circumstances means distance between two homes, a child's own space, belongings and moving between two households. Children preferred a short distance. On the other hand *short* and *long* are very subjective terms. Anyway a short distance, that a child can do alone gives s/he a better chance to control her/his own life. It was very important for the children to have a room that they could call as their own. Some wanted to have their own room by themselves while others preferred shared room. Belongings were the biggest problem - every other child had some kind problems with belonging. Moving from one home to another could be hard, going back and forth all the time or wellcome change. It often was something between.

Children's close human relationships mean a child's relationship to parents, siblings, grandparents, friends but it includes also parents relationships with each other. These relationships includes both biological and non-biological relations. Positive parent-child-relationships means that a child does not have

to be responsible for his/her parents' wellbeing. A child's relationships to siblings, grandparents and friends is on the other hand keeping on these relationships and on the other creating new ones. Parents positive relationships with each other means that parents can co-operate and avoid conflicts. Children should also keep away from parents disagreements. Parents disability to co-operate was the worst thing in children's close human relationships.

A child as social actor (for example Alanen 1988; Aldersen 2000; Christensen & Prout 2002; McKechnie & Hobbs 2004) includes dimensions concerning flexibility, missing and decision making. Flexibility means that a child can visit another home or that the schedule can be changed if needed. Children felt that flexibility was a positive character as long as they know in advance where they are going to stay. If children's feelings and opinions are taken account when making schedules and meeting rules they can themselves control missing the other parent. It was important for the children to participate to decision making but they should not have more responsibility than they are willing to take.

Fourth perspective is a child's idea of his/her home and family and emotions, experiences and image concerning them. Other peoples reactions influence children's ideas, too. Children's home and family dimensions were positive: they felt that they have one family and two homes.

Discussion

As in the study by Levin (2004, 17) the aim of my research is to make visible the variations that exist in a complex reality, in this case children's experiences of dual residence. This study is an opportunity to hear children's voices directly, and not only mediated by professionals or parents, as is usually the case (Branen 1999; Smart et al 2001).

Some of my results are inline with those from previous studies: children do not experience dual residence as difficult as adults often imagine they do. The children, in fact, attributed many positive characteristics to dual residence. According to Fabricius and Hall (2000) 93 per cent of children who lived equally with both parents considered dual residence the best living arrangement after divorce.

The children especially valued their parents having a good relationship with each other. In Sweden dual residence children also valued ongoing involvement with both parents (Socialstyrelsen 2004). In my study the children hoped that the parents would be able to cooperate at least in issues concerning their child. Smart et al (2001) and Lee (2002) also found that parents disagreements annoyed their children. Problems were often connected with belongings, the same kind of practical problems as identified by Smart et al (2001).

The study shows that children see themselves as social actors who can affect their parents lives, while also wanting to influence their own lives. They do not necessary want to decide themselves, but they want to be involved in the decision making about everyday family life. (See also Smart et al 2001.)

In the invitation to participate in my research I emphasized that it should be agreed by all family members that the child can be interviewed. On account

of this fact it is therefore possible, that families who had positive experiences of a dual residence arrangement might more easily have agreed to do so. On the other hand the data also included families, where the divorced parents did not get along with each other. Nevertheless, my study allowed 20 children the opportunity to speak from their own experience, although most of them did not have any experience of other post divorce custody and living arrangements.

The children were willing to talk about their experiences, 12-year old Aaron, for example, felt that study has a purpose: *this is for everyone*. Like Aaron, I hope that children's opinions of parenthood models and post-divorce family life will be taken more into account in future policy making efforts.

LÄHTEET

- Ahrons, C. R. & Wallisch, L. 1987. Parenting in the binuclear family: Relationships between biological and stepparents. Teoksessa K. Pasley & K. Ihinger-Tallman (toim.) Remarriage & stepparenting. Current research and theory. New York: Guilford press, 225–256.
- Alanen, L. 1988. Rethinking childhood. *Acta Sociologica* 31 (1), 53–67.
- Alasuutari, M. 2005. Mikä rakentaa vuorovaikutusta lapsen haastattelussa? Teoksessa J. Ruusuvuori & L. Tiittula (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 145–162.
- Alderson, P. 2000. Children as researchers. The effects of participation rights on research methodology. Teoksessa P. Christensen & A. James (toim.) Research with children: perspectives and practices. London: Falmer Press, 241–257.
- Alderson, P. 2004. Ethics. Teoksessa S. Fraser, V. Lewis, S. Ding, M. Kellett & C. Robinson (toim.) Doing research with children and young people. London: Sage, 97–112.
- Amato, P. R. 1993. Children's adjustment to divorce. *Journal of Marriage and the Family* 55 (1), 23–38.
- Amato, P. R. & Gilbreth, J. G. 1999. Nonresident fathers and children's well being: A meta-analysis. *Journal of Marriage and the Family* 61 (3), 557–573.
- Andenæs, A. 2005. Neutral claims – Gendered meanings: Parenthood and developmental psychology in a modern welfare state. *Feminism & Psychology* 15 (2), 209–226.
- Aronsson, K. 1997. Barns världar – barns bilder. Stockholm: Natur och kultur.
- Ashworth, P. 2003. An approach to phenomenological psychology: the contingencies of the life-world. *Journal of Phenomenological psychology* 34 (2), 145–156.
- Barns villkor. 2005. Levnadsförhållanden rapport 110. Statiska centralbyrån. Statistics Sweden. Tulostettu 7.11.2005
http://www.scb.se/statistik/_publikationer/LE0101_2002I04_BR_LE110SA0501.pdf
- Bartlett, K. T. 1999. Improving the law relating to postdivorce arrangements for children. Teoksessa R. A. Thompson & P. R. Amato (toim.) The postdivorce family. Children, parenting and society. Thousand Oaks: Sage, 71–102.
- Batagol, B. 2003. A rebuttable presumption of joint custody. *Alternative law journal* 28 (5), 230–234.
- Bauserman, R. 2002. Child adjustment in joint-custody versus sole-custody arrangements: a meta-analytic review. *Journal of Family Psychology* 16 (1), 91–102.
- Beck, U. & Beck Gernsheim, E. 2002. Individualization: institutionalized individualism and its social and political consequences. London: Sage.

- Bender, W. N. 1994. Joint custody: The option of choice. *Journal of divorce and remarriage* 21, 115-131. Artikkelin viitattu lähteessä: Kaltenborn, K.-F. 2001.
- Bernardes, J. 1997. *Family studies. An Introduction*. London: Routledge.
- Bertrand, L. D., Hornick, J. P., Paetsch, J. J. & Bala, N. M. 2001. *The Survey of Child Support Awards: Interim Analysis of Phase 2 Data (October 1998 to March 2000)*. Ottawa: Department of Justice Canada, Child Support Team (CSR-2001-2E/2F). Tulostettu 15.2.2006
<http://canada.justice.gc.ca/en/ps/sup/pub/CSR-2001-2E.pdf>
- Bloor, M. 1997. Techniques of validation in qualitative research. Teoksessa G. Miller & R. Dingwall (toim.) *Context and method in qualitative research*: London: Sage, 37-50.
- Booth, A. 1999. Causes and consequences of divorce. Teoksessa R. A. Thompson & P. R. Amato (toim.) *The postdivorce family. Children, parenting and society*. Thousand Oaks: Sage, 29-48.
- Bornat, J., Dimmock, B., Jones, D. & Peace, S. 1999. Generational ties in the 'new' family: changing contexts for trational oblications. Teoksessa E. B. Silva & C. Smart (toim.) *The new family*. London: Sage, 115-128.
- Brannen, J. 1999. Reconsidering children and childhood: Sociological and Policy Perspectives. Teoksessa E. B. Silva & C. Smart (toim.) *The new family*. London: Sage, 143-158.
- Brannen, J. & Heptinstall, E. 2003. Concepts of care and children's contribution to family life. Teoksessa J. Brannen & P. Moss (toim.) *Rethinking children's care*. Buckingham: Open University Press, 183-197.
- Braver, S. L., Ellman, I. M. & Fabricius, W. A. 2003. Relocation on children after divorce and children's best interests: new evidence and legal considerations. *Journal of Family Psychology* 17 (2), 206-219.
- Bronfenbrenner, U. 1980. *The ecology of human development. Experiments by nature and design*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Buchanan, C. M., Maccoby, E. E. & Dornbush, S. M. 1991. Caught between parents. Adolescents' experience in divorced homes. *Child development* 62 (5), 1008-1029.
- Buchanan, C. M., Maccoby, E. E. & Dornbush, S. M. 1992. Adolescents and their families after divorce: three residential arrangements compared. *Journal of Research on Adolecence* 2 (3), 261-291.
- Buckingham. D. 2000. *After a death of childhood. Growing up in the age of electronic media*. Cambridge: Polity Press.
- Butler, I., Scanlan, L., Robinson, M., Douglas, G. & Murch, M. 2002. Children's involvement in their parents' divorce: implications for practice. *Children & Society* 16, 89-102.
- Cancian, M., Cassetty, J., Cook, S. & Mayer, D. R. 2002. Placement outcomes for children of divorce in Wisconsin. Report to the Wisconsin Department of Workforce Development, Buraeu of Child Support. Tulostettu 13.10.2005
<http://www.irp.wisc.edu/research/childsup/cspolicy/pdfs/placeoutcomes.pdf>

- Cancian, M. & Mayer, D. R. 1998. Who gets custody? *Demography* 35 (2), 147-157.
- Child custody Statistics 2004. America's families and living arrangements 2004. Current population survey, March 2005. Tulostettu 10.2.2006 <http://www.spig.clara.net/>
- Christensen, P. & James, A. 2000. Introduction. Researching children and childhood: cultures of communication. Teoksessa P. Christensen & A. James (toim.) *Research with children: perspectives and practices*. London: Falmer Press, 1-8.
- Christensen, P. & Prout, A. 2002. Working with ethical symmetry in social research with children. *Childhood* 9 (4), 477-497.
- Clingempeel, W. G., Brand, E. & Segal, S. 1987. A multilevel-multivariable-developmental perspective for future research on stepfamilies. Teoksessa K. Pasley & K. Ihinger-Tallman (toim.) *Remarriage & stepparenting. Current research and theory*. New York: Guilford press, 65-93.
- Coller, D. R. 1988. Joint custody: research, theory and policy. *Family Process* 27 (4), 1-8.
- Crowley, A. 1996. Whose life is it anyway? Teoksessa I. Butler & I. Shaw (toim.) *A case of neglect. Children's experiences and the sociology of childhood*. Aldershot: Avebury, 107-123.
- Donnelly, D. & Finkelhor, D. 1992. Does equality in custody arrangement improve the parent-child relationship? *Journal of Marriage and the Family* 54 (4), 837-845.
- Donnelly, D. & Finkelhor, D. 1993. Who has joint custody? Class differences in the determination of custody arrangements. *Family Relations* 42 (1), 57-60.
- Dickenson, J., Heyworth, C., Plunkett, D. & Wilson, K. 1999. Sharing the care of children post-separation: family dynamics and labour force capacity. Presented at the Family Strengths Conference, University of Newcastle, November 1999. Tulostettu 9.2.2005 [http://www.facs.gov.au/internet/facsinternet.nsf/VIA/sharecare/\\$File/sharing_the_care.pdf](http://www.facs.gov.au/internet/facsinternet.nsf/VIA/sharecare/$File/sharing_the_care.pdf)
- Di Leo, J. H. 1983. *Interpreting children's drawings*. New York: Brunner/Mazel.
- Dunn, J., O'Connor, T. & Levy, I. 2002. Out of the picture: A study of family drawings by children from step-, single-parent, and non-step families. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology* 31 (4), 505-512.
- Emery, R. E. 1994. *Renegotiating family relationships. Divorce, child custody, and mediation*. New York: Guilford Press.
- Emery, R. E. 1999. Postdivorce family life for children. Teoksessa R. A. Thompson & P. R. Amato (toim.) *The postdivorce family. Children, parenting and society*. Thousand Oaks: Sage, 3-27.
- Eronen, R. 2005. Vuoden sanoja. Teoksessa K. Aro, A. Kostianen & A. Suramo (toim.) *Mitä Missä Milloin 2006. Kansalaisen vuosikirja syyskuu 2004-elokuu 2005*. Helsinki: Otava, 147-149.

- Eskelinen, J. & Kinnunen, P. 2001. Lapsuuden loppu vai uusi lapsuus. Teoksessa M. Törrönen (toim.) Lapsuuden hyvinvointi. Yhteiskuntapoliittinen puheenvuoro. Vantaa: Pelastakaa lapset, 10-19.
- Eskola, J. 2001. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa J. Aaltola ja R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 133-157.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Fabricius, W. V. 2003. Listening to children of divorce: new findings that diverge from Wallerstein, Lewis and Blakeslee. *Family Relations* 52, 385-396. Tulostettu 31.1.2005
<http://www.asu.edu/clas/psych/people/faculty/wfabricius/My%20Publications/Fabricius%202003.pdf>
- Fabricius, W. V. & Hall, J. 2000. Young adults' perspectives on divorce. Living arrangements. *Family and Conciliation Courts Review* 38 (4), 446-461. Tulostettu 8.8.2005
http://www.asu.edu.claspsych/faculty/wfabricius/My%20Publications/Fabricius_%20Hall%202000.pdf
- Fineman, M. L. 1989. The politics of custody and gender: Child advocacy and the transformation of custody decision making in the USA. Teoksessa C. Smart & S. Sevenhuijsen (toim.) *Child custody and the politics of gender*. London: Routledge, 27-50.
- Flowerdew, J. & Neale, B. 2003. Trying to stay apace. Children with multiple challenges in their post-divorce family lives. *Childhood* 10 (2), 147-161.
- Forsberg, H. 2003. Kriittistä näkökulmaa jäljittämässä. Teoksessa H. Forsberg ja R. Nätkin (toim.) *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*. Helsinki: Gaudeamus, 7-15.
- France, A. 2004. Young people. Teoksessa S. Fraser, V. Lewis, S. Ding, M. Kellett & C. Robinson (toim.) *Doing research with children and young people*. London: Sage, 175-190.
- Frasier, S. 2004. Situating empirical research. Teoksessa S. Fraser, V. Lewis, S. Ding, M. Kellett & C. Robinson (toim.) *Doing research with children and young people*. London: Sage, 15-26.
- Furstenberg, F. F. 1990. Divorce and the American family. *Annual Review of Sociology* 16 (1), 379-403.
- Fury, G., Carlson, E. A. & Sroufe, L. A. 1997. Children's representations of attachment relationships in family drawings. *Child development* 68 (6), 1154-1164.
- Gadamer, H.-G. 2004. Hermeneutiikka. Ymmärtäminen tieteissä ja filosofiassa. Suomentaja Ismo Nikander. Tampere: Vastapaino.
- Giddens, A. 1992. The transformation of intimacy. Sexuality, love and eroticism in modern societies. Cambridge: Polity Press.

- Gillis, J. 1996. *A world of their own making. Myth, ritual, and the quest for family values.* New York, NY: Basic books.
- Giorgi, A. 1997. The theory, practice, and evaluation of the phenomenological method as a qualitative research procedure. *Journal of Phenomenological Psychology* 28 (2), 235–261.
- Giorgi, A. 2002. The question of validity in qualitative research. *Journal of Phenomenological Psychology* 33 (1), 1–18.
- Gorell Barnes, G. 1998. What do we know about stepchildren? Teoksessa G. Gorell Barnes, P. Thompson, D. Gwyn & N. Burchardt (toim.) *Growing up in stepfamilies.* Oxford: Clarendon press, 1–22.
- Gorell Barnes, G., Thompson, P., Gwyn, D. & Burchardt, N. (toim.) 1988. *Growing up in stepfamilies.* Oxford: Clarendon press.
- Gottberg, E. 2005. Lapsen huolto ja tapaamisoikeus. Kouvola 14.4.2005. (Julkaisematon koulutusmoniste).
- Green, M. 2005. Shared parenting – popular myths. Family matter. 9th Australian Institute on Family Studies Conference. Melbourne, 9–11 February 2005. Tulostettu 30.9.2005
<http://www.aifs.gov.au/institute/afrc9/green.pdf>
- Greene, S. & Hill, M. 2005. Researching children's experience: Methods and methodological issues. Teoksessa S. Green & D. Hogan (toim.) *Researching children's experience.* London: Sage, 1–21.
- Grey, A. 2002. Increasing the participation of children, young people and young adults in decision making. A literature review. A report for the ministry of social development and ministry of youth affairs. Tulostettu 20.3.2006
<http://www.ms.govt.nz/documents/publications/sector-policy/increasing-participation-children-young-adults-in-decision-making-literature-review.pdf>
- Halling, S. 2002. Making phenomenology accessible to a wider audience. *Journal of Phenomenological Psychology* 33 (1), 19–38.
- Handler, L. & Habenicht, D. 1994. The kinetic family drawing technique: A review of the literature. *Journal of personality assessment* 62 (3), 440–464.
- Harden, J., Scott, S., Beckett-Milburn, K. & Jackson, S. 2000. Can't talk, won't talk?: Methodological issues in researching children. *Sociological Research Online* 5 (2), 1–17. Tulostettu 19.12.2005
<http://www.socresonline.org.uk/5/2/harden.html>
- Harinen, P. 1998. Elämän kokoisia perheitä. Tutkimus yksinhuoltaja- ja uusperheissä elävien nuorten perhepuheesta. Teoksessa H. Helve (toim.) *Nuorten arki ja muuttuvat rakenteet. Nuorisotutkimus 2000. Nuorisotutkimusseura ry:n tutkimuksia 5.* Helsinki, 54–115.
- Haro-Veijola, A. 2004. Selvitys Kotkan eläturvatoimistossa vahvistetuista laajoista tapaamissopimuksista 1.1.–31.10.2004. (Julkaisematon).
- Heritage, J. 1996. Harold Garfinkel ja etnometodologia. Suomentajat Ilkka Arminen, Outi Paloposki, Anssi Peräkylä, Janna Vehviläinen & Soile Veijola. Helsinki: Gaudeamus. (Alkuteos julk. 1984).

- Hetherington, E. M. 1999. Should we stay together for the sake of the children? Teoksessa E. M. Hetherington (toim.) *Coping with divorce, single parenting, and remarriage: A risk and resiliency perspective*. Mahwah, NJ: LEA, 93–116.
- Hetherington, E. M. 2003. Social support and adjustment of children in divorced and remarried families. *Childhood* 10 (2), 217–236.
- Hetherington, E. M. & Stanley-Hagan, M. 1997. The effects of divorce on fathers and their children. Teoksessa M. Lamb. (toim.) *The role of the father in child development*. New York: Wiley, 191–211.
- Hetherington, E. M. & Stanley-Hagan, M. 2002. Parenting in divorced and remarried families. Teoksessa M. H. Bornstein (toim.) *Handbook of parenting*. Volume 3: Being and becoming a parent. Mahwah, NJ: LEA, 287–315.
- Hill, M. 2005. Ethical considerations in reseaching children's experiences. Teoksessa S. Green & D. Hogan (toim.) *Researching children's experience*. London: Sage, 61–86.
- Hill, M., Laybourn, A. & Borland, M. 1996. Engaging with primary-aged children about their emotions and well-being: Methodological considerations. *Children & Society* 10, 129–144.
- Hirsjärvi, S. 2007a. Aineiston hankinnan suunnittelu. Teoksessa S. Hirsjärvi, P. Remes & P. Sajavaara (toim.) *Tutki ja Kirjoita*. 13. painos. Helsinki: Tammi, 172–185.
- Hirsjärvi, S. 2007b. Metodologiset ja teoreettiset lähtökohdat. Teoksessa S. Hirsjärvi, P. Remes & P. Sajavaara (toim.) *Tutki ja Kirjoita*. 13. painos. Helsinki: Tammi, 119–162.
- Hirsjärvi, S. 2007c. Tutkimuksen reliaabelius ja validius. Teoksessa S. Hirsjärvi, P. Remes & P. Sajavaara (toim.) *Tutki ja Kirjoita*. 13. painos. Helsinki: Tammi, 226–228.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. *Tutkimushaastattelu*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Holland, P. 1992. What is a child? Popular images of childhood. London: Virago.
- Hood, S., Kelley, P. & Mayall, B. 1996. Children as research subjects: a risky enterprise. *Children & Society* 10, 117–128.
- Husserl, E. 1995. Fenomenologian idea: viisi luentoa. Suomentajat Juha Himanka, Janita Hämäläinen & Hannu Sivenius. Helsinki: Loki-kirjat. (Alkuteos julk. 1950).
- Ihinger-Tallman, M. 1987. Sibling and stepsibling bonding in stepfamilies. Teoksessa K. Pasley & K. Ihinger-Tallman (toim.) *Remarriage & stepparenting. Current research and theory*. New York: Guilford press, 164–182.
- Ireland, L. & Holloway, I. 1996. Quolitative health research with children. *Children and Society* 10, 155–164.
- Jaakkola, R. & Sääntti, R. 2000. Uusperheitten lapset ja vanhemmat. Perheitten rakenne, toiminta ja talous. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitoksen julkaisuja 174. Helsinki.
- Jacobson, D. S. 1987. Family type, visiting patterns and children's behavior in the stepfamily: a linked family system. Teoksessa K. Pasley & K. Ihinger-

- Tallman (toim.) *Remarriage & stepparenting. Current research and theory.* New York: Guilford press, 257-272.
- Jallinoja, R. 2000. *Perheen aika.* Helsinki: Otava.
- James, A., Jenks, C. & Prout, A. 1998. *Theorizing childhood.* Cambridge: Polity.
- Johnston, J. R., Kleine, M. & Tschann, J. M. 1989. Ongoing post-divorce conflict in families contesting custody: Effects on children of joint custody and frequent access. *American Journal of Orthopsychiatry* 59, 576-592.
- Kaltenborn, K.-F. 2001. Children's and young people's experiences in various residential arrangements: a longitudinal study to evaluate criteria for custody and residence decision making. *British Journal of Social Work* 31, 81-117.
- Kartovaara, L. 2007a. Lasten perheet. Teoksessa *Suomalainen lapsi 2007. Väestö 2007.* Helsinki: Tilastokeskus & Stakes, 47-70.
- Kartovaara, L. 2007b. Lapset hajoavissa perheissä. Teoksessa *Suomalainen lapsi 2007. Väestö 2007.* Helsinki: Tilastokeskus & Stakes, 91-108.
- Kartovaara, L. & Sauli, H. 2000. *Suomalainen lapsi. SVT Väestö 2000: 7.* Helsinki: Tilastokeskus.
- Kartovaara, L. & Säkkinen, S. 2007. Lasten muualla asuvat vanhemmat. Teoksessa *Suomalainen lapsi 2007. Väestö 2007.* Helsinki: Tilastokeskus & Stakes, 109-127.
- Kellett, M. & Ding, S. 2004. Middle childhood. Teoksessa S. Fraser, V. Lewis, S. Ding, M. Kellett & C. Robinson (toim.) *Doing research with children and young people.* London: Sage, 161-174.
- Kellett, M., Robinson, C. & Burr, R. 2004. Images of childhood. Teoksessa S. Fraser, V. Lewis, S. Ding, M. Kellett & C. Robinson (toim.) *Doing research with children and young people.* London: Sage, 27-42.
- Kelly, R. F., Redenbach, L. & Rinaman, W. C. 2005. Determinants of sole and joint physical custody arrangements in a national sample of divorces. *American Journal of Family Law* 19 (1), 25-43.
- Keränen, E. 2001. "Isää en piirrä". Lasten väkivaltakokemusten käsittely kuvailmaisun avulla. Teoksessa M. Ojanen (toim.) *Perheväkivallan varjossa. Raportti lapsikeskeisen työn kehittämistä.* Helsinki: Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 30, 123-147.
- Kiviniemi, K. 2001. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa J. Aaltola ja R. Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin.* Jyväskylä: PS-kustannus, 68-84.
- Koel, S. C. & Clark, W. P. C., Hauser, P. & Hauser, B. B. 1988. A comparison of joint custody and sole legal custody agreements. Teoksessa E. M. Hetherington & J. D. Arasteh (toim.) *Impact of divorce, single parenting, and stepparenting on children.* Hillsdale: LEA, 73-90.
- Komiteanmietintö 1999. Isätoimikunnan mietintö 1999:1. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki. Viitattu 8.12.2006
<http://pre20031103.stm.fi/suomi/pao/julkaisut/paosisallys1.htm>

- Krecker, M. L., Brown, P., Melli, M. S. & Wimer, L. 2002. Children's living arrangements in divorced Wisconsin families with shared placement. Institute for Research on Poverty. Special Report no. 83. University of Wisconsin-Madison. Tulostettu 9.2.2005
<http://www.irp.wisc.edu/publications/sr/pdfs/sr83.pdf>
- Kurki-Suonio, K. 1999. Äidin hoivasta yhteishuoltoon. Lapsen edun muuttuvat oikeudelliset tulkinnat. Helsingin yliopisto. Oikeusvertaileva tutkimus. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisu A 222.
- Kuronen, M. 2003. Eronnut perhe? Teoksessa H. Forsberg & R. Nätkin (toim.) Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus, 103-120.
- Kyngäs, H. 1999. Sisällön analyysi. *Hoitotiede* 11 (1), 3-12.
- Laine, T. 2001. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa J. Aaltola ja R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 26-43.
- Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/8.4.1983. Viitattu 12.1.2006
<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1983/19830361>
- Lamb, M. E. 1999. Noncustodial fathers and their impact on the children of divorce. Teoksessa R. A. Thompson & P. R. Amato (toim.) The postdivorce family. Children, parenting and society. Thousand Oaks: Sage, 105-125.
- Lee, M.-Y. 2002. A model of children's postdivorce behavioural adjustment in maternal- and dual-residence arrangements. *Journal of Family Issues* 23 (5), 672-697.
- Lehtomaa, M. 2006. Fenomenologinen kokemuksen tutkimus: haastattelu, analyysi ja ymmärtäminen. Teoksessa J. Perttula & T. Latomaa (toim.) Kokemuksen tutkimus. Merkitys-tulkinta-ymmärtäminen. Helsinki: Dialogia, 163-194.
- Levin, I. 2004. Norwegian children's perception of divorce - One of more phenomenon? Teoksessa H. Forsberg & A. R. Lahikainen (toim.) What's new? Nordic-Baltic perspectives on childhood and families. Childhood and family research unit net series 1. Tampere, 9-40.
- Lewis, V. 2004. Doing research with children and young people: an introduction. Teoksessa S. Fraser, V. Lewis, S. Ding, M. Kellett & C. Robinson (toim.) Doing research with children and young people. London: Sage, 1-11.
- Litmala, M. 2005. Perheoikeus ja perintöön liittyvät kysymykset. Teoksessa M. Litmala & M. Lohiniva-Kerkelä (toim.) Nuoren oikeudet. Helsinki: Edita, 233-307.
- Lund, M. 1984. Research on divorce and children. Artikkeleihin viitattu lähteessä: Gorell Barnes, G., Thompson, P., Gwyn, D. & Burchardt, N. (toim.) 1988.
- Maccoby, E. E. 1999. The custody of children of divorcing families. Teoksessa R. A. Thompson & P. R. Amato (toim.) The postdivorce family. Children, parenting and society. Thousand Oaks: Sage, 51-70.

- Maccoby, E. E., Buchanan, C., Mnookin, R. & Dornbusch, S. M. 1993. Postdivorce roles of mothers and fathers in the lives of their children. *Journal of Family Psychology* 7 (1), 24-38.
- Maccoby, E. E., Depner, C. E. & Mnookin, R. H. 1988. Custody of children following divorce. Teoksessa E. M. Hetherington & J. D. Arasteh (toim.) *Impact of divorce, single parenting, and stepparenting on children*. Hillsdale: LEA, 91-114.
- Maccoby, E. E., Depner, C. E. & Mnookin, R. H. 1990. Coparenting in the second year after divorce. *Journal of Marriage and the Family*, 52 (1), 141-155.
- Madigan, S., Ladd, M. & Goldberg, S. 2003. A picture is worth thousand words: Children's representations of family as indicators of early attachment. *Attachment & Human Development* 5 (1), 19-37.
- Mahon, A., Glendinning, C., Clarke, K. & Craig, G. 1996. Researching children: Methods and Ethics. *Children and Society* 10, 145-154.
- Masson, J. 2004. The legal context. Teoksessa S. Fraser, V. Lewis, S. Ding, M. Kellett & C. Robinson (toim.) *Doing research with children and young people*. London: Sage, 43-58.
- Mayall, B. 2000. Conversations with children: working with generational issues. Teoksessa P. Christensen & A. James (toim.) *Research with children: perspectives and practices*. London: Falmer Press, 120-135.
- Mayall, B. 2000. The sociology of childhood in relation to children's rights. *The International Journal of Children's Rights* 8 (3), 243-259.
- McHale, J., Khazan, I., Erera, P., Rotman, T., DeCoursey, W. & McConnell, M. 2002. Coparenting in diverse family systems. Teoksessa M. H. Bornstein (toim.) *Handbook of parenting*. Vol. 3: Being and becoming a parent. Mahwah, NJ: LEA, 75-107.
- McHale, J., Lauretti, A., Talbot, J. & Pouquette, C. 2002. Retrospect and prospect in the psychological study of coparenting and family group process. Teoksessa J. McHale & W. Grolnick (toim.) *Retrospect and prospect in the psychological study of families*. Mahwah, NJ: LEA, 127-166.
- McKechnie, J. & Hobbs, S. 2004. Childhood studies. Teoksessa S. Fraser, V. Lewis, S. Ding, M. Kellett & C. Robinson (toim.) *Doing research with children and young people*. London: Sage, 270-285.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. 1994. *Qualitative data analysis* (2. painos) California: Sage.
- Moilanen, P. & Rähkä, P. 2001. Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa J. Aaltonen ja R. Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimene- telmiin*. Jyväskylä: PS-kustannus, 44-67.
- Moloney, L. 2003. Bargaining over children. From presumptive practices to child-focused litigation. *Family Matters* 65 (winter), 56-61. Tulostettu 30.9.2005 <http://www.aifs.gov.au/insitute/pubs/fm2003/fm65/lm.pdf>
- Moore, M. & Beazley, S. 1996. Split family life. Teoksessa M. Moore, J. Sixsmith & K. Knowles (toim.) *Children's reflections on family life*. London: Falmer press, 66-80.

- Morgan, D. 1991. Ideologies of marriage and family life. Teoksessa D. Clark (toim.) *Marriage, domestic life and social change*. London: Routledge, 114–138.
- Morgan, D. 1996. *Family connections. An introduction to family studies*. Cambridge: Polity Press.
- Morrow, V. & Richards, M. 1996. The ethics of social research with children: an overview. *Children & Society* 10, 90–105.
- Moxnes, K. 2003. Children coping with parental divorce. What helps, what hurts? Teoksessa A.-M. Jensen & L. McKee (toim.) *Children and the changing family*. London: RoutledgeFalmer, 90–104.
- Moxnes, K. 2003. Risk factors in divorce. Perceptions by the children involved. *Childhood* 10 (2), 131–146.
- Mäkelä, K. 1990. Kvalitatiivisen aineiston arviointiperusteet. Teoksessa K. Mäkelä (toim.) *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*. Helsinki: Gaudeamus, 42–61.
- Neale, B. 2000. Theorising family, kinship and social change. Workshop paper 6. University of Leeds. Tulostettu 30.3.2005
<http://www.leeds.ac.uk/cava/paper/wsp6.pdf>
- Neale, B. 2002. Dialogues with children. *Childhood* 9 (4), 455–475.
- Nätkin R. 2003. Moninaiset perhemuodot ja lapsen hyvä. Teoksessa H. Forsberg & R. Nätkin (toim.) *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*. Helsinki: Gaudeamus, 16–38.
- O'Brien, M., Alldred, P. & Jones, D. 1996. Children's constructions of family and kinship. Teoksessa J. Brannen & M. O'Brien (toim.) *Children in families: Research and policy*. London: Falmer Press, 84–100.
- O'Kane, C. 2000. The development of participatory techniques. Facilitating children's views about decisions which affect them. Teoksessa P. Christensen & A. James (toim.) *Research with children: perspectives and practices*. London: Falmer Press, 136–159.
- Orleans, M. Phenomenology. *Encyclopedia of Sociology*. Tulostettu 1.3.2007
<http://hss.fullerton.edu/sociology/orleans/phenomenology.htm>
- Panttila, R. 2005. Kahden kodin lapsuus. Katsaus lapsen vuorottelevan asumisen kirjallisuuteen ja käytännön toteutukseen. SOCCAn ja Heikki Waris – instituutin julkaisusarja 1. Helsinki. Tulostettu 28.2.2006
<http://www.hel2.fi/waris/julkaisut/Kahden%20kodin%20lapsuus.pdf>
- Parkinson, P., Cashmore, J. & Single, J. 2003. Adolescents' views on the fairness of parenting and financial arrangements after separation. Faculty of law. University of Sydney, Australia. Tulostettu 8.8.2005
<http://www.law.usyd.edu.au/Staff/PatricParkinson/AIFSFairness2003.pdf>
- Pekonen, O. & Pulkkinen, L. 2002. Sosiaalinen pääoma ja tieto- ja viestintäteknikan kehitys. Esiselvitys. Tulevaisuusvaliokunta, teknologian arviointeja 11. Eduskunnan kanslian julkaisu 5/2002. Viitattu 7.2.2007
http://www.eduskunta.fi/fakta/julkaisut/ekj5_2002.pdf

- Perttula, J. 2000. Kokemuksesta tiedoksi: fenomenologisen metodin uudelleen muotoilua. *Kasvatus* 5, 428–442.
- Perttula, J. 2006. Kokemus ja kokemuksen tutkimus: Fenomenologisen erityistieteen tieteenteoria. Teoksessa J. Perttula & T. Latomaa (toim.) *Kokemuksen tutkimus. Merkitys-tulkinta-ymmärtäminen*. Helsinki: Dialogia, 115–162.
- Pulkkinen, L. 2002. Mukavaa yhdessä. Sosiaalinen alkupääoma ja lapsen sosiaalinen kehitys. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Punch, S. 2002. Research with children. The same or different from research with adults. *Childhood* 9 (3), 321–341.
- Qvortrup, J. 1994. Childhood matters: an introduction. Teoksessa J. Qvortrup, M. Bardy, G. Sgritta & H. Wintersberger (toim.) *Childhood matters. Social theory, practice and politics*. Aldershot: Avebury, 1–23.
- Qvortrup, J. 2000. Macroanalysis of childhood. Teoksessa P. Christensen & A. James (toim.) *Research with children: perspectives and practices*. London: Falmer Press, 79–97.
- Rapley, T. 2004. Interviews. Teoksessa C. Seale, G. Gobo, J. F. Gubrium & D. Silverman (toim.) *Qualitative research practice*. London: Sage, 15–33.
- Ritala-Koskinen, A. 1996. Uusperhelapset perheensä määrittelijöinä. Teoksessa P. Lyytinen & H. Lyytinen (toim.) *Lapsi ja tutkimus*. Lapsitutkimuskeskus, Jyväskylän yliopisto: Atena, 135–149.
- Ritala-Koskinen, A. 2001. Mikä on lapsen perhe? – Tulkintoja lasten uusperhesuhteista. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitos. Väitöskirja. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 38.
- Roberts, H. 2000. Listening to children: and hearing them. Teoksessa P. Christensen & A. James (toim.) *Research with children: perspectives and practices*. London: Falmer Press, 225–240.
- Robinson, C. & Kellett, M. 2004. Power. Teoksessa S. Fraser, V. Lewis, S. Ding, M. Kellett & C. Robinson (toim.) *Doing research with children and young people*. London: Sage, 81–96.
- Robinson, M. 1991. Family transformation through divorce and remarriage: a systemic approach. London: Routledge.
- Robinson, M., Butler, I., Scanlan, L., Douglas, G. & Munch, M. 2003. Children's experience of their parents' divorce. Teoksessa A.-M. Jensen & L. McKee (toim.) *Children and the changing family*. London: RoutledgeFalmer, 76–89.
- Ryen, A. 2004. Ethical issues. Teoksessa C. Seale, G. Gobo, J. F. Gubrium & D. Silverman (toim.) *Qualitative research practice*. London: Sage, 230–247.
- Samvær og bidrag 2004. Statisk sentralbyrå. Norja. Viitattu 25.1.2006 <http://www.ssb.no/sambi/>
- Savolainen, M. 1984. Lapsen huolto ja tapaamisoikeus. Helsinki: Suomen Lakimiesliiton kustannus.
- Scott, E. S. 1992. Pluralism, parental preference, and child custody. *California Law Review* 80 (3), 615–172.

- Scott, J. 2000. Children as respondents. The challenge for quantitative methods. Teoksessa P. Christensen & A. James (toim.) Research with children: perspectives and practices. London: Falmer Press, 98–119.
- Shared Parenting Information Group (SPIG) UK. Viitattu 15.3.2006
<http://www.spig.clara.net/stat2/frame-1.htm>
- Silva, E. B. & Smart, C. 1999. The 'new' practices and politics of family life. Teoksessa E. B. Silva & C. Smart (toim.) The new family? London: Sage, 1–12.
- Silvén, M. 2005a. Jaettu vanhemmuus – lapsen etu eronkin jälkeen. *Psykologia* 40 (4), 423–426.
- Silvén, M. 2005b. Kaksi kotia sittenkin parempi. Vieraskynä. Helsingin Sanomat 8.2.2005.
- Smart, C. 1999. Divorce in England 1950-2000: A moral tale. Prepared for CAVA workshop 29.10.1999. Tulostettu 8.8.2005
<http://www.leeds.ac.uk/cava/papers/wsp2.pdf>
- Smart, C. 2000. Moral decline or changes to moral practices? *Family Matters* 56, (winter), 10–19. Tulostettu 8.8.2005
http://www.leeds.ac.uk/family/pdf/cs_aifs_paper.pdf
- Smart C. 2004. Equal shares: rights for fathers or recognition for children? *Critical Social Policy* 24 (4), 484–503.
- Smart, C. & Neale, B. 1997. Tarpeeksi hyvä moraalisuus? Avioero ja postmoderni. Suomentaja Anu Pylkkänen. *Oikeus* (2), 151–163.
- Smart, C. & Neale, B. 1999. *Family fragments?* Cambridge: Polity.
- Smart, C., Neale, B. & Flowerdew, J. 2004. Drifting towards shared residence? Tulostettu 4.8.2005
<http://www.positiesharedparenting.org/mt/archives/000219.html>
- Smart, C., Neale, B. & Wade, A. 2001. *The changing experience of childhood. Families and divorce.* Cambridge: Polity.
- Smart, C., Wade, A. & Neale, B. 1999. Objects of concern? –children and divorce. *Child and Family Law Quarterly* 11 (4), 365–376. Tulostettu 9.8.2005
http://www.leeds.ac.uk/family/pdf/CFLQ_1.pdf
- Smith, A. B. & Taylor, N. J. 2003. Rethinking children's involvement in decision-making after parental separation. *Childhood* 10 (2), 201–216.
- Smyth, B. 2005. Parent-child contact in Australia: exploring five different post-separation patterns of parenting. *International Journal of Law, Policy and the Family* 19 (1), 1–22.
- Smyth, B., Caruana, C. & Ferro, A. 2003a. Shared parenting. The views of separated parents with 50:50 care arrangements. *Family Matters* 65 (Winter), 48–55. Tulostettu 12.8.2005
<http://www.aifs.gov.au/institute/pubs/fm2003/fm65/bs.pdf>
- Smyth, B., Caruana, C. & Ferro, A. 2003b. Some whens, hows and whys of shared care. What separated parents who spend equal time with their children say about shared parenting. Australian Institute of Family Studies. Australian Social Policy Conference. The University of New South Wales. Sydney. Tulostettu 8.2.2005

- <http://www.aifs.gov.au/institute/pubs/papers/smyth4.pdf>
 Smyth, B. & Weston, R. 2004. The attitudes of separated mothers and fathers to 50:50 shared care. *Family Matters* 67 (Autumn), 8-15. Tulostettu 30.9.2005
<http://www.aifs.gov.au/institute/pubs/fm2004/fm67/bs.pdf>
- Socialstyrelsen 2004. Växelvis boende. Att bo hos både pappa och mamma fast de inte bor tillsammans –Reviderad version 2004. Tulostettu 10.2.2005
<http://www.socialstyrelsen.se/NR/rdonlyres/768DF5BB-AB41-4D9B-96B8-79E535F5597B/2747/200411014.pdf> (alkuteos julkaistu 2001).
- Sokolowski, R. 2000. *Introduction to phenomenology*. Cambridge: University Press.
- Solberg, A. 1996. The challenge in child research: from 'being' to 'doing'. Teoksessa J. Brannen & M. O'Brien (toim.) *Children in Families: research and policy*. London: Falmer Press, 53–65.
- Spigelman, G., Spigelman, A. & Englesson, I. L. 1992. Analysis of family drawings: A comparison between children from divorce and non-divorce families. *Journal of Divorce & Remarriage* 18 (1/2), 31–54.
- Stein, M. T. 2001. Challenging case: family relationships and issues. The use of family drawings by children in pediatric practice. *Pediatrics* 107 (4), 855–860.
- Stephens, S. 1995. Children and the politics of culture in "late capitalism". Teoksessa S. Stephens (toim.) *Children and the politics of culture*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 3–48.
- Strandell, H. 2005. Lapset, etiikka ja vaikea osallisuus. Teoksessa Laadullisen sosiaalitutkimuksen eettiset kysymykset. Kutsuseminaari 2.5.2005. Työpäporeita 4/2005. Helsinki: Stakes, 33–40. Tulostettu 11.4.2006
<http://www.stakes.fi/verkkojulk/pdf/tp05/Tp4-2005.pdf>
- Strauss, A. & Corbin, J. 1998. *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory*. (2. painos) London: Sage.
- Suomen Unicef. Mikä on lapsen oikeuksien sopimus? Viitattu 8.3.2006
<http://www.unicef.fi/tietoatoiminnasta/lastenoikeuksiensopimus.shtml>
- Suoranta, J. 2004. Meditoituneen lapsuuden tutkimuksesta. Teoksessa J. Eskola & S. Pihlström (toim.) *Ihmistä tutkimassa. Yhteiskuntatieteiden metodologian ajankohtaisia kysymyksiä*. Kuopio: University Press, 161–180.
- Sviggum, G. 2000. How children view their parents' divorce. *Family Matters* 55 (Autumn), 62–67. Tulostettu 15.1.2006
<http://www.aifs.gov.au/institute/pubs/fm2000/fm55/gretas.pdf>
- Taskinen, S. 2001. *Lapsen etu erotilanteissa. Opas sosiaalitoimelle*. Helsinki: Stakes.
- Taylor, N., Smith, A., Gollop, M. & Tapp, P. 2001a. Child-parent contact following separation and divorce: the implications for family law of NZ and international research. Presented at Law Conference, New Zealand. Tulostettu 31.1.2006
<http://www.nzls.org.nz/conference/pdf%20files/TaylorSa22.pdf>

- Taylor, N., Smith, A. & Tapp, P. 2001b. Children, family law and family conflict: subdued voices. Presented at Law Conference, New Zealand 6.10.2001. Tulostettu 31.1.2006
<http://www.nzls.org.nz/conference/pdf%20files/S13%20papers.pdf>
- Théry, I. 1989. 'The interest of the child' and the regulation of the post divorce family. Teoksessa C. Smart & S. Sevenhuijsen (toim.) Child custody and the politics of gender. London: Routledge, 78-99.
- Thompson, R. A. & Amato, P. R. 1999. The postdivorce family: an introduction to the issues. Teoksessa R. A. Thompson & P. R. Amato (toim.) The postdivorce family. Children, parenting and society. Thousand Oaks: Sage, xi-xxiii.
- Thompson, R. A. & Wyatt, J. M. 1999. Values, policy and research on divorce. Teoksessa R. A. Thompson & P. R. Amato (toim.) The postdivorce family. Children, parenting and society. Thousand Oaks: Sage, 191-232.
- Tudge, J. & Hogan, D. 2005. An ecological approach to observations of children's everyday lives. Teoksessa S. Greene & D. Hogan (toim.) Researching children's experience. London: Sage, 102-122.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Turkat, I. D. 2002. Shared parenting dysfunction. The American Journal of Family Therapy 30, 385-393.
- Valkama, E. & Litmala, M. 2006. Lasten huoltoriidat käräjäoikeuksissa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 224. Tulostettu 4.12.2006
<http://www.optula.om.fi/37804.htm>
- Valkonen, L. 2006. Millainen on hyvä äiti tai isä? Viides- ja kuudesluokkalaisten lasten vanhemmuuskäsitykset. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 286. Väitöskirja. Viitattu 8.9.2006
<http://dissertations.jyu.fi/studeduc/9513925692.pdf>
- Varto, J. 1992. Laadullisen tutkimuksen metodologia. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Veale, A. 2005. Creative methodologies in participatory research with children. Teoksessa S. Greene & D. Hogan (toim.) Researching children's experience. London: Sage, 253-272.
- Wade, A. & Smart, C. 2003. As fair as it can be? Childhood after divorce. Teoksessa A.-M. Jensen & L. McKee (toim.) Children and the changing family. London: RoutledgeFalmer, 105-119.
- Wallace, T. 2004. Children's representations of parent-child alliances in family drawings. McNair Journal 12 (Fall), 12-18.
- Warshak, R. A. 2003. Payoffs and pitfalls of listening to children. Family Relations 52 (4), 378-384.
- Winterberger, H. 1996. Child research and society. Teoksessa P. Lyytinen & H. Lyytinen (toim.) Lapsi ja tutkimus. Lapsitutkimuskeskus, Jyväskylän yliopisto: Atena, 29-44.
- Yleissopimus lapsen oikeuksista. 1989. Yhdistyneet kansakunnat. Viitattu 7.3.2006
http://www.unicef.fi/_media/pdf/Lasten_oik_sopimus.pdf

- Öberg, G. & Öberg, B. 1985. Den delade familjen. Samtal med 60 familjer om gemensam vårdnad. Stockholms Universitet Pedagogiska Institutionen Forskningsrapport 26.
- Öberg, G. & Öberg, B. 2002. Vuxna skilsmässöbarn berättar. Stockholm: Prisma.
- Öberg, G. & Öberg, B. 2004. Skiljas -men inte från barnen. (4. painos) Stockholm: Mareld.

LIITTEET

- LIITE 1 Tutkimuspyyntö
- LIITE 2 Muistutuskirje
- LIITE 3 Aikataulutaulukko
- LIITE 4 Haastattelurunko
- LIITE 5 Haastattelujen pituus
- LIITE 6 Malli edellytysten, etujen ja haittojen punnintaan lapsen asumista
pohdittaessa
- LIITE 7 Esimerkki analyysin kulusta

LIITE 1 Tutkimuspyyntö

Hyvä Vastaanottaja,

Tämä kirje on tutkimuspyyntö. Se koskee perheenne vähintään kouluikäistä lasta tai lapsia, joita koskien on tehty kirjallinen huolto- ja tapaamissopimus, jonka mukaan lapsi asuu noin puoleksi sekä isän että äidin luona. Haluaisin haastatella lasta/lapsia kahdessa kodissa asumisesta.

Tutkimukseni tarkoitus on valottaa lasten näkökulmaa vuoroasumisesta. Päättökäytännön ongelmaksi on niin sanotun kahden kodin -mallin toimivuus ja vaikutukset lapsen näkökulmasta. Järjestelyn hyvistä ja huonoista puolista kiistellään, mutta aiheita ei ole Suomessa tutkittu. Koska kiistan osapuolet käyttävät lapsen etua sekä järjestelyn puolustamiseen että sen vastustamiseen, haluan saada lasten oman mielipiteen kuuluville.

Käytännössä lapsen haastattelu tarkoittaa arviolta noin tunnin mittaista vapaamuotoista keskustelua minun ja lapsen välillä. Kyselen lapselta asioista hänen jokapäiväisestä elämästään ja läheisistä ihmisistään. Nauhoitan haastattelun ääninauhalle. Haastattelu voidaan toteuttaa koulussa tai kotona toiveenne mukaan. [Kaupungin nimi] kaupungin sosiaalivirasto on myöntänyt minulle tutkimusluvan, jonka hakemuksessa olen sitoutunut saamieni tietojen salassapitoon.

Olen jatko-opiskelijana Jyväskylän yliopiston kasvatustieteen laitoksella ja väitöskirjaan tähtäävää tutkimustani ohjaa professori Jouko Huttunen.

Pidän tärkeänä sitä, että sekä lapsi että aikuiset ovat samaa mieltä haastatteluun osallistumisesta. Toivon lapsen huoltajien allekirjoituksellaan vahvistavan suostumuksen tutkimukseen osallistumisesta. Vastaan mielelläni kaikkiin tutkimustani koskeviin kysymyksiin.

Mikäli suhtaudutte haastattelupyyntöni myönteisesti, palauttakaa tämä paperi allekirjoitettuna oheisessa kuoressa sosiaalivirastoon, josta se ja yhteystietonne luovutetaan minulle, jotta voimme sopia haastattelusta. Voitte halutessanne myös itse ottaa yhteyttä minuun soittamalla tai sähköpostitse.

Terveisin

Hannariikka Linnavuori
Kasvatustieteiden laitos
Jyväskylän yliopisto
puh. 05 3577030 tai 050 5494645
hannariikka.linnavuori@edu.luumaki.fi

tutkimukseen osallistuva lapsi / lapset: _____

huoltajan allekirjoitus

huoltajan allekirjoitus

LIITE 2 Muistutuskirje

Hyvä vuoroasuvan lapsen vanhempi,

Olen lähestynyt perhettänne jo aiemmin haastattelupyynnöllä, johon en ole vielä saanut vastausta. Haluaisin muistuttaa Teitä asian tärkeydestä: vuoroasumisesta kaivataan kipeästi tutkimustietoa ja lapsenne on käytännön paras asiantuntija.

Mikäli olette keskustellut asiasta jo aiemmin lapsenne kanssa ja hän on kieltäytynyt osallistumasta, on tämä kirje aiheeton. Mutta mikäli lapsenne olisi halukas osallistumaan tutkimukseen, toivon että annatte hänelle siihen mahdollisuuden. Haastattelu kestää noin tunnin ajan ja ne lapset, joita olen jo haastatellut, ovat pitäneet sitä kivana kokemuksena. Uskon, että lapsesta on hienoa, että hänen mielipidettään pidetään tutkimisen arvoisena. Lisäksi lapsenne toimii samalla tärkeässä tehtävässä lasten yleisenä äänitorvena.

Kaikki haastatteluissa saamani tieto jää ainoastaan minun käyttööni, eikä ketään voi tunnistaa tutkimusraporttia lukiessa.

Odotan yhteydenottoanne puhelimitse tai sähköpostitse.

Yhteistyöterveisin

Hannariikka Linnavuori
Jyväskylän yliopisto
puh. 05 3577030 tai 050 5494645
hannariikka.linnavuori@edu.luumaki.fi

LIITE 3 Aikataulutaulukko

AIKATAULU

VIIKKO

KLO	MA	TI	KE	TO	PE	LA	SU
1							
2							
3							
4							
5							
6							
7							
8							
9							
10							
11							
12							
13							
14							
15							
16							
17							
18							
19							
20							
21							
22							
23							
24							

KUUKAUSI

	MA	TI	KE	TO	PE	LA	SU
1.vk							
2.vk							
3.vk							
4.vk							

LIITE 4 Haastattelurunko

HAASTATTELURUNKO

Johdanto

Haluaisin ensin kertoa sinulle, miksi olen täällä. Opiskelen Jyväskylän yliopistossa ja teen siellä tutkimusta, jonka aiheena on, kuinka lapset kokevat asuimisen vuorotellen molempien vanhempien luona. Siksi haluan haastatella sinua ja muita samanlaisessa perhetilanteessa eläviä lapsia ja nuoria. Nauhoitan haastattelun, jotta voin myöhemminkin olla varma siitä, mitä sanoit, eivätkä vastauksesi jää vain minun muistini varaan. Haastattelut tulevat vain minun käyttööni, enkä anna niitä kenellekään muulle. Sinua tai sinun vastauksiasi ei voi kukaan ulkopuolinen tunnistaa tutkimusraporttia lukiessa; vaihdan nimet ja muut sellaiset tiedot, joista tunnistaminen olisi mahdollista. En kerro haastattelussa esiintulleita asioita kenellekään muulle, ellei kertomassasi olisi jotakin sellaista, mikä vahingoittaisi jotakuta. Jos näin olisi, puhuisin siitä ensin sinun kanssasi. Voimme pitää tauon tai lopettaa haastattelun, jos sinusta tuntuu siltä. Sinun ei ole pakko vastata kaikkiin kysymyksiin, vaan voit sanoa: en osaa tai en halua vastata. Kysymyksiin ei kuitenkaan ole olemassa oikeita tai vääriä vastauksia, vaan sinun vastauksesi ovat juuri niitä oikeita.

Olet suostunut haastateltavaksi ja kotoa on annettu suostumus haastatteluun?
(ketkä päättivät, entä paikka?)
Mitä ajattelit haastattelusta?
Onko sinulla jotain kysyttävää?

Taustatiedot

syntymävuosi
äidin ja isän ikä ja ammatti/koulutus

Milloin ja kuinka paljon vietät aikaa kummankin vanhemman luona?

AIKATAULUTAULUKKO
Entä sovittun ajan ulkopuolella? Entä loma-ajat?

Piirros perheestä

PIIRROSOHJE: Piirrä kuva perheestäsi/ Piirrä, ketä kuuluu perheeseesi
(Haluatko piirtää samanaikaisesti vai myöhemmin?)

Kahden asuinpaikan käytännön järjestelyt

Mikä on virallinen huoltomuoto (yksin/yhteishuolto)?
 Kumman luona on virallinen osoite?
 Kuinka pitkä on välimatka?
 Kuka päättää tapaamisista?
 Miten nimität paikkoja (ovatko molemmat sinulle koteja)?
 Ketä niissä asuu vakituisesti (äidin luona / isän luona)?
 Miten kutsut heitä/esittelet heidät?
 Täyssisarukset/puolisisarukset/uussisarukset?
 Minkä ikäisiä he ovat?
 Ketä muita isän/äidin luona asuu?
 Kuinka usein?
 Täyssisarukset/puolisisarukset/uussisarukset?
 Kuinka kutsut heitä/esittelet heidät?
 Minkä ikäisiä he ovat?
 Mitä vaikutuksia heillä on perhe-elämään?
 Onko sinulla oma huone/Kenen kanssa jaat huoneen? Mikä on mielipiteesi siitä? Miksi?
 Kuljetatko/kuljetetaanko jotain tavaroita tai vaatteita? Mitä?
 Onko jotain sellaista, mitä et saa/voi kuljettaa, vaikka haluaisit?
 Miten vietät aikaa isän/äidin kotona?
 Mitä velvollisuuksia ja kotitöitä sinulla on? Kuka niistä päättää? (isän/äidin koti)
 Mitä sääntöjä teillä on? Mistä asioista? Kuka niistä päättää? (isän/äidin koti)
 Miten asuinpaikanvaihdot/kuljetus tapahtuvat? Mitä kuljetetaan? Ketkä ovat mukana?
 Toimitaanko kaikkien sisarusten kanssa samoin? Mitä eroja on?

Päätöksenteko

Miksi on päädytty tähän ratkaisuun?
 Kuka siitä päätti? Kysyttiinkö sinun mielipidettäsi? Oletko kertonut oman kantasi? Mikä se on?
 Kuinka kauan se on ollut voimassa?
 Onko sitä muutettu matkan varrella? Miksi? Oliko muita järjestelyjä?
 Haluaisitko muuttaa järjestelyä jotenkin? Miten?
 Jos haluaisit muutoksia, miten toimit? (yksittäisiä/pidempiaikaisia?)
 Pitäisikö lapsen saada päättää missä/kenen luona asuu? Minkä ikäisenä?

Vanhempien välinen yhteistyö

Millaiset ovat vanhempien (isä-äiti, äiti-äitipuoli, isä-isäpuoli, isäpuoli-äitipuoli) välit? Onko vanhempien yhteistyö/suhde muuttunut ajan mittaan?

Millaisissa asioissa aikuisilla isän luona/ äidin luona/perheiden välillä on erimielisyyksiä? Miten ne ratkaistaan? Miten sinä toimit silloin?

Millaisissa asioissa uusvanhemmat vaikuttavat/vaikuttavatko?

Miten vanhempasi tekevät yhteistyötä? (tapaamiset, puhelut, viestit, kodin ulkopuoliset tilanteet...)

Oletko osallisena yhteistyössä? Miten? Millaisissa tilanteissa? (osallistuminen keskusteluihin, viestien välittäminen...)

Mitä mieltä olet vanhempien yhteistyöstä, mikä sujuu, mikä ei?

Miten vanhemmat jakavat kustannukset (harrastukset, matkat, vaatteet, urheiluvälineet)? Onko se sinusta oikeudenmukaista?

Vuoroasumisen edut ja haitat

Mitä hyviä/huonoja puolia siinä sinun kannaltasi on? Miten olet selviytynyt niistä?

Miltä muuttaminen tuntuu?

Entä muiden kannalta (sisarukset/vanhemmat/uusvanhemmat/muut)?

Onko sääntöjen tai käytäntöjen erilaisuus isän ja äidin luona aiheuttanut sinulle ongelmia? Mitä eroja? Millaisia ongelmia?

Miten ne on ratkaistu?

Kaipaatko isää/äitiä/jotakin muuta ollessasi toisaalla?

Perhesuhteet

Vanhemman ja lapsen välinen suhde

Millainen on oma suhteesi isään/äitiin/isäpuoleen/äitipuoleen? Onko se muuttunut?

Sanoisitko että sinulla on kaksi isää/kaksi äitiä/isäpuoli/äitipuoli?

Mikä heissä on hyvää, mikä ärsyttää? (äiti, isä, isäpuoli, äitipuoli)

Onko teillä erimielisyyksiä? Mistä asioista? Kenen kanssa?

Miten paljon isä/äiti tietävät asioistasi (kaverit, vapaa-ajanvietto, rahankäyttö...)?

Miten vietät aikaa vanhempiesi/uusvanhempiesi kanssa isän /äidin kotona?

Kenelle kerrot asioistasi? Mistä puhut kenenkin kanssa?

Keneltä kysyt neuvoa/apua? Millaisiin asioihin?

Keneltä pyydät lupaa asioihin?

Keneltä saat rahaa?

Mitä luulet vanhempiesi/uusvanhempiesi ajattelevan nykyisestä järjestelystä?

Suhde sisaruksiin

Millainen on suhteesi sisaruksiin/puolisisaruksiin/uussisaruksiin? (sisaruk-
sia/kavereita?)

Mitä teette yhdessä arkisin/viikonloppuisin?

Mistä teille tulee riitaa?

Mitä hyviä puolia sisaruksissa on? Mikä ärsyttää?

Mitä luulet sisarustesi ajattelevan nykyisestä järjestelystä?

Perheen yhteinen vapaa-aika

Mitä teette yhdessä vapaa-ajalla/lomilla?

Miten ja mihin matkailette?

Sukulaiset

Miten usein ja millaisissa tilanteissa ja missä tapaat isovanhempia-
si/uusisovanhempiasi/muita sukulaisiasi/kummejasi/muita tärkeitä aikuisia?

Mitä teet heidän kanssaan?

Ovatko vierailut suuntaan ja toiseen mieluisia?

Juhlat

Miten ja missä perheen juhlat järjestetään?(syntymäpäivät, rippijuhlat...)

Ketä vieraita kutsutaan?

Miten osallistutaan suvun juhliin? (esim. isovanhempien syntymäpäivät)

Millaiset ovat isän ja äidin suhteet ex-appivanhempiansa?

Miten vietätte esim. joulua, uutta vuotta, juhannusta/ muita tärkeitä juhlia?
yhdessä /erikseen /vierailut?

Suhteet perheen ulkopuolelle**Koulu**

Kuka osallistuu vanhempainiltoihin/vartteihin?

Onko asuminen aiheuttanut jotain käytännön ongelmia?

Huomioidaanko, että asut kahdessa paikassa (esim. tiedotteet, bussiliput)?

Pitäisikö, miten?

Harrastukset

Mitä harrastat? Onko molemmissa kodeissa asuttaessa samat harrastukset?

Kuka kuljettaa sinua harrastuksiin? Kuka perheestä osallistuu?

Kuka maksaa harrastuksesi?

Onko ollut käytännön ongelmia?

Huomioidaanko, että asut kahdessa paikassa (esim. tiedotteet)?

Kaverit

Ketä kavereita sinulla on? Onko eroja asuinpaikan suhteen?

Miten kaverit suhtautuvat asumisjärjestelyysi?

Aiheuttaako asuminen ongelmia kavereihin?

Jutteletko kavereiden kanssa kotiasioista/ongelmista?

Tunnetko muita, joilla on käytössä samanlainen systeemi? Entä muunlaisia vanhempien eron jälkeisiä asumisjärjestelyjä?

Oletko vaihtanut kokemuksia heidän kanssaan?

Pohdintaa

Millainen olisi sinun ihannejärjestelysi/ihanneperheesi?

Miten kuvailisit omaa perhettäsi/millainen sinun perheesi on?

Millaista on elää perheessäsi?

Mitä koti sinulle merkitsee? Onko sinulla yksi vai kaksi kotia?

Mitä neuvoja antaisit vanhemmille/lapsille, jotka asuvat samanlaisessa perhetilanteessa?

Onko tämä asumismuoto muuttanut sinua?

Toive tulevaisuudelle? Kuinka kauan luulet asuvasi näin?

Lopetus

Tuleeko mieleen vielä jotain asiaan liittyvää, josta ei ole puhuttu?

Miltä tuntui puhua näistä asioista?

Millaista oli olla haastateltavana?

Kysyttävää?

LIITE 5 Haastattelujen pituus

nimi	ikä (vuotta)	kesto (minuuttia)	litteroituna (sivua)
Vilho	8	35	11
Toni	9	80	16
Elisa	9	40	12
Mikko	10	80	14
Nina	10	45	13
Miia	10	40	12
Eetu	11	60	17
Jaakko	11	45	13
Siru	11	40	12
Aapo	12	35	12
Kaisa	12	40	12
Nella	12	45	14
Markus	13	40	14
Kata	13	55	16
Ville	14	40	14
Reetta	14	45	14
Leena	14	75	17
Nea	15	40	13
Iida	16	70	14
Minna	18	40	13
yhteensä		990	273
keskiarvo	12,1	50	13,7

LIITE 6 Malli edellytysten, etujen ja haittojen punnintaan lapsen asumista pohdittaessa (Taskinen 2005, 32)

Suunnitelma: Lapsi asuu vuoroin äidin ja vuoroin isän luona

kyllä+ /ei – Edellytykset:

- lapsi on tähän halukas ja kykenevä
- lapsen kiintymyssuhteet kumpaankin vanhempaan ovat riittävän kehittyneet
- vanhemmat ovat joustavia ja yhteistyökykyisiä
- molemmilla vanhemmilla on riittävän suuri asunto, jossa lapsella on oma tila
- asunnot sijaitsevat lähellä toisiaan, jos lapsi on päivähoitossa tai koulussa (sillä päivähoitopaikka tai koulu ei voi vaihtua lapsen asumisen mukaan)
- lasta ja hänen tarvikkeitaan voidaan kuljettaa sujuvasti (kuka kuljettaa? miten siirrot järjestettäisiin?) tai lapsella on tarpeelliset varusteet molemmissa kodeissaan
- voidaan sopia lomista, juhlapyhistä ja esim. lasten ystävien tapaamisesta
- voidaan jakaa kulut (elatuksesta sovittaessa)
- voidaan sopia vuorojen pituudesta (vuorojen ei tarvitse olla yhtä pitkiä, vaan ne voivat muuttua lapsen kasvaessa; miten sovitaan?)
- muuta: mitä?

Haitat:

- lapsi voi tuntea itsensä juurettomaksi
- jatkuva muuttaminen on rasittavaa
- tavarat voivat olla jatkuvasti väärässä paikassa
- lapsen on oltava kirjoilla vain yhdessä paikassa
- muuta: mitä?

Edut:

- lapsen yhteys molempiin vanhempiin säilyy
- lapsi voi elää tavallista arkielämää molempien vanhempien kanssa
- voi helpottaa pienen lapsen hoidon järjestelyjä
- muuta: mitä?

+yhteensä Johtopäätökset lapsen osalta:

- yhteensä

LIITE 7 Esimerkki analyysin kulusta

Miksi lapsen mielestä on päädytty vuoroasumiseen?

nimi	vastauksen ydin	vastausryhmä
Aapo:	<i>mun parhaaks</i>	1
Eetu:	<i>mä halusin, vaihtelu ja ikävän välttäminen</i>	4 (2)
Elina:	<i>molemmat tykkää musta</i>	1
Iida:	<i>monia perusteluja, vanhemmat ei halua omia meitä</i>	3 (1)
Jaakko:	<i>tasapuolista, mie tykkään, ettei tuu riitaa</i>	3
Kaisa:	<i>ettei vanhemmille tulis sellasta oloa, ettei saa olla lapsen kanssa</i>	3
Kata:	<i>iskä halua siellä ja äiskä halua täällä, et mie asun</i>	3
Leena:	<i>isäki halua, itse haluaa, perinteinen liian vähän</i>	4
Markus:	<i>en tiedä</i>	5
Miia:	<i>en tiedä, ehkä parempi saman verran</i>	3 (5)
Mikko:	<i>ettei tule ikävä</i>	2
Minna:	<i>julmaa muuten ittelle ja vanhemmille</i>	1
Nea:	<i>ite saatiin päättää</i>	4
Nella:	<i>et molemmat sais nähä lapsiaa</i>	3
Nina:	<i>emmä tiedä</i>	5
Reetta:	<i>meien paras, hyvä olo, ei pystyis valita, vanhemmat kavereita ja asuvat lähekkäin</i>	1
Siru:	<i>en tiedä, mekin vaikutettiin, et halutaa asuu molempien luona</i>	4
Toni:	<i>ikävä</i>	2
Vilho:	<i>äiti muutti isän luota, niinkun aina</i>	6
Ville:	<i>yhessä havaittiin parhaimmaks</i>	4

PERUSTEIDEN YHTEENVETO

- 1: lasten paras, vanhemmat osoittavat järjestelyllä rakastavansa lapsiaan; 4 lasta (+ 1 lapsi)
- 2: ikävän välttäminen; 2 lasta (+ 1 lapsi)
- 3: tasapuolisuus; 6 lasta
- 4: vanhempien ja lasten yhteinen päätös; 5 lasta
- 5: en tiedä; 2 lasta (+ 1 lapsi)
- 6: ero syynä järjestelyyn; 1 lapsi